

**Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»**

**ПСИХОЛОГІЧНІ ПРЕДИКТОРИ
СОЦІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ
В СУЧАСНИХ УМОВАХ
ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА**

ЗБІРНИК ТЕЗ

**I Всеукраїнської науково-практичної
інтернет-конференції
з міжнародною участю**

21 листопада 2024 року

Міністерство освіти і науки України
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
Факультет соціології і права, кафедра психології та педагогіки
Факультет лінгвістики, кафедра англійської мови гуманітарного спрямування
Wroclaw university of science and technology (Poland)
Faculty of management, department of studies of science, technology and society
University of Lodz (Poland)
Faculty of educational sciences, department of educational studies University of Lodz (Poland)
Інститут психології імені Г. С. Костюка
Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка
Факультет педагогіки і психології, кафедра психології

ПСИХОЛОГІЧНІ ПРЕДИКТОРИ СОЦІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

ЗБІРНИК ТЕЗ

**I Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції
з міжнародною участю**

21 листопада 2024 року

Київ
КПІ ім. Ігоря Сікорського
2024

УДК 159.923:316.61:37

П86

*Рекомендовано Вченою радою ФСП КПІ ім. Ігоря Сікорського
(протокол № 5 від 28.11.2024 р.)*

П86 **Психологічні предиктори соціального розвитку особистості в сучасних умовах освітнього середовища** : зб. тез I Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. з міжнар. участю, 21 лист. 2024 р. – Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, Вид-во «Політехніка», 2024. – 174 с.
ISBN 978-966-990-140-8

Уміщено тези доповідей учасників конференції що відбулася 21 листопада 2024 року на факультеті соціології і права Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського».

Матеріали подано в авторській редакції. Відповідальність за зміст та авторський стиль публікацій, розміщених у збірнику, несуть автори.

ISBN 978-966-990-140-8

© КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2024

© Автори статей, 2024

Наукове видання

**ПСИХОЛОГІЧНІ ПРЕДИКТОРИ СОЦІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ
ОСОБИСТОСТІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ОСВІТЬНОГО
СЕРЕДОВИЩА**

ЗБІРНИК ТЕЗ

I Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції
з міжнародною участю

21 листопада 2024 року

(українською та англійською мовами)

В авторській редакції

Надруковано з оригінал макета замовника

Національний технічний університет України

«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

Свідоцтво про державну реєстрацію: серія ДК № 5354 від 25.05.2017 р.

просп. Берестейський, 37, м. Київ, 03056

Підп. до друку 24.12.2024. Формат 60×84¹/₈. Папір офс.

Спосіб друку – електрографічний. Ум. друк. арк. 20,29. Обл.-вид. арк. 13,25. Наклад 8 пр.

Поз. 24-3-3-017. Зам. 24-090.

Видавництво «Політехніка», КПІ ім. Ігоря Сікорського

вул. Політехнічна, 14, корп. 15

м. Київ, 03056

тел. (044) 204-81-78

ЗМІСТ

Антоненко Інна ФОРМУВАННЯ ГЛОБАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ НН ВПІ	9
Балюк Юлія ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ВТОРИННОЇ ТРАВМАТИЗАЦІЇ ЧЛЕНІВ РОДИН ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ.....	11
Бараєва Людмила ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДУ ГЕШТАЛЬТ-ТЕРАПІЇ В РОБОТІ З КЛІЄНТАМИ У ПОШУКУ СЕНСУ ЖИТТЯ.....	12
Белиба Квітослава САМООЦІНКА ОСОБИСТОСТІ ЯК ЧИННИК ЇЇ СТАТУСНО-РОЛЬОВОЇ РЕАЛІЗАЦІЇ У СТУДЕНТСЬКІЙ ГРУПІ.....	13
Беспечний Ярослав МАНІПУЛЯЦІЙНІ ДІЇ І ЇХНІЙ ВПЛИВ НА СОЦІАЛІЗАЦІЮ МОЛОДІ.....	15
Березинець Вікторія ОСОБЛИВОСТІ ПРОЯВУ АВТОРИТЕТУ В СЕРЕДОВИЩІ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ.....	17
Бистра Діана ДЖЕРЕЛА ТА ФОРМИ ПРОЯВУ СОЦІАЛЬНО-НАПРУЖЕНИХ СИТУАЦІЙ У ВЗАЄМОВІДНОСИНАХ МІЖ ЛЮДЬМИ	19
Natalia Biriukova, Yuliia Haidenko, Oksana Serheieva THE ROLE OF DIGITAL PEDAGOGY IN ENHANCING TEACHER EDUCATION.....	21
Блохіна Ірина ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛІЗАЦІЇ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА	23
Бойко Юрій РОЛЬ ЦІННОСТЕЙ У ФОРМУВАННІ СТРЕСОСТІЙКОСТІ ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ ВІЙНИ	25
Бондаренко Олександра, Гаєва Поліна СОЦІАЛІЗАЦІЯ ТА ОСОБИСТІСНИЙ ПОТЕНЦІАЛ.....	26
Бреус Людмила ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДУ ТРАНЗАКЦІЙНОГО АНАЛІЗУ У РОБОТІ З ДІТЬМИ ПІДЛІТКОВОГО ВІКУ.....	28
Borkovska Inna, Volkova Svitlana ADAPTATION OF FIRST-YEAR STUDENTS TO BLENDED LEARNING IN ENGLISH CLASSES.....	29

Васильченко Валерія ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СПОЖИВАЦЬКОЇ ПОВЕДІНКИ СТУДЕНТІВ ТЕХНІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ	31
Вербовська Вероніка РОЛЬ КОГНІТИВНИХ ВИКРИВЛЕНЬ У ФОРМУВАННІ САМООЦІНКИ ОСОБИСТОСТІ.....	34
Винниченко Олександр, Євтушенко Ірина, ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ДОРΟΣЛИХ УКРАЇНЦІВ.....	36
Винославська Олена, Кононець Марія НАВЧАЛЬНІ КВЕСТИ У ПІДГОТОВЦІ ПРАКТИЧНИХ ПСИХОЛОГІВ ЯК ПРЕДИКТОР РОЗВИТКУ ЇХНЬОЇ КРЕАТИВНОСТІ.....	37
Воляннюк Андрій ПРОАКТИВНІСТЬ ЯК ЧИННИК УСПІШНОЇ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ	39
Воляннюк Наталія ПСИХОЛОГІЧНІ БАР'ЄРИ СОЦІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ	41
Гаваза Леся СОЦІАЛЬНІ ДЕТЕРМІНАНТИ ФОРМУВАННЯ ДИСТИНКТИВНОЇ ПОВЕДІНКИ	43
Горова Марія ЕКОЛОГІЧНИЙ ВИМІР ГЛОБАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СУЧАСНОГО СТУДЕНТА.....	46
Грекало Максим ПСИХОЛОГІЧНІ ПРИЙОМИ ЗМЕНШЕННЯ РІВНЯ ТРИВОЖНОСТІ	48
Данилишина Катерина ДОСЛІДЖЕННЯ СТРУКТУРНИХ КОМПОНЕНТІВ І РІВНІВ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ ДО МАТЕРИНСТВА ТА БАТЬКІВСТВА СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ	50
Dibrova Valentyna, Dukhanina Nataliia, Tyshchenko Mykola THE SOCIAL NETWORKS INFLUENCE ON THE YOUTH SOCIALIZATION.....	52
Hrabar Olha SOCIAL MEDIA AS A TOOL FOR NON-FORMAL EDUCATION	54
Євтушенко Ірина ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ РЕАБІЛІТАЦІЇ ВЕТЕРАНІВ, ЯКІ ОТРИМАЛИ ІНВАЛІДНІСТЬ.....	56
Іващенко Дар'я МОТИВИ ДОТРИМАННЯ МОРАЛЬНИХ ПРАВИЛ І НОРМ В ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ	58

Ісаєва Єлизавета АГРЕСИВНА ПОВЕДІНКА ЯК ПОКАЗНИК СОЦІАЛЬНОЇ ДЕЗАДАПТАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ	60
Казмірчук Діана СХИЛЬНІСТЬ ДО МАНІПУЛЯТИВНОЇ ПОВЕДІНКИ У ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ.....	62
Карповець Максим ПСИХОЛОГІЧНИЙ ЗМІСТ МІМЕЗИСУ У ПЕРФОРМАТИВНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ	64
Кіптик Кірілл ЕКОНОМІЧНА ПОВЕДІНКА ЯК ПРЕДМЕТ ПСИХОЛОГІЧНОГО АНАЛІЗУ	66
Клименко Богдан ПРОБЛЕМА ГАЗЛАЙТИНГУ В СУЧАСНОМУ СОЦІАЛЬНО-ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ	68
Компанець Наталія, Козубська Ірина ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВИТИ ЧЕРЕЗ ІНФОРМАЛЬНЕ НАВЧАННЯ.....	70
Копилов Сергій НАСТАНОВЛЕННЯ Й ЗДАТНІСТЬ ДО ДІАЛОГУ КУЛЬТУР ЯК ПСИХОЛОГІЧНИЙ ПРЕДИКТОР СОЦІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ ШКОЛЯРІВ	72
Корявець Наталія ВНУТРІШНІ ПЕРЕДУМОВИ РОЗВИТКУ РЕЗИЛЬЄНТНОСТІ ОСОБИСТОСТІ	75
Кушнір Наталія СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СІМЕЙ, ЯКІ ВИХОВУЮТЬ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ	77
Лебедева Анастасія ФОРМУВАННЯ SOFT SKILLS У ПІГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ ЯК ЗАХІД ЗАПЕЗПЕЧЕННЯ ЇХ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ	79
Лебедева Ірина, Нечаєва Інеса КЕЙС ДЛЯ ПСИХОЛОГІВ: EXCEL ЯК ІНСТРУМЕНТ АНАЛІЗУ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ НА ПРИКЛАДІ TELEGRAM-КАНАЛУ «ТРУХА УКРАЇНА»	82
Левіщенко Марія, Шум Ольга ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛІЗАЦІЇ СТУДЕНТІВ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ	85
Ложкін Георгій СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА ПІДТРИМКА МІЖОСОБИСТІСНОЇ ВЗАЄМОДІЇ	87
Lushyn Pavlo PROCRASTINATION AS A PREDICTOR OF SYSTEMIC CHANGES IN THE EDUCATIONAL ENVIRONMENT	88

Максимець Альона САМООЦІНКА ЯК ЧИННИК СТРАТЕГІЇ ПОВЕДІНКИ ОСОБИСТОСТІ У СИТУАЦІЇ КОНФЛІКТУ	90
Mazurek Emilia DEVELOPING RESILIENCE THROUGH LIFELONG LEARNING.....	93
Marcinow Teresa THE DIALOGICAL I-THOU RELATIONSHIP AS FOUNDATION FOR SOCIAL DEVELOPMENT OF PERSONALITY: TECHNOLOGICAL CONTEXT	95
Мацак Вікторія ВПЛИВ ДЕСТРУКТИВНОГО ЛІДЕРСТВА НА ФОРМУВАННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ БАР'ЄРІВ У СОЦІАЛЬНОМУ РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ	96
Мизенко Христина ПОТЕНЦІЙНА СХИЛЬНІСТЬ ДО РЕАЛІЗАЦІЇ ОКРЕМИХ ФОРМ ВІКТИМНОЇ ПОВЕДІНКИ В ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ	98
Міняйло Олександра ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ В УМОВАХ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА	100
Москаленко Ольга СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ ЯК ПРОСТІР ДЛЯ САМОПРЕЗЕНТАЦІЇ ТА ПОШУКУ ІДЕНТИЧНОСТІ ОСОБИСТОСТІ	102
Мощенко Анастасія НЕОБХІДНІСТЬ ІНТЕГРАЦІЇ ЦИФРОВОЇ ОСВІТИ У ВИЩУ ОСВІТУ: ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ	104
Мусулега Ілля ЕМОЦІЙНИЙ ІНТЕЛЕКТ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПОДОЛАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ТРИВОЖНОСТІ У СТУДЕНТІВ	106
Невадовський Олекс НЕВИЗНАЧЕНІСТЬ ЯК НЕВІД'ЄМНИЙ АТРИБУТ УПРАВЛІНСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	108
Нежинська Олена НАЯВНІСТЬ СОЦІАЛЬНОЇ ПІДТРИМКИ В УМОВАХ ВІЙНИ ЯК ПОДОЛАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОГО БАР'ЄРУ СОЦІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ	110
Нестеренко Юлія РОЗВИТОК ЖИТТЄСТІЙКОСТІ В УМОВАХ ВІЙНИ	111
Оніпко Зоряна НЕФОРМАЛЬНА ОСВІТА ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ	113
Павленок Катерина ОРГАНІЗАЦІЙНА КУЛЬТУРА ЗАКЛАДУ ОСВІТИ У ПРОФЕСІЙНОМУ СТАНОВЛЕННІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ У КРИЗОВИХ УМОВАХ	115

Павлов Володимир ПРО МОЖЛИВІСТЬ ВИМІРЮВАННЯ РІВНЯ МОРАЛЬНОГО РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ.....	117
Песоцька Анастасія ПСИХОКОРЕКЦІЯ САМООЦІНКИ ЯК ЗАСІБ ПОДОЛАННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ БАР'ЄРІВ СОЦІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ В ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ	120
Петренко Анастасія ЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ МЕРЕЖІ ДЛЯ ПРОФІЛАКТИКИ БУЛІНГУ СЕРЕД ПІДЛІТКІВ	122
Плигач Вадим ПСИХОЛОГІЧНІ ДОПОМОГА ВЕТЕРАНАМ ПІСЛЯ ПОВЕРНЕННЯ ІЗ ЗОНИ БОЙОВИХ ДІЙ.....	124
Сакунова Анастасія ПОСТТРАВМАТИЧНИЙ СТРЕСОВИЙ РОЗЛАД У ПІДЛІТКІВ: ОСОБЛИВОСТІ ПРОЯВУ ТА КОРЕКЦІЯ	126
Сербова Ольга, Ткач Разіда РОЛЬ АРХЕТИПІВ ГЕРОЯ І ВОЇНА В ФОРМУВАННІ ПАТЕРНІВ ПОВЕДІНКИ ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ.....	129
Сімкова Ірина УСВІДОМЛЕННЯ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ В УМОВАХ ВІРТУАЛЬНИХ ОБМІНІ.....	131
Справцева Катерина СТРАТЕГІЇ ЗАХИСТУ ПСИХОЛОГІЧНОГО БЛАГОПОЛУЧЧЯ У СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ.....	133
Sydoruk Olha LANGUAGE AS A PERSONAL INTERACTION TOOL: HISTORICAL ASPECT.....	135
Стеценко Альбіна ІНФОРМАЛЬНА ОСВІТА ЯК ІНСТРУМЕНТ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНИХ НАВИЧОК ТА КОМПЕТЕНТНОСТІ У СИСТЕМІ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ДСНСУ	137
Су Даяна ДРУЖБА В ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ ЯК ОДИН ІЗ ВИДІВ СОЦІАЛІЗАЦІЇ МОЛОДІ В СУЧАСНОМУ СВІТІ	139
Сухенко Яна СИСТЕМНА ДИНАМІКА ЕМПАТІЇ В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ПСИХОЛОГА	141
Татьков Ярослав, Кім Дар'я СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ ЯК ІНСТРУМЕНТ ВПЛИВУ НА МОЛОДЬ: ДОСВІД ДОСЛІДЖЕННЯ TELEGRAM-КАНАЛУ «ТРУХА УКРАЇНА»	143
Третяк Ліліана РОЛЬ ГЕНДЕРУ В ПОБУДОВІ МІЖОСОБИСТІСНИХ СТОСУНКІВ В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ	146

Тулякова Катерина, Власюк Алла ВИКОРИСТАННЯ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ НА ЗАНЯТТЯХ З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ У ЗВО.....	148
Туриніна Олена ПСИХІКУ ЛЮДИНИ ПІД ЧАС ВІЙНИ	150
Тягур Любомира МОТИВАЦІЯ ЯК КЛЮЧ ДО ПОДОЛАННЯ ВНУТРІШНІХ БАР'ЄРІВ ОСОБИСТОСТІ	153
Фонрабе Євген, Євтушенко Ірина ПСИХОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ У ВІЙСЬКОВИХ ПІСЛЯ ПОВЕРНЕННЯ ІЗ ЗОНИ АКТИВНИХ БОЙОВИХ ДІЙ.....	155
Химич Ірина, Химич Олена ЕСТЕТИЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ: НЕОБХІДНА НАВИЧКА В ЖИТТІ ТА ДІЯЛЬНОСТІ ОСОБИСТОСТІ	156
Чикалюк Мирослава ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ У ГІБРИДНОМУ ФОРМАТІ РОБОТИ	157
Чіжова Наталія, Омельченко Ірина РОЗВИТОК НАВИЧОК МЕДІАЦІЇ У СТУДЕНТІВ ТЕХНІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ.....	159
Чумаков Володимир РЕЗИЛЬЄНТНІСТЬ: ОСОБЛИВОСТІ МЕТОДІВ ДОСЛІДЖЕННЯ	160
Шаповал Іван СТИЛІ КЕРІВНИЦТВА ТА ЇХ ЕФЕКТИВНІСТЬ	162
Шепелева Олена, Муханова Олена ГЛОБАЛЬНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК БАЗОВА ХАРАКТЕРИСТИКА СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ.....	164
Штефан Ігор СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ ВИМІР ПРОФЕСІЙНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ	165
Хегай Анна ВПЛИВ ГЕНДЕРНИХ СТЕРЕОТИПІВ НА МІЖОСОБИСТІСНУ ВЗАЄМОДІЮ В СОЦІАЛЬНО-ОСВІТЬНОМУ СЕРЕДОВИЩІ	167
Хілько Світлана ОБРАЗ МАЙБУТЬНОГО ЯК ВАЖЛИВИЙ ЧИННИК СОЦІАЛІЗАЦІЇ МОЛОДІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ	169
Яремчук Вероніка СТИЛІ СПІЛКУВАННЯ ЯК ЧИННИК ЕФЕКТИВНОЇ КОМУНІКАЦІЇ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ В УМОВАХ ОСВІТЬНОГО СЕРЕДОВИЩА.....	172

УДК 378.011

АНТОНЕНКО ІННА ІВАНІВНА,

*кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри англійської мови гуманітарного спрямування
Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»*

ФОРМУВАННЯ ГЛОБАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ НН ВПІ

Розвиток сучасної вищої освіти відзначається різними трансформаціями та ідеями про міжнародне партнерство. В умовах міжнародних змін формування міжкультурної компетентності стає важливим завданням у вищій освіті, яка допомагає спілкуватися з представниками інших культур, розуміти їх культуру та передбачає готовність до успішної взаємодії та співробітництва в міжкультурному середовищі. Міжнародні освітні програми, які включають академічні обміни, міжнародні стажування, конференції та спільні наукові проекти стають платформою для навчання та професійного розвитку, відіграють вирішальну роль у формуванні глобальних компетентностей студентів другого та четвертого курсів НН ВПІ, є важливими в їх соціальному адаптуванні та культурному збагаченні.

На основі аналізу науково-педагогічних джерел встановлено, що глобальна компетентність є здатністю до аналізу відмінностей між різними культурами, також до соціокультурної діяльності, що спрямована на ефективну діяльність студентів, які бажають співпрацювати з іншими. Розуміння світу є основою для її формування, при цьому важливо розглядати її як інтегрований погляд, який ґрунтується на міждисциплінарних знаннях [3, с. 363]. Отже, щодо формування глобальної компетентності студентів, то методи мають відповідати можливостям студентів навчитися висловлювати думки, сприяти спільному діалогу та активній діяльності на основі міжкультурної співпраці.

Досліджено, що міжкультурна компетентність спрямована на адаптацію в нових культурних середовищах, а також на вміння вирішувати міжкультурні конфлікти [2]. Інформаційно-комунікаційні технології в процесі навчання є ефективним педагогічним засобом вивчення культури та формування комунікативних навичок. Використання інтернет-технологій передбачає збільшення контактів, що дає можливість обмінюватися соціокультурними цінностями, подолати комунікативний бар'єр, також ресурси Інтернету можна застосовувати для пошуку необхідної інформації в рамках проектної діяльності, для розвитку творчого потенціалу [1, с. 24]. Вважають, що академічна мобільність покращує співпрацю, ефективність досліджень дає потенціал для процесів розвитку особистості та можливість отримати певний досвід навчання в іншому академічному середовищі, долучитися до досягнень академічних систем інших навчальних закладів.

Необхідним є аналіз способів роботи в новому академічному середовищі, питань формування та розвитку здібностей у студентів другого курсу, адаптації та взаємодії з новими умовами навчання, вміння спілкуватися та працювати над проектом, також розуміння цілей, на досягнення яких спрямована участь особистості в академічній мобільності. Важливо розвиватися в певній галузі знань, сформувати відповідні якості, мотивацію до самоосвіти та самовдосконалення, тому наголошують на важливості розвитку віртуальної академічної мобільності. Таким чином, має бути сплановане міждисциплінарне інтегрування глобальної компетентності в навчальні програми та освітні компоненти.

Науковці визначають, що розуміння цілей навчання є основою для формування глобальної компетентності студентів, також є цінним розвиток міжкультурного світогляду. Отже, необхідно відноситись до процесу навчання з відповідальністю, визначати цілі, приймати рішення, також студенти аналізують, надають докази для написання послідовних відповідей на важливі досліджувані питання. Аналіз досліджень в суміжних соціогуманітарних науках показує, що більшість робіт присвячена тому, як саме змінити програми та методики викладання у відповідності до вимог академічної мобільності. Можливість віртуальної академічної мобільності забезпечується використанням різноманітних сучасних технологій дистанційної освіти, серед яких відеоконференції, що дозволяють створити доступне інформаційно-освітнє середовище. Було створено низку об'єднань, які пропонують міжнародну віртуальну мобільність, яка надає змогу учасникам дистанційно брати участь у програмі мобільності між вітчизняними та університетами інших країн, із продовженням основного навчання у своєму закладі вищої освіти.

Розвиток глобальної компетентності студентів може допомогти їм отримати позитивний результат як від цифрового простору так і від запозичення позитивних ідей у практичній діяльності закладів вищої освіти України. Таким чином, формування глобальної компетентності має бути зосереджено на розвитку у студентів розуміння сутності й ефективності дій у складному, різноманітному науковому світі. Перспективним напрямом є вивчення зарубіжного досвіду з метою осмислення результатів, також це сприяє інтеграції майбутнього фахівця у міжнародну академічну спільноту в межах освітнього простору, забезпечує доступ до освітніх здобутків країн світу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Антоненко І. І., Чіжова Н. В. Роль англійської мови в академічній мобільності студентів. *Науковий часопис нац. педагог. університету ім. М. П. Драгоманова*. Вип. 81. Київ : «Гельветика», 2021. С. 22–25. DOI: <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series5.2021.81.05>
2. Кочмар Д., Поченюк Я. Технології формування міжкультурної компетентності здобувачів вищої освіти у процесі навчання іноземної мови. *Вісник Міжнародного економіко-гуманітарного університету імені Академіка Степана Дем'янчука*. Серія: Педагогіка і психологія. 2024. № 2. С. 18–23. URL: <https://dspace.megu.edu.ua:8443/jspui/handle/123456789/5072>
3. Федоренко С., Журба К., Шкільна І. Напрями формування глобальної компетентності студентів. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2023. Вип. 70, том 2. С. 360–366. URL: http://www.apfn-journal.in.ua/archive/70_2023/part_2/54.pdf

УДК 159.922

БАЛЮК ЮЛІЯ ОЛЕКСІЇВНА

здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького

Науковий керівник: **ЄВТУШЕНКО ІРИНА ВОЛОДИМИРІВНА**, кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри психології та педагогіки Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ВТОРИННОЇ ТРАВМАТИЗАЦІЇ ЧЛЕНІВ РОДИН ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

Вторинна травма — це реакція на травматичні переживання іншої людини. Вторинна травма впливає на фізичну, емоційну, когнітивну, міжособистісну, поведінкову сфери.

Вторинна травма пов'язана зі спілкуванням з іншою людиною, яка пережила травматичний стрес, про її почуття/переживання/події безпосередньо під час ситуації, що травмує [2].

Симптомами вторинного травматичного стресу є:

- індикатори психологічного дистресу — це прояв емоцій, зокрема, горя смутку, жаху, тривоги, сорому. Також може проявлятися через нав'язливі образи, нічні жахіття, флешбеки, які виникають внаслідок взаємодії із людиною, яка пережила психологічну травму. Також можна спостерігати заморожування почуттів та неможливість спілкування із значимою людиною.
- зміни в когнітивній структурі — це зміна переконань, що стосуються ставлення до світу, безпечного місця, що відбувається внаслідок спілкування з людиною, яка переживає травматичні події. У членів родини можуть спостерігатися думки щодо того, що така подія може статися і з ними.
- порушення в стосунках — це ті порушення, що можуть виникати як у професійній, так і особистісній сферах. Особистісні стосунки страждають через стрес, відсутність довіри та близькості [1].

На виникнення вторинного стресового розладу впливають травматичний досвід, соціальна підтримка, вік, вплив організації тощо. Помітити наявність вторинного травматичного стресу можна через виникнення таких ознак — специфічна активність та відсутність турботи про себе.

Важливо пам'ятати, що у людини є емпатія, здатність співпереживати, відчувати біль іншої людини. Так, людина, яка чує про трагедію, починає ідентифікувати себе із тими, хто її пережив. Люди можуть уявляти себе у подібній ситуації, намагатися знайти із неї вихід, співпереживати за близьких, які знаходяться у небезпеці.

У групі ризику щодо вторинного травматичного стресу перебувають люди, які є чутливими, мають травматичний досвід у минулому, вирости в сім'ї, де не задовольнялися їх потреби, ті, хто вивчає травматичні події, ототожнює себе із жертвою травматичної ситуації [2].

Варто зазначити, для тих, хто спостерігає в себе ознаки вторинної травми, важливо турбуватися про себе, займатися глибоким диханням, спортом, творчою діяльністю, спілкуватися з іншими людьми, реалізуватися у професійній сфері та навчатися.

ЛІТЕРАТУРА

1. Довідник діагностичних критеріїв DSM-5-TR. Львів : Видавництво «Компанія “Манускрипт”», 2024. 592 с.
2. Stamm, B.H. 2002. The helper's power to heal and to be hurt — or helped by trying. Washington, DC: Register Report: A publication of the National Register of Health Service Providers in psychology

УДК 159.9

БАРАЄВА ЛЮДМИЛА ОЛЕКСАНДРІВНА,

здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького

Науковий керівник: ЄВТУШЕНКО ІРИНА ВОЛОДИМИРІВНА, кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри психології та педагогіки Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДУ ГЕШТАЛЬТ-ТЕРАПІЇ В РОБОТІ З КЛІЄНТАМИ У ПОШУКУ СЕНСУ ЖИТТЯ

Перебуваючи в складних та кризових умовах, людина намагається знайти сенс життя. Пошук сенсу життя являється фундаментальним питанням з яким особистість стикається впродовж усього періоду існування. Цілісність і ідентичність є ключовими аспектами цього пошуку та дозволяють відчувати себе цілісними, самореалізованими. Метод гештальт-терапії — це метод, який сприяє розвитку цілісності і ідентичності особистості.

Метод гештальт-терапії сприяє пошуку сенсу життя та розвитку цілісності і ідентичності, допомагає людині створити продуктивні стосунки з іншими. Гештальт-терапія акцентує увагу на усвідомленості та саморозвитку. Психолог допомагає усвідомити та дослідити внутрішній світ клієнта, його цінності, потреби та бажання. Це допомагає наблизитися до розуміння сенсу життя, який заснований на цінностях та життєвих цілях особистості [1].

Важливим у гештальт-терапії є розробка та прийняття особистісних цінностей. Психолог дозволяє дослідити та розробити власні особистісні цінності, які є основою сенсу життя людини. Він допомагає усвідомити, що для особистості є значимим, важливим, розробити стратегії для прийняття та вираження цих цінностей. Саме це дозволяє особистості прожити цілісне життя, що наповнене важливими сенсами для неї.

В гештальт-терапії увага звертається на роботу із невирішеними конфліктами та емоційними травмами. Робота в методі гештальт-терапії дає можливість клієнтові дослідити невирішені конфлікти, що можуть перешкоджати в пошуках сенсу життя. Психолог дозволяє розпізнавати ці конфлікти, розуміти їх походження, знайти способи їх рішення.

Гештальт-терапія допомагає особистості розвивати почуття цілісності і самореалізації. Психолог підтримує особистість в прийнятті різних аспектів особистості, навіть тих, які людина вважає неповноцінними, допомагає краще зрозуміти себе, прийняти свою унікальність, стати цілісним та автентичним в самовираженні та самореалізації [2].

В гештальт-терапії використовується робота з метафорами та символами, що сприяють самовираженню та самодослідженню. Психолог допомагає розвивати уяву і використовувати символи та метафори для дослідження особистості в пошуках сенсу життя. Варто звернути увагу на розвиток навичок саморегуляції та самоуправління, у методі гештальт-терапії звертається увага на усвідомлення та можливості управляти емоціями, поведінкою, думками, з метою досягнення глибокого сенсу та ідентичності в житті, що сприяє подоланню перешкоди на шляху до цілісності і самореалізації.

Отже гештальт-терапія включає інструменти для розвитку цілісності і ідентичності, дозволяє розкрити творчий потенціал та закласти основу для усвідомленого і цілісного життя особистості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Джойс Ф., Сілліз Ш. Навички в гештальт-терапії. Консультування та психотерапія. Видавництво Ростислава Бурлаки, психологічне консультування 2024. 528 с.
2. Рубенфельд Ф. Цінності гештальт-терапії. Запоріжжя : Статус. 2024. 98 с.

УДК 316.61-057.1

БЕЛИБА КВІТОСЛАВА АНДРІЇВНА,

здобувач вищої освіти навчальної групи СА-33 Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

Науковий керівник: Кононець Марія Олександрівна, кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри психології та педагогіки Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

САМООЦІНКА ОСОБИСТОСТІ ЯК ЧИННИК ЇЇ СТАТУСНО-РОЛЬОВОЇ РЕАЛІЗАЦІЇ У СТУДЕНТСЬКІЙ ГРУПІ

Останні десятиліття показали, що самооцінка стала одним з ключових явищ досліджуваних у психології. Це спричинено тим, що вчені визначають самооцінку як один з центральних аспектів формування особистості: вона впливає на міжособистісні відносини, професійні та особисті досягнення та на розвиток особистості в цілому. Самооцінка має значний вплив на поведінку людини у кожній сфері життя. Вона пов'язана з бажаннями та потребами особистості в прийнятті себе та іншими людьми щоб заслужити їхню повагу.

Самооцінка безпосередньо впливає на статус особистості у студентській групі. Вона формується під впливом різних факторів, зокрема, соціального середовища, виховання та досвіду взаємодії з однолітками, що сильно впливає на майбутню комунікацію у групі. Люди з адекватною самооцінкою, зазвичай, сприймаються в колективі як впевнені, активні люди, які можуть стати лідерами, через що підвищують свій соціальний статус. Люди з неадекватною самооцінкою (завищеною чи заниженою) найчастіше не мають авторитетності в групі, адже індивід з завищеною самооцінкою часто переоцінює себе і не визнає свої помилки, що, часто спричиняє конфліктні ситуації. Людина з заниженою самооцінкою завжди недооцінює себе, що призводить до соціальної замкненості та невпевненості у собі [1, с. 39].

Після періоду адаптації кожен студент займає соціальне місце, яке визначається певними позиціями, які передбачають наявність відповідних прав та обов'язків. В будь-якому суспільстві це місце називається соціальним статусом. Тобто, соціальний статус — це місце або позиція, яку займає індивід в певній соціальній групі. У студентських групах соціальний статус передбачає рівень авторитету та впливу, який індивід має в очах членів групи. За класифікацією вони можуть бути природженими та набутими.

Природжений статус — це позиція індивіда, яку він посідає незалежно від своїх досягнень. Найчастіше такий статус отримується людиною від народження і відображає саме її вроджені якості (вік, національність).

Набутий статус — це місце в суспільстві, набуте індивідом власними досягненнями (освіта, професія, соціальне становище) [2, с. 13].

На адаптаційній стадії формування студентської групи найчастіше вибір соціальних статусів формується на фоні емоційного забарвлення, а орієнтація вибору соціальної ролі з'являється через зовнішні переваги індивіда. З часом, коли пізнання членів групи один одним стає кращим, вибір у групі здійснюється не лише через почуття які виникли під впливом першого враження, але й через суб'єктивні оцінки особистісних якостей, які індивід продемонстрував під час спільної діяльності [3, с. 68].

Рівень самооцінки має значний вплив на мотивацію учнів та її статус в групі. Висока самооцінка мотивує до активної участі в групових заходах, ініціативності та досягнення індивідуальних та групових цілей. Він безпосередньо впливає на вибір студентом своєї ролі в групі — лідера, експерта, організатора тощо. У вже сформованій групі чітко виявляється ієрархія статусу певного студента завдяки чому визначаються соціальні ролі студента у групі.

Соціальна роль — це типова модель поведінки, яку очікують від індивіда через його соціальний статус. Кожна роль пов'язана з певними функціями та обов'язками, які хочуть бачити від людини. Єдиної класифікації ролей не існує; Т. Сальвін та В. Аллен розрізняють формальні та неформальні ролі відповідно до макро- та мікроструктури.

Основна їх відмінність полягає в тому, що серед учасників взаємодії виділяють тих, хто грає формальні ролі, на відміну від тих, хто грає неформальні ролі. Найважливішою у студентській групі є роль лідера.

Лідер — особа, яка має загальне визнання групи, до якої прислухаються і яка здатна вести за собою людей [2, с. 8]. Лідер бере на себе повну відповідальність за груповий процес, використовуючи при цьому свою авторитетність. Лідери бувають двох видів: формальні та неформальні. Формальний лідер вважається керівником групи, виконує покладені на нього обов'язки, підтримує дисципліну і сприяє вирішенню проблем. Неформальний (тіньовий) лідер, не є офіційним лідером, але має значний вплив на колектив [3, с. 70]. Ці ролі можуть змінюватися залежно від обставин і потреб групи. Один студент може виконувати декілька ролей або переходити від однієї ролі до іншої протягом навчального року.

Отже, самооцінка є важливим аспектом у визначенні соціально-рольової реалізації студента. Студенти з високою самооцінкою найчастіше стають лідерами через свою ініціативність та легку адаптацію до змін. Такі індивіди легко адаптуються під кожну соціальну роль, гарно взаємодіють з колективом через що стають прикладом для інших. З іншого боку, низька самооцінка може стати перешкодою для рольової реалізації студента через часту невпевненість та упередженість до себе індивідом. Такі особистості найчастіше залишаються в пасивних ролях, уникаючи тісної взаємодії з колективом, що сприяє зниженню соціальної адаптації та комунікації з суспільством.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кононець М. О. Психологія лідерства : [навч. посібн.] / Марія Кононець, за заг. ред. О.В. Винославської. — К. : КВЦ, 2020. — 252 с. ISBN 978–617–697–113–9
2. Малуша В. А. Вплив самооцінки особистості на її статусно-рольову реалізацію в групі: курсова робота з психології/ В. А. Малуша; наук. кер. І. М. Овдієнко; Київ. нац. лінгв. ун-т. — К., 2023. — 46 с.
3. Максименко С. Д. Загальна психологія / С. Д. Максименко. — Київ : Центр навчальної літератури, 2008. — 272 с.

УДК 316.61-057.1

БЕСПЕЧНИЙ ЯРОСЛАВ ВАЛЕРІЙОВИЧ*здобувач вищої освіти навчальної групи АМ-21 Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»**Науковий керівник: Москаленко Ольга Володимирівна, кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри психології та педагогіки Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»***МАНІПУЛЯЦІЙНІ ДІЇ ТА ЇХ ВПЛИВ НА СОЦІАЛІЗАЦІЮ МОЛОДІ**

У наш час люди часто стикаються з маніпуляціями, але не завжди можуть їх помітити. І звичайно, якщо ви чогось не помічаєте, то навіть не можете від цього захиститися. Для сучасної молоді дана тема є досить актуальною, тому пропонуємо розглянути деякі види маніпуляційних дій та визначити як вони впливають на соціалізацію молоді.

Маніпуляція — це різновид соціально-психологічної дії. Прийнято вважати, що маніпуляцією є факти використання недобросовісної реклами та пропаганди, укладання угод, які завдають шкоди одній зі сторін. Люди, які використовують маніпуляції в дискусії мають чітку мету, що пов'язана, як правило, з вигодою. Можна виділити кілька основних цілей маніпуляції. Перша і головна — це забезпечення вигідної позиції для суб'єкта маніпуляції та послаблення об'єкта маніпуляції. Друга — зміцнення і підвищення позиції і статусу суб'єкта, отримання тактичних переваг у спілкуванні. І третя — встановлення психологічного контакту з партнером [1, 2].

Зазвичай, люди схильні використовувати маніпуляції під час дискусій, вирішення конфліктних та суперечливих ситуацій з метою досягнення певних переваг. Розглянемо деякі процеси, що виникають під час застосування маніпуляцій. Основними з них є психологічний тиск та передача інформації.

Перш за все, коли маніпулятор починає діяти, він вже розраховує на власний успіх. І це величезний плюс для всіх тому що відчуття впевненості у власній перемозі збільшує шанси, що так і буде. Ця впевненість показує, що маніпулятор хоче створити необхідну перевагу сил над партнером.

Іншими словами, ситуації маніпулятивного впливу можна розкрити з позицій Сила і Слабкість. В основному, сила — це перевага над об'єктом в певних аспектах. Це може бути кваліфікація, посада, володіння інформацією, контроль над ситуацією. Але часто силу ми можемо помітити лише в процесі обговорення.

Не менш важливе значення відіграє інформаційна складова. Коли люди вперше чують про неї, то вважають, що ця частина слабша за психологічний тиск, але це не так, оскільки на даному етапі реалізуються такі важливі аспекти, як: організація простору взаємодії, отримання доступу до цілей дій, планування. Водночас, якість психологічного тиску напряму залежить від того, на скільки людина вміє користуватися інструментами комунікації. Перш за все, дуже важливим є інформаційне ігнорування з метою здійснення маніпулятивної дії [3] (табл. 1).

Таблиця 1

Види інформаційного ігнорування

За віком	За часом	Неявна вказівка на начебто загальноприйнятую норму	Маскування	Множення дій	«Комунікативна диверсія»
«Це робота на п'ять хвилин, але це люди передпенсійного віку»	«Завжди, постійно, назавжди»	«Ти навіть двері за собою не зачиняєш»	«Незалежно від їхніх стосунків, їх все одно відправили разом у відрядження» — це показує, які у них стосунки	«Сюди набирали всяких людей...»	При цьому попередня репліка ігнорується, а у відповідь вноситься новий сенс: — «Подивись, як я сьогодні підготувався» — «Хочеш піти до нього сьогодні?»

Отже, в сучасному суспільстві використання маніпулятивних дій для досягнення своєї мети є поширеним явищем. Молодим людям важливо набувати навичок розпізнавання та протистояння маніпуляціям, оскільки такі дії характеризуються різноманітністю, складністю, а також пов'язані зі значним ризиком. Маніпуляції в спілкуванні можуть призвести до руйнування стосунків, погіршення міжособистісної взаємодії, образи, дистанціювання, відчуття дискомфорту і, як наслідок, ускладнення соціалізації особистості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Грін Р. Закони влади. Отримано (листопад) з: https://www.goodreads.com/book/show/1303.The_48_Laws_of_Power
2. Прес-реліз Elsevier Elsevier співпрацює з Вагенінгенським університетом для виявлення та запобігання маніпуляціям з цитуванням. 5 вересня. Отримано (листопад) з: <https://www.elsevier.com/about/press-releases/science-and-technology/elsevier-works-with-wageningen-university-to-detect-and-prevent-citation-manipulation>
3. Масіч І. Плагіат у наукових дослідженнях і публікаціях та способи його запобігання. *Materia Socio Medica*, 2014. 26 (2). С. 141–146.

УДК 159.9: 316.46:378.091.212](043.2)

БЕРЕЗИНЕЦЬ ВІКТОРІЯ ЮРІЇВНА,

здобувачка вищої освіти навчальної групи ПП-21 Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

Науковий керівник: Сербова Ольга Вікторівна, кандидатка психологічних наук, доцентка, доцентка кафедри психології та педагогіки Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

ОСОБЛИВОСТІ ПРОЯВУ АВТОРИТЕТУ В СЕРЕДОВИЩІ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

У соціально-освітньому середовищі формування авторитету студентського лідера є ключовим для ефективності групових процесів, міжособистісної взаємодії, згуртованості та психологічного комфорту. Однак авторитет лідера може бути недостатньо розвиненим через відмінності у цінностях, інтересах та соціальних ролях учасників групи, що може ускладнювати співпрацю та спричиняти конфлікти. Тому розуміння механізмів формування авторитету в середовищі студентської молоді залишається важливим для вдосконалення групових процесів.

Проблема авторитету широко вивчалася у галузях соціальної психології та групової динаміки. Л. Фестінгер розвинув теорію когнітивного дисонансу та досліджував комунікацію в групах, С. Аш ілюстрував вплив групового мислення на індивіда, а Г. Лебон розглядав питання масової психології і ролі лідера. Попри значну кількість досліджень у галузі соціальної психології, питання формування авторитету як чинника взаємодії студентського середовища залишається недостатньо розкритим. Тому актуальність цього дослідження полягає у вивченні аспектів становлення авторитету в студентських групах та виявленні його впливу на групові процеси. Такий підхід дозволяє виявити механізми впливу авторитету на динаміку взаємодії студентської молоді.

Мета даної публікації: дослідити механізми формування авторитету в середовищі студентської молоді, визначивши ключові індивідуальні та групові чинники цього процесу.

Сучасне суспільство складається з різноманітних груп, які відіграють важливу роль у житті людей, особливо в умовах освітнього середовища. Групи стають важливою структурною одиницею, впливаючи на прийняття рішень, взаємодію, виникнення і вирішення конфліктів. Розуміння природи авторитету в таких групах допомагає будувати ефективні колективи, де кожен учасник почувається комфортно та психологічно захищеним. Наявність авторитетної особистості сприяє психологічному комфорту учасників студентських груп, що, у свою чергу, знижує ризики конфліктів та покращує співпрацю, підвищуючи ефективність навчального процесу.

Група як форма соціальної організації є сукупністю людей, об'єднаних спільними інтересами, цілями та цінностями. Соціальний вплив, як невід'ємна складова існування груп, полягає у взаємному впливі учасників групи на поведінку, думки та переконання один одного. Значущим для цього впливу є теорія нормативного впливу, що пояснює, як люди змінюють поведінку для відповідності очікуванням групи [1]. Це має велике значення для розуміння ролі авторитету, оскільки авторитетна особа, завдяки своїй повазі та довірі з боку групи, стає основним орієнтиром для інших.

У процесі міжособистісної взаємодії авторитет часто виступає основою лідерства. Людина, яка має авторитет, викликає довіру та повагу, що дозволяє їй ефективно впливати на інших. Лідерство, засноване на авторитеті, сприяє згуртованості групи, особливо в освітньому середовищі. Соціальні норми відіграють значну роль у формуванні авторитету, оскільки задають прийняті стандарти поведінки. Дотримання цих норм не лише підсилює авторитет індивіда, але й забезпечує йому підтримку з боку групи. Це є важливим в освітньому середовищі, де особа, яка дотримується норм та демонструє зразкову поведінку, стає прикладом для інших і викликає довіру. Формування авторитету залежить як від особистих характеристик (знання, досвід, моральність), так і від групового сприйняття. Бажання допомогти іншим підвищують довіру та повагу з боку колективу. У соціально-освітньому середовищі це сприяє створенню атмосфери взаємодопомоги, що стимулює розвиток колективної відповідальності та довіри [2, с. 67–74].

Аналіз наукових досліджень дозволяє виділити, що авторитет студента — це не лише визнання його ролі в групі, але й здатність впливати на погляди та поведінку одногрупників. Авторитетний студент має організаторські та комунікативні навички, користується повагою і довірою, що дозволяє йому або їй природно спрямовувати інших до спільних цілей. Така особистість може не мати формального статусу лідера, проте її думка і дії здатні визначати атмосферу та спільні орієнтири групи, впливає на інших через приклад і підтримку, створюючи середовище для співпраці та розвитку. Завдяки авторитету, такий студент або студентка допомагає групі в адаптації до нових умов, сприяє злагодженій роботі і підтримує загальну мотивацію до досягнення навчальних та особистісних цілей [1–3].

На основі аналізу наукової літератури визначено основні прояви авторитету в студентській групі:

- здатність ефективно спілкуватися з іншими, що допомагає об'єднувати групу та розвивати спільне розуміння мети;
- вміння структурувати процеси та заходи, що сприяє ефективному досягненню поставлених цілей;
- бажання та готовність пропонувати нові ідеї й активно брати участь у реалізації проєктів;
- прагнення брати на себе відповідальність за успіхи та невдачі групи, що підвищує довіру з боку одногрупників;
- здатність підтримувати інтереси та цілі колективу, надихаючи інших на їх досягнення.
- здатність генерувати свіжі ідеї та демонструвати.

Такий студент або студентка стимулює творчий потенціал своїх одногрупників, заохочуючи їх мислити ширше і сміливіше братися за нові проєкти.

Формування авторитету в студентському середовищі є надзвичайно важливим для створення ефективних групових процесів, що сприяють згуртованості, довірі та психологічному комфорту учасників освітнього процесу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Нормативний вплив у групі. StudFiles. URL: <https://studfile.net/preview/9088977/page:15/> (дата звернення: 05.11.2024).
2. Освітнє лідерство: від теорії до практики : монографія / авт. кол.; за наук. ред. В. Р. Міляєвої; Київський університет імені Бориса Грінченка [Електронне видання]. Київ; Кривий Ріг : Вид. Р. А. Козлов, 2021. 296 с. URL: <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/36659>.
3. Психологія лідерства в освітніх закладах. Освіта.UA. URL: <https://osvita.ua/school/method/1166/> (дата звернення: 05.11.2024).

УДК 159.9: 316.3

БИСТРА ДІАНА ОЛЕГІВНА,

здобувач вищої освіти навчальної групи ПП-21 Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

Науковий керівник: **Волянюк Наталія Юріївна**, доктор психологічних наук, професор, завідувачка кафедри психології та педагогіки Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

ДЖЕРЕЛА ТА ФОРМИ ПРОЯВУ СОЦІАЛЬНО-НАПРУЖЕНИХ СИТУАЦІЙ У ВЗАЄМВІДНОСИНАХ МІЖ ЛЮДЬМИ

На сучасному етапі розвитку суспільства істотно розширилось коло питань котрі потребують психологічного осмислення. Дослідження поведінкових стратегій особистості в соціально-напружених ситуаціях належать саме до таких питань. Соціально-напружені ситуації в сучасному суспільстві є актуальним предметом психологічного аналізу. Вони привертають увагу дослідників через зростання складності міжособистісних взаємовідносин та спричинення психологічного стресу у людей.

Соціально-напружені ситуації визначаються гострим протиборством особистісних та міжгрупових інтересів різних соціальних груп. У таких ситуаціях може виникати напруження та конфлікт через різницю в цінностях, переконаннях, інтересах або статусі людей. Вони можуть виникати на різних рівнях, включаючи міжособистісні відносини, групову динаміку або конфлікти.

Взаємодія між людьми завжди пронизана різноманітними факторами, що визначають емоційний клімат та взаєморозуміння [3, с. 83].

Джерела соціально-напружених ситуацій у взаємовідносинах можуть бути різноманітні: від відмінностей в поглядах, цінностях, інтересах, до конфліктності у сприйнятті ролей. Аналіз цих джерел дозволяє зрозуміти як різноманітні фактори впливають на формування соціально-напружених ситуацій.

Джерела соціально-напружених ситуацій у взаємовідносинах між людьми є багатограними та здебільшого обумовлені різноманітністю факторів, що впливають на соціальну динаміку. Джерела соціально-напружених ситуацій в взаємовідносинах між людьми мають комплексний характер і включають в себе культурні, особистісні та емоційні аспекти, що визначають динаміку та характер взаємодії в сучасному суспільстві [2, с. 81].

Одним із головних джерел є різниця в цінностях і переконаннях, що можуть породжувати конфлікти та взаємні непорозуміння. Особистість є носієм індивідуальної системи цінностей, що обумовлює різні очікування та вимоги, що, в свою чергу, може сприяти виникненню соціально-напружених ситуацій. Крім того, невизначеність ролей і очікувань може стати іншим джерелом напруження. В сучасному суспільстві де структури взаємодії змінюються, часто виникають ситуації коли люди не чітко розуміють свої ролі або не можуть визначити очікування від інших. Це може призводити до невпевненості та конфліктів у взаємодії. Емоційна напруженість у взаємовідносинах також відіграє важливу роль у формуванні соціально-напружених ситуацій [1].

Форми прояву соціально-напружених ситуацій у взаємовідносинах між людьми різноманітні та віддзеркалюють комплексні аспекти соціальної взаємодії. Однією з таких форм є міжособистісні конфлікти, що можуть виникати з різниці в поглядах, інтересах чи цінностях. Ці конфлікти створюють напруженість у взаємодії, порушуючи звичайний ритм спілкування та можуть впливати на психологічний стан учасників взаємодії.

Ще однією формою є невизначеність ролей і очікувань. Коли взаємини складені через непорозуміння або нечіткість у визначенні ролей, може виникати відчуття дезорієнтації та важкості взаємодії, що сприяє виникненню соціально-напружених ситуацій. Емоційна напруженість також є важливою формою прояву соціально-напружених ситуацій.

Аналіз джерел та форм прояву соціально-напружених ситуацій у взаємовідносинах між людьми вказує на значущість цього явища для розуміння та оптимізації соціальних взаємин. Перше, що слід визначити, це мінливість та різноманітність джерел, включаючи різницю в цінностях, невизначеність ролей і емоційну напруженість. Джерела соціально-напружених ситуацій, такі як різниця в цінностях, виступають як каталізатори конфліктів та непорозумінь, важливою перешкодою для гармонійної взаємодії в суспільстві. Невизначеність ролей і очікувань визначає нестабільність взаємин, що може призводити до дезорганізації і відсутності чіткості у спілкуванні.

Отже, розуміння та управління джерелами та формами соціально-напружених ситуацій визначає успішність та якість взаємовідносин між людьми. Важливою є розробка стратегій уникнення та подолання конфліктів, а також підвищення рівня емоційної компетентності для сприяння здоровим та позитивним міжособистісним взаєминам у різноманітних соціальних контекстах.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дідух М. М. Конструктивна копінг-поведінка слідчих Національної поліції України у психологічно напружених ситуаціях : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.0 «Юридична психологія», (053-Психологія). Київ, 2018. 170 с.
2. Долинська Л. В., Матяш-Заяц Л. П. Психологія конфлікту. Київ : Каравела, 2016. 424 с.
3. Коpecь Л. Психологія особистості. Київ : Вид. дім «Києво-могилянська академія», 2018. 458 с.

УДК 378.091.33:001.895(045)

NATALIA BIRIUKOVA,

Lecturer, Department of the English Language for Humanities, National Technical University of Ukraine «Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute»

YULIA HAIDENKO,

Associate Professor, Department of the English Language for Humanities, National Technical University of Ukraine «Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute»

OKSANA SERHEIEVA,

Lecturer, Department of the English Language for Humanities, National Technical University of Ukraine «Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute»

THE ROLE OF DIGITAL PEDAGOGY IN ENHANCING TEACHER EDUCATION

In the contemporary tech-driven world, new opportunities and prospects especially those related to the sphere of Information and Communication Technology (ICT) has important implications in teacher education. Consequently, the educational landscape has witnessed a transformative shift with the overwhelming integration of Information and Communication Technology (ICT) in teaching methodologies (Almerich et al., 2023). In this context, teaching is intricately linked with the concept of design, encompassing the planning of course content, teaching methods, and modes of delivery. While previously associated primarily with higher and distance education, design in teaching has become an integral part of the entire education system [1]. The continuous availability of the internet and the widespread use of network-connected devices have transformed education, making digital pedagogy a vital component at all levels of education.

Pedagogy, as a teaching method, is modified by educators and determined by various factors, including the social system, content of information, and the learning environment. It is demonstrated through the educator's delivery style, training preferences, experience, and contextual choices when planning a lesson [4].

It is crucial to highlight that, the use of Information and Communication Technology (ICT) is most efficient when it challenges students' understanding and thinking, involving both the teacher and the technology. This effectiveness can be achieved through various methods, such as whole-class discussions initiated by interactive whiteboards or individual or paired tasks on computer systems. According to an article in the Journal of Educational Change, Bellei & Munoz (2023) highlighted that recent advancements in ICT provide unique learning opportunities, necessitating the design of a new «integrated pedagogy» [4].

In order to integrate digital pedagogies effectively, teachers may need to adjust their roles, transitioning from experts to co-creators. This shift involves moving away from simply being users of technology, such as searching for and printing materials for students or for personal use in teaching, and instead actively engaging in the creation of educational content. Given that not all students possess strong navigation skills or can competently utilize the full range of ICT tools, it is essential for teachers to model how to identify, evaluate, and apply digital information in a way that fosters the development of critical digital literacy. Furthermore, learners have to recognize that integrating technology requires significant adaptation of teaching practices, not merely the substitution of old activities with new media formats.

The range of skills and competencies every educator needs in order to thrive in the digital age:

- EdTech integration.

Integrating EdTech can enable educators to create engaging and interactive study environments that foster student collaboration and critical thinking. EdTech tools and platforms are revolutionizing how teachers teach and how students learn. By utilizing various multimedia elements such as videos, simulations, and virtual reality, EdTech has revolutionized how students engage with learning materials. It has also transformed how teachers deliver content, making it more interactive and engaging [3].

- Digital lesson planning and resource creation.

Modern teachers, mentors, professors must be skilled in creating and organising digital lessons using resources like Google Docs, Canva, PowerPoint, Notion, Curipod, ellii, Miro and Prezi.

- Online collaboration and communication tools.

Using online collaboration and communication tools like Google Classroom, Classtime, Moodle, Zoom, ClickUp and Skype. It allows teachers to connect with students and colleagues, share resources, and organize virtual lessons and meetings.

- Digital safety and personal privacy.

As technology plays a crucial role in education, it's necessary for teachers to be aware of data protection, digital privacy and safe browsing habits and to be able to teach students how to protect their personal data and privacy online. This is why educators should also stay up-to-date on the newest online safety and privacy trends and best practices by following relevant blogs and social media accounts like TechTarget, own your online, NI Cyber Security Centre.

- Online assessment and grading.

A virtual environment for learning and teaching enables the delivery of content, communication and interaction, as well as assessment and grading. However, assessment and grading in a virtual environment do differ from what is normally done in a physical classroom. Firstly, when the teacher and student are physically in the same place, direct synchronous communication is possible (in real time), and it is easier to check the authenticity of answers and to put in place the usual protection against cheating and copying as the teacher supervises the physical environment, even though it is nowadays becoming more difficult in the physical world to prevent plagiarism and cheating based on sophisticated use of technology [2].

As observed, digital pedagogy or techno-pedagogy consists of three areas of knowledge: content, pedagogy and technology. Depending on the nature and scope of the content, as well as the learners' level, suitable technology integration should be considered. Technology, as a tool, enhances the learning process and aids in achieving higher-level goals.

REFERENCES

1. Bellei C, Munoz G (2023) Models of regulation, education policies, and changes in the education system: a long-term analysis of the Chilean case. *Journal of Educational Change*. 24 (1): 49–76.
2. Guidelines for assessment and grading in a virtual environment (2020). Retrieved from <https://mzom.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Engleski/7-4-2020/Guidelines%20for%20assessment%20and%20grading%20in%20a%20virtual%20environment.pdf>
3. Harriet Sese (2024) EdTech Integration. Retrieved from <https://madavi.co/edtech-integration-empowering-teachers-in-the-classroom/>
4. Kurniawan E, Akhyar M, Muryani C, Asrowi A (2024) Enhancing 21st Century Teachers Through Eco-Digital Pedagogy. *Pegem Journal of Education and Instruction*. 14 (1): 319–330.

УДК 159.9: 316.614

БЛОХІНА ТРИНА ОЛЕКСАНДРІВНА,

кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри психології та педагогіки Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛІЗАЦІЇ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

Процеси перетворення інформації і знання на основний стратегічний ресурс, інформатизація сучасного українського суспільства суттєво впливають на всі суспільні процеси, детермінують виникнення різноманітних сучасних проблем і, водночас, сприяють їх вирішенню. Беззаперечно, вони значною мірою впливають і на розвиток та формування особистості, механізми соціалізації, трансформуючи при цьому розуміння ролі і значення традиційних інститутів соціалізації української молоді. Проблема соціалізації сучасної молоді є доволі актуальною, оскільки саме від її успішності залежить майбутнє українського суспільства.

Вивченню різних аспектів соціалізації молоді присвячено значну кількість досліджень як українських, так і зарубіжних вчених (М. Бугле, В. Волович, Х. Кройц, Г. Лебон, М. Лукашевич, В. Москаленко, Т. Розак, Г. Тард, А. Тащенко, С. Харченко та ін.). Останнім часом особливу увагу науковців привертає Інтернет як соціальний феномен, що значною мірою впливає на соціалізацію молодого покоління. Дослідженню цих проблем присвячені праці М. Гридчин В. Силасвої, А. Чернової, І. Самоненко та ін.. Проте, незважаючи на наявність значної кількості наукових досліджень в означеній сфері, поява нових і радикальна зміна традиційних каналів та інститутів соціалізації сучасної молоді в українському суспільстві, обумовлює необхідність їх ретельного вивчення та дослідження.

Соціалізація — це процес формування людської особистості на основі навчання та виховання, засвоєння соціальних ролей, громадського і власного досвіду, що перетворює людину на члена суспільства; процес засвоєння і активного відтворення людиною соціального досвіду у процесі її життєдіяльності [1, с. 23]. Соціалізація має складну структуру, відбувається за участі різноманітних механізмів; процес соціалізації відбувається поетапно і має свої особливості на кожному віковому етапі життя людини [1, с. 63].

Особливого значення набуває дослідження проблем соціалізації молоді в інформаційному суспільстві. Одним із каналів соціалізації, що суттєво впливає на процеси формування молоді в зазначеному контексті, її адаптацію в суспільстві є глобальний інформаційно-мережевий простір, що пронизує всі сфери соціального життя сучасної людини.

Поява принципово нових каналів соціалізації, що в значній мірі впливають на процеси формування молоді, її адаптацію в суспільстві, зменшує значення офіційно-інституціональних каналів. Сучасні молоді люди значну частину активного часу витрачають на використання Інтернету, що стає майже єдиним джерелом інформації, задовольняє більшість потреб молоді людини. Інформаційне поле впливає на сприйняття оточуючого світу, оцінку подій та явищ; змінює базові духовно-культурні структури, ціннісні орієнтації, поняття та уявлення молодих людей.

Вплив соціальних мереж, що стають віртуальними аналогами традиційних соціальних спільнот, теж очевидний і неоднозначний. Поряд з тим, що на їх основі молоді починає по-новому вирішувати завдання самореалізації і самопрезентації, з'являється можливість забезпечення анонімності, яка дозволяє людині проявити більшу свободу висловлювань і вчинків, можливість переживання емоцій, що нереалізовані в реальному житті. Таким чином формується ілюзія постійного включення у комунікацію та взаємодію, відсутності психологічних бар'єрів.

Динамічність, легкість, свобода, інформаційна насиченість віртуального світу з легкістю занурює молоді в створений комп'ютерами і телекомунікаціями світ. В результаті формується залежність від глобального простору, зменшення соціальних контактів, а це, в свою чергу, призводить до дезадаптації, роздратування, депресивних станів і, навіть, суїцидів. Таке поглинання молоді людини інтернет-системами може призвести до ізолювання від безпосереднього живого спілкування, комп'ютерної самотності. інформаційно-технологічної самоізоляції індивіда [2, с. 75].

Надмірне споживання інформації сприяє формуванню «кліп-культури» — культура, заснована на «кліпах» інформації [3, с. 131]. Кліп-культура породжує кліпову свідомість у якій немає місця рефлексії і уявленням та вкорінює особливу культуру, яка часто орієнтована на візуальні образи. Завдяки такій свідомості всі образи сприймаються надзвичайно швидко, що дозволяє миттєво обробляти потоки інформації. Водночас вона дозволяє бачити лише те, що знаходиться на поверхні, не проникаючи в глибину процесу чи явища, що призводить до того, що людина втрачає легкість асоціацій, жвавість уявлення, емоційну витонченість сприйняття та рухливість думки. Мислення збіднюється, стає менш здатним до творчості.

В умовах сьогодення викликає занепокоєння один із головних деструктивних факторів у механізмах соціалізації молоді — посилення бездуховності в суспільстві, її глобалізація. Сучасні засоби масової інформації і комунікації, транслюючи і пропагуючи сумнівні цінності, провокують появу девіантної, деструктивної поведінки молодих людей. Такі негативні прояви поведінки свідчать про знецінення моральних орієнтирів, втрату або несформованість етичних настановлень, нерозвиненість естетичних смаків.

Отже процес соціалізації сучасної української молоді в інформаційному суспільстві характеризується внутрішньою конфліктністю, що обумовлена певними чинниками: переосмисленням молоддю всього попереднього досвіду, кардинальними змінами традиційних цінностей і поглядів, соціальною неоднорідністю тощо.

Головна соціалізуюча функція інформатизації полягає у формуванні в молодій людині здібності до інформаційної і комунікаційної взаємодії, до успішної соціальної і професійної адаптації, діяльності і розвитку. Проте, водночас, молоді складніше інтегруватися в соціальний простір реального життя, оскільки інформаційні засоби створюють ілюзію інтегрованості, входження в систему соціальних комунікацій і взаємодій. У свідомості молоді людини формується суперечність соціальної і віртуальної реальності, а це, в свою чергу, призводить до дезінтеграції молоді.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гейтенко В. В., Пристинський В. М. Психолого-педагогічний супровід соціалізації учнівської молоді в середовищі неформальних молодіжних організацій. *Вісник Чернігівського нац. педагогічного університету ім. Т. Г. Шевченка*. Чернігів, 2016. № 136. С. 45–48.
2. Грінченко М. Феномен соціалізації молоді в умовах інформаційного суспільства. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету*. 2020. № 1. С. 70–79.
3. Прохоренко Т. Г. Соціалізація молоді в інформаційному суспільстві: особливості та ризики. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія. Харків, 2016. № 2 (29). С. 128–134.

УДК 159.9

БОЙКО ЮРІЙ АНАТОЛІЙОВИЧ,

здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького

Науковий керівник: Євтушенко Ірина Володимирівна, кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри психології та педагогіки Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

РОЛЬ ЦІННОСТЕЙ У ФОРМУВАННІ СТРЕСОСТІЙКОСТІ ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ ВІЙНИ

В умовах ведення військових дій важливого значення набуває формування стресостійкості особистості. Серед факторів, що визначають працездатність та інші характеристики здоров'я, значну роль відіграє психологічна стійкість до стресових ситуацій.

Під стресостійкістю особистості розуміють здатність долати перешкоди, контролювати власні почуття, проявляти тактовність, вміння контролювати себе. На стресостійкість впливають індивідуальні властивості, які сприяють подоланню емоційних перенавантажень та формуванню розумових та вольових якостей [1].

Можна виділити такі особливості стресостійкості: здатність витримувати інтенсивні та незвичні стимули, що пов'язані із небезпекою та призводять до змін у поведінці; здатність витримувати значне збудження та емоційну напругу, які виникають в результаті впливу стрес-факторів; здатність витримувати без перешкод для діяльності високий рівень активації.

У дослідженнях військових психологів зазначається, що здатність бути стресостійким відноситься до професійно важливих якостей військовослужбовців. Одним із шляхів формування у них стресостійкості є психологічна підготовка до ведення бойових дій. Психологічна підготовка військовослужбовців — це система цілеспрямованих впливів, метою яких є формування та закріплення психологічної готовності і стійкості, на основі самовдосконалення особистості, розвитку професійно важливих якостей, набуття досвіду успішних дій в екстремальних умовах бойової ситуації [1].

У бойовій підготовці важливими є не лише фізичні аспекти, а і застосування соціально-психологічних технологій психологічної корекції стресових станів.

На цьому етапі особливого значення набуває соціальна підтримка, що призводить до підвищення стресостійкості, самоактуалізації особистості та інших особистісних параметрів. Соціальна підтримка також може спрацювати на стадії оцінки стресора та включитися на стадії подолання стресу і виступає як засіб нівелювання впливу стресу на індивіда. До індивідуальних показників стресостійкості відносять психологічну надійність, емоційну стійкість, формально-динамічні характеристики емоційних переживань, особливості саморегуляції.

Розвиток стресостійкості є важливим не лише для військових, а і для цивільного населення. Для особистості важливими є цінності щодо того, якою людиною вона являється по відношенню до власної сім'ї, родини, друзів, оточуючих, зокрема — це доброта, турбота, підтримка. Незважаючи на те, що людина може перебувати в складній травматичній ситуації, на відстані від власної сім'ї, але вона може слідувати своїм цінностям та знаходити можливість спілкування з близькими. Саме травматичний досвід сприяє переоцінці цінностей у людини [2].

Для подолання наслідків стресу важливими є врахування власних цінностей та можливість діяти у відповідності до них. Основною цінністю у людини є життя. Людина влаштована таким чином, що найбільше задоволення вона відчуває від наявності любові та реалізації себе в соціумі. У турботі про інших відроджується емоційний зв'язок з людьми, що дозволяє відновити сенс життя, який було зруйновано військовими діями

ЛІТЕРАТУРА

1. Seligman M. Using the New Positive Psychology to Realize Your Potential for Lasting Fulfillment. New York : Simon and Schuster, 2002. 275 p.
2. Wong P.T. Effective management of life stress: The resource-congruence model // Stress Medicine. 1993. Vol. 9. P. 51–60.

УДК 159.923.2-057.87:373.5

БОНДАРЕНКО ОЛЕКСАНДРА ІГОРІВНА,

докторка філософії з освітніх, педагогічних наук, викладачка кафедри англійської мови гуманітарного спрямування № 3 Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

ГАЄВА ПОЛІНА ОЛЕКСАНДРІВНА,

викладачка кафедри англійської мови гуманітарного спрямування № 3 Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

СОЦІАЛІЗАЦІЯ ТА ОСОБИСТІСНИЙ ПОТЕНЦІАЛ

Сьогодні проблема потенційних можливостей людини набула нового звучання у зв'язку зі зростанням темпу та різноманітності змін у всіх сферах життя. Більш мінливий сучасний світ спонукає по-новому підходити до вирішення цієї проблеми, ставлячи на чільне місце динамічні аспекти особистості — готовність до бажаних змін і стійкість до небажаних.

Вивчення поняття потенціалу людини було розпочато ще грецькими філософами. Зокрема, Аристотель розрізняв буття у можливості у значенні потенцій, тобто здатність, що може реалізуватись за певних умов та актуальне буття в контексті динамічного руху до певної мети. У найширшому і загальному сенсі потенціал є силою, що проявляється за певних умов. Сучасні наукові дослідження визначають потенціал як загальнонаукову категорію, що означає сукупність наявних засобів, можливостей у певній сфері. У повсякденному житті людини під потенціалом розуміється те, що допомагає досягти їй успіху, бажаного рівня життя чи виконання діяльності; те, що передбачає самоздійснення, (само)розвиток тощо.

Широке трактування поняття потенціалу дозволяє застосовувати його в різних інтерпретаціях залежно від специфіки галузі наукового знання. Проте спільним для всіх психологічних визначень залишається розуміння потенціалу як сукупності накопичених ресурсів, прихованих можливостей для досягнення цілей, що можуть бути цілеспрямовано реалізовані, а також удосконалені за певних умов; як спрямованість, що надає людському життю цінності та змісту.

Значущими для розуміння сутності потенціалу особистості слугують наукові доробки українських психологів Г. Костюка [1] та С. Максименка [2], в яких потенціал тлумачиться у взаємозв'язку з людською діяльністю. Слід зазначити, що потенціал, вочевидь, безпосередньо пов'язаний з механізмами оволодіння діяльністю, включаючи необхідні для цього компетентності. На переконання С. Максименка [2], потенціал є можливістю, яка, реалізуючись у діяльності, вдосконалюється, залишаючись потенційною (ймовірнісною можливістю). Вчений стверджує, що вихідним матеріалом для виконання діяльності, переходу від можливості дії, її уявлення до дійсності, матеріалізації образів, почуттів і думок є енергія. Енергопотенціал людини — це величина її здатності до дії (пізнавальної, чуттєвої, мисленнєвої, моральної, естетичної) [2]. Отже, для реалізації особистісного потенціалу певне значення має розуміння енергії, з якою людина використовує свій потенціал у різних сферах своєї життєдіяльності.

Здійснений аналіз психолого-педагогічних джерел з вивчення поняття «потенціал» дозволяє визначити, що потенціал: передбачає розвиток та актуалізацію; пов'язаний із діяльністю; здебільшого співвідноситься з поняттям особистості. Таким чином, потенціал найбільш розкривається в діяльнісному контексті у різних сферах життєдіяльності особистості. Загальною у працях учених є думка, що особистісний потенціал виступає основним вектором самоздійснення особистості, забезпечуючи її успішну соціалізацію.

Своєю чергою поняття «особистісний потенціал» насамперед характеризує внутрішню фізичну та духовну енергію людини, її діяльну природу, спрямованість на творче самовираження та самореалізацію, передбачаючи безперервний динамічний процес розвитку і вдосконалення особистості. С. Мадді [3] розглядає феномен особистісного потенціалу крізь призму життєстійкості, яка впливає на визначення необхідного внутрішнього ресурсу особистості.

Цей ресурс, на переконання вченого, сприяє активному подоланню труднощів людиною у різних сферах її життя. В цьому процесі важливу роль відіграє рівень активації, що наповнює активністю й ініціативністю індивіда, сприяючи його успішній соціалізації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Костюк Г. С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості. К. : Рад. Школа, 1989. 608 с.
2. Максименко С. Д. Генеза здійснення особистості. К. : Вид-во ТОВ «КММ», 2006. 240 с.
3. Maddi S. Hardiness: An operationalization of existential courage. *Journal of Humanistic Psychology*. 2004. № 44 (3). С. 279–298.

УДК 159.9

БРЕУС ЛЮДМИЛА ВОЛОДИМИРІВНА,

здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького

Науковий керівник: **Аврамченко Світлана Михайлівна**, кандидат психологічних наук, доцент, завідувач кафедри прикладної психології, Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького

ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДУ ТРАНЗАКЦІЙНОГО АНАЛІЗУ У РОБОТІ З ДІТЬМИ ПІДЛІТКОВОГО ВІКУ

В умовах сучасного тривалого стресу у частини підлітків формується стійкий негативний психоемоційний стан, що спричиняє проблеми у розвитку самосвідомості підлітка.

Варто зазначити, що у підлітків може сформуватися негативне ставлення до власної персони, вони вважають себе неповноцінними, неадекватними, знедоленими. Також власні невдачі підлітки намагаються пояснити через наявність у них психологічних, моральних, фізіологічних проблем. Підлітки переконані в тому, що такі відхилення зробили їх нікому непотрібними, вони постійно звинувачують і сварять себе, переконуючи в тому, що негідні людського щастя та будуть постійно незадоволені.

Також у підлітків формується схильність до негативної інтерпретації власного досвіду взаємодії з мікро- та макросоціумом, їм здається, що навколишній світ, який їх оточує, пред'являє по відношенню до них нездоланні перешкоди на шляху досягнення цілей. Відповідно, у взаємодії із середовищем у них будуть лише поразки та втрати через недооцінку їх здібностей суспільством.

Також можна спостерігати негативне ставлення до власного майбутнього. Випробування та страждання, які виникають на їх шляху, спричиняють те, що їм доведеться терпіти складності, розчарування. Очікування, які пов'язані із виконанням справ найближчим часом, видаються їм нездійсненими [2].

Варто зазначити, що чим більше методи і техніки психотерапії спрямовані до цілісної особистості, тим вищими будуть результати психотерапії та психокорекції. Серед таких методів можна виділити транзакційний аналіз. Транзакційний аналіз полягає в психологічній корекції особистості шляхом формування емпатії, емоційності, позитивного мислення і ставлення до себе та інших людей, усвідомленні емоційного стану свого та інших, навчанні емоційному реагуванню, розумінні власних психологічних ігор та психологічних ігор інших людей, формуванні меж «Я» [1].

Досягнення формування меж «Я» забезпечується цілеспрямованим психологічним від'єднанням від батьків протилежної статі та ідентифікацією з батьками власної статі. В цьому випадку зникає емоційна залежність від батьків, з'являється відчуття внутрішньої свободи, відповідальність за власні вчинки, усвідомлення себе та інших, формується психологічна зрілість.

Сутність транзакційного аналізу полягає у психологічній корекції через вивчення закономірностей формування внутрішніх життєвих позицій та створенню навиків переходу з однієї позиції до іншої, вивченні закономірностей міжособистісних стосунків, подоланні конфліктних та маніпулятивних ситуацій, формуванні життєвої позиції, можливості прогнозування ситуації [1].

Разом з тим, відбувається формування меж «Я», навчання вибудовувати і зберігати конструктивні стосунки з іншими людьми, змінювати життєві сценарії, адаптуватися в суспільстві, здатності реагувати на минулі ситуації негативних відчуттів, підвищення стресостійкості.

Особливо важливим це є тоді, коли підлітки перебувають в ситуації впливу стресових факторів. Внаслідок підвищення адекватності самосвідомості підлітків вони можуть стабілізувати внутрішньосімейні стосунки, усвідомлюючи та розуміючи переживання батьків, намагаються перенаправити їх на конструктивну основу.

Отже, метод транзакційного аналізу дозволяє оптимізувати неадекватні особистісні стосунки, викликати емоційні зміни особистості щодо себе самої, свого «Я» та оточення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Берн Е. Ігри, у які грають люди. Харків, КСД. 2016. 256 с.
2. Токарева Н. М. Основи вікової психології : навчально-методичний посібник / Н. М. Токарева, А. В. Шамне Кривий Ріг, 2013. 283 с.

УДК 378.5

BORKOVSKA INNA PYLYPIVNA,

PhD in Philology, Associate Professor, Associate Professor of the Department of English for Humanitarian Purposes

National Technical University of Ukraine 'Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute'

VOLKOVA SVITLANA HENNADIIVNA,

Senior Lecturer at the Department of English for Humanitarian Purposes National Technical University of Ukraine 'Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute'

ADAPTATION OF FIRST-YEAR STUDENTS TO BLENDED LEARNING IN ENGLISH CLASSES

The problem of adaptation arises whenever a person finds himself or herself in a new environment. The adaptation mechanism of each person is complex and unique, as it is formed on the basis of individual interests, orientations, needs and consciousness. When a person moves into a new environment, such as a university, they face a number of challenges that can cause stress and uncertainty.

After passing the entrance exams, freshmen sometimes find it difficult to adapt to new conditions. The reasons for this can be diverse: complex academic disciplines that require a deeper understanding of the material, the organisation of education based on the credit-module system, and dormitory living conditions that may differ significantly from the usual home environment. At the initial stages of studying at a higher education institution, some freshmen may feel confused, uncertain and stressed. In this regard, at this stage, it is appropriate to carry out a number of activities that will help students adapt to new living and learning conditions [1, c. 94].

The problem of freshmen's adaptation to the new learning environment is a topical issue that requires a comprehensive approach from the university. Understanding the specifics of the adaptation process and being ready to support students in their endeavours can significantly ease this difficult period in their lives. In addition, blended learning, which combines face-to-face and online learning, creates new challenges related to the organisation of independent work and time management. Obviously, blended learning significantly diversifies classes, improving the frequency of work with authentic materials [2, c. 42]. At the same time, it involves the use of digital tools, which is not always an easy task for students who are not yet accustomed to such platforms or have insufficient technical skills.

According to Burennikov Y. A. and Khomiuk I. V., the process of adaptation of freshmen includes three main areas: psychological adaptation to living in new conditions, adaptation to the perception of more complex disciplines at the university and adaptation to the chosen specialty [1, c. 95].

1. Psychological adaptation to living in a new environment for nonresident students. Students who move from other cities to study face feelings of isolation and psychological discomfort. Psychological support helps to foster friendships and create a sense of belonging to a new team. It can include city and university tours and group workshops to facilitate integration.

Various interactive activities are recommended in English classes: organising group games and discussions to get to know each other and develop communication skills; planning virtual or real city or university tours using English-language resources to improve language skills in the context of real-life situations.

2. Adaptation to the perception of more complex disciplines at university compared to school subjects. Students often find it difficult to adjust to the new pace and volume of learning information, as well as to more demanding academic standards. Developing effective study and time management skills is key to successful adaptation, either with the help of teachers or by engaging older students as mentors. Academic writing can be introduced more actively in English classes, as learning the basics of writing essays, abstracts and presentations in English helps to develop independent information processing skills. Group projects are also very important: creating projects requires collaborative work, where students can use English to discuss the topic and distribute tasks.

3. Adaptation to the chosen speciality. From the first year of study, students begin to learn the basics of their profession, which requires immersion in the specifics of the speciality, new terminology, and an understanding of the prospects of the chosen profession. Knowing the requirements of the labour market helps students better prepare for future challenges. Meetings with successful alumni and industry representatives, as well as internships, will help to deepen students' knowledge of the speciality and prepare them for their career path. During English language classes, it is effective to hold seminars with successful alumni and industry professionals, during which students can ask questions in English.

As a conclusion, upon entering a higher education institution, students become participants in an active educational process that requires them to be independent and manage their time rationally. The new learning environment encourages adaptation and the formation of behaviour that will help achieve goals and meet personal needs.

REFERENCES

1. Буренніков Ю. А., Хом'юк І. В. Фактори адаптації студентів першого курсу до навчання у вищому технічному навчальному закладі. *Вісник ВПІ*. 2010. Вип. 3. С. 93–97.
2. Мартинюк А. П., Триндюк В. А. Викладання іноземної мови у вищій школі в умовах змішаного навчання: адаптація та виклики. *Академічні студії. Серія «Педагогіка»*. 2023. № 1. С. 41–47. DOI: 10.52726/as.pedagogy/2023.1.7.

УДК 159.9:330.16:[378.4:62]-057.87

ВАСИЛЬЧЕНКО ВАЛЕРІЯ РУСЛАНІВНА,*здобувач вищої освіти навчальної групи ПП-21 Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»**Науковий керівник: Кононець Марія Олександрівна, кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри психології та педагогіки Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»***ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СПОЖИВАЦЬКОЇ ПОВЕДІНКИ СТУДЕНТІВ ТЕХНІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ**

В умовах стрімких соціально-економічних та технологічних змін молодь постає перед численними викликами, що формують її життєві пріоритети, зокрема в сфері споживчої поведінки. Студенти технічних університетів, як представники спеціалізованих галузей науки і техніки, є особливо цікавими об'єктами для дослідження в цьому контексті. Споживча поведінка молоді, що навчається в технічних закладах вищої освіти, зокрема її орієнтованість на матеріальні або емоційні чинники, ступінь раціональності та схильність до імпульсивних рішень, може слугувати індикатором важливих соціально-психологічних тенденцій. Однак, дані про споживчу поведінку цієї групи молоді є обмеженими, що ускладнює розуміння їхніх психологічних характеристик та особливостей вибору.

Мета даної публікації полягає в тому щоб представити результати емпіричного дослідження психологічних особливостей споживацької поведінки студентів технічного університету, зокрема їхнього ставлення до матеріальних цінностей, пріоритетів у виборі товарів і мотивів споживання. Це дослідження допомагає виявити чинники, що впливають на споживацькі рішення молоді в умовах економічної нестабільності та соціокультурних змін.

Для визначення психологічних особливостей споживацької поведінки студентів технічного університету було проведено опитування з використанням анкети, що включала загальні питання (ім'я, стать, вік, місце проживання) та питання для аналізу економічних, психологічних і соціальних характеристик споживацької поведінки. Вибірка складалась із 40 студентів, серед яких 20 чоловіків і 20 жінок. Середній вік респондентів становив 21 років, і більшість із них мешкали в місті або передмісті.

Було виявлено, що імпульсивні покупки частіше притаманні жінкам (72%), тоді як покупки заздалегідь підготовленим списком здійснюють переважно чоловіки (68%). Цей фактор може бути пов'язаний з естетичними аспектами товарів, як-от розмаїття, зовнішній вигляд і упаковка, що більше впливає на жінок. Матеріальні ресурси є важливим фактором для 38% респондентів, 49% ставляться до них нейтрально, а 13% вважають їх неважливими для особистого щастя. Більшість студентів живуть у кредит, тобто їхні витрати перевищують доходи. Основна частина респондентів має доходи в діапазоні 6,000–15,000 грн, тоді як витрати варіюються між 10,000 і 20,000 грн. (рис. 1) [2; 134–146 стр.].

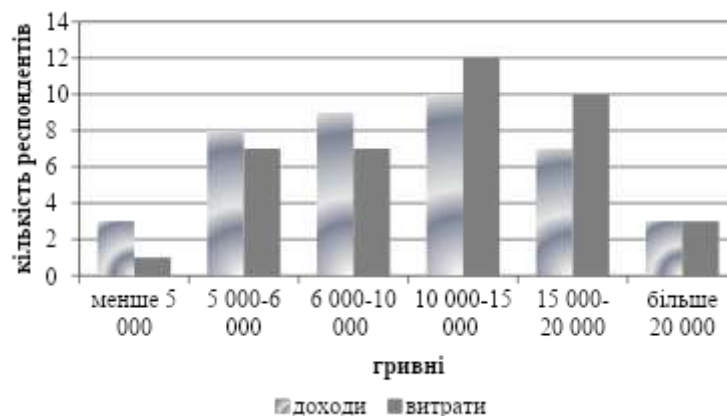

Рис. 1. Співвідношення доходів та витрат опитаних

Студенти, віддають перевагу традиційним потребам: їжа (87%) і розваги (78%) залишаються першочерговими. Придбання одягу та взуття також є важливим для 62% респондентів, а на останніх місяцях стоять ліки та подорожі (рис. 2).

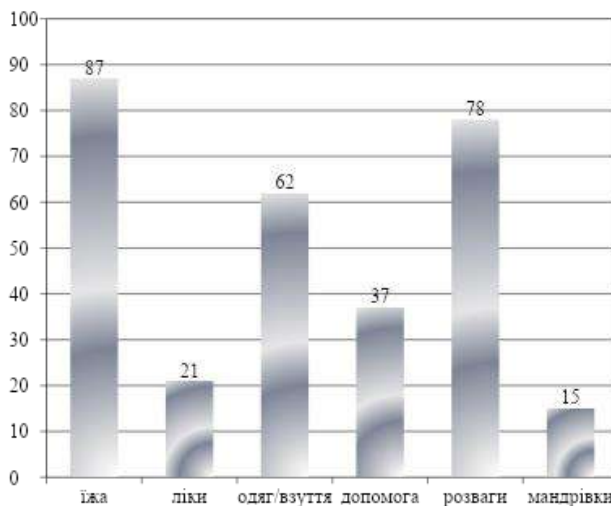

Рис. 2. Основні групи споживання, обрані респондентами (n=40) у відсотках

Візуальна модальність домінує серед студентів (57%). Кінестетики, дискрети та аудіали становлять менші групи, що свідчить про орієнтованість студентів на візуальне сприйняття інформації в процесі покупок (рис. 3) [1; 23–26 стр.].

Рис. 3. Вплив модальності домінуючої системи сприйняття інформації на споживацьку поведінку студентів технічного університету

Було визначено два типи споживачів за мотиваційними факторами: 70% респондентів орієнтуються на зовнішні фактори, як-от модні тенденції та наслідування, тоді як 30% — на внутрішні, що свідчить про соціальну самосвідомість і раціональність у виборі товарів.

На основі проведеного емпіричного дослідження психологічних особливостей споживчої поведінки студентів технічного університету встановлено:

1. Імпульсивні покупки частіше притаманні жінкам, тоді як чоловіки більш схильні до планування покупок за заздалегідь підготовленим списком.
2. Більшість студентів мають матеріальні труднощі, адже їхні витрати значно перевищують доходи, що свідчить про фінансові проблеми та можливу залежність від кредитів.
3. Візуальне сприйняття є основним фактором у прийнятті рішень щодо покупок серед студентів.
4. Переважна частина студентів орієнтується на зовнішні фактори, зокрема модні тенденції та наслідування, при виборі товарів.
5. Психологічні характеристики студентів впливають на їхню споживчу поведінку, що відображає важливі соціально-психологічні тенденції серед цієї групи молоді.

Результати дослідження можуть бути використані як основа для подальших наукових досліджень у цій області, а також для розробки програм, спрямованих на покращення фінансової грамотності та розвитку соціально-психологічних навичок у молоді.

Вивчення споживчої поведінки студентів технічних університетів є важливим етапом для розуміння психологічних механізмів вибору товарів і послуг, що допоможе створити більш ефективні підходи до маркетингових стратегій і програм підтримки молоді в умовах соціально-економічної нестабільності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Книш Н. Психологічні чинники споживчої поведінки. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Психологія*. 2018. С. 23–26.
2. Петрунко О., Біленко О. Психологічні особливості споживчої поведінки особистості в умовах обмежених фінансових витрат. *Вчені записки Університету «КРОК»*. 2022. С. 134–146.

УДК 159.92

ВЕРБОВСЬКА ВЕРОНІКА КОСТЯНТИНІВНА,

здобувач вищої освіти навчальної групи СА-42 Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

Науковий керівник: Москаленко Ольга Володимирівна, кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри психології та педагогіки Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

РОЛЬ КОГНІТИВНИХ ВИКРИВЛЕНЬ У ФОРМУВАННІ САМООЦІНКИ ОСОБИСТОСТІ

Самооцінка є фундаментальним аспектом психологічного благополуччя людини, який впливає на її поведінкові реакції, емоційний стан і спосіб сприйняття себе та світу. В умовах сучасного суспільства, де соціальний успіх та особисті досягнення часто є маркерами особистісної цінності, підтримання здорової самооцінки стає важливим елементом повсякденного життя. Проте низька самооцінка може розвиватися через спотворені уявлення про себе, що підтримуються когнітивними викривленнями — характерними помилками мислення, які впливають на обробку інформації та знижують об'єктивність сприйняття себе та навколишнього світу.

Дослідження когнітивних викривлень є актуальним через їх значний вплив на емоційний стан, поведінку і якість життя людей. Метою даної роботи є аналіз ролі когнітивних викривлень у формуванні самооцінки та розгляд можливих способів їх корекції, включно з ефективними та неефективними методами.

Когнітивні викривлення — це систематичні помилки у мисленні, що виникають через спрощення або помилкове інтерпретування реальності. Вони базуються на автоматичних, часто підсвідомих реакціях на певні подразники, які не завжди відповідають реальності та можуть викривляти сприйняття людиною ситуацій. Аарон Бек, основоположник когнітивної терапії, зазначав, що ці викривлення часто пов'язані з негативними установками, сформованими в дитинстві, особистим досвідом та впливом соціального оточення. Вони часто посилюються у стресових ситуаціях і стають перешкодою для реалістичного сприйняття подій [1, с. 155–159].

До основних типів когнітивних викривлень належать:

- Дихотомічне мислення («чорно-біле мислення»): сприйняття ситуацій лише у крайніх значеннях (наприклад, «успіх» або «невдача»), що часто призводить до непропорційно негативної самооцінки в разі найменшої невдачі.
- Генералізація: тенденція узагальнювати висновки на основі одного випадку. Наприклад, якщо одна ситуація завершується невдало, людина може вирішити, що все її життя є «провалом».
- Фільтрація: акцентування уваги лише на негативних деталях, ігноруючи позитивні, що формує хибне сприйняття себе як неуспішної або недостойної особистості.
- Катастрофізація — схильність припускати найгірший можливий результат, що часто спричиняє відчуття безсилля та тривоги.
- Дискваліфікація позитивного — ігнорування позитивних моментів, що можуть зміцнити самооцінку (наприклад, досягнення сприймаються як випадковість або незначущі).
- Персоналізація — схильність приписувати негативні події своїм недолікам, навіть якщо причини події не залежать від особистих якостей людини.

Когнітивні викривлення розвиваються як спрощені реакції на стресові ситуації, де мозок, прагнучи уникнути перевантаження, вибирає найлегші для обробки (хоч і найменш об'єктивні) шляхи мислення. Це часто сприяє негативному сприйняттю себе і низькій самооцінці, що підкріплюється наступними ситуаціями, створюючи «порочне коло».

Формування самооцінки відбувається як результат інтерпретації людиною власного досвіду та досягнень. Якщо інтерпретація є хибною або упередженою через когнітивні викривлення, самооцінка стає заниженою.

Наприклад, фільтрація призводить до фокусування виключно на помилках, навіть коли успіхи переважають, це формує уявлення про себе як «невдахи». Вивчення споживчої поведінки студентів технічних університетів є важливим етапом для розуміння психологічних механізмів вибору товарів і послуг, що допоможе створити більш ефективні підходи до маркетингових стратегій і програм підтримки молоді в умовах соціально-економічної нестабільності. Катастрофізація підсилює страх перед помилками і викликає відчуття безвиході, а персоналізація змушує людину брати на себе надмірну відповідальність за негативні події, що формує надмірно критичне ставлення до себе.

Згідно з дослідженням Schwartz і Garamoni (1986), когнітивні викривлення, особливо такі як фільтрація та дискваліфікація позитивного, є частими у людей із симптомами депресії та тривоги, що підтверджує їхній зв'язок із низькою самооцінкою. Постійна схильність до викривленого мислення призводить до формування низької самооцінки та знижує здатність людини бачити себе з позитивного боку [2, с. 591–612].

Одним з основних підходів до корекції когнітивних викривлень є когнітивно-поведінкова терапія (КПТ), яка працює з автоматичними негативними думками та їх корекцією. КПТ орієнтована на усвідомлення викривлень та їх заміну раціональними переконаннями, що сприяє зниженню негативного впливу автоматичних думок [3, с. 155–159].

Ідентифікація викривлень: розпізнавання автоматичних негативних думок, що дозволяє людині усвідомити хибність власних сприйняття і розірвати ланцюг негативних інтерпретацій.

Раціональне перевіряння думок: аналіз автоматичних думок, що допомагає визначити, чи є вони обґрунтованими та чи відповідають реальності, зокрема через методи перевірки фактів і зважування доказів.

Позитивне переформулювання: переосмислення негативних ситуацій у збалансованому ключі, що дає змогу побачити позитивні аспекти досвіду і сприяє стабілізації самооцінки (Beck, 2011).

Водночас, існують неефективні підходи до роботи з когнітивними викривленнями, які можуть погіршити психологічний стан.

Ігнорування викривлень. Спроби уникати або не помічати негативних думок часто призводять до їх накопичення і, як наслідок, до погіршення стану.

Надмірне самокритичне осмислення: зосередження на викривленнях без конкретних дій для їх корекції може спричинити надмірну самокритику.

Покарання за негативне мислення. Спроби примусити себе уникати негативних думок можуть викликати додатковий стрес і сприяти посиленню самокритики та самоосуду.

Згідно з підходом Бек (2011), лише конструктивна та цілеспрямована робота з когнітивними викривленнями допомагає забезпечити стійкі позитивні зміни у самооцінці, тоді як уникнення або покарання за негативні думки є неефективними і шкідливими для психічного здоров'я.

За результатами проведеного теоретичного дослідження проблеми, можна стверджувати що когнітивні викривлення є суттєвим фактором у формуванні та підтриманні низької самооцінки, оскільки вони змінюють сприйняття людиною власних досягнень, здібностей та характеру. Раціональний підхід до корекції цих викривлень за допомогою КПТ дозволяє формувати реалістичну самооцінку і підвищує психологічне благополуччя. Водночас неефективні методи, такі як ігнорування проблем або надмірна самокритика, можуть погіршити стан людини і посилити вплив викривлень на її самосприйняття. Знання та розуміння когнітивних викривлень є важливими для ефективної роботи над самооцінкою та зміцнення позитивного образу себе.

ЛІТЕРАТУРА

1. Beck A. T. *Cognitive Therapy and the Emotional Disorders*. International Universities Press, 1976. P. 155–159.
2. Schwartz R. M., & Garamoni, G. L. A structural model of positive and negative states of mind: Asymmetry in the internal dialogue. *Cognitive Therapy and Research*, 1986. 10 (6), 591–612.
3. Beck J. S. *Cognitive Behavior Therapy: Basics and Beyond*. Guilford Press, 2011. P. 176–178.

УДК 159.9

ВИННИЧЕНКО ОЛЕКСАНДР ВАЛЕНТИНОВИЧ,

здобувач вищої освіти третього рівня ДЗВО «Університет менеджменту освіти»

КВТУШЕНКО ІРИНА ВОЛОДИМИРІВНА,

кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри психології та педагогіки Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ДОРОСЛИХ УКРАЇНЦІВ

Національна ідентичність є складним та багаторівневим поняттям. Базовим рівнем є етнічні характеристики: мова, релігія, територія, стереотипи тощо. Цей рівень є виразом культурного спадку, результатом взаємодії та впливу різних культур народів, що проживають на території держави. Разом з тим, варто відмітити, що він містить прихований конфліктогенний потенціал, що пов'язано з релігійними, мовленнєвими, поведінковими відмінностями, що виражається через формулу «ми» та «вони».

Іншим рівнем є подолання відмінностей та формування єдності. Цей рівень включає в себе усвідомлення загальних цінностей, до яких належать патріотизм, співпричетність до інших. На рівні подолання відмінностей і формування єдності долається обмеженість етнічного погляду на світ.

Найвищим рівнем у структурі національної ідентичності є процес усвідомлення себе громадянином України, розуміння своєї громадянської відповідальності. Цей рівень засвідчує наявність відповідальності, свободи, самоорганізації, самоуправління, професіоналізму тощо.

О. Бочковський зазначає, що «колективне перетворення народу в націю немислиме без активного національного усвідомлення його окремих індивідів» [2, с. 97].

Варто зазначити, що формування національної ідентичності пов'язано із труднощами щодо її формування. У вирішенні цієї задачі задіяні сім'я, освіта, засоби масової інформації, держава тощо.

Національна ідентичність включає підсистеми, що утворюють морально-ціннісні уявлення, зокрема, і про народ, країну тощо. Ці культурно-психологічні конструкти виробляють набір ідентифікаторів, які описуються через відповідні категорії та закріплені у сукупності культурних праобразів. Ці категорії відносять до ядра національної культури та майже не піддаються змін. На відміну від них образи і форми, які сприяють розгортанню їх змісту у предметному світі, закріплюються в системі культури та більше піддаються трансформаціям. Так, можна зазначити про наявність функційної залежності категорії національної свідомості від знаків і символів культури, які представляються як змінні, що опредметчують вказані категорії. Форми ідентичності, які створюються, закріплюються у свідомості мас через мову, історичну пам'ять, самоназву тощо.

Е. Сміт виділяє такі риси національної ідентичності: «історичну територію або рідний край; спільні міфи та історичну пам'ять; спільну масову громадську культуру; єдині юридичні права та обов'язки для всіх членів суспільства; спільну економіку, можливість вільно пересуватись у межах національної території» [2, с. 23].

Так, можна зазначити, що національна ідентичність також може здійснюватися як політичне самовизначення суспільства у системі конкретних культурних аспектів. На рівні самовизначення нації відбувається встановлення семантичних меж уявного «ми». Для суспільної свідомості важливо отримати відповіді на питання: хто ми? В чому полягає наша своєрідність?

Отже, національна ідентичність включає соціальні та соціокультурні основи. Національна ідентичність пов'язана із пошуком індивідом схожості, єдності зі своєю етнічною групою, прийняття зразків поведінки, культурних норм та традицій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бочковський О. Вступ до націології. Генеза. 1996. №1 (4). С. 81–107
2. Сміт Е. Національна ідентичність. К. : Основи, 1994. 223 с.

УДК 159.9:330:614.8: 378.147

ВИНОСЛАВСЬКА ОЛЕНА ВАСИЛІВНА,

кандидат психологічних наук, професор, професор кафедри психології та педагогіки Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

КОНОНЕЦЬ МАРІЯ ОЛЕКСАНДРІВНА,

кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри психології та педагогіки Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

НАВЧАЛЬНІ КВЕСТИ У ПІДГОТОВЦІ ПРАКТИЧНИХ ПСИХОЛОГІВ ЯК ПРЕДИКТОР РОЗВИТКУ ЇХНЬОЇ КРЕАТИВНОСТІ

Дослідження міжособистісної взаємодії викладачів в соціально-освітньому середовищі дозволило виділити чотири основні типи ситуацій: 1) викладач — студент; 2) викладач — педагогічний колектив; 3) викладач — керівник; 4) викладач — допоміжний персонал. У даному повідомленні ми зосередимося на ситуаціях першого типу «викладач – студент», які виникають в процесі взаємодії викладачів із студентами як суб'єктів навчання і учіння. Виділяють три основні види ситуацій першого типу:

- викладач — потік студентів (лекції);
- викладач — група студентів (семінари, практичні заняття);
- викладач — студент (консультації, контрольні заходи).

І якщо лекції спрямовані переважно на повідомлення навчальної інформації, а консультації — на індивідуальну роботу зі студентом, то проведення семінарів, дискусій, практичних занять націлене не тільки на формування у них високого рівня професійних навичок, але й на розвиток креативності та критичного мислення, гнучкості та стресостійкості. Креативність особистості можна охарактеризувати як здатність генерувати нестандартні ідеї, гнучко мислити, швидко адаптуватися до нового середовища, підходити по-новому до вирішення професійних завдань, а розвиток таких здатностей вимагає впровадження інноваційних форм та методів навчання. Однією з таких інновацій, що активно імплементується сьогодні у вищу освіту для розвитку креативності майбутніх фахівців, виступає застосування навчальних квестів як нового методу активізації міжособистісної взаємодії студентів між собою та з викладачем в процесі проведення практичних занять [1]. Саме тому доцільно проаналізувати, чому застосування навчальних квестів у підготовці практичних психологів можна розглядати як психологічний предиктор щодо розвитку їхньої креативності.

Незважаючи на те, що в цілому розробка та імплементация навчальних квестів передбачає витрату багатьох ресурсів, серед яких можна виділити такі основні категорії, як людські, матеріальні, часові та фінансові ресурси, більшість дослідників вказує, що навчальні квести сприяють розвитку студентів. Застосування навчальних квестів сприяє командній роботі та співпраці (Fotaris, & Mastoras, 2019; та ін.), може бути корисним для формування навичок вирішення проблем, розвитку творчих здібностей, креативності та критичного мислення. А необхідність пройти навчальний квест в обмежений час допомагає студентам навчитися працювати та приймати рішення в умовах дефіциту часу.

Інші дослідження показали, що після проходження навчального квесту студенти краще запам'ятовують отримані знання. Навчальні квести також можуть бути освітнім інструментом для підвищення впевненості студентів у застосуванні знань та певних методів вирішення проблем. Загалом досвід застосування навчальних квестів сприймається як цінний метод навчання (Friedrich, et al., 2020) [1; с. 19].

Враховуючи позитивні висновки багатьох дослідників щодо ефективності реалізації навчальних квестів у закладах освіти, автори вбачають доцільність і перспективність застосування навчальних квестів для професійного вдосконалення психологів у таких галузях як організаційна психологія, економічна психологія, психологія бізнесу, психологія конфлікту, психологія здоров'я, педагогічна психологія та інших.

У нашому дослідженні ми розуміємо термін «предиктор» (від to predict, англ. — передбачати, прогнозувати) як змінну, яка використовується для прогнозування майбутнього результату на основі заданих обставин. Навчальний квест по суті є штучно створеними з навчальною метою обставинами, наближеними до реальності. Виконання студентами навчального квесту завжди спрямоване на досягнення певних результатів, що уможлиблює їхнє прогнозування. Отже, застосування навчальних квестів у підготовці практичних психологів логічно розглядати як сукупність психологічних предикторів щодо розвитку тих чи інших якостей особистості, зокрема їхньої креативності.

Спосіб поведінки студента під час проходження навчального квесту зумовлений перш за все глибиною сприймання квестових завдань як заданих обставин, а також ступенем його внутрішньої мотивації на правильне розв'язання цих завдань у стислий проміжок часу [1, с. 21].

Труднощі, з якими стикається студент при проходженні навчального квесту через відсутність у нього адекватних умінь, виступають «стимулом для виявлення (ним — О. В.) активності» [3, с. 154]. Тому в процесі створення навчальних квестів для психологів розробники мають чітко уявляти, які саме форми активності студентів «приводять не до відходу від проблеми, а до активного її вирішення» [3, с. 156], програмуючи при цьому поведінкові реакції студентів при виконанні квесту, що зумовлює внутрішні зміни і, відповідно, стимулює розвиток у них певних особистісних якостей.

На думку О. І. Кононенко, одним з предикторів розвитку тих чи інших якостей особистості студента слід вважати надситуативну (неадаптивну) активність особистості. Авторка розглядає надситуативну (неадаптивну) активність як «здатність людини підніматися над рівнем вимог ситуації, ставити цілі, надмірні з точки зору основного завдання, долаючи зовнішні і внутрішні обмеження діяльності» [2, с. 84]. Ця теорія припускає «існування мотивації, суть якої полягає в самій привабливості дій з невирішеним наперед результатом» [там само]. І хоча студент розуміє, що рішення, яке він збирається прийняти, може призвести до розчарування через його помилковість, проте це не гальмує його дії, а ще сильніше стимулює до активного вирішення проблеми.

Описана надситуативна активність студента означає його «підняття» над ситуацією через подолання зовнішніх і внутрішніх обмежень в реалізації себе як суб'єкта. О. І. Кононенко відмічає такі дотичні до нашого дослідження форми надситуативності як «перетворення нетворчої діяльності на творчу, непрагматична відмова від підказок, ... презумпція існування рішення» [2, с. 84]. Підґрунтям для подібних дій студента виступають особливості динаміки його діяльності, а також відкриття ним нових можливостей, як нового джерела активізації. Це означає, що в умовах виконання навчального квесту активність студента може перевищувати межу ситуативної необхідності.

З цього витікає, що застосування методу навчальних квестів у підготовці практичних психологів сприяє прояву ними надситуативної активності, яка створює умови для розвитку в них таких якостей, як креативність, критичне мислення, інноваційність, ініціативність, стресостійкість. Це дає нам підстави стверджувати, що виконання студентами навчальних квестів можна розглядати як психологічний предиктор щодо розвитку їхньої креативності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Винославська О., Кононець М. Перспективи застосування освітніх квест-кімнат для підготовки психологів до надання допомоги у кризових ситуаціях. *Організаційна психологія. Економічна психологія*, №2 (26), 2022, С. 16–23. URL: <https://doi.org/10.31108/2.2022.2.26.2>
2. Кононенко О.І. Психологічні предиктори перфекціоністських установок особистості / О.І. Кононенко // *Pedagogy and Psychology. Science and Education a New Dimension*. — III(31), Issue: 61. — Budapest, 2015. — P. 83–85. URL: https://www.academia.edu/22313940/SCIENCE_and_EDUCATION_a_NEW_DIMENSION_PEDAGOGY_and_PSYCHOLOGY_Issue_61
3. Рябоконт В. В., Чердниченко Т. В. Кризова ситуація як джерело розвитку особистості. *Вісник Національного університету оборони України*. № 1 (59), 2021. С. 151–157. URL: <http://visnyk.nuou.org.ua/article/view/226273>

УДК 159.9: 316.6

ВОЛЯНЮК АНДРІЙ МИКОЛАЙОВИЧ,

здобувач вищої освіти навчальної групи ПС-21 ф Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

Науковий керівник: Блохіна Ірина Олександрівна, кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри психології та педагогіки Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

ПРОАКТИВНІСТЬ ЯК ЧИННИК УСПІШНОЇ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ

Процес інтеграції здобувача вищої освіти в соціальну систему освітнього середовища відбувається не лише шляхом привласнення і засвоєння (інтеріоризації) ним загальноприйнятих норм та цінностей, але й тих змін, які відбуваються під їхнім впливом в його свідомості. Розвиток особистості розглядається як динамічний процес протягом усього життя, в ході якого вона постійно набуває нових знань, умінь, досягає нових цілей і намагається повноцінно себе реалізувати. При аналізі соціалізації необхідно враховувати всю сукупність чинників навколишнього середовища і умов життя. На думку У. Бронфенбреннера, екологічне середовище розвитку особистості складається з мікро-, мезо-, еко- та макросистем між якими існують гнучкі прямі і зворотні зв'язки, що забезпечують їх взаємодію. Соціалізація є складним процесом в ході якого особистість реконструює своє соціальне середовище. В процесі соціалізації відбувається не тільки засвоєння і відтворення соціального досвіду, але й його перетворення. За характером перебігу Т. Ф. Алексеєнко процес соціалізації відносить до тих процесів, що не мають кінця, хоч і з визначеною метою: соціалізація ніколи не тільки не закінчується, а й ніколи не буває повною. Це підтверджується реаліями життя і динамічними характеристиками соціального розвитку людини [1, с. 27].

Успішно вважають соціалізацію, що передбачає розвиток певних психологічних механізмів, які забезпечать здобувачу вищої освіти продуктивне входження, адаптацію, індивідуалізацію та інтеграцію в освітньо-професійні та професійні групи, розвиток інтегральних особистісних властивостей, що дозволять йому успішно реалізуватися в сучасному соціумі. Така соціалізація формує активну і відповідальну позицію особистості в суспільстві, сприяє її адаптації до соціальних умов і культурних норм [3, с. 286].

До основних критеріїв успішної соціалізації особистості слід віднести: досягнення необхідного рівня соціальної компетентності, за якого особистість була б спроможною самостійно планувати власне життя, кар'єру, адекватну інтересам і можливостям, досягати намічених планів; здатність долати труднощі, що виникають на життєвому шляху; наявність чітких уявлень про свої можливості та обмеження, радикальне прийняття себе; стійку потребу у рефлексивному осмисленні своїх вчинків, можливостей та обмежень.

Процес успішної соціалізації забезпечує набуття професійної компетентності за рахунок усвідомлення й пізнання своїх потенційних можливостей, визначення цілей й уміння поетапного досягнення накреслених перспектив.

За таких умов проактивність стає надзвичайно важливою інтегральною властивістю, що дозволяє особистості, яка дорослішає — за усіх інших рівних обставин — більш успішно включитися в соціокультурний контекст життя, що змінюється. Вплив середовища на розвиток та зміну особистості здійснюється лише в тому разі й тією мірою, якою вона у процесі проактивного ставлення до соціального середовища здатна сприйняти його як орієнтир у своїй життєдіяльності.

Аналіз показав, що проактивність розглядається дослідниками як відносно стійка диспозиційна схильність особистості до ініціативних змін у власному середовищі та як стиль поведінки, спрямований на подолання перешкод і труднощів, створення нових можливостей [2]. Проактивній особистості притаманні потенціал та схильність до ефективного протистояння будь-яким обмеженням. Таких особистостей називають першовідкривачами, котрі знаходять нові шляхи вирішення проблем. Важливо, що прогнозування майбутніх подій та ініціювання змін складають основне змістовлення проактивності.

Самоініціатива, орієнтована на майбутні дії з метою зміни та покращення ситуації або особистісного самовдосконалення є основним фокусом проактивних особистостей. Проактивність виступає в якості необхідного елемента ефективної взаємодії із соціальним середовищем, що дає змогу співвіднести та оптимально поєднати умови самої ситуації та свої можливості. Проактивна поведінка — це самозапуск, в основі якого лежить зацікавленість особистості у вирішенні та попередженні проблем, що виникають. По суті специфіка проактивності полягає в тому, що вона не тільки може бути представлена як процес, властивість або стан, але і як синтез зазначених модусів.

Проактивність особистості актуалізується, проявляється і розвивається у спільній діяльності, спілкуванні, у соціальних й передусім у моральних учинках. Аналіз непоодиноких розвідок показав, що до ключових ознак проактивності зараховують: антиципацію; саморефлексію, усвідомленість; спонтанність, ініціативність, вміння вільно висловлювати свою думку та проявляти себе у спілкуванні та діяльності; впевненість в собі, рішучість, самоефективність; контроль емоційних реакцій; постановку особистісно-значущих цілей та управління їх досягненням; стратегічне планування; активний вплив на обставини життя; стресостійкість та особистісний імунітет; прийняття відповідальності за свої вчинки; об'єктивну інтерпретацію своєї поведінки та поведінки інших з урахуванням всіх можливих причин та умов; зріле мислення, цілісну картину світу; адекватну самооцінку, саморозвиток та особистісне зростання; продуктивний пошук життєвих сенсів.

Ці ключові ознаки застосовують для визначення рівня та ступеню проактивності особистості в різних сферах її життя і діяльності. Вони є важливими для розвитку особистісних і професійних компетенцій, а також для досягнення успіху соціалізації у мінливих умовах сучасного світу.

Проактивність — це водночас і унікальна властивість, притаманна лише особистості, і стан усвідомлення варіантів реагування та вибору стилю поведінки, яка забезпечує взаєморозуміння та комунікацію і відповідає суспільній свідомості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Алексеенко Т. Ф. Соціалізація особистості: можливості й ризики. Науково-методичний посібник. К., 2007. 152 с.
2. Волянчук А. М. Ресурсна модель проактивності особистості: теоретичні передумови і верифікація. *Науковий журнал Габітус*. Вип. 55, 2023. С. 155–160. DOI <https://doi.org/10.32782/2663-5208.2023.55.27>
3. Чугаєва Н. Ю. Успішна соціалізація студентів ВНЗ як основна мета діяльності педагога-наставника. *Актуальні проблеми психології*. Т. 12. Психологія творчості. Вип. 14. С. 284–291.

УДК 159.9: 316.6

ВОЛЯНЮК НАТАЛІЯ ЮРІЇВНА,

доктор психологічних наук, професор, завідувачка кафедри психології та педагогіки Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

ПСИХОЛОГІЧНІ БАР'ЄРИ СОЦІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ

До вирішення проблем, пов'язаних із соціальним розвитком особистості, залучаються різні наукові галузі, зокрема психологія, яка досліджує основні передумови, механізми та детермінанти можливостей і ризиків цього процесу. Важливим чинником сприйняття та інтеріоризації соціальних і культурних цінностей є унікальний внутрішній світ особистості (її потреби, мотиви, прагнення, переконання). Втім, такі глибинні інтенції можуть бути послаблені двома суперечливими тенденціями. З одного боку, відбувається прогресивний розвиток (формування нових знань, уявлень, мотивів, якостей), з іншого — регрес у вигляді негативних змін у мотиваційній та пізнавальній сфері особистості. Ці зміни залежать від особистісних властивостей, функціональної структури провідної діяльності, соціальних умов та інших життєво-важливих обставин, що можуть стати перешкодами (бар'єрами) соціального розвитку особистості.

В роботі [1] здійснено системний аналіз та узагальнення різних підходів до тлумачення природи психологічних бар'єрів особистості. Констатовано, що психологічний бар'єр — це специфічний (тензійний) психічний стан, що перешкоджає виконанню відповідної діяльності або дії. Цей стан, як правило, пов'язаний з неадекватно гострими негативними переживаннями, що виникають або перед виконанням діяльності або під час її перебігу. У першому випадку бар'єр не дає змоги розпочатися діяльності, а в іншому — зупиняє її. Формування психологічного бар'єру починається після появи мотиву до виконання певної діяльності, далі відбувається оцінка ситуації виконання діяльності на раціональному, ірраціональному та емоційному рівнях. Результатом оцінювання виступає емоційно забарвлений образ-прогноз щодо процесу, результату і наслідків бажаної діяльності. Позитивний образ-прогноз не перешкоджає виконанню діяльності. Негативний же образ-прогноз визначає або послаблення або посилення мотиву. Ослаблення мотиву призводить до переживання психологічного бар'єру, або до відмови від даної діяльності на користь іншої [1, с. 95]. Іншими словами, психологічні бар'єри є проявами внутрішньої реакції особистості на об'єктивні обставини або ситуації.

До основних функцій психологічних бар'єрів слід віднести: а) психологічний захист (інтересів, цінностей і автономії особистості або спільноти); б) стимулююча (може виступати чинником розгортання внутрішнього потенціалу особистості за рахунок мобілізації її власних ресурсів); в) консервативна («заморожування», гальмування духовного потенціалу особистості).

Психологічні бар'єри соціального розвитку особистості в контексті даного дослідження трактується як специфічний психічний стан, що перешкоджає або заважає людині адаптуватися в суспільстві, досягати своїх цілей, ефективно взаємодіяти з іншими людьми та розкривати свій потенціал.

Психологічний бар'єр є утворенням, що розвивається, оскільки його параметри (характер і форми опору) не є незмінними. За інтенсивністю переживання розрізняють психологічні бар'єри низького, середнього та високого рівня. При цьому бар'єр будь-якого рівня може перешкоджати виконанню діяльності [1].

Детальний аналіз основних груп психологічних бар'єрів соціального розвитку особистості дозволив їх угрупувати у п'ять основних, а саме: когнітивні, емоційні, мотиваційні, вольові та особистісні.

Когнітивні бар'єри, до яких належать ригідність, персеверації, стереотипи та установки особистості. Певні обмеження мислення через фіксовані переконання призводять до нездатності генерувати нові ідеї чи погляди. Схильність до неправильної інтерпретації соціальних ситуацій заважає ефективній комунікації.

Друга група — емоційні бар'єри, пов'язані із тривожністю та страхом перед невдачею, зовнішньою оцінкою — оцінкою нас, наших якостей і наших справ оточуючими людьми, що в свою чергу може обмежувати активність особистості.

Почуття власної неповноцінності знижує мотивацію розвитку і перешкоджає встановленню соціальних зв'язків. Часті перепади настрою чи підвищена дратівливість також заважають продуктивній взаємодії з оточуючими.

Третю групу складають мотиваційні бар'єри, що визначаються відсутністю або наявністю нечітких життєвих цілей, що можуть гальмувати розвиток особистості. По суті, ця група психологічних бар'єрів пов'язана із неспроможністю людини стати суб'єктом власного розвитку, а цю функцію за неї виконують інші люди.

Четверту групу складають комунікативні бар'єри. Складнощі у встановленні контактів та створенні соціальних зв'язків, нездатність розуміння емоцій та потреб інших людей заважають продуктивному спілкуванню. До комунікативних перешкод доцільно віднести і конформізм, або пасивне прийняття існуючого порядку речей, пануючої думки; реальний чи уявний тиск групи щодо прийняття особистістю невідповідних їй переконанням групових соціальних настанов (норм, правил, стандартів). Неготовність висловити власну думку щоб уникнути конфлікту.

Вольові бар'єри, пов'язані з відсутністю вольового компоненту у діяльності, що не дає змоги особистості планомірно самовдосконалюватися.

П'яту групу складають бар'єри, що зумовлюють несформованість в особистості механізмів саморозвитку. Такі психологічні перешкоди ґрунтуються на неприйнятті себе як цілісної особистості з усіма позитивними та негативними рисами.

Підсумовуючи зазначимо, що успішність подолання особистістю бар'єрів залежить від психологічної готовності, наявності установки на досягнення результату. До складу психологічної готовності слід зарахувати: стартову установку на певний вид діяльності, а також п'ять здатностей особистості: 1) досягати необхідного позитивного результату; 2) повністю включитися в діяльність; 3) мислити нешаблонно та ухвалювати самостійно обґрунтовані рішення; 4) долати стреси; 5) досягати згоди. Відповідно, психологічну готовність можна визначити як стан найвищої варіативності та максимальної включеності творчих сил особистості як суб'єкта соціального розвитку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Массанов А. В. Про природу психологічних бар'єрів особистості. Психологія особистості: досвід минулого-погляд у майбутнє. *Наука і освіта*. 2005. № 5–6. С. 81–96.
2. Оніпко З. С. Особливості психологічних бар'єрів саморозвитку особистості студента. *Габітус*. 2021. Вип. 22. С. 90–95. <http://habitus.od.ua/journals/2021/22-2021/17.pdf>

УДК 159.9: 316.77

ГАВАЗА ЛЕСЯ ВАСИЛІВНА,

здобувачка вищої освіти навчальної групи ПС-21 ф Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

Науковий керівник: Ложкін Георгій Володимирович, доктор психологічних наук, професор, професор кафедри психології та педагогіки Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

СОЦІАЛЬНІ ДЕТЕРМІНАНТИ ФОРМУВАННЯ ДИСТИНКТИВНОЇ ПОВЕДІНКИ

Стійким фоном процесів соціальної трансформації сучасного українського суспільства все частіше виступає порушення нормативної узгодженості індивідуального та суспільного життя. З огляду на це, розуміння детермінації формування дистинктивної поведінки є чи не найважливішим ракурсом вивчення психологічної реальності буття особистості. Дистинктивна поведінка проявляється в усіх галузях людського життя: праці, навчанні, мистецтві, культурі, науці, освіті та вихованні, спорті та дозвіллі, спілкуванні та сімейному житті тощо. Люди з проявами дистинктивної поведінки сповненні прагнення заявити про себе, бажають виділитися з натовпу, стати яскравою індивідуальністю, їм хочеться усвідомлювати свою винятковість, розкривати свою сутність та приносити у цей світ щось нове. Така поведінка особистості не відповідає загальноприйнятим соціальним нормам та правилам, що зумовлені певними соціальними стереотипами, і вона сприймається як відхилення від норми.

Згідно з концепцією оптимальної дистинктивності М. Б. Брюер [1], людина має дві основні потреби, що конкурують між собою, — потребу в приналежності до групи та потребу в унікальності. Ця теорія вказує на те, що люди прагнуть знайти «золоту середину» між цими двома бажаннями, досягаючи оптимального рівня дистинктивності за якого вони можуть відчувати свою приналежність до групи, але при цьому не втрачати відчуття своєї індивідуальності.

Дослідження Джеттен, Спірс і Постмес [2], дає уявлення про те як соціальні фактори, зокрема групова ідентичність, можуть сприяти розвитку різних форм дистинктивності.

Аналіз наукових джерел вказує на основні соціальні детермінанти формування дистинктивної поведінки, серед яких — соціальні процеси та групи до яких належить особистість (мікро-, мезо- та макрорівень).

До соціальних процесів відноситься:

Феномен аномії в суспільстві — як стан нормативної невизначеності, може стимулювати індивідів до пошуку та впровадження нових цінностей, правил та норм. В умовах відсутності чітких соціальних орієнтирів люди частіше відхиляються від загальноприйнятих правил, що в свою чергу сприяє формуванню дистинктивної поведінки, яка може проявлятися як у творчих, так і в радикальних формах. Аномія також сприяє посиленню індивідуалістичних тенденцій, оскільки колективні орієнтири втрачають своє значення.

Вплив засобів масової інформації — мають значний вплив на формування дистинктивної поведінки особистості, адже вони активно поширюють нові ідеї, альтернативні способи мислення та різноманітні стилі життя. Через медіа людина може ознайомитися з протилежними моделями поведінки та світоглядами, що відрізняються від тих, що панують у її безпосередньому оточенні. Це сприяє розвитку самобутності та бажанню виразити себе унікальним способом, відхиляючись від загальноприйнятих правил. Окрім того, тривалий вплив медіа здатен трансформувати сприйняття соціальних норм, заохочуючи креативність, інноваційність і пошук нових способів самовираження.

Соціально-економічна ситуація — даний фактор комплексно впливає на формування та розвиток дистинктивної поведінки. Він визначає доступ до ресурсів і можливостей індивіда, формує систему цінностей та норм, впливає на психологічний розвиток та соціальні зв'язки особистості. Завдяки цим механізмам соціально-економічні умови спонукають індивідів створювати нестандартні стратегії поведінки та адаптаційні реакції, що відображають їхню взаємодію з певною соціально-економічною ситуацією.

Модні тенденції — надають особистості засоби для вираження своєї неповторності та індивідуальності. Вони зумовлюють вибір стилю одягу, аксесуарів та навіть способу життя, дозволяючи людині виділятися серед інших. Мода також стимулює експерименти та творчий підхід до самовираження що може посилити дистинктивні риси поведінки.

Звичаї (традиції) — впливають на формування поведінки особистості, встановлюючи соціальні норми та очікування. Вони створюють рамки для прийнятної поведінки, сприяючи соціалізації та передачі культурних цінностей від покоління до покоління. Однак індивід може розвивати дистинктивну поведінку як реакцію на ці норми, прагнучи виразити свою автентичність та протистояти встановленим традиціям. Таким чином, звичаї і традиції можуть стимулювати як конформність, так і бунт проти встановлених правил залежно від особистісних особливостей індивіда.

Формування та розвиток дистинктивної поведінки особистості є складним процесом, який визначається взаємодією з різними соціальними групами. Ці групи можуть бути класифіковані за рівнями: мікро, мезо та макро.

На мікро-рівні до соціальних груп належить сім'я, друзі та однолітки та ін.

Сім'я впливає на формування та розвиток дистинктивної поведінки через власний рівень та стиль життя, культурні вподобання, дозвілля, соціальні орієнтири. Ці чинники формують індивідуальні установки та світогляд особистості, що відрізняють її від інших та можуть спонукати як до конформності, так і до індивідуалізму. Психологічна атмосфера родини, незалежно від того, сприятлива вона чи ні, також впливає на вибір індивідуальних стратегій поведінки, включаючи дистинктивні прояви.

Групи друзів та однолітків є важливими референтними групами, які впливають на розвиток самооцінки, ціннісних орієнтацій та манер поведінки. Їхній вплив може проявлятися через конформізм або, навпаки, стимулювати індивідуальність.

Мезорівень охоплює соціальні групи та організації, які об'єднують людей на основі спільних інтересів, цінностей та цілей. До таких груп належать: приналежність до навчально-професійної групи, субкультури та ін.

Приналежність до навчально-професійної групи є важливим фактором у формуванні дистинктивної поведінки, оскільки такі групи створюють специфічне середовище соціалізації, в якому особистість розвиває професійні компетенції та соціальні навички. Через взаємодію з одногрупниками та колегами особистість переймає або відкидає певні поведінкові моделі. Крім того, підтримка чи тиск з боку групи може сприяти активізації або, навпаки, стримуванню дистинктивних рис особистості.

Субкультурне середовище також має суттєвий вплив на становлення дистинктивної поведінки, оскільки воно пропонує альтернативні цінності та норми, що можуть відрізнитися від загальноприйнятих. Це, в свою чергу, забезпечує можливість для самовираження, що сприяє формуванню оригінальних моделей поведінки, які відображають приналежність до конкретної групи. Взаємодія із субкультурою сприяє формуванню нових соціальних правил, що можуть бути альтернативою до традиційних норм.

Макрорівень включає етнічні та національні групи, расову і класову приналежність, культурні традиції та звичаї.

Етнічні та національні групи формують колективну ідентичність людини, впливаючи на її світогляд, життєві цінності та поведінкові норми. Індивіди, належні до певних етнічних чи національних груп, часто демонструють схильність до збереження традицій та культурних відмінностей, що сприяє формуванню дистинктивних рис поведінки у протистоянні культурній гомогенізації.

Расова і класова приналежність впливають на можливості індивіда у суспільстві та можуть стимулювати дистинктивну поведінку для боротьби з дискримінацією або соціальною нерівністю.

Культурні традиції та звичаї виступають як нормативні регулятори поведінки, встановлюючи стандарти того, що вважається прийнятним або неприйнятним у суспільстві. На формування дистинктивної поведінки можуть впливати як збереження традицій, так і їхнє оновлення або заперечення. В умовах глобалізації та посилення культурного обміну виникає тенденція до переосмислення традиційних звичаїв, що може викликати зростання інтересу до пошуку індивідуальності.

Особливо це актуально серед молоді, яка у прагненні до самовираження може відходити від історично усталених звичаїв, що сприяє формуванню нових форм поведінки.

Цей перелік факторів не є вичерпним, але він демонструє які з них можуть стати тригерами для формування дистинктивної поведінки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Brewer M. B. (1991). The Social Self: On Being the Same and Different at the Same Time. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 17 (5), 475–482. <https://doi.org/10.1177/0146167291175001>
2. Leonardelli G. J., Pickett C. L., Brewer M. B. (2010). Optimal distinctiveness theory: A framework for social identity, social cognition, and intergroup relations. In M. P. Zanna & J. M. Olson (Eds.), *Advances in experimental social psychology*, Vol. 43, 63–113. Academic Press. [https://doi.org/10.1016/S0065-2601\(10\)43002-6](https://doi.org/10.1016/S0065-2601(10)43002-6)

УДК 378.011.2

ГОРОВА МАРІЯ ПАВЛІВНА,

дослідниця кафедри грецької та слов'янської філології Університету Гранаді

ЕКОЛОГІЧНИЙ ВИМІР ГЛОБАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СУЧАСНОГО СТУДЕНТА

В останні десятиріччя з появою таких понять як глобальна громадянськість та глобальна залученість, формування глобальної компетентності, а разом з цим і ширший погляд на світ, набуло важливості [1]. Студенти, які відчувають відповідальність за глобальні проблеми, — це ті, хто сприймає себе як громадян світу, які мають певні обов'язки перед іншими та світом загалом.

Свобода волі щодо глобальних проблем визначається як світогляд, згідно з яким людина бачить себе пов'язаною зі світовою спільнотою та відчуває почуття відповідальності за її членів. Залучена особа, яка має почуття волі, турбується про людей в інших частинах світу, а також відчуває моральну відповідальність намагатися покращити умови інших, незалежно від відстані та культурних відмінностей [2]. Люди, які мають почуття волі щодо глобальних проблем, піклуються про майбутні покоління і таким чином діють для збереження екологічної цілісності планети. Вони проявляють свободу волі з критичним усвідомленням того факту, що інші люди можуть мати інше бачення того, що потрібно людству, і вони відкриті до роздумів і зміни свого бачення, коли вони дізнаються про ці різні точки зору. Замість того, щоб вірити, що всі відмінності можна усунути, вони прагнуть до цього створити простір для різних способів життя з гідністю.

Діяльнісний складник глобальної компетентності охоплює готовність студентів діяти заради колективного благополуччя і сталого розвитку [2]. Це окреслює роль молодих людей як активних і відповідальних членів суспільства та стосується їхньої готовності реагувати на певні місцеві, глобальні чи міжкультурні проблеми або ситуації, а також здатності до раціональних рефлексивних дій. Прикладом таких дій може слугувати: захист односторонника чия людська гідність знаходиться під загрозою; ініціювання медіа-кампанії в закладі вищої освіти щодо екологічних проблем; поширення особистої точки зору щодо кризи біженців через соціальні мережі або вжиття зважених дій, щоб уникнути поширення небезпечного для життя вірусу тощо. Такими діями студенти сприяють покращенню умов життя у своїх громадах, а також певним чином забезпечують побудову більш справедливого, мирного, інклюзивного та екологічно стійкого світу. Здатність діяти розглядається як кульмінація знань, умінь і ставлень, набутих студентами. Студенти, які мають знання про глобальні та міжкультурні проблеми, які здатні зрозуміти перспективи інших і які цікавляться іншими культурами, також повинні вміти перетворювати здобуті знання й опановані навички на дії, що приносять користь їхнім місцевим громадам і світу загалом.

Концепція глобальної громадянськості виникла як відповідь на зростаючу потребу в людях, які активно беруть участь у розвитку сталого суспільства. Громадянськість передбачає активну залученість, яка виходить за межі позитивного ставлення чи емоцій. Три компоненти є ключовими аспектами глобальної громадянськості, з-поміж них такі: 1) соціальна справедливість; 2) права та зобов'язання; 3) культура та глобальні зв'язки.

Соціальна справедливість означає розуміння глобальних наслідків соціальної та економічної політики та здатність впливати на процеси прийняття рішень на глобальному рівні, а також у житті інших людей. Права й обов'язки, з іншого боку, базуються на морально-етичній сутності громадянськості, у тому сенсі, що глобальна громадянськість перетинає межі національних кордонів: громадяни світу вважають планету Земля своїм спільним домом. У такий спосіб ідентичність, яка об'єднує людей, є не культурною, соціальною, національною чи політичною, а радше морально-етичною, наголошуючи на правах людини та її соціальній відповідальності. Своєю чергою культура та глобальні зв'язки підкреслюють складне поняття «ми» та «вони» у світі, позначеному міграцією та гібридними ідентичностями [3]. Разом з цим культура стосується не лише походження людей, а і зв'язків між ними та зовнішнім світом, будь то соціальні, культурні чи економічні зв'язки.

Очікується, що громадяни світу розумітимуть наслідки дій для себе та для інших, а також наступних поколінь, і вони повинні зрештою перетворити це розуміння на дії для колективного добробуту та сталого розвитку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Andreotti V. Global Education in the 21st Century: two different perspectives on the post- of postmodernism. *International Journal of Development Education and Global Learning*. 2009. № 2 (2). P. 5–22. <http://dx.doi.org/10.18546/ijdegl.02.2.02>
2. Boix Mansilla V. How to be a global thinker. *Educational Leadership*. 2016. № 74 (4). P. 10–16.
3. Lynch J. Education for citizenship in a multicultural society. Cassell, London, 1992. 122 p.

УДК 159.9

ГРЕКАЛО МАКСИМ ЛЕОНІДОВИЧ,

здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького

Науковий керівник: Сіденко Юлія Олександрівна, кандидат психологічних наук, завідувач кафедри психології, глибинної психокорекції та реабілітації Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького

ПСИХОЛОГІЧНІ ПРИЙОМИ ЗМЕНШЕННЯ РІВНЯ ТРИВОЖНОСТІ

Проблема тривоги набуває особливої значущості в умовах сьогодення в Україні що пов'язано із переживанням травматичного стресу. Тривога інтерпретується як емоційний стан, що поєднується з емоцією страху. Феномен тривожності складний та складається із страху та однією чи декількома іншими емоціями — це гнів, сором, інтерес, провина, страх. К. Ясперс зазначив, що тривога відчувається поза будь-яким стимулом, а страх співвідноситься з певним стимулом та об'єктом [2].

Особливістю тривоги є те, що інтенсивність емоційної реакції на стресову ситуацію непропорційне величині об'єктивної небезпеки. А при страхові інтенсивність емоційної реакції пропорційна величині небезпеки, що його викликає. Так, для виникнення тривоги досить часто немає ніяких об'єктивних причин, а страх — це реакція людини на конкретну небезпечну ситуацію для її здоров'я. При тривозі людина хвилюється і не намагається захиститися, то при страху у людини проявляються різні захисні реакції [2].

Підвищений рівень тривожності виникає і реалізується внаслідок складного поєднання когнітивних, поведінкових, афективних реакцій, які виникають внаслідок дії стресорів. Серед таких факторів виділяють нездатність людини реалізувати прагнення в майбутньому, загрозу престижу самооцінки у ситуації спілкування, відмінності самооцінки та оцінки оточуючих. З метою зниження тривоги використовують метод когнітивно-поведінкової психотерапії. Методи когнітивно-поведінкової терапії можна розділити на чотири групи (табл. 1).

Таблиця 1

Типи когнітивно-поведінкової психотерапії

Мета	Прийоми
Знайти автоматичні думки	<ul style="list-style-type: none"> • Ведення щоденника • Роль стороннього спостерігача
Спростувати ірраціональні думки	<ul style="list-style-type: none"> • Аргументи за та проти • Пошук плюсів та мінусів • Експерименти • Обмін ролями з психологом (клієнт переконує в ірраціональності думок) • Розпитування придуманого свідка з минулого
Сформувати позитивні думки	<ul style="list-style-type: none"> • Повторення афірмацій і позитивних раціональних суджень • Розуміння ситуації через метафори, притчі • Робота з образами – трансформація в нейтральні та позитивні
Зменшити опір	<ul style="list-style-type: none"> • Пошук прихованих вигод та мотивів • Повторення нового позитивного досвіду

При тривозі варто використовувати методи когнітивно-поведінкової терапії. Необхідно відповісти письмово на такі запитання [1]:

- Яку погану подію я уявляю? Що поганого може відбутися на мою думку?
- Якщо подивитись на ситуацію реалістично, то яка імовірність того, що ця подія відбудеться? Які аргументи підтверджують чи спростовують це?
- Якщо ця подія все ж таки відбудеться, то настільки насправді це є поганим? Оцініть реальну імовірність від 0 до 10, де 0 — нічого страшного, а 10 — найгірше що може статися.
- Якщо подія відбулася, то які думки, переконання, дії допомогли б вам її вирішити? Змінити ситуацію чи адаптуватися до неї.

Варто пам'ятати, що поведінкова психотерапія підбирається індивідуально для роботи з кожним клієнтом. Це має бути покроковий план. Варто знаходити ті способи, які найбільше підходять людині. В разі, якщо такі способи не допомагають подолати тривогу, а відчуття паніки заважає особистісному та професійному розвитку, варто звернутися до психолога.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вестбрук Д., Кеннерлі Г., Кірк Д. Вступ у когнітивно-поведінкову терапію. Львів : Свічадо, 2014. 420 с.
2. Hanson R., Hanson F. (2019) Rezyliencja. Jak ukształtować fundament spokoju, siły i szczęścia. Sopot: GWP

УДК 159.922

ДАНИЛИШИНА КАТЕРИНА ОЛЕКСАНДРІВНА,

здобувач вищої освіти навчальної групи М23_з/053_02 Донецького національного університету імені Василя Стуса

Науковий керівник: Мазай Лада Юріївна, доктор філософії з психології (PhD), старший викладач кафедри кризової та клінічної психології Донецького національного університету імені Василя Стуса

ДОСЛІДЖЕННЯ СТРУКТУРНИХ КОМПОНЕНТІВ І РІВНІВ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ ДО МАТЕРИНСТВА ТА БАТЬКІВСТВА СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Психологічна готовність до материнства і батьківства є комплексним психологічним феноменом що охоплює мотиваційні, емоційні, когнітивні та поведінкові аспекти. У сучасному суспільстві готовність до батьківства стає об'єктом уваги науковців через її вплив на соціалізацію молоді та формування сімейних цінностей. Особливу актуальність викликає вивчення студентської молоді, яка перебуває на етапі активного формування особистісних і соціальних орієнтирів, а також в умовах, коли на психологічний стан та готовність до материнства і батьківства впливають воєнні дії.

Науковцями у галузі психології зроблено значний внесок у вивчення теми готовності до батьківства, особливо в умовах нестабільності. Так, у своїх дослідженнях Кравченко Ю. І. аналізує психологічну готовність як складний багаторівневий процес, що залежить від емоційної та когнітивної зрілості особистості, а також від її здатності до рефлексії та адаптації до соціально-культурних умов. Її роботи підкреслюють необхідність глибокого розуміння мотиваційних аспектів та акцентують на потребі розширення пізнавальних уявлень молоді щодо батьківства [1, с.198].

Ще одним дослідником Хавулою Р. В. зазначено інший важливий аспект — роль соціального середовища та його підтримки у процесі формування психологічної готовності до батьківства. Зокрема, відзначається, що в умовах нестабільності (економічної та соціальної) молодь потребує додаткової інформаційної та психологічної підтримки з боку громади та держави. Важливим є створення програм соціально-психологічної допомоги для молодих пар, які мають на меті підвищення їхньої психологічної стійкості, а також адаптації до нестабільних умов [2, с.113].

Здійснений на основі науково обґрунтованих теоретичних засад і ретельно розробленої комплексної методики дослідження емпіричний експеримент, що включав дослідження особистісної зрілості, уявлення про ідеальних батьків, батьківських установок і реакцій, вимірювання емоційного інтелекту дав змогу отримати достовірні результати (підтверджені методами математичної статистики), на підставі яких нами зроблено ряд висновків.

Психологічна готовність більшості молодих сімейних пар перебуває на середньому й низькому рівнях сформованості. Війна підвищила ризики емоційної нестабільності, зокрема студентська молодь часто зіштовхується з питаннями, пов'язаними з виживанням, безпекою майбутнього та емоційною підтримкою. Це ускладнює формування позитивного емоційного тла, необхідного для виховання дітей, і стає перешкодою для прийняття рішень щодо народження дитини. Посилюється також емоційна дистанція у стосунках між партнерами.

Молоді подружжя із високим рівнем сформованості психологічної готовності до материнства та батьківства виявлено не було. Психологічна готовність до материнства та батьківства більшості студентських сімей характеризується: недостатньою усвідомленістю змісту й значення батьківства, батьківських установок і позицій; недостатньою сформованістю Я-образу батьківства та часто низьким рівнем готовності до засвоєння нових форм батьківської поведінки і стилів батьківського виховання; слабкою орієнтацією в питаннях, що належать до батьківської компетенції (правовий аспект). Найвні знання більшості досліджуваних мають переважно стихійний характер, їх набуття, часто обмежуються перейнятими від батьків і друзів, які вже виховують дітей, переважно фрагментарні, стереотипні, не досить повні й достовірні. У ставленні до дитини значна кількість молодих сімейних пар виявляють стриману емоційну чутливість, емоційну дистанційованість і зорієнтованість на авторитарний підхід у вихованні або ж залежні (симбіотичні) стосунки.

Завдяки проведеному анкетуванню вдалося дослідити, що сучасні умови, а саме повномасштабна війна, впливає на готовність жінок та чоловіків до народження дитини, провокує різноманітні страхи, стрес, тривогу та емоційні зриви, які стають причинами неготовності молодих людей до батьківства.

Водночас майже всі молоді люди мають сформовану систему термінальних цінностей, зокрема найбільш значущими для них є саморозвиток, духовне задоволення, активність у соціальних контактах, сім'я, мотивація досягнень, психологічна близькість і збереження власної індивідуальності. У переважній більшості студентських подружніх пар виявлено позитивне ставлення до батьківства, досить висока мотивація найближчим часом мати дітей.

Найбільш розвиненими згідно нашого дослідження є педагогічно-виховний та ціннісно-мотиваційний компоненти психологічної готовності молодого подружжя до батьківства. Натомість найменше розвинутими є когнітивно-рефлексивний та соціально-поведінковий компоненти.

Встановлено значущі кореляційні зв'язки між структурними компонентами психологічної готовності до батьківства в студентських подружніх парах. Усі компоненти (ціннісно-мотиваційний, когнітивно-рефлексивний, соціально-поведінковий, педагогічно-виховний) тісно пов'язані між собою й утворюють цілісну структуру психологічної готовності до материнства та батьківства в молодого подружжя.

Отже, в умовах воєнного часу значна частина української студентської молоді зіштовхується з бар'єрами у формуванні психологічної готовності до батьківства, які зумовлені емоційною та соціальною нестабільністю, економічною невизначеністю та страхами за майбутнє. Досить актуальною стає потреба в програмах соціальної та психологічної підтримки, спрямованих на розвиток стійкості, адаптивності та здатності до побудови емоційно насичених стосунків у сім'ї. Створення додаткових освітніх програм для молодих сімей може сприяти підвищенню рівня їхньої готовності до батьківства навіть у нестабільних умовах.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кравченко Ю. І. Психологічна готовність до батьківства як умова збереження психічного здоров'я батьків. *Авіаційна та екстремальна психологія у контексті технологічних досягнень: збірник наукових праць / за заг. ред. Л. В. Помиткіної, О. М. Ічанської. Київ : «Кафедра», 2021. С. 197–200.*
2. Хавула Р. В. Психологічний супровід становлення психологічної готовності до батьківства. *Габітус*. 2020. 22. С. 111–114. DOI <https://doi.org/10.32843/2663-5208.2020.18.2.20>
3. Ariana Awiszus, Melissa Koenig, Julie Vaisarova. Parenting Styles and Their Effect on Child Development and Outcome. *Journal of Student Research*. Vol. 11. № 3 (2022). DOI: <https://doi.org/10.47611/jsrhs.v11i3.3679>

UDC 811.161

DIBROVA VALENTYNA ANATOLIIVNA,

PhD in Philological Sciences, Associate Professor of the Department of English for Humanities, National Technical University of Ukraine «Igor Sikorskyi Kyiv Polytechnic Institute»

DUKHANINA NATALIYA MARIANIVNA,

PhD in Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of English for Humanities, National Technical University of Ukraine «Igor Sikorskyi Kyiv Polytechnic Institute»

TYSHCHENKO MYKOLA ANATOLIIVICH,

Teacher of the Department of English for Humanities, National Technical University of Ukraine «Igor Sikorskyi Kyiv Polytechnic Institute»

THE SOCIAL NETWORKS INFLUENCE ON THE YOUTH SOCIALIZATION

The thesis is devoted to the actual and significant issues such as social networks influence on the youth socialization, especially nowadays in the war conditions. Disadvantages and advantages have been investigated in our research. As it is known the youth socialization refers to the process by which young individuals learn and internalize the norms, values, and behaviors of their society. It involves interactions with family, peers, educational institutions, and media, shaping their identities and societal roles.

The first socialization for everyone is the family. It plays a crucial role in the early stages of socialization. Parents and caregivers impart values, ethics, and behaviors that influence how youth interact with the world [3]. Then comes peer groups, which shape youth social behavior by providing models for conforming to group norms, including fashion, language, attitudes, and activities. Peer pressure can both positively and negatively affect choices regarding academics, substance use, and social interactions. Besides it, educational institutions also play significant role, where youth develop social skills, work ethics, and learn about social structures through their interactions with teachers, students, and extracurricular activities. Education also promotes social values like respect, cooperation, and citizenship.

Nowadays media and digital influence (television, social media, social networks, video games) has an influential force in shaping youth socialization. It impacts their perceptions of beauty, success, gender roles, and social expectations. Media can create idealized images, leading to both positive inspirations and harmful stereotypes. Socialization processes vary significantly across cultures. Cultural norms dictate how youth are expected to behave, think, and relate to others. Understanding these cultural nuances is essential in assessing how youth socialization influences their role in society. The rise of the internet and globalization has led to an interconnected world where youth can be influenced by global trends and ideas. This has both positive effects, such as fostering global awareness, and challenges, such as identity confusion and exposure to harmful content.

In recent years, youth socialization has also been influenced by activism, especially on social media platforms. Issues like climate change, social justice, and human rights have sparked youth engagement and activism, demonstrating how socialization can empower young individuals to challenge societal norms and drive change. The way youth are socialized affects their transition into adulthood. The values, skills, and behaviors they adopt during their formative years can have long-term consequences on their careers, relationships, and contributions to society.

The role of social media, social networks, and digital media in shaping youth perceptions and behaviors highlights the power of these platforms in influencing young people's views on beauty, success, gender roles, and societal expectations. It underscores the need to critically assess the content young individuals are exposed to online [1, 2]. This thesis highlights the complex interplay between various influences on youth socialization and emphasizes the importance of understanding these dynamics in shaping the future of young individuals as they transition into adulthood. It's a relevant and timely topic that offers valuable insights into the challenges and opportunities faced by today's youth in a rapidly changing world.

In conclusion, thesis provides a thorough examination of the complexities surrounding youth socialization in the digital age, emphasizing the need to consider various influences and their long-term effects on young individuals. By highlighting the empowering potential of social media activism and the challenges posed by globalized influences, this research contributes valuable insights to understanding and shaping the socialization of today's youth.

REFERENCES

1. Arnett J. J. (2015). *The Oxford Handbook of Emerging Adulthood*. Oxford University Press.
2. Boyd D. (2014). *It's Complicated: The Social Lives of Networked Teens*. Yale University Press.
3. Brown B. B., & Larson, J. (2009). Peer Relationships in Adolescence. In R. M. Lerner & L. Steinberg (Eds.), *Handbook of Adolescent Psychology* (3rd ed., pp. 74–103). Wiley.

UDC 378

HRABAR OLHA VOLODYMYRIVNA,

Teacher National Technical University of Ukraine «Igor Sikorskyi Kyiv Polytechnic Institute»

SOCIAL MEDIA AS A TOOL FOR NON-FORMAL EDUCATION

In the XXI century young people are striving to take a worthy place in social processes, trying to gain thorough knowledge and have a high level of professional training. The development and popularization of social media contribute to their frequent use among young people as a source of information, communication and a learning tool.

The concept of «social networking» was introduced by the English sociologist James Barnes in 1954. The author understood the essence of this concept as a complex interweaving of relationships [3, 158]. Later, namely in 1959, this concept came under the consideration of Hungarian mathematicians who developed the theory of social networks and suggested the concept of clustering coefficient, i.e. the degree of closeness between heterogeneous groups (when a person expands his network of connections at the expense of persons whom he does not know personally, but his friends know). In our opinion, the concept of a social network should be understood as a social structure formed by individuals or organizations. A social network reflects various connections between people through social relationships, the purpose of which is to transfer knowledge using modern information technologies.

Nowadays there is an unlimited number of social networks that are very popular. A modern person can no longer even imagine his or her life without involvement in a particular social network. At the moment, we can refute the stereotype that social networks are only for entertainment. Young people use them productively for various forms of work, which stimulates their creative development, ability to search for information correctly, weed out fake messages, and create their own interesting posts on any topic.

One of the features of social media is that it reaches a wide target audience and provides a transition from one-way communication, when information is simply provided, to two-way communication, which allows for dialogue. Facebook, Instagram, and Twitter are very popular among young people. Let's take a closer look at how these social networks can be used for educational purposes.

Facebook often uses longreads that contain various interactive elements, such as infographics, quotes, images, and videos. The most popular type of longread is a reportage. It is used in educational courses. On Facebook pages, you can often find another type of longread, namely a portrait of a person. It is easy to get a lot of biographical information about different people, see their photos, and read their statements. Analytical texts, as a separate type of longread, are important for the development of thinking, the ability to analyze causes and effects. They often use quotes from experts, links to researches, background music, and videos.

Thematic groups and chats are very popular. You can find interesting and useful information on various professional topics there and discuss different things with like-minded people.

Instagram is also an important tool and provides ample opportunities for educational activities. This social network has more than 500 million daily active users. Instagram is especially popular among young people, that is why it is so important to use this platform for cultural, educational and training purposes.

On Instagram you can conduct a live broadcast, which can be joined by subscribers and other people. Live online contact in video format helps to establish productive communication, as users can ask questions in the comments. They can post photos, images, videos and comment on other users' posts. O. Voronkin suggests the following options for using Instagram in education [2, p. 6]:

- a photo collage or a series of photos with a list of recommended textbooks;
- instructions for completing tasks in the form of a series of step-by-step photos;
- consultations and discussions through comments;
- visual support for key stages of tasks;
- educational competitions with elements of gamification.

Twitter is less popular than Facebook and Instagram but also has a large number of users as it offers a quick way to post announcements, reminders and provides real-time information such as about various excursions. Twitter can quickly provide relevant information for discussing a problem or writing student projects.

The YouTube service is very convenient for use in educational activities. Students can not only watch videos but also create their own media works.

Speaking about social media as a tool for non-formal education we came to the conclusion that such networks can indeed be considered a means of self-education. They facilitate the acquisition of new knowledge, provide access to information, and enable people to publish their own materials and discuss various issues. In addition, they contribute to the development of individuals and help to realize the principle of «lifelong learning» and the principle of continuity.

REFERENCES

1. Воронкін О. С. Інструмент Instagram та можливості його використання у вищій освіті. *Нові інформаційні технології в освіті для всіх: досвід та перспективи (ІТЕА-2016)* : матеріали 11-ї міжнародної конференції (ІТЕА-2016). Київ, 2016. URL: <https://www.slideshare.net/AlexVoronkin/instagram-69624463>.
2. Кучаковська Г. А. Роль соціальних мереж в активізації процесу навчання інформатичних дисциплін майбутніх вчителів початкової школи. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2015. Т. 47. Вип. 3. С. 136–149. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ITZN_2015_47_3_13.
3. Curran K. Social Networking. *Encyclopedia of Multimedia Technology and Networking*. 2009. P. 156–168. URL: <https://www.igi-global.com/chapter/social-networking/17551?camid=4v1a>

УДК 159.922

ВТУШЕНКО ІРИНА ВОЛОДИМИРІВНА,

кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри психології та педагогіки, Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ РЕАБІЛІТАЦІЇ ВЕТЕРАНІВ, ЯКІ ОТРИМАЛИ ІНВАЛІДНІСТЬ

Військові дії в Україні спричиняють нові виклики перед суспільством. Серед них постає проблема забезпечення та покращення соціального життя людей з інвалідністю, підвищення їх соціальної реалізації та особистісного зростання.

Ветерани, які отримали інвалідність, стикаються із феноменом «стигматизації». З механізмом стигматизації пов'язане формування певного ставлення суспільства по відношенню до людей з інвалідністю, яке супроводжується негативізмом. Відторгнення людей, які сприймаються більшістю як негатив, впливає на формування стигматизації, стереотипів щодо сприйняття певних категорій населення. Подолання таких стереотипів має певні труднощі, оскільки вони закріплені у свідомості громадян.

У психологію поняття стигми увів І. Гофман, зокрема, він робив акцент на людях з інвалідністю. Дослідник виділяв два типи стигматизованих людей: 1) індивіди, у яких проявляється стигма, що передбачає наявності видимих відмінностей людини від інших; 2) індивіди з латентною стигмою — передбачається, що недолік людини є невідомим для інших і не проявляється візуально. Так, І. Гофман визначає стигму як явище, що виникає при невідповідності поведінки людини загальним уявленням соціуму [1].

Також стигматизацію можна розглядати як виокремлення індивіда чи соціальної групи що призводить до негативних наслідків, таких як ізоляція та дискримінація. Саме стигма — це є соціальний атрибут, що формується під впливом зовнішнього середовища, де проживає особистість. Тож, коли фізична вада є помітною, то у людини виникає певний соціальний статус, що призводить до виникнення стереотипів, і, як наслідок, виникає відчуття неповноцінності.

Соціальна ізоляція, неприйняття соціумом людей з інвалідністю, що унеможливує соціальну реабілітацію таких людей, навішування соціальних ярликів, яке можливе як соціумі, так і у засобах масової інформації, побуті, професійних взаєминах. Проблема людей з інвалідністю, зокрема ветеранів, проблемою громадянського суспільства, яке впливає на світогляд кожного члена суспільства. Явище стигматизації впливає на структурування суспільства та створення нормативних уявлень, очікувань, які регулюють соціальну поведінку [3].

Люди, які постраждали внаслідок надзвичайних подій стикаються із тим, що суттєво змінюється ставлення до них, відбувається порушення комунікації, змінюються стосунки із друзями, колегами по роботі, навчанні, оскільки близькі не знають як ставитися до зміненого стану людини, вони можуть відчувати жаль, смуток, почуття провини, дискомфорт при спілкуванні і, як наслідок, — можуть дистанціюватися. Разом з тим, негативне ставлення суспільства і близького оточення може викликати зміни в поведінці людини, яка отримала інвалідність, це може бути образа на тих хто знаходиться поруч, неможливість розповісти про те, що вони відчувають, може з'явитися заздрість, оскільки у інших немає ніяких обмежень [2]. Також оточуючі не розуміють, як їх співчуття, прагнення допомоги, можуть викликати розвиток нових важких наслідків для людини, яка отримала інвалідність людина та пережила травму Вона може мати фрустрацію, що впливає на якість життя.

Важливими аспектами щодо набутої інвалідності, з метою вирішення проблем, необхідно вирішити питання ізоляції людей з інвалідністю. Саме в цей час розвивається система соціальної підтримки людей з інвалідністю, що передбачає професійну підготовку психологів та соціальних працівників щодо специфіки роботи із цією категорією людей. В першу чергу, необхідно змінити культурні аспекти в суспільстві, зокрема толерантність, симпатію, рівність прав, незалежність.

Можна виділити загальний психологічний підхід, який включає дослідження індивідуальних можливостей. Саме у людей з інвалідністю виявлялися вираженість особистісної самореалізації, самореалізації в соціальному контексті лише потім професійна реалізація. Це пов'язано із тим що, можливості професійної і соціальної реалізації мають певні обмеження.

З метою запобігання виникнення емоційних, поведінкових, когнітивних проблем важливими є проведення тренінгових занять, які дозволяють нівелювати деструктивні прояви поведінки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Goffman E. Stigma: Notes on the Management of Spoiled Identity. PrenticeHall, 1963. 168 p.
2. Taylor S. E. Adjustment of threatening events: A theory of cognitive adaptation. *American Psychologist*. 1983. pp. 1161–1173.
3. Євтушенко І. В. Особливості роботи психолога з людьми з набутою інвалідністю. Кваліфікаційна робота освітнього ступеня магістр. Черкаси: 2021. 85 с.

УДК 159.922:17

ІВАЩЕНКО ДАР'Я ВОЛОДИМИРІНА,

здобувач вищої освіти навчальної групи ПП-21 Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

Науковий керівник: Винославська Олена Василівна, професор кафедри психології та педагогіки Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

МОТИВИ ДОТРИМАННЯ МОРАЛЬНИХ ПРАВИЛ І НОРМ В ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ

В міру того, як підлітки стають все більш незалежними, вони також розвивають більш тонке мислення про мораль або те, що правильно чи неправильно. Оскільки когнітивний, емоційний та соціальний розвиток підлітків продовжує розвиватися, їхнє розуміння моралі розширюється, а їхня поведінка стає більш тісно пов'язаною з їхніми цінностями та переконаннями.

Отже, моральний розвиток описує еволюцію цих керівних принципів і демонструється здатністю застосовувати ці керівні принципи у повсякденному житті. Розуміння морального розвитку є важливим на цьому етапі, коли люди приймають стільки важливих рішень і отримують все більше юридичної відповідальності.

Підлітки сприйнятливі до своєї культури, до моделей, які вони бачать вдома, у школі та в засобах масової інформації. Ці спостереження впливають на моральні міркування та моральну поведінку. Коли діти молодші, їхня сім'я, культура та релігія мають великий вплив на прийняття моральних рішень. У ранньому підлітковому віці однолітки мають набагато більший вплив. Тиск однолітків може мати сильний вплив, оскільки друзі відіграють більш значущу роль у житті підлітків.

Більше того, нова здатність мислити абстрактно дозволяє молоді усвідомити, що правила просто створені іншими людьми. Як результат, підлітки починають ставити під сумнів абсолютний авторитет батьків, шкіл, уряду та інших традиційних установ. До кінця підліткового віку більшість підлітків стають менш бунтівними, коли вони починають встановлювати власну ідентичність, власну систему переконань та своє місце у світі.

На жаль, деякі підлітки мають життєвий досвід, який може перешкодити їх моральному розвитку. Травматичні переживання можуть змусити їх розглядати світ як несправедливий і нечесний. Крім того, соціальне навчання також впливає на моральний розвиток. Підлітки могли спостерігати, як дорослі у своєму житті приймали аморальні рішення, які нехтували правами та добробутом інших, що призвело до того, що ці молоді люди розвивали переконання та цінності, які суперечать решті суспільства. При цьому у дорослих є можливість підтримувати моральний розвиток, моделюючи моральний характер, який ми хочемо бачити в наших дітях. Батьки особливо важливі, оскільки вони, як правило, є початковим джерелом морального керівництва. Авторитетне батьківство сприяє моральному зростанню дітей краще, ніж інші стилі батьківства, і однією з найвпливовіших дій, яку може зробити батько, є заохочення правильних стосунків з однолітками. Хоча батьки можуть вважати цей процес морального розвитку важким або складним, важливо пам'ятати, що цей крок розвитку має важливе значення для добробуту їхніх дітей та їх кінцевого успіху в житті.

У ранньому підлітковому віці молоді люди починають турбуватися про те, як ситуативні результати впливають на інших, і хочуть догодити і бути прийнятими (конвенційна мораль). На цій фазі розвитку люди здатні цінувати те хороше, що може бути отримано з дотримання соціальних норм у формі законів або менш формалізованих правил. З підліткового віку підлітки починають використовувати абстрактні міркування для виправдання поведінки. Моральна поведінка базується на самостійно обраних етичних принципах, які, як правило, є всеосяжними та універсальними, таких як справедливість, гідність та рівність, що є постконвенційною мораллю. Розуміння мотивації підлітків дотримуватися моральних норм є ключовим для ефективного виховання та розвитку молоді. Цей процес багатогранний і залежить від багатьох факторів, включаючи:

Особистісні якості: висока самооцінка часто пов'язана з бажанням відповідати власним стандартам і заслужити повагу оточуючих. Здатність співпереживати іншим людям спонукає підлітків до альтруїстичних вчинків і дотримання моральних принципів. Внутрішній голос, який підказує, що є правильним, а що ні, відіграє важливу роль у формуванні моральної поведінки.

Соціальне оточення: батьки є першими і найважливішими моделями для наслідування. Їхні цінності, поведінка та ставлення до інших людей формують у підлітків уявлення про добро і зло. Шкільне середовище, вчителі, однолітки також впливають на формування моральних поглядів підлітків. ЗМІ, соціальні мережі, культура, релігія — все це формує систему цінностей і норм, яким підлітки намагаються відповідати.

Когнітивний розвиток: здатність абстрактно мислити, розуміти наслідки своїх вчинків і приймати відповідальні рішення. Розвиток здатності оцінювати ситуації з моральної точки зору і приймати рішення, спираючись на власні принципи. Основні мотиви дотримання моральних норм у підлітків: Підлітки прагнуть належати до групи, отримувати схвалення однолітків і дорослих. Дотримання загальноприйнятих норм допомагає їм у цьому. Свідомість того, що за порушення правил можуть бути негативні наслідки, стримує підлітків від неправильних вчинків. Підлітки розуміють, що моральна поведінка є важливою складовою успішної кар'єри і особистого життя. Деякі підлітки дотримуються моральних норм, оскільки щиро вірять у їхню важливість і прагнуть жити відповідно до своїх внутрішніх принципів.

Як сприяти формуванню моральних цінностей у підлітків: Показувати власним життям, що моральні принципи важливі. Відкрито говорити з підлітками про моральні дилеми, слухати їхню точку зору. Схвалювати правильні вчинки, допомагати подолати труднощі. Розвивати критичне мислення, вчити аналізувати ситуації і приймати зважені рішення. Створювати умови для розвитку емпатії, альтруїзму і відповідальності. Робота з підлітками в цьому напрямку — це тривалий і комплексний процес, який вимагає спільних зусиль сім'ї, школи і суспільства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ключек Л. В. Психологія соціальної справедливості у педагогічній взаємодії : автореферат дис. ... докт. психол. наук : 19.00.07 — педагогічна та вікова психологія. М-во освіти і науки України, Нац пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2019. 45 с.
2. Кравчук В. М. Добросесність як деонтологічна норма поведінки. Міжнародна юридична науково-практична конференція «Актуальна юриспруденція»: Тези доповідей. Київ, 2021. С. 16–19.

УДК 159.9:316.

ІСАЄВА ЄЛИЗАВЕТА СЕЙМУРІВНА,

здобувач вищої освіти навчальної групи СА-33 Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

Науковий керівник: Москаленко Ольга Володимирівна, кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри психології та педагогіки Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

АГРЕСИВНА ПОВЕДІНКА ЯК ПОКАЗНИК СОЦІАЛЬНОЇ ДЕЗАДАПТАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ

В останні роки питання соціальної дезадаптації набуло особливої уваги, оскільки умови життя сучасної особистості значною мірою ускладнилися через пандемію Covid-19, вимушену ізоляцію, війну тощо. Багато людей наразі зіштовхуються з різноманітними непередбачуваними ситуаціями, які вимагають вміння пристосовуватися до нових умов та соціальних контактів. Однак, нездатність швидко адаптуватися до динамічних змін в суспільстві може супроводжуватися спалахами агресії, яка часто є ознакою соціальної дезадаптації особистості. Тому дослідження проблеми агресивної поведінки як показника соціальної дезадаптації є особливо актуальним сьогодні.

Соціальна дезадаптація — це стан, що розвивається плавно, при якому людина відчуває труднощі в процесі соціалізації та інтеграції в суспільство. Вона характеризується порушенням здатності продуктивно контактувати з іншими людьми, діяти відповідно до загальноприйнятих норм і правил поведінки. Соціально дезадаптовані особи відчувають себе ізольованими, мають труднощі у встановленні та підтримці соціальних контактів, схильні до девіантної або агресивної поведінки, що суперечить суспільним цінностям і нормам. Вони можуть не розуміти природи соціальної взаємодії, невербальних сигналів і правил спілкування, що ще більше поглиблює їхню ізоляцію.

На перший погляд здається, що дуже легко визначити людей, яким важко адаптуватися в суспільстві. Однак це не завжди так, соціальна дезадаптація проявляється по-різному залежно від індивідуальних особливостей, віку або середовища проживання і т.д. Деякі люди демонструють явні ознаки відчуженості, агресії та девіантної поведінки, а інші приховують свої проблеми за маскою замкнутості та апатії. Важливо пам'ятати, що соціальна дезадаптація є прогресуючим станом і з часом може погіршуватися. Тому дуже важливо розпізнати перші ознаки, щоб запобігти подальшому погіршенню ситуації. Своєчасне виявлення проблеми дозволяє надати необхідну допомогу, підтримку та запобігти більш серйозним наслідкам.

Основними ознаками соціальної дезадаптації є:

- Відчуженість від суспільства;
- Агресивна або девіантна поведінка;
- Низька самооцінка;
- Порушення соціальних стосунків;
- Труднощі в спілкуванні та взаємодії з людьми [3].

Отже, агресивна поведінка є однією з ознак соціальної дезадаптації. Агресивна поведінка — це форма реакції на різноманітні фізично та психічно несприятливі життєві ситуації, що викликають стрес, фрустрацію тощо. Психологічно, агресія є одним із основних шляхів вирішення проблем, пов'язаних із підтримкою індивідуальності та ідентичності, захистом і підвищенням самооцінки і самоцінки, а також підтриманням і посиленням контролю над середовищем, що має важливе значення для об'єкта.

Агресію часто трактують як специфічну форму захисту в надзвичайних ситуаціях. Р. Павелків вважає, що ненависть, помста і гнів можуть бути формою захисту. Вона спричиняє багато особистих проблем і страждань тим, хто її оточує. Така агресія виникає і активізується внаслідок сильних неприємних емоцій (страждання і надмірного болю) [1, с. 3].

Представники напрямку соціального неофрейдизму зазначають, що усі живі істоти проявляють агресію, але природа людської агресії відрізняється від інших істот, тим що агресія людини випливає з її соціального характеру. Еріх Фромм наголосив на існуванні двох форм агресії: «доброякісна» та «злроякісна агресія».

Ці дві форми абсолютно по різному впливають на людину та суспільство. Доброякісна агресія виступає як захисна реакція у житті людини, яка спрацьовує тоді, коли виникає загроза безпеки особистості. Така форма агресії є природним механізмом виживання. Доброякісна агресія має короточасний ефект та зникає, коли загроза для життя людини більше не існує. Фромм вважав, що така форма агресії не є деструктивною. Натомість злаякісна агресія є деструктивною, оскільки вона виходить за межі інстинкту та є жорстокою. Така агресія має соціально-психологічне походження і виникає у середовищі, де порушуються базові потреби людини, такі як фізіологічні, соціальні потреби та безпека. У такому середовищі людина відчуває фрустрацію, безнадійність, відчай, що призводить до накопичення негативних емоцій, які призводять до агресії, яка у свою чергу руйнує і пригнічує інших не з метою виживання [2, с. 262].

Деякі особи з соціальною дезадаптацією демонструють агресивну або девіантну поведінку. Вони можуть порушувати соціальні норми і правила, проявляти агресію по відношенню до інших осіб або псувати майно, це можуть бути їх власні статки чи державні. А також, вони можуть вживати різні психоактивні речовини, які тільки погіршують їх психічний стан. Такі люди можуть займатися протиправною діяльністю, яка частіше за все відбувається свідомо. Така поведінка часто є наслідком нездатності адаптуватися до соціального середовища та неспроможності знайти кращі способи для самовираження своїх почуттів.

Агресивна поведінка може бути спрямована як на інших, так і на себе (у формі самоушкодження або суїцидальних думок). У поодиноких випадках агресія проявляється у формі вербального насильства, образ чи погроз.

Важливо, щоб такі люди отримали допомогу від фахівця, оскільки наслідки соціальної непристосованості можуть бути руйнівними та впливати майже на всі сфери життя людини. Це не просто тимчасові труднощі, а серйозна проблема, яка може залишити глибокі шрами на фізичному та психічному здоров'ї, якості життя людини та соціальному статусі. Соціальна дезадаптація може спричинити негативний цикл, який руйнує життя людини зсередини. Розрив стосунків, втрата роботи, проблеми з психічним здоров'ям і навіть злочинна поведінка — лише деякі з можливих наслідків. Важливо розуміти, що наслідки соціальної непристосованості виходять за межі особистого життя людини. Соціальна дезадаптація має значний вплив на соціальні та економічні аспекти суспільства в цілому. Зростання показників безробіття, соціальної ізоляції та злочинності можуть мати серйозний вплив на соціальну стабільність і добробут інших [3].

У підсумку можна сказати, що агресивна поведінка є однією з ознак соціальної дезадаптації, що виникає у відповідь на неспроможність людини контактувати з іншими, тому така особа починає порушувати соціальні правила і норми, шкодить собі або людям навколо, через свою нездатність адаптуватися до соціального середовища. Такі особистості потребують допомоги фахівців, оскільки наслідки агресивної поведінки є руйнівними та будуть негативно впливати на усі сфери життя, психічне і фізичне здоров'я людини, при тому така поведінка може негативно впливати на якість життя інших людей.

ЛІТЕРАТУРА

1. Мальцева О. В, Бондаренко К. Агресивна поведінка в підлітковому віці: основні причини та шляхи коригування. URL: https://nauka-i-studia.eu/ojs/index.php/pl_ojs/article/view/235 (дата звернення: 9 листопада)
2. Савчук Володимир Анатолійович. Розуміння агресії людини у філософії Еріха Фромма. Збірник матеріалів. 2024 262 с.
3. Сиротюк П. Соціальна Дезадаптація: 10 Головних Ознак і Причин. *Психолог Онлайн*. URL: https://psihologonline.pro/shcho-take-sotsialna-dezadaptatsiya/#Відчуження_від_суспільства (дата звернення: 8 листопада)

УДК 159.9. 316.7

КАЗМІРЧУК ДІАНА ВАСИЛІВНА,

здобувач вищої освіти навчальної групи ПП-21 Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

Науковий керівник: Воляннюк Наталія Юріївна, доктор психологічних наук, професор, професор кафедри психології та педагогіки Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

СХИЛЬНІСТЬ ДО МАНІПУЛЯТИВНОЇ ПОВЕДІНКИ У ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ

Юнацький вік є періодом особливого розвитку, що супроводжується пошуками і формуванням власної ідентичності, цінностей та соціальних зв'язків. У цьому процесі підлітки можуть намагатися досягнути своїх цілей за допомогою різних методів, включаючи маніпулятивну поведінку. Особистість у юнацькому віці може використовувати різні маніпулятивні методи для досягнення своїх цілей, включаючи перекручення фактів, маніпулювання емоціями, інформацією та впливом на оточуючих. Однак схильність до маніпуляцій може мати серйозні негативні наслідки для психологічного стану і міжособистісних відносин юнаків, а також впливати на їхнє подальше життя та соціальну адаптацію. Тож, висвітлення проблеми маніпулятивної поведінки в юнацькому віці є важливим кроком для збереження психологічного благополуччя молоді та формування здорового суспільства.

Теоретичний аналіз показав, що феномен маніпуляції розглядається вченими у трьох контекстах. По-перше, маніпуляція визначається як соціально-психологічне явище, що проявляється у взаємодії між особами. Отже, важливо розглядати цілі, методи маніпуляції, умови та результати, а також способи захисту від неї. По-друге, аспекти цієї проблеми розглядаються в контексті психології впливу з акцентом на акти впливу та відповідальність за їхні наслідки. По-третє, визначаються психологічні фактори маніпуляції, такі як прагнення до одностороннього виграшу, використання гри на слабкість та схильність до тактики міжособистісної взаємодії.

Маніпуляція представляє собою форму психологічного та духовного впливу, що включає мовні та діяльнісні аспекти та слугує засобом контролю та управління.

Проблема схильності до маніпулювання, в тому числі в юнацькому віці, вивчається з різних точок зору, включаючи психологічні, соціальні та культурні аспекти. Зокрема, цією проблемою в різні часові періоди цікавилися [1, 2, 3] багато дослідників. Проте і сьогодні ця проблема залишається актуальною для нашого суспільства.

Така поведінка може призводити до формування негативних особистісних рис як, наприклад, низька самооцінка або небажання залишитися самому. Ці риси, у свою чергу, можуть стати бар'єрами для ефективної соціалізації, ускладнюючи встановлення здорових міжособистісних відносин та адаптацію в соціальному середовищі.

За словами Н. В. Волинець особливостями особистості маніпулятора є переважання матеріальних цінностей, розгляд конкуренції як основного засобу досягнення мети, а також намагання підтвердити власну важливість та досягти мети будь-якою ціною [1].

З'ясовано, що особистісні риси, такі як установка на досягнення матеріального збагачення та життєвого успіху, бажання виявити себе серед оточуючих, зміни виявлення почуттів і тенденція перекладати свою провину на інших, розглядаються як внутрішні передумови маніпулятивної поведінки у юнаків.

На основі отриманих результатів, А. В. Пирог зробив висновок, що сучасна молодь проявляє схильність до маніпулятивної поведінки, зокрема через широке використання морального усунення, і при цьому емоційні маніпуляції зменшують її психологічне благополуччя [2].

З цього випливає що одна з причин маніпулювання криється в екзистенціальній проблемі — страхові людини залишитися самотньою.

Тому дослідження показують що основними чинниками, що впливають на цю схильність до маніпуляцій, є почуття самотності і невідповідності власному «Я», егоїстичність, соціальна відособленість, намагання досягти мети будь-що, бажання самоствердитися, вміння маскувати мотиви поведінки та почуття а також схильність до пристосування і несформованість моральних якостей [3].

Отже, маніпуляція представляє собою форму психологічного та духовного впливу, що включає мовні та діяльнісні аспекти та слугує засобом контролю та управління.

ЛІТЕРАТУРА

1. Волинець Н. В. Особливості маніпуляцій у спілкуванні студентів, їхніх батьків та друзів у повсякденному житті. *Актуальні проблеми психології* : збірник наукових праць Інституту психології імені Г. С. Костюка / за ред. С. Д. Максименка. 2006. Т. 7. Вип. 9. С. 35–43.
2. Пирог А. В. Психологічні особливості маніпулятивної поведінки молоді. *Наука і освіта*. 2007. № 8–9. С. 132–135.
3. Романів Т. Особливості прояву маніпулятивної поведінки у студентському віці. *Магістерський науковий вісник*. 2022. № 39. С. 14–17.

УДК 159.922.6+165.194+378

КАРПОВЕЦЬ МАКСИМ ВЯЧЕСЛАВОВИЧ,

кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії та культурного менеджменту, директор Навчально-наукового інституту соціально-гуманітарного менеджменту Національного університету «Острозька академія»

ПСИХОЛОГІЧНИЙ ЗМІСТ МІМЕЗИСУ У ПЕРФОРМАТИВНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ

Свідоме застосування методик перформансу у вищій освіті є поодиноким явищем, адже перформанс сприймається лише як різновид сучасного чи театрального мистецтва, а отже не завжди підлягає серйозному осмисленню і впровадженню в навчальній діяльності. Попри відсутність розроблених і впроваджених перформативних методик, елементи перформансу часто-густо присутні як у викладанні матеріалу викладачів, так і в навчанні студентів. Зокрема, йдеться про діяльнісно-демонстративний характер навчання, коли подане знання не подається як щось очевидно в строго заданій ієрархічній системі викладач-студент, а перформативно розігрується і винаходиться креативним шляхом у фізичному просторі. Відповідно, одним із елементів перформансу є демонстрація знання через діяльність (тілесну взаємодію, візуальні образи, організацію матеріального простору), що обумовлено мімезисом як специфічною формою наслідування поведінки перформера.

Мімезис у перформансі студентів відіграє роль автоматичного засвоєння знання у набутті професійного та життєвого досвіду. Як правило, викладач постає тим, хто міметично «задає» на аудиторній сцені як потрібно засвоювати і відтворювати знання. Показуючи приклад, він спонукає повторювати дію декілька разів серед аудиторії, де відбувається розігрування знання у практичній співдіяльності. Однак психологічний зміст мімезису в тім, що це не просто механічне, бездумне повторення дій викладача чи іншого студента (так, у перформансі студент теж може виконувати роль викладача й спонукати до навчання інших), а осмислене засвоєння нових форм поведінки й знання. Не менш важливим у перформансі є ситуації спільної рефлексії, що забезпечує кореляцію дій і (мета)когнітивну діяльність суб'єкта.

Психологічно студентам легше сприймати інформацію коли вона трансформована у більш доступний, практичний спосіб, а потім пробувати її показати й передати іншим. Особливість засвоєння в доведенні до алгоритмізації тих чи тих дій, що передбачає формування такої когнітивної функції як координації (праксису) — уміння студентів довести до автоматизму засвоєний матеріал у власній діяльності. Завдяки праксису студенти суб'єктивно перетворюють знання у власний досвід, роблять його частиною власного становлення [1]. Як зазначають Фред Ньюман і Луїс Гольцман, діалектична, креативна та імпровізаційна перформативна активність створює середовища, де люди можуть соціально, культурно та емоційно зростати, будучи активними творцями власного життя та учіння [2].

Із цього випливає, що фундаментальною психологічною особливістю мімезису й перформансу є вирізнення суб'єкта з-поміж інших. Виразною відмінністю перформансу серед інших методик, що він зміщує акцент із конкуренції за оцінки до співпраці й особистого зростання. Мімезис уможливує апробацію знання у діапазоні власного емоційного та когнітивного сприйняття, своєрідне випробування себе у тій чи тій ролі. Тому попри певну ритуалізацію дії, до якої спрямовує мімезис, важливо й також індивідуальне вирізнення себе завдяки перформансу. У цьому контексті, Крістоф Вулф як ключовий теоретик перформативності, зазначає: «Незважаючи на бажання стати схожими, існує прагнення до диференціації та незалежності. Ця амбівалентність породжує соціальну різноманітність» [3, с. 22]. Так формується психологічний парадокс мімезису: чим більше студенти повторюють задану програму, тим більше вони випрацьовують власний когнітивний, емоційний і поведінковий стиль. Усе це сприяє розвитку таких когнітивних функцій як сприйняття, пам'ять, розуміння та координація. Окрім того, у студентів через мімезис формуються соціальні зв'язки, що сприяємо подальшому професійному та особистісному зростанню.

Таким чином, психологічний зміст мімезису передбачає осмислене й рефлексивне наслідування дій викладача/студента/діяча із подальшим відтворенням у професійному житті. Важливо, що так знання стає більш наочним і практичним, а отже й усвідомленим, сприяючи кращому й довшому його засвоєнню. Окрім того, міметичне засвоєння знання через перформативну поведінку й дію сприяє формуванню досвіду, важливого для світоглядного становлення та подальшої соціалізації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Farrier S. Approaching Performance Through Praxis. *Studies in Theatre and Performance*. 2005. Vol. 25 (2). P. 129–144.
2. Newman F. & Holzman L. Lev Vygotsky: Revolutionary Scientist. London: Routledge, 1993. 240 p.
3. Wulf C. Zur Genese des Sozialen: Mimesis, Performativität, Ritual. Bielefeld: Transcript Verlag, 2005. 178 s.

УДК 159.922.6:330.1

КІПТИК КІРІЛЛ ВІКТОРОВИЧ,

здобувач вищої освіти навчальної групи СА-41ф Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

Науковий керівник: Кононець Марія Олександрівна, кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри психології та педагогіки Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

ЕКОНОМІЧНА ПОВЕДІНКА ЯК ПРЕДМЕТ ПСИХОЛОГІЧНОГО АНАЛІЗУ

Економічна поведінка репрезентує багатогранні психологічні процеси та дії до яких вдаються люди, приймаючи рішення щодо використання, розподілу та обміну ресурсів. Вперше введена як предмет наукового дослідження Торстейном Вебленом у праці «Теорія дозвільного класу» (1899), економічна поведінка концептуалізувалася як така, що виходить за традиційні межі економіки, включаючи вплив соціальних і психологічних факторів на моделі споживання та виробництва [3, с. 33].

На відміну від професійної діяльності, що зосереджується переважно на праці та продуктивності, економічна поведінка охоплює ширші динаміки, такі як споживання, заощадження, інвестування та управління фінансовими ризиками. Ця відмінність особливо помітна при вивченні концепції демонстративного споживання — терміну, введеного Вебленом, щоб описати схильність людей до придбання товарів не через їх утилітарну цінність, а для демонстрації соціального статусу та багатства [3, с. 47]. Такі поведінкові моделі підкреслюють психологічні мотиви престижу та визнання, що глибоко переплетені з економічним прийняттям рішень.

Психологічний аналіз економічної поведінки забезпечує унікальну рамку для розуміння того, як емоції, когнітивні упередження та соціальні впливи формують фінансові рішення. Сучасні психологічні дослідження наголошують на важливості ідентичності та соціалізації в економічних діях. Наприклад, дослідження Зубіашвілі І. та Лавренко О. розглядають «економічну ідентичність» як ключовий механізм, за допомогою якого люди інтерналізують фінансову поведінку, що відображає їхні культурні та особистісні цінності [1, с. 97]. Ці результати підкреслюють як процеси соціалізації керують фінансовими виборами та сприяють розвитку довгострокових фінансових звичок.

Останні дослідження також вивчають роль емоційного інтелекту в економічному прийнятті рішень. Караташ та співавт. (2017) стверджують, що особи з вищим рівнем емоційного інтелекту демонструють більшу фінансову саморегуляцію та адаптивність у нестабільному економічному середовищі [2, с. 252]. Це свідчить про те, що психологічна стійкість та емоційні компетенції можуть впливати на економічну поведінку, особливо в умовах стресу чи невизначеності, таких як під час глобальних фінансових криз.

Крім того, психологічна перспектива пропонує погляди на стійкі та етичні моделі споживання. Караташ та ін. також виділяють економічну поведінку, що ґрунтується на цінностях, наприклад, екологічно усвідомлені покупки, які мотивуються моральними та етичними міркуваннями, а не лише фінансовими стимулами [2, с. 254]. Ці поведінкові моделі ілюструють еволюцію взаємодії між особистими переконаннями та економічними діями в контексті глобальних викликів, таких як зміна клімату.

Міждисциплінарне вивчення економічної поведінки також аналізує реакції споживачів на соціополітичні потрясіння. Наприклад, нещодавні дослідження підкреслюють вплив психологічного стресу та травм на моделі витрат, наголошуючи на важливості надання психологічної підтримки для підвищення стійкості в економічно незахищених спільнотах [1, с. 101].

Таким чином, економічна поведінка як предмет психологічного аналізу заповнює розрив між економікою та психологією, забезпечуючи критичні інсайти у взаємодію людської поведінки, суспільних норм та економічних систем. Ця інтегрована перспектива не лише сприяє теоретичному розумінню, але й інформує про практичні застосування у формуванні політики, фінансовій освіті та соціальних інтервенціях. Майбутнє цієї галузі полягає в розширенні її фокусу, включаючи цифрову економічну поведінку та психологічний вплив технологічно орієнтованих економік.

ЛІТЕРАТУРА

1. Зубіашвілі І., Лавренко О. Економічна ідентичність як основний психологічний механізм економічної соціалізації учнівської молоді. *Журнал Організаційна психологія та економічна психологія*, 3–4 (33), 2024. 97–111.
2. Karataş M., & colleagues. Psychological Perspectives on Economic Behavior. *Journal of Behavioral Economics*, 12 (3), 2017. 245–268.
3. Veblen T. *The Theory of the Leisure Class: An Economic Study of Institutions*. Nabu Press, 2010. 422 p.

УДК 159.9

КЛИМЕНКО БОГДАН ЄВГЕНІЙОВИЧ,

здобувач вищої освіти навчальної групи ПП-21 Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

Науковий керівник: Сербова Ольга Вікторівна, кандидатка психологічних наук, доцентка, доцентка кафедри психології та педагогіки Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

ПРОБЛЕМА ГАЗЛАЙТИНГУ В СУЧАСНОМУ СОЦІАЛЬНО-ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Проблема газлайтингу є надзвичайно актуальною в контексті сучасних соціальних відносин, де психологічне насильство набуває дедалі більш витончених форм. Попри значну кількість досліджень у сфері психологічного насильства, особливості газлайтингу недостатньо досліджені, зокрема в аспекті його соціокультурного впливу та особливостей прояву в соціально-освітньому середовищі. Слід при тому зазначити, що найбільшої актуальності тема газлайтингу набуває серед молоді, а також в освітньому середовищі для всіх учасників освітнього процесу, які стикаються з високими професійними та соціальними вимогами.

До вивчення феномену газлайтингу як форми прихованого психологічного насильства в сучасному суспільстві привернуто увагу науковців і практиків в сфері соціології та психології. Серед них особливу увагу привертають роботи експертки з питань газлайтингу Робін Стерн, яка детально описує механізми газлайтингу та пояснює, чому виявити це явище надзвичайно складно. За її словами, одна з головних причин полягає в тому, що газлайтинг не залишає фізичних слідів і не супроводжується прямими погрозами. Натомість агресор маніпулює жертвою таким чином, що вона починає сумніватися у своїх спогадах і сприйнятті реальності, поступово підлаштовуючись під маніпулятивні дії та слова агресора [1]. Дослідники Е. Е. Томпсон, К. А. Каплан, Дж. Саймон, Н. Еванс акцентують увагу на психологічних та соціальних аспектах газлайтингу, говорячи про нього як форму прихованого психологічного насильства, що значно впливає на емоційний стан постраждалих, а також важко діагностується через брак надійних інструментів для виявлення первинних ознак цього типу маніпуляцій. Газлайтинг в освітньому середовищі є недостатньо дослідженим явищем, особливо в контексті його впливу на психоемоційний стан учасників освітнього процесу та соціальну динаміку в освітніх закладах.

Мета даної публікації — актуалізація проблеми газлайтингу як виду психологічного насильства в освітньому середовищі.

Освітнє середовище є однією зі сфер, що має підвищені ризики до виникнення насильства, газлайтингу зокрема. Людині природньо проявляти токсичність в ситуаціях підвищеного стресу, тим самим намагаючись досягти своїх цілей, в більшості випадків навіть не усвідомлюючи що чинять насильство або є постраждалими від нього. Це пов'язано з тим, що газлайтинг, як і інші види психологічного насильства нормалізований і толерується сучасним суспільством.

Газлайтинг ідентифікується як форма психологічного насильства, в ході якого постраждала особа піддається маніпулятивній поведінці зі сторони газлайтера (кривдника), що призводить до сумнівів постраждалої особи в її адекватності сприйняття реальності та навколишнього середовища, розсудливості та цілісності пам'яті. Газлайтинг, по суті, є обманом, що змушує постраждалого делегувати свою власну компетентність газлайтеру. Уілліс Кляйн ідентифікував газлайтинг як спробу переконати жертву в тому, що вона не є епістемічним агентом, якому можна довіряти. Після того, як жертва прийняла свою епістемічну некомпетентність як «факт», кривдник може використати це на свою користь, головним чином, уникаючи відповідальності за власну поведінку та контролюючи поведінку жертви [2].

Газлайтинг здебільшого проявляється в тісній взаємодії, що статистично підтверджена в дослідженні Уілліса Кляйна, де він зазначає, що найбільша кількість випадків маніпулятивної поведінки зафіксована серед респондентів, які були в стосунках більше двох років [2].

Освітнє середовище також передбачає тісне і достатньо тривале спілкування його учасників. Так для прикладу студенти можуть проявляти газлайтинг один до одного стосовно успішності, щоб добитись переваги в освітньому процесі, довести свою першість чи уникнути оприлюднення помилок. Дослідники стверджують, що газлайтинг в освітньому середовищі має серйозні наслідки для учасників освітнього процесу, особливо для вразливих груп населення, а також наголошують на необхідності мінімізації негативних впливів на психоемоційний стан учасників освітнього процесу та запобіганню маніпулятивним практикам в освітньому середовищі. Профілактикою та попередженням газлайтингу в освітньому середовищі може виступати боротьба з джерелом проблеми, а джерелом є необізнаність учасників освітнього процесу про газлайтинг, або не сприйняття газлайтингу як загрози і небезпеки [3]. За результатами нашого дослідження проведеного в 2023–2024 н.р. на факультеті ФСП КПІ імені Ігоря Сікорського, близько 25% опитаних студентів не знайомі з поняттям газлайтинг і не змогли дати йому визначення. Це свідчить про недостатній рівень обізнаності, що робить студентів вразливими до маніпуляцій такого типу.

Запобігання газлайтингу в освітньому середовищі вимагає системного підходу, що включає як освітні, так і психологічні інтервенції. Лише завдяки підвищенню обізнаності та впровадженню систем підтримки можна знизити вплив цього прихованого виду насильства на учасників освітнього процесу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Робін Стерн Ефект Газлайту. Посібник із відновлення: Ваш особистий шлях зцілення від емоційного насильства. Видавництво Ростислава Бурлаки. 2024. 408с.
2. Klein W. A qualitative analysis of gaslighting in romantic relationships. *Wiley: Online Library*. URL: <https://doi.org/10.1111/pere.12510>
3. Young E., Young E. Should We Trust Teachers or Algorithms? Paradoxical Effects of Algorithmic Evaluations for Gaslighting Victims Links. *AMCIS 2019 Conference Site* URL: <https://aisel.aisnet.org/amcis2019/treo/treos/20/>

УДК 378.091.2:37.011.3-051]:374.7

КОПАНЕЦЬ НАТАЛІЯ МИХАЙЛІВНА,

старший викладач кафедри англійської мови гуманітарного спрямування №3 Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

КОЗУБСЬКА ТРИНА ГЕННАДІЇВНА,

кандидат філологічних наук, доцент доцент кафедри англійської мови гуманітарного спрямування №3 Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЧЕРЕЗ ІНФОРМАЛЬНЕ НАВЧАННЯ

Сучасний світ та постійні зміни у ньому вимагають постійної трансформації системи освіти. У ході даних змін, особлива увага надається такій ідеї, як «навчання протягом життя», що включає різноманітні форми освітнього процесу, зокрема: формальну, неформальну та інформальну освіту. Інформальне навчання є надзвичайно важливим для здобувачів вищої освіти, це підтверджується багатьма дослідженнями. Воно є невід'ємною частиною розвитку особистості та професійної компетентності, а також сприяє розширенню знань, розвитку навичок і вдосконаленню особистісних характеристик, які доповнюють базу, здобуту в рамках формальної освіти. Участь у громадських ініціативах, професійних обговореннях та використання онлайн-платформ є ключовими елементами сучасної моделі освіти, які спрямовані на адаптацію до швидких соціальних і технологічних змін.

Неформальне навчання є важливим аспектом в освітньому процесі, адже дозволяє розвинути компетентності, які часто не входять до формальних програм [1, с. 112]. На відміну від формального, неформальне навчання відбувається не в аудиторіях академічних установ, воно є адаптивним, часто незапланованим та імпровізованим — усе це дає можливість навчатися в будь-який момент і за будь-яких обставин. Якщо врахувати ці особливості, то освіта стає корисним інструментом в руках осіб, що хочуть вийти за межі вже звичних навчальних програм.

До основних принципів інформального навчання належать «навчання в дії», «вчитися співпраці» та «навчитися вчитися». Розглянемо дещо детальніше принцип «навчання в дії». Його суть полягає в тому, щоб здобувати знання та вміння шляхом безпосереднього залучення до практичної діяльності. Завдяки цьому, студенти мають змогу не лише засвоювати теоретичні основи, а й застосовувати їх у реальних ситуаціях, що значно підвищує рівень підготовки до професійної діяльності. До прикладу, Т. В. Скорик відзначає, що цей принцип сприяє розвитку професійних компетентностей через інтерактивну діяльність та співпрацю у команді [2, с. 87]. Окрім того, що інформальна освіта допомагає здобувачам швидше адаптуватися до нових ситуацій, а також самостійно приймати важливі рішення, ці навички є необхідними для сучасного професіонала у будь-якій галузі, особливо враховуючи постійні зміни, що вимагають швидкого реагування та дій.

Завдяки використанню інформального навчання студенти можуть отримати ті навички, які зазвичай не передбачені у класичній академічній освіті. У статті «Неформальна освіта як чинник професійного розвитку майбутніх учителів» зазначено, що така форма навчання сприяє розвитку важливих характеристик особистості: емоційної стійкості, критичного мислення та лідерських якостей. Ці характеристики є складовими професійної компетентності та мають особливе значення для тих, хто працює у сфері освіти, адже сучасний викладач повинен бути не лише носієм знань, а й лідером, здатним надихати і мотивувати студентів [2, с. 86].

Зараз існує безліч онлайн-платформ, що надають доступ до курсів та тренінгів для здобувачів вищої освіти: EdEra, Prometheus, Coursera тощо. Вони забезпечують можливість для здобувачів гнучко адаптувати освітній процес до власних потреб і умов життя. Окрім доступу до спеціалізованих курсів, дані платформи також сприяють самостійному навчанню, а це, в свою чергу, підвищує компетентність студентів та їхню конкурентоспроможність на ринку праці. Повертаючись до праці Скорика Т. В., використання таких платформ дозволяє студентам «розвинути компетентності, які сприятимуть розвитку професійної успішності» [2, с. 87].

Така гнучка адаптація дозволяє студентами поєднувати своє навчання з роботою або іншими обов'язками. Таким чином, навчання стає природною частиною життя, де знання та навички здобуваються в процесі професійної та соціальної взаємодії, що робить його ефективним засобом підвищення рівня підготовки фахівців.

Ще одним важливим аспектом інформального навчання є участь у професійних спільнотах. Останні створюють сприятливі умови, де фахівці можуть обмінятися досвідом, знаннями й підтримкою — це особливо важливо в процесі розвитку професійної компетентності. Одне з досліджень показує нам, що професійний розвиток не обмежується лише формальним навчанням, але включає неформальне, спільне навчання серед колег [3, с. 5]. Завдяки таким спільнотам здобувачі освіти можуть отримати необхідні знання та навички, під час обговорень реальних проблем і ситуацій, з якими стикаються фахівці, які у подальшому можна буде застосувати в реальних ситуаціях, що вимагають ефективних комунікативних та організаційних навичок.

Також подібна взаємодія у професійних спільнотах надає студентам можливість розвивати вміння працювати у команді, адже спілкування з колегами сприяє вдосконаленню комунікативних навичок та розширенню професійного кругозору. Окрім цього, подібне спілкування надає можливість обмінюватися думками, обговорювати нові ідеї та спільно вирішувати проблеми, що виникають у процесі діяльності.

Отже, у підсумку можна сказати, що формування професійної компетентності за допомогою інформального навчання є важливим аспектом у підготовці фахівців нового покоління. Такі професіонали будуть здатні самостійно мислити й аналізувати, адаптуватися до стрімких змін, а також приймати рішення навіть у найбільш нестандартних ситуаціях. Крім того, даний метод є важливим інструментом професійного розвитку, що дозволяє здобувачам освіти будувати свою індивідуальну освітню траєкторію, оскільки він наділяє знаннями й навичками, які не входять до формальних програм, проте мають ключове значення для успішної професійної діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Яблоков С. В. Інтеграція формального, неформального та інформального навчання в навчанні англійської мови // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології : наук. журнал. Суми : СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2018. № 1 (75). С. 107–124.
2. Скорик Т. В., Вергунова В. С. Неформальна освіта як чинник професійного розвитку майбутніх учителів. Чернігів : Нац. ун-т «Чернігівський колегіум» ім. Т. Г. Шевченка, 2021. 87 с.
3. Hara N. Formal and Informal Learning: Incorporating Communities of Practice into Professional Development. Seattle : Annual Meeting of the American Educational Research Association, 2001.

УДК 159.95

КОПИЛОВ СЕРГІЙ ОЛЕГОВИЧ,

кандидат філологічних наук, старший науковий співробітник Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України

НАСТАНОВЛЕННЯ Й ЗДАТНІСТЬ ДО ДІАЛОГУ КУЛЬТУР ЯК ПСИХОЛОГІЧНИЙ ПРЕДИКТОР СОЦІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ ШКОЛЯРІВ

Комунікативні настановлення й здібності — ключовий аспект соціальної компетентності та соціального розвитку особи. Відтак формування цих предикторів та рушійв процесу самовизначення й самоздійснення молодого покоління в суспільстві має бути провідним завданням шкільної освіти. При цьому первинними є не інструментальні вміння, а власне особистісна спрямованість, що визначає вибір партнерів по спілкуванню, базове ставлення до них та характер взаємодії, зокрема й репертуар її форм та засобів.

Натомість нинішня школа традиційного типу на загал не налаштована на створення середовища інтенсивного та продуктивного змістового спілкування між учасниками освітнього процесу як такими, а отже — на вироблення в них спрямування й здатності до такої взаємодії в подальшому житті. Навчальний матеріал не виступає предметом зацікавленого рівноправного спілкування школярів одного з одним та з педагогами, і основні форми та просторово-часовий регламент навчання не залишають місця для цього. Відтак активне, внутрішньо вмотивоване й змістовне спілкування школяра з однолітками й дорослими відбувається поза освітнім процесом, останній же, позбавлений потужних комунікативних стимулів пізнавальної активності, мислення учнів, хронічно «хворіє» на брак змістової мотивації навчання.

На наш погляд, провідним орієнтиром у розгляді й вирішенні цих проблем може бути поняття діалогу (діалогічного спілкування, стосунків) у тому його розумінні, яке розвинене філософією діалогу ХХ ст. (М. М. Бахтін, Ф. Розенцвейг, М. Бубер, О. Розеншток-Хюссі, Е. Левінас, Г. Херманс тощо) та згодом плідно сфокусоване й переосмислене в концепції В. С. Біблера. Остання, у свою чергу, стала підґрунтям інноваційного діалогу-культурологічного напрямку в педагогіці й зокрема проекту Школи діалогу культур, який розробляється та апробується в Україні протягом понад 30 років [2; 1, с. 167–263; 3].

За цим задумом, створення цілісного середовища навчального діалогу є не засобом досягнення завдань традиційного шкільного навчання, як в інших підходах, а визначенням і метою всього освітнього процесу. Відповідно, налаштування й здатність до діалогічних стосунків є провідним, «наскрізним» психологічним новоутворенням шкільного періоду життя, стрижнем системи ціннісно-сміслових настановлень індивіда, суттєво визначаючи весь процес його самоформування як особистості.

Власне, за діалогічного підходу саме поняття соціальності збігається з вищезгаданою здатністю до конструктивного рівноправного спілкування з іншими та з собою (внутрішній «мікросоціум»), в якому індивіди покладають-творюють один одного та себе як особистостей — суб'єктів своєї унікальної поведінки, мислення, життєдіяльності в цілому. Відповідно, соціальний розвиток особи трактується як процес формування, розширення й структурування двох невід'ємно взаємопов'язаних «кіл» зовнішніх та внутрішніх співрозмовників. Спілкування з іншими особами — мірою змістового багатства, креативності й проблемної глибини їх висловлювань — вкорінює їх образи у свідомості індивіда як усталених (і водночас таких, що розвиваються) агентів його спілкування з собою. Саме в цьому внутрішньому діалозі щодо значущих ціннісно-екзистенційних та пізнавальних питань полягає, згідно з окреслюваним тут підходом, сутність та психологічний механізм людського мислення.

Відтак завдання школи полягає в тому, щоб запустити процес взаємовизначального розвитку спілкування та мислення (інтелектуальних можливостей) дитини, що, у свою чергу, стимулюватиме повноцінне розгортання й реалізацію загальнопсихологічних та часткових здібностей, всіх інтенцій та «сил» свідомості. Очевидно, таке середовище може сформуватися лише в ході окреслення, обговорення й спільного дієвого «опрацювання» тих запитань і проблем, які цікавлять, турбують самих школярів-початківців. Стратегією діалогічної освіти є саме організація й стимулювання такого спілкування щодо особисто значущих «точок подиву», які, стаючи спільними для групи, надалі розгортаються в повноцінні навчальні предмети.

Відтак група учнів як усталений мікросоціум спілкування виступає протягом усього шкільного періоду потужним осередком соціалізації учнів. І цей соціальний розвиток, як і має бути, забезпечує водночас індивідуалізацію — адже в справжньому діалозі не нівелюються, а навпаки, дедалі чіткіше артикулюються й розгортаються відмінні одне від одного особисті способи світобачення, ставлення до буття, унікальні нахили, здібності, стилі поведінки й спілкування тощо. Водночас виробляється єдиний напрям, траєкторія розвитку змісту й форм навчання, властива цьому мікросоціуму культура спілкування та співпраці, що і є формою соціалізації. Як свідчать результати експериментів з утілення задуму Школи діалогу культур, учнів захоплює атмосфера спільного інтелектуального пошуку, в якому кожен з них знаходить свою роль та місце.

Природно, ще один ключовий аспект соціального розвитку дітей у процесі шкільної освіти — прилучення до інтелектуальних та духовних здобутків світової й національної культури. При цьому концепція діалоگو-культурологічної освіти наголошує, що культурні змісти мають опановуватися учнями не в формально-узагальненому, знеособленому й спрощеному вигляді, якого вони часто набувають у програмах та навчальних посібниках традиційної школи, а в їх автентичній формі. Це передусім означає принципове спирання всього навчального процесу на твори культури — наукові, художні, філософські, етично-релігійні тощо тексти різних історичних, регіональних, національних культур. Ці твори поступово, принагідно залучаються в ході обговорення «загадок» людського та світового буття, виступаючи потужним джерелом ідей, запитань, способів розуміння та діяльності. Це визначає хід навчального діалогу, надаючи йому якості інтенсивного діалогу культур — індивідуальних (властивих авторам творів та учням) і водночас загальних — притаманних певним спільнотам та всьому людству — способів розуміння та творення дійсності.

Водночас сама культура у прийнятому тут тлумаченні існує й розвивається як простір спілкування різних ідей, світобачень, ставлень до буття, властивих конкретним суб'єктам. Адекватною ж формою-осередком такого персоналізованого — власне діалогічного — спілкування ідей є твір: саме в творах та «між ними», в режимі взаємодії «автор — читач (глядач тощо) — інший автор — інший читач...», живе культура. У шкільному навчанні розбудова й опанування цього простору, з одного боку, має в певному сенсі умовний — «розіграваний» та експериментальний — характер, зокрема, передбачає глибоке «вживання» в культури різних епох шляхом стилізації, відтворення форм відповідних творів, розв'язання притаманних цим культурам творчих задач. Та з іншого боку, в цій навчально-творчій діяльності, зокрема в породженні власних текстів, учні реально прилучаються до сучасної культурної творчості, опановуючи й застосовуючи різні способи осмислення проблем сьогодення.

У підсумку ж у цьому навчальному процесі — як і в сучасному суспільстві взагалі — наріжним аспектом соціалізації особи є не лише підготовка до «вбудовування» в усталені цивілізаційні структури й інституції (соціально-економічні, побутові, політичні тощо), а й прилучення до вищезгаданої «комунікативної спільноти» культурно-творчої активності. Цей «паралельний» соціум культури, що проникає все наше життя, набуває нині вирішального значення з огляду на зростання суспільної ролі креативності: адже саме культура в її основних галузях — наука, філософія, мистецтво, етико-релігійна думка — оновлює та/чи винаходить сенс та форми існування цивілізації, ініціює її нагальні перетворення згідно з граничними викликами сучасності [2]. І здійснюється це насамперед завдяки мисленню в його творчій та критичній іпостасях; відтак його формування та перетворення на домінуючий особистісного та психологічного розвитку є, як уже зазначалося, пріоритетним завданням діалоگو-культурологічної освіти.

Мислення тут постає й здійснюється не як часткова психологічна функція особи — буцімто «одинокого мислителя» (Л. Фюрбах), — а як соціальне явище думки-до-іншого (внутрішньо-мовної зверненості до іншого суб'єкта як до свого «іншого Я») та «думки-про-іншого» (Е. Левінас). Відтак його становлення є неперервним процесом інтеріоризації зовнішніх стосунків на рівні особистостей — авторів свого буття — та «екстеріоризації» внутрішнього діалогу у творах та у вчинках як актах безпосереднього перетворення людської дійсності.

Усталення цього взаємопереходу зовнішнього та внутрішнього діалогу є вкрай важливим у кризовий період, який переживає наше суспільство, — адже його єдність, міцність соціальних зв'язків має наразі спиратися не на ірраціональне, суто афективне «злипання» осіб у натовп, піддатний зовнішнім сугестивним впливам, а на свідомо й вільно обрані, раціонально обґрунтовані ціннісні настановлення. Формуванню носія таких орієнтацій, зокрема спрямованості «до людей» (К. Хорні) і має сприяти діалого-культурологічно орієнтована загальна освіта.

ЛІТЕРАТУРА

1. АРХЭ: Труды культурологического семинара. М. : РГГУ, 2011.
2. Біблер В. С. Культура. Діалог культур. К. : ДУХ І ЛІТЕРА, 2018.
3. Курганов С. Ю. Дитина й дорослий у навчальному діалозі. Х. : АССА, 2021.

УДК 159.9: 316.6

КОРЯВЕЦЬ НАТАЛІЯ ЮРІЇВНА,

здобувач вищої освіти навчальної групи ПП-21 Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

Науковий керівник: **Волянчук Наталія Юріївна**, доктор психологічних наук, професор, завідувачка кафедри психології та педагогіки Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

ВНУТРІШНІ ПЕРЕДУМОВИ РОЗВИТКУ РЕЗИЛЬЄНТНОСТІ ОСОБИСТОСТІ

Сучасний світ переживає зростання невизначеності та турбулентності в багатьох аспектах життя, включаючи економічні, політичні, екологічні та соціальні відносини. Особистість, яка здатна до ефективною адаптації до умов невизначеності, може отримати конкурентну перевагу.

Науковий концепт «резильєнтність» широко використовується психологами і розглядається в контексті впливу несприятливих або загрозливих ситуацій на людину та її здатність нормально і здорово функціонувати в майбутньому [2]. Аналіз довідникової літератури словників показав, що «резильєнтність» означає здатність підтримувати стабільний рівень психологічної та фізичної активності в несприятливих ситуаціях, адаптуватися до несприятливих змін і знову ставати сильним, здоровим або успішним після впливу негативних зовнішніх факторів. Резильєнтність також часто розглядається в контексті подолання психологічної травми.

Всебічний аналіз сучасної літератури дозволив Е. Грішину з'ясувати, що феномен резильєнтності у психології розуміється у трьох площинах — як риса чи здатність особистості долати стрес, як процес копіювання та як адаптаційно-захисний механізм особистості, що дозволяє протистояти стресу чи адаптуватися після психотравми [1].

Виявлено, що резильєнтність людини проявляється у здатності долати різні стресові ситуації та зберігати високий рівень фізичного і психологічного здоров'я, оптимізму, саморозвитку, задоволеності власним життям і здатності постійно розвивати свою особистість [2].

Варто зауважити, що нині доведено ефективність чималої кількості різноманітних методів та програм тренінгів для зміцнення резильєнтності у різних груп населення, включаючи дітей, підлітків, військовослужбовців, а також в робочих та особистих контекстах. Але залишаються питання що потребують додаткових досліджень. Зокрема такі як: розуміння того як різні особистості реагують на стрес та невизначеність залежно від своїх особистих характеристик та контекстуальних умов. Подальший розвиток і тестування нових підходів та програм для розвитку резильєнтності особистості є важливим завданням.

Розвиток резильєнтності особистості залишається активною областю наукових досліджень, і багато питань не знайшли свого вирішення або потребують подальших досліджень для глибшого розуміння цього важливого психологічного аспекту. Розвиток резильєнтності, як слушно зазначає О. А. Чиханцова залежить від пошуку внутрішніх ресурсів особистості, що відкривають нові можливості [2, с. 36].

Теоретичний аналіз показав, що до основних психологічних факторів розвитку резильєнтності відносять: спрямованість життя на конкретні цілі, послідовність у житті, переважання позитивних емоцій, адекватну високу самооцінку, самоефективність, оптимізм, наявність соціальної підтримки та вміння шукати підтримки в інших, когнітивна гнучкість та висока особиста духовність [1]. В якості ресурсів, що допомагають долати складні життєві ситуації розглядають: толерантність до невизначеності, життєстійкість, оптимізм, базисні переконання, почуття зв'язності, самоефективність, особистісна гідність самопроєктування та інші.

Здатність вірити в себе та свої сили, здатність творити та змінювати — це хороше підґрунтя для розвитку резильєнтності. Як зазначає О. В. Яцина [3], у ситуаціях психологічного стресу, як у складних життєвих ситуаціях, так і після розв'язання проблем, надзвичайно важливо мати план відновлення. Для цього важливо розвивати навички емоційної саморегуляції.

Людині підвласне регулювання свого емоційного стану, мобілізування позитивних емоцій та заохочення спонтанних зусиль. Зменшення психоемоційного напруження та саморегуляція емоційного стану може призвести до профілактики психічних і фізичних захворювань.

Отже, резильєнтність особистості є складним, багатовимірним і динамічним за своєю суттю комплексом особливостей людини, що пов'язана зі здатністю психіки відновлюватися після несприятливих умов.

ЛІТЕРАТУРА

1. Грішин Е. Резильєнтність особистості: сутність феномену, психодіагностика та засоби розвитку. *Вісник ХНПУ імені Г. С. Сковороди «Психологія»*. 2021. № 64. С. 62–81. URL: <https://doi.org/10.34142/23129387.2021.64.04>
2. Чиханцова О. А. Розвиток резильєнтності особистості в ситуаціях невизначеності. 2023. URL: https://psych.vernadskyjournals.in.ua/journal/1_2023/7.pdf.
3. Яцина О. В. Емоційна саморегуляція: огляд проблеми в досвіді переживання пандемії COVID-19. 2021. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/42930>.

УДК 364.69-056.36:159.922.7

КУШНІР НАТАЛІЯ СЕРГІЇВНА,

кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри психології та соціальної роботи Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СІМЕЙ, ЯКІ ВИХОВУЮТЬ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ

Сім'я, яка виховує дитину з особливими потребами, стикається з низкою соціально-психологічних труднощів, що відрізняються від викликів, з якими зустрічаються звичайні родини. В українському законодавстві питання забезпечення прав дітей з особливими потребами закріплене в Законі України «Про охорону дитинства» [1]. Важливість підтримки таких сімей відзначав ще Г. Салліван у своїй концепції синдрому вигорання батьків, що виникає внаслідок тривалого догляду за дитиною з особливими потребами [2].

Психологи К. Кошінська-Дец та І. Єлонкевіч зазначають, що для зниження рівня стресу батьки застосовують різні копінг-стратегії, які дозволяють їм адаптуватися до специфічних вимог виховання дитини з ООП [3].

Аналіз досліджень психоемоційних станів батьків дітей з ООП дозволив узагальнити та виділити основні з них:

Хронічна втома та виснаження. Батьки дітей з ООП часто відчувають хронічну фізичну і психічну втому, пов'язану з необхідністю постійного нагляду та організації спеціального догляду, медичних процедур, відвідування реабілітаційних центрів і консультацій з фахівцями. Виснаження може проявлятися через безсоння, зниження енергії, апатію і проблеми з концентрацією.

Емоційне вигорання. Постійний високий рівень стресу та емоційного напруження може призводити до емоційного вигорання. Воно характеризується зниженням емоційної залученості, байдужістю, деперсоналізацією, відчуттям втрати контролю та зниженням відчуття особистої значущості у власній батьківській ролі.

Тривожність і страх за майбутнє дитини. Часто батьки відчувають підвищений рівень тривожності, особливо у зв'язку з невизначеністю майбутнього дитини, соціальною адаптацією, можливостями отримати освіту та здатністю до самостійного життя. Тривожність також може бути пов'язана з почуттям власної неспроможності впоратися з усіма труднощами.

Відчуття провини та самозвинувачення. Багато батьків можуть відчувати провини через стан дитини, задаючись питанням, чи зробили вони все можливе для її благополуччя. Виникає також почуття відповідальності за труднощі, які відчуває дитина, та постійне прагнення до ідеальної батьківської ролі, що ще більше підсилює емоційний тиск.

Соціальна ізоляція та самотність. Батьки дітей з ООП часто відчувають себе відстороненими від соціального життя. Через додаткові зобов'язання і необхідність спеціального догляду їм складно знайти час для соціальних контактів, що призводить до відчуття ізоляції та самотності. Брак підтримки з боку суспільства та близьких людей також підсилює цей стан.

Почуття гордості та радості від успіхів дитини. Попри труднощі, батьки відчувають гордість та радість за кожен, навіть найменший успіх своєї дитини. Ці позитивні емоції можуть компенсувати негативні стани і підтримувати психологічний ресурс батьків. Кожен досягнутий прогрес дитини, як от здобуті навички чи нові вміння, надає батькам надію та зміцнює їхній дух.

Почуття безвиході та зневіри. Стикаючись із постійними складнощами та недостатньою підтримкою, батьки можуть відчувати безвихідь та втрату віри в можливість покращення ситуації. Такі стани можуть сприяти розвитку депресії, яка негативно впливає на здатність батьків надавати якісний догляд та підтримку дитині.

Вплив на психічне здоров'я та добробут батьків. Негативні психоемоційні стани можуть спричиняти або посилювати такі проблеми, як депресія, тривожні розлади, порушення сну та психосоматичні захворювання.

Програми, спрямовані на допомогу батькам, повинні враховувати не лише матеріальні та правові аспекти, але й емоційні та психологічні. Важливо допомогти батькам усвідомити свої труднощі, навчитися правильній взаємодії з дитиною, а також розвивати свої творчі здібності для подолання стресу. Багато батьків спочатку переживають почуття безпорадності й образи, але з часом, шукаючи підтримку, знаходять однодумців і починають діяти.

Однак існують сім'ї, які стають неблагополучними через замкнутість у собі, гіперопіку або відмову від соціальних контактів. Це може призвести до конфліктності й неспроможності адекватно оцінювати потреби дитини. Науковці пропонують різні програми для таких сімей, що включають тренінги, заняття, дискусії та психодіагностичні дослідження для визначення найкращих напрямків роботи.

Отже, батьки, які виховують дітей з особливими освітніми потребами, часто відчувають специфічні психоемоційні стани, обумовлені підвищеним навантаженням, необхідністю забезпечення особливого догляду та емоційною відповідальністю за майбутнє своєї дитини. Це призводить до розвитку широкого спектра психоемоційних станів, які можуть бути як позитивними, так і негативними, а також мають важливий вплив на загальний стан здоров'я батьків. Саме тому, надважливо розробити методи допомоги батькам впоратися з труднощами виховання дитини з ООП, покращити сімейні стосунки і забезпечити позитивний психологічний клімат у сім'ї.

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України «Про охорону дитинства» від 26 квітня 2001 р. № 2402-III. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2001. № 30. Ст. 142.
2. Салліван Г. Вплив тривалого догляду на психоемоційний стан батьків дітей з особливими потребами. *Journal of Child Psychology*. 1979. № 13. С. 234–245.
3. Кошінська-Дец К., Слонкевіч І. Особливості копінг-поведінки в батьків дітей з ООП. *Psychological Science*. 2018. № 4. С. 52–63.

УДК 378.147

ЛЕБЕДЕВА АНАСТАСІЯ ОЛЕКСАНДРІВНА,

здобувачка 2 курсу магістратури спеціальності 053 Практична психологія Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, Навчально-науковий інститут «Українська інженерно-педагогічна академія»

Науковий керівник: *Кучеренко Сергій Михайлович, кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки, методики та менеджменту освіти Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, Навчально-науковий інститут «Українська інженерно-педагогічна академія»*

ФОРМУВАННЯ SOFT SKILLS У ПІГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ ЯК ЗАХІД ЗАПЕЗПЕЧЕННЯ ЇХ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ

На етапі сучасного розвитку економіки, що визначається як Industry 4.0, або Четверта промислова революція, головною рушійною силою розвитку суспільства стає перехід від акумулювання матеріальних благ до розвитку людського потенціалу з подальшим перетворенням його у людський капітал. Людський потенціал (накопичення Hard Skills і Soft Skills) розглядається як провідний фактор, що забезпечує конкурентоспроможність як окремої людини, так і кожної організації, галузі виробництва і країни в цілому.

Протягом останніх десятиліть увага таких міжнародних організацій, як United Nations Development Programme, United Nations International Children's Emergency Fund, The World Bank, The Organization for Economic Co-operation and Development прикута до проблем розвитку людського потенціалу. Ключовим фактором у реалізації цієї мети вважається якість освіти. Саме вона відіграє провідну роль у становленні та розвитку сучасної економіки, яка і визначається як економіка знань. Однак навіть високий рівень стартових професійних знань, вмінь і навичок, тобто Hard Skills, не є достатнім для того, щоб гарантувати людині як фахівцю тривалу конкурентоспроможність на ринку праці. Швидкий розвиток технологій призводить до того, що знання швидко застарівають, отже, необхідним є розвинення у людини здатності до критичного оцінювання своїх професійних якостей, а також прагнення до оновлення їх протягом усього життя (LifeLong Learning). Ці якості пов'язані із набуттям так званих м'яких, або гнучких навичок (Soft Skills), які є універсальними і розглядаються як компонент людського потенціалу для людини будь-якої професії [1]. Якщо Hard Skills — це технічні знання, які людина набуває через формальну освіту, професійне навчання та/або досвід роботи, то Soft Skills є проявом особистісних якостей людини, її здатності до міжособистісного спілкування, вміння працювати у команді, емпатія і таке інше. Розвиток людського потенціалу на рівні окремої людини передбачає поєднання Hard Skills і Soft Skills.

Метою дослідження є аналіз впливу Soft Skills на професійну і соціальну адаптивність людини в умовах глобалізації. Хоча зараз для України є актуальним розвинення стресостійкості людини в умовах воєнного стану, однак війна закінчиться, і треба буде швидко відновлювати економіку країни. І на той час Soft Skills людини допоможуть швидко і ефективно вирішувати проблеми.

Що таке Soft Skills? При реалізації людини у професійній діяльності в першу чергу м'які навички визначаються, як здатність мотивувати інших і працювати в команді. Але це поняття має більш широкий сенс. М'які навички можна умовно поділити на три категорії: особистісні, соціальні та методичні навички. Особистісні навички характеризують особистість людини. Це такі риси, як стресостійкість, відповідальність за власні погляди і вчинки, внутрішня потреба по надбання нових знань, до самовдосконалення, критичне оцінювання себе, своєї роботи у поєднанні з впевненістю у собі. До соціальних належать такі м'які навички, які проявляються у соціальній взаємодії з колегами, підлеглими, клієнтами, керівництвом. Тобто людина повинна буди командним гравцем. Хоча соціальні навички не можуть замінити професійну кваліфікацію, вони можуть суттєво покращити її. У деяких професіях вони можуть навіть бути ключовою вимогою. Це передбачає вміння ставитися з повагою до співрозмовника, емпатія, налаштованість на розуміння думки іншої людини, здатність сприймати критику, розділяти відповідальність за спільну роботу, підтримувати конструктивні ідеї інших членів команди.

Найбільш наближеними до жорстких навичок є соціальні навички. До них належать організаційні здібності, аналітичне мислення, впевненість у собі і вміння зацікавити людей, утримувати увагу аудиторії (так звана навичка презентації), готовність працювати з новими ресурсами. Часто м'які навички визначають як емоційний, або соціальний інтелект [2].

До недавнього часу вважалось, а дехто з педагогів вважає і понині, що м'які навички не ґрунтуються на компетенціях і тому їм не можна навчити. Навіть вважалось, що з певним набором м'яких навичок людина народжується і цей набір і є її надбанням. Зараз розвиток Soft Skills вважається одним із провідних факторів, здатних забезпечити якість освіти в умовах економіки знань. Робота у цьому напрямку починається ще з дитячого садку і продовжується у школі та закладах вищої освіти в межах державної політики щодо розвитку людського потенціалу і як адаптація Програми розвитку ООН в Україні. Після виходу у самостійне життя створення умов для подальшого розвитку людського потенціалу стає завданням тієї організації, у якій працює людина, та/або відповідальністю самої людини. Однак на будь-якому етапі розвитку людського потенціалу треба не лише здійснювати зовнішній вплив з боку викладача, якщо мова йдеться про учнів та здобувача вищої освіти, або з боку керівника, якщо мова йдеться про працівника. Треба, щоб людина мала внутрішню мотивацію до самовдосконалення. Тоді у такому поєднанні внутрішніх і зовнішніх мотивів виникає синергетичний ефект, проявом якого є підвищення Hard Skills людини.

Розробкам методик розвитку тієї чи іншої складової м'яких навичок протягом останніх тридцяти років присвячено чи мало робіт. При цьому різні наукові школи приділяють найбільшу увагу різним аспектам Soft Skills. Наприклад, якщо американська школа головним вважає розвиток лідерських якостей, то японська школа розглядає саме командну роботу як запоруку успішності організації. Слід зауважити, що кожна з цих методик має своє спрямування і, відповідно, свої особливості і свою ефективність. Однак є одна спільна риса — це складність оцінювання ефективності реалізації будь-якої з методик розвитку м'яких навичок. Ця складність пов'язана з тим, що м'які навички є якісними характеристиками особистості і не підлягають кількісному вимірюванню (на відміну від Hard Skills). Оцінювання рівня набутих Soft Skills можна здійснювати або безпосередньо за допомогою комплексних методів, що базуються на використанні кваліметрії та експертних оцінок, або опосередковано через вплив м'яких навичок на результати навчання (для школярів і здобувачів вищої освіти) або на успішність у професійній діяльності (для працівників), тобто те, як Soft Skills впливають на реалізацію Hard Skills.

Методики, що передбачають якісне оцінювання набутих м'яких навичок, в основному спрямовані на учнів та здобувачів вищої освіти. І такий підхід є достатньо ефективним. Наприклад, застосування комплексу методів якісного оцінювання не тільки дозволило дослідити вплив умов навчання (on-line vs. off-line) на формування валеологічної компетентності у здобувачів вищої освіти немедичного профілю, але й зробити кількісні висновки [3]. Але застосування якісних методів оцінювання для визначення ефективності засвоєння Soft Skills на початковому етапі передбачає розробку факторно-критеріальної моделі тієї компетентності, оцінювання якої буде здійснюватися.

Опосередковане оцінювання Soft Skills через їх вплив на реалізацію Hard Skills як для здобувачів вищої освіти, так і для працівників є відтермінованим на певний проміжок часу, оскільки людині потрібно проявити себе у професійній діяльності, але, у кінцевому рахунку, саме підвищення ефективності людини як учня, здобувача вищої освіти, робітника і є метою розвитку людського потенціалу. Тобто на рівні держави або окремої організації має значення не стільки сам людський потенціал, а те, у якій мірі завдяки його капіталізації зростає людський капітал.

Як сформувати у людини внутрішню мотивацію до розвитку особистості, до формування потрібних суспільству Soft Skills? Існує думка, що проблему потрібно вирішувати не на її рівні, а на вищому. Для прикладу розглянемо модель, що підходить для людини особисто та для організації. Здібності та навички людини визначають її дії у середовищі, в якому вона працює. Наступний поведінковий рівень — це навички і звички. Далі — здібності, тобто те, що людина отримує від природи, включаючи тип нервової системи. На цьому рівні і розміщуються Soft Skills. Отже, здібності впливають на поведінку людини, а поведінка формує наше середовище. Щоб людина зрозуміла, чи потрібна їй ця навичка, необхідно визначити, які переконання та цінності стоять над цим.

Коли людина приходить працювати в компанію, вона інтуїтивно (або свідомо) трансформує свої цінності під цінності компанії, якщо вона, зрозуміло, налаштована на командну роботу. І те, наскільки успішно вона це робить, впливає на ставлення до неї і колег, і керівництва компанії. Відповідно, це впливає на те, яке місце вона буде займати у колективі.

Підводячи підсумки проведеного аналізу наукової літератури, можна зробити висновок, що на сучасному етапі розвитку економіки успішність людини, її реалізація у професійній діяльності, конкурентоспроможність на ринку праці у значній мірі залежить від її м'яких навичок, формування яких є одним із завдань сучасної освіти. Цей процес починається ще в дитинстві і триває протягом усього життя, а його ефективність у значній мірі визначається мотивацією самої людини. Однак слід приймати до уваги, що здатність засвоювати ті чи інші Soft Skills залежить від типу нервової системи людини. Особливо це стосується таких якостей, як стресостійкість та багатозадачність. Людина народжується з певним типом нервової системи, отже, вона повинна свідомо ставитися до вибору м'яких навичок, які вона прагне опанувати.

ЛІТЕРАТУРА

1. Cvetanović D., Despotović D., Cvetanović S. Education and skills as components of human capital. *Knowledge — International Journal*, 2018. V. 23, Is.1, P. 25–31.
2. Маруховська-Картунова О. О., Рищак Н. І., Гапончук О. М. Роль емоційного інтелекту як Soft Skills у сучасному освітньому процесі. *Вісник науки і освіти*. 2023. Т. 6, № 12, С. 196–208.
3. Shevchenko A., Kucherenko S., Komysan A. et al. Formation of valeological competence in conditions of classroom and distance learning. *Scientific Notes of the Pedagogical Department*. 2022, Is. 50, P. 137–147.

УДК 159.9.072.5

ЛЕБЕДЄВА ІРИНА ЛЕОНІДІВНА,

кандидат фізико-математичних наук, доцент, доцент кафедри економіко-математичного моделювання Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця

НЕЧАЄВА ІНЕСА ІВАНІВНА,

учитель інформатики, спеціаліст I категорії комунального закладу «Харківський ліцей №72 Харківської міської ради»

КЕЙС ДЛЯ ПСИХОЛОГІВ: EXCEL ЯК ІНСТРУМЕНТ АНАЛІЗУ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ НА ПРИКЛАДІ TELEGRAM-КАНАЛУ «ТРУХА УКРАЇНА»

Статистичний аналіз емпіричних даних є ключовим етапом дослідження у багатьох галузях природничих наук, оскільки він дозволяє виявляти закономірності та обґрунтовано формулювати гіпотези щодо взаємозв'язку між факторами різної природи. Математичні методи взагалі і методи математичної статистики зокрема є тим інструментарієм, який доцільно застосовувати для дослідження соціально-педагогічних об'єктів. Хоча такі спеціалізовані інструменти, як SPSS та STATISTICA, полегшують роботу з великими даними, але, по-перше, вони потребують значної підготовки для оволодіння цими пакетами програм, тоді як MS Excel можна використовувати і просто як табличний процесор, і застосовувати у розрахунках його вбудовані функції і надбудови. По-друге, MS Excel є елементом програмного забезпечення, який вбудовано майже у кожний комп'ютер та ноутбук.

У даній роботі представлено кейс для психологів, що дозволяє здійснювати статистичний аналіз публічних каналів за допомогою інструментарію MS Excel. В якості прикладу вибрані дані, які представлені на офіційному чаті Telegram-каналу «Труха Україна» [1]. Проведене дослідження дозволяє скласти психологічний портрет підписників каналу, визначити популярність контенту та причини його читабельності, проаналізувати активність підписників за часом, а також здійснити прогноз з заданою точністю.

Для оцінювання ефективності роботу каналу пропонуємо такий алгоритм статистичного аналізу.

Зібрати емпіричні дані, які достатньо повно відображають роботу каналу, і представити їх у вигляді таблиць MS Excel за зразком (табл. 1 і 2).

Таблиця 1

Приклад шапки таблиці для збору та обробки емпіричних даних

	A	B	C	D	E	F	G	H	I
1	Дата	Кількість підписників	Приріст	Кількість переглядів за день всіх публікацій	Кількість публікацій	Кількість рекламних постів	Середня кількість переглядів 1 поста	Середня кількість переглядів 1 підписником	Відсоток підписників, які читають пости

Примітка. Посилання на приклад даних та їх обробку з використанням MS Excel.

Таблиця 2

Приклад шапки таблиці для збору та обробки інформації про реакції підписників на повідомлення

	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	P	
1		Інформація про повідомлення, які набрали за добу мінімум переглядів								Інформація про повідомлення, які набрали за добу максимум переглядів							
2	Дата	Кількість підписників	Кількість переглядів	Час публікації	Кількість слів	Ключові слова	Емоційна окраска	Смайл	кількість реакцій	Кількість переглядів	Кількість слів	Час публікації	Ключові слова	Емоційна окраска	Смайл	кількість реакцій	
3							назва							назва			

Зібравши дані і зробивши попередні розрахунки, такі як ланцюговий приріст підписників, середня кількість переглядів 1 поста, середня кількість переглядів, які здійснює 1 підписник, і відсоток підписників, які читають пости, пропонуємо провести наступні дослідження:

1. Аналіз кількості підписників та динаміки їх приросту. Це дослідження здійснюється за емпіричними даними, що наведені у стовпцях А, В та С (*табл. 1*), за допомогою побудови графіків (шлях: Вставка Діаграма Точкова). Для цього обираємо вкладку Вставка, виділяємо потрібні колонки та обираємо Графік з доступних варіантів діаграм. Далі у вкладці Конструктор діаграм додаємо елемент Лінія тренду. За допомогою налаштувань можна підібрати лінію тренду з найбільшим значенням коефіцієнта детермінації, вивести це рівняння на графік та згідно з цим рівнянням виконати короткостроковий прогноз на декілька періодів.

Функції LINEST та TREND базуються на методі найменших квадратів (МНК), отже, за їх допомогою також можна провести аналогічні дослідження. Ці функції використовуються для моделювання тенденцій щодо зміни кількості підписників, але вони передбачають лише лінійну апроксимацію, що не дозволяє впливати на коефіцієнт детермінації.

2. Прогнозування кількості підписників та рівня їх залученості доцільно здійснювати за допомогою інструмента FORECAST SHEET (надбудова DATA ANALYSIS), який дозволяє будувати прогностичні моделі на основі часових рядів. У нашій роботі прогнозування базувалося як на даних, що були отримані протягом 2024 року, так і за період від початку війни. Це забезпечує надійну основу для аналізу та практичного використання отриманих результатів у визначенні стратегії подальшого розвитку каналу. При цьому слід враховувати статистичні показники, що дозволяють оцінювати точність прогнозу: MAE (середня абсолютна похибка) — показник середнього абсолютного відхилення прогнозованих значень від фактичних; RMSE (середньоквадратична похибка) — показник, що визначає, на скільки у середньому прогнозовані значення відхиляються від спостережуваних.

3. Аналіз взаємозв'язку активності каналу та кількості підписників доцільно проводити за допомогою надбудови DATA ANALYSIS REGRESSION, яка допомагає визначити кореляцію між частотою публікацій і змінами у кількості підписників і сприяє оцінюванню впливу активності каналу на його аудиторію. Для здійснення аналізу в якості незалежної змінної (вхідний інтервал X) слід у табл. 1 обрати стовпець Е — кількість публікацій (або F — кількість рекламних постів), а в якості залежної змінної (вхідний інтервал Y) виступає кількість підписників (стовпець В), а також необхідно задати рівень значущості. При необхідності за допомогою цієї надбудови можна отримати графік залишків.

4. Аналіз характеристик контенту та реакції на нього аудиторії «Труха Україна» проводився (і рекомендуємо проводити для дослідження соцмереж) за допомогою DESCRIPTIVE STATISTICS (надбудова DATA ANALYSIS). Це надає можливість розрахувати середні та медіанні значення кількості слів у публікаціях, час їх розміщення та стандартне відхилення для різних груп контенту, наприклад, порівнювати ці показники для постів із найвищими та найнижчими показниками переглядів (*табл. 2*). Аналіз за допомогою вбудованих функцій F.DIST.RT та T.DIST.2T дає можливість визначити, чи слід вважати суттєвими відмінності у характеристиках публікацій, оскільки це може впливати на їхню популярність.

5. Аналіз реакцій аудиторії базувався на створенні таблиці спряженості (*табл. 3*), яка побудована за даними табл. 2, що дає можливість порівнювати різні типи реакцій, тобто здійснювати аналіз якісних даних.

Для перевірки нульової гіпотези була створена таблиця вирівнювальних частот (F84:G95). Потім, виділивши вказаний діапазон, вводимо формулу:

=D85:D95*B96:C96/D96, де D85:D95 — стовпець з сумою в таблиці спряженості, B96:C96 — рядок Сума, D96 — загальна сума (виділена синім кольором в табл. 3). Натиснувши комбінацію клавіш CTRL+SHIFT+ENTER, отримуємо таблицю теоретичних частот.

Для перевірки нульової гіпотези про однаковий розподіл реакцій у вибірках із мінімальним та максимальним переглядом, створюємо таблицю, де для кожного значення (кількість лайків) розраховується відношення квадрату різниці між теоретичною та вирівнювальною частотами до вирівнювальної частоти. Сума цих відношень є емпіричним значенням критерію Пірсона. Критичне значення критерію Пірсона можна отримати за допомогою функцію CHISQ.TEST у MS Excel. Щоб зробити висновки, треба порівняти емпіричне і критичне значення критерію Пірсона.

Таблиця 3

Таблиця спряженості для порівняння реакцій

	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J
84	Реакції	min переглядів	max переглядів	Сума		min переглядів	max переглядів		квадрат відхилення від теоретичної частоти, поділений	
85		262128	304799	566927		219394	347533		8324	5255
86		127255	220620	347875		134623	213252		403	255
87		33844	13700	47544		18399	29145		12965	8185
88		53377	103561	156938		60733	96205		891	562
89		13917	165418	179335		69400	109935		44357	28002
90		46000	24894	70894		27435	43459		12563	7931
91		14200		14200		5495	8705		13789	8705
92		6282		6282		2431	3851		6100	3851
93		14485	7579	22064		8539	13525		4141	2614
94			43200	43200		16718	26482		16718	10554
95			21500	21500		8320	13180		8320	5252
96		571488	905271	1476759						

Завдяки можливостям візуалізації, які надає MS Excel, результати аналізу можна представити у вигляді графіків і діаграм, що сприятиме наочності результатів та зручності інтерпретації.

Запропонований у даній роботі алгоритм дослідження є універсальним і може бути адаптованим до потреб аналізу інших публічних каналів та платформ. Дослідження у цьому напрямку є актуальними у будь-який час, оскільки інформаційні канали є потужним джерелом впливу на громадську думку. І дуже важливо не лише висловлювати припущення, але і здійснювати кількісний аналіз для визначення факторів, які найбільш суттєво впливають на реакцію підписників інформаційних каналів. Але особливого значення ця проблема набуває зараз, коли наша країна опинилась в умовах не лише воєнної, але й інформаційної агресії.

ЛІТЕРАТУРА

1. Каталог Telegram-каналов и чатов. URL: <https://uk.tgstat.com> (дата останнього звернення 01.11.2024).

УДК 159.9.316.6

ЛЕВІЩЕНКО МАРІЯ СЕРГІЇВНА,

кандидат філологічних наук, доцент, старший викладач кафедри англійської мови гуманітарного спрямування №3 Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

ШУМ ОЛЬГА ВОЛОДИМИРІВНА,

кандидат філологічних наук, доцент кафедри іноземних мов факультетів психології та соціології Навчально-наукового інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛІЗАЦІЇ СТУДЕНТІВ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

У сучасному швидкоплинному та світі, що постійно ровивається, соціалізація студентів має унікальні психологічні особливості, що відображають вплив сучасного суспільства. Соціалізація — це процес, за допомогою якого люди вивчають і сприймають суспільні норми, цінності та поведінку, є критично важливим аспектом людського розвитку, особливо в молодості [1]. Поява цифрових технологій, зміна соціальних структур і переосмислення ідентичності — все це сприяло виникненню нових і чітких психологічних характеристик у тому як студенти взаємодіють і адаптуються до свого соціального середовища.

Однією з найглибших змін у соціалізації студентів в сучасному суспільстві є постійний вплив цифрових технологій і соціальних мереж. На відміну від попередніх поколінь, сучасна молодь виросла в гіперз'єднаному світі де спілкування є миттєвим і переважно онлайн. Платформи соціальних медіа, такі як Instagram, TikTok і Snapchat, формують їх уявлення про соціальні норми, ідентичність і стосунки.

Постійний вплив чужого стилю життя в соціальних мережах може призвести до кількох психологічних наслідків. Студенти можуть відчувати підвищений рівень порівняння, що призводить до почуття неадекватності або низької самооцінки [3]. Дослідження показали, що студенти, які часто користуються соціальними медіа, частіше повідомляють про тривогу, депресію та самотність, особливо коли їх онлайн-взаємодія замінює спілкування віч-на-віч. Соціальна перевірка у формі «лайків» і коментарів відіграє значну роль у розвитку власної гідності, роблячи соціальні медіа ключовою платформою для соціалізації молоді [2].

Процес формування ідентичності є центральним у соціалізації студентів. У сучасному суспільстві цей процес став більш складним і багатограним через глобалізацію, доступ до різноманітних культур і руйнування традиційних соціальних ролей. Зараз студенти стикаються з ширшим спектром способів життя, цінностей та ідеологій, що дозволяє більш індивідуально досліджувати ідентичність. Психологічно пошук ідентичності часто супроводжується невизначеністю та експериментуванням. Хоча це може призвести до особистісного зростання та самопізнання, це також може призвести до криз ідентичності або боротьби з самооцінкою, особливо коли суспільні очікування суперечать особистим переконанням.

Однак ця підвищена свобода також може призвести до плутанини та занепокоєння, оскільки студентам важко орієнтуватися в численних можливостях і очікуваннях. Питання ідентичності можуть виходити за межі особистих уподобань і торкатися більш глибоких соціальних конструктів, таких як стать, сексуальність і культурна ідентичність. Зростання соціальних рухів, які виступають за гендерну мінливість, небінарну ідентичність і расову рівність, ще більше заохочує молодь ставити під сумнів усталені суспільні норми та переглядати себе унікальними способами.

Оскільки тиск сучасної соціалізації посилюється, спостерігається помітне зростання проблем психічного здоров'я сучасної молоді. Занепокоєння, депресія та стрес стають все більш поширеними, оскільки молоді люди долають труднощі, пов'язані з ідентичністю, тиском однолітків і очікуваннями суспільства. Постійна присутність соціальних медіа та тиск, пов'язаний з академічною, соціальною та особистою діяльністю, можуть призвести до вигорання та емоційного виснаження.

Часто очікується, що молодь досягне успіху в кількох сферах одночасно — навчанні, позакласній діяльності, соціальному житті — водночас керуючи своєю присутністю в Інтернеті. Результатом часто є загострене почуття тривоги, оскільки вони відчують потребу підтримувати імідж успіху та компетентності на різних платформах.

Хоча стигматизація навколо психічного здоров'я поступово зменшується, все ще є перешкодою для звернення за допомогою. У багатьох культурах молодь може відчувати сором або небажання обговорювати проблеми свого психічного здоров'я, що призводить до невирішених проблем, які можуть вплинути на їх соціалізацію та загальний розвиток.

Глобалізація познайомила молодих людей з широким спектром культурних цінностей і практик, вплинувши на їхню соціалізацію безпрецедентним чином. Студенти більше не обмежуються цінностями місцевих громад чи національних культур. Натомість вони схильні до різноманітних культурних норм і часто приймають їх, що призводить до розвитку гібридної ідентичності, яка включає численні культурні впливи.

Ця глобальна перспектива сприяє більшій культурній обізнаності та емпатії, але вона також кидає виклик традиційним моделям соціалізації. Студенти можуть почуватися розриваними між цінностями своєї спадщини та глобальною культурою, з якою вони стикаються в Інтернеті та в групах однолітків. Навігація цими культурними ідентичностями може бути психологічно складною, що призводить до конфліктів між особистими та суспільними очікуваннями.

Психологічні особливості соціалізації студентів в сучасному суспільстві формуються унікальним комплексом викликів і можливостей. Цифрові технології, соціальні медіа, мінлива сімейна динаміка та вплив глобалізації сприяють тому, як студенти засвоюють суспільні норми та цінності. Хоча ці фактори дають молоді безпрецедентну свободу досліджувати свою особистість, вони також створюють нові психологічні навантаження, які вимагають обережного орієнтування. Оскільки суспільство продовжує розвиватися, розуміння складності соціалізації молоді буде мати вирішальне значення для підтримки психічного та емоційного благополуччя наступного покоління.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрєєва Т. Є. Соціалізація молоді у сучасному суспільстві, Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України, 2013, стаття (дата звернення 10.10.2024)
2. Макарова О. В. Фактори соціалізації молоді у сучасному українському суспільстві, Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету, Серія: Педагогічні науки, 2017, стаття (дата звернення 10.10.2024)
3. Подолук О. О. Соціальні механізми соціалізації особистості, Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, Психологічні науки, 2013, наукова праця (дата звернення 10.10.2024)

УДК 159.9: 316.6

ЛОЖКІН ГЕОРГІЙ ВОЛОДИМИРОВИЧ,

доктор психологічних наук, професор, професор кафедри психології та педагогіки Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА ПІДТРИМКА МІЖОСОБИСТІСНОЇ ВЗАЄМОДІЇ

Соціально-психологічна підтримка являє собою систему допомоги спрямованої на зниження негативного впливу життєвих стресів та збереження психологічного благополуччя особистості.

«Система підтримки» як робоче поняття увійшло вжиток завдяки дослідженням сім'ї в 1950-х роках ХХ століття норвезьким ученим Террі Бруга, який розробив спосіб вимірювання різних параметрів того, що він назвав «соціальними мережами» або системою соціальних зв'язків людей [2]. Пізніше Джон Кассел розвинув гіпотезу про те, що сприятливе соціальне оточення підвищує резистентність до психологічних стресів [3].

Проблеми соціально-психологічної підтримки нині набувають гостроти та популярності. Це пов'язано з дезінтеграцією традиційних сімейних структур, а також зростаючою цінністю індивідуальності, що нерідко обертається дедалі більшою ізоляцією людей один від одного.

Соціально-психологічну підтримку людина отримує насамперед від свого найближчого оточення — родичів, друзів, знайомих. Різні автори виокремлюють такі аспекти підтримки: доступність, що пов'язана з можливістю звернення до будь-кого; задоволеність від підтримки; реципроктивність (взаємність) підтримки; частота і регулярність.

Необхідно розрізняти сприйману і реально отримувану підтримку. Так, людина може низько оцінювати одержувану підтримку через свою вимогливість та егоцентричність або ж, навпаки, вона може сильно перебільшувати широту своїх контактів через бажання виглядати благополучною. Надмірна підтримка може перетворюватися на чинник дезадаптації, що перешкоджає самостійності (гіперпротекція). Одним із перших авторів, хто звернув увагу на негативні наслідки надмірної опіки, був педіатр та психоаналітик Дональд Віннікот [1].

У видах соціально-психологічної підтримки поки що немає єдності поглядів. Різні автори виокремлюють такі її види: емоційну, пов'язану з переживанням позитивного почуття близькості та довіри; інформаційну, пов'язану з поведінкою, зворотним зв'язком і з переживаннями; матеріальну; інтегративну, пов'язану з соціальними інтеракціями в рамках однакових життєвих цінностей і смислів, а також стабільність стосунків.

Зміст соціально-психологічної підтримки пов'язаний з поняттям «соціальні мережі», що являють собою основне джерело реальної або потенційної підтримки. У низці досліджень показано, що низький рівень підтримки пов'язаний із недостатнім умінням людини цінувати й отримувати її, а також з обмеженою здатністю до усвідомлення та вираження своїх почуттів. Ці особистісні особливості найчастіше пов'язують з умовами сімейного виховання, в рамках якого домінували недовіра до людей і домінування негативних емоцій у контактах.

Таким чином, дефіцит соціально-психологічної підтримки можна розглядати як бар'єр міжособистісної взаємодії у сучасних умовах, що призводить до зниження соціальних контактів, їхньої глибини та довірливості. Загалом це припущення добре узгоджується з наявними і поки що нечисленними дослідженнями сімейного контексту дефіциту емоційної підтримки (у вигляді домінування критики), а також переважання недовіри до навколишнього світу. Зниження здатності до усвідомлення та вираження почуттів з неминучістю призводить до труднощів у комунікації з іншими людьми і до зменшення можливості отримувати емоційну підтримку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Віннікотт Д. В. Дитина, сім'я і зовнішній світ. Україна: Видавництво «Центр учбової літератури», 2020. 226 с.
2. Brugha T. S., Morgan Z., Bebbington P., Jenkins R., Lewis G., Farrell M., Meltzer H. Social support networks and type of neurotic symptom among adults in British households. *Psychological Medicine*, 2003, 33, 307–318. DOI: 10.1017/S0033291702006505
3. Cassel J. The contribution of the social environment to host resistance. *American Journal of Epidemiology*, Volume 104, Issue 2, August 1976, Pages 107–123, <https://doi.org/10.1093/oxfordjournals.aje.a112281>

УДК 378.147

LUSHYN PAVLO,

Doctor of Psychology, Associate Teaching Professor, Educational Foundations Department, CEEL, Montclair State University, NJ, USA

PROCRASTINATION AS A PREDICTOR OF SYSTEMIC CHANGES IN THE EDUCATIONAL ENVIRONMENT

Procrastination as a Phenomenon. Procrastination has long been viewed negatively, often linked with low productivity and a lack of self-control. This common behavior among students is frequently seen as an obstacle to achieving educational goals (Ferrari, J. R., 1995). However, recent studies offer a fresh perspective, suggesting procrastination could serve as a mechanism of self-organization in conditions of uncertainty and transformation (Chu, A. H. C., 2005; Kim, K. R., 2015). This research aims to analyze procrastination's role in education, considering it as a potential predictor signaling a system's readiness for significant transformations.

A predictor, broadly defined, is an indicator used to forecast the direction of events. In science, predictors are crucial analytical tools, facilitating scenario modeling and forecasting. In education, where technology integration and new social challenges demand continuous adaptation, procrastination could be an indicator highlighting the need for system adjustments. Predictors aid in analyzing behavior and developing strategies for better outcomes, making them indispensable for science's forecasting function. As noted by Lushyn (2005), radical changes can render traditional predictors ineffective, thus requiring flexible and adaptive scientific methods.

Systemic changes arise from the complex interplay of different system levels and components, resulting in new self-organization patterns. In education, such changes manifest through emergent processes associated with digitalization, globalization, and social transformations. Wilber (2000) points out that these periods are characterized by heightened uncertainty dynamics, necessitating an understanding of the nonlinear nature of change and a high tolerance for uncertainty.

Tolerance for uncertainty is essential, enabling a system to remain resilient during change. In adapting to new challenges, educational systems reveal new predictors that indicate potential development pathways. Despite its traditional negative perception, procrastination may serve as one such predictor, demonstrating that existing educational methods do not always meet students' and educators' expectations. The link between procrastination and tolerance for uncertainty is clarified through the principle of systemic homeostatic instability. In this context, procrastination can be viewed not as task avoidance but as a natural fluctuation within the system at bifurcation points. When an educational system enters a period of heightened uncertainty, procrastination can emerge as a self-organizing process signaling a system's readiness for qualitative change.

In this understanding, tolerance for uncertainty transcends being a psychological trait to become a systemic property, enabling the system to maintain a state of dynamic instability necessary for significant transformations. In this context, procrastination may be seen as a mechanism that sustains such instability, creating conditions for new behavior patterns and the reorganization of educational processes.

Notably, during systemic transformations, a system's ability to endure uncertainty, without prematurely reducing it to familiar organizational forms, becomes critical for enabling qualitative changes. In this sense, procrastination acts as a sort of «uncertainty buffer», allowing the system to accumulate enough potential to shift to a new level of self-organization.

Main Discussion: Procrastination as an Adaptive Strategy. The concept of constructive procrastination introduces new perspectives for understanding this phenomenon. Recent studies, such as Steel's work (2007), show that procrastination can have an adaptive function, allowing individuals to use delays for internal processing and idea generation. This is especially relevant for students facing high expectations and workloads. Constructive procrastination suggests that temporary task postponement can serve as a valuable strategy for resource accumulation and preparation for complex tasks. This approach allows procrastination to be used as a resource, enhancing work quality and stimulating creative thinking.

Resistance to change and procrastination can be seen as indicators of the need for educational reform. Studies show that this phenomenon not only negatively impacts educational outcomes but also signals the need for curriculum and teaching method updates. Procrastination may indicate overload or a mismatch between student and educator expectations. Educational institutions can use this indicator to analyze and revise learning approaches, striving for greater flexibility and student engagement. Educational models based on self-organization principles and acknowledging the nonlinear nature of the educational process can create conditions for constructive procrastination's integration, fostering the potential of all participants in the educational process.

Our teaching experience in psychology shows that, in tense pre-exam conditions, some students not only attempt to manipulate for better grades but also display high creativity and genuine internal motivation for learning. Typically, the end of the semester brings a gradual decline in student activity. However, when an instructor uses this situation as a stimulus for unlocking students' potential, some indeed discover new facets of their creative personalities, which they later apply to other subjects.

Procrastination can serve as an adaptive predictor, signaling the need for systemic changes in the educational environment. Under radical changes, traditional predictors may lose their predictive power, highlighting the need to transform scientific approaches in line with the nonlinear nature of the processes under study. Further research should explore procrastination's constructive potential and its impact on educational outcomes and develop more flexible and adaptive educational models that account for students' needs and capabilities.

REFERENCES

1. Ferrari J. R., Johnson J. L., & McCown W. G. (1995). *Procrastination and Task Avoidance: Theory, Research, and Treatment*. Springer.
2. Steel P. (2007). The nature of procrastination: A meta-analytic and theoretical review of quintessential self-regulatory failure. *Psychological Bulletin*, 133 (1), 65–94.
3. Lushyn P. V. (2005). *Personal Changes as a Process: Theory and Practice*. Aspect. (In Russian).

УДК [159.923.2:17.026]:316.485.6(043.2)

МАКСИМЕЦЬ АЛЬОНА МИКОЛАЇВНА,

здобувач вищої освіти навчальної групи ПП-21 Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

Науковий керівник: **Кононець Марія Олександрівна**, кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри психології та педагогіки Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

САМООЦІНКА ЯК ЧИННИК СТРАТЕГІЇ ПОВЕДІНКИ ОСОБИСТОСТІ У СИТУАЦІЇ КОНФЛІКТУ

У сучасному суспільстві, що переживає турбулентні соціальні зміни, підсилені економічною нестабільністю та зростанням конфліктів на міжособистісному та соціальному рівнях, особливої актуальності набуває дослідження самооцінки як визначального чинника стратегії поведінки особистості у конфліктних ситуаціях. Дослідження цього зв'язку є важливим для розуміння факторів, що сприяють конструктивному розв'язанню конфліктів або, навпаки, провокують деструктивні форми поведінки.

Мета даної публікації полягає у висвітленні результатів емпіричного дослідження впливу рівня самооцінки на вибір стратегій поведінки особистості у ситуаціях конфлікту та аналізу психологічних механізмів, що обумовлюють цей процес.

Для досягнення мети дослідження було використано методику К. Томаса «Визначення стилю поведінки в конфліктній ситуації», методику «Визначення рівня своєї самооцінки» (за Г. Казанцевою). У дослідженні взяли участь 22 респонденти у віці від 14 до 49 років. Аналіз результатів методики К. Томаса «Діагностика поведінки особистості в конфлікті» показав, що найбільш поширеними стратегіями є компроміс (45,5%), співпраця (31,8%) та пристосування (31,8%). Це свідчить про конструктивний підхід респондентів до вирішення конфліктів, орієнтуючись на досягнення взаємовигідного рішення та збереження відносин. Менш поширеними є стратегії уникнення (18,2%) та суперництва (13,6%), що можуть призвести до погіршення відносин і ескалації конфлікту. Отже, більшість респондентів виявляють соціальну зрілість та здатність до адаптації в конфліктних ситуаціях.

Результати емпіричного дослідження за методикою «Визначення рівня своєї самооцінки» показали, що більшість респондентів (63,6%) має адекватну самооцінку, що свідчить про реалістичне сприйняття своїх можливостей та якостей. 27,3% респондентів мають завищену самооцінку, що може бути наслідком завищених вимог до себе чи бажання компенсувати минулі невдачі, що призводить до переоцінки своїх можливостей та можливих конфліктів. 9,1% респондентів мають занижену самооцінку, що може бути наслідком негативного досвіду та критики, що призводить до невпевненості в собі та соціальної ізоляції. Таким чином, результати дослідження свідчать про те, що у більшості респондентів переважає адекватна самооцінка. Це є позитивним показником, оскільки адекватна самооцінка сприяє успішній адаптації людини в суспільстві [2].

Таблиця 1

Співвідношення рівня самооцінки та стратегій поведінки особистості в конфлікті

Стратегія поведінки в конфлікті (назва та X ср. в балах)	Показник самооцінки (X ср. в балах)	Рівень самооцінки
Компроміс — 7,0	1,0	Адекватна
Співпраця — 6,7	2,9	Адекватна
Уникнення — 6,3	1,8	Адекватна
Пристосування — 5,8	0,6	Адекватна
Суперництво — 4,1	4,3	Завищена

Респонденти, які обирають стратегію суперництва, демонструють завищену самооцінку, що може свідчити про переоцінку своїх можливостей і прагнення до перемоги за будь-яку ціну. Ця агресивна стратегія пов'язана з упевненістю в своїх силах і здатності перемогти опонента.

Респонденти, які обирають конструктивні стратегії співпраці, пристосування, компромісу та уникнення, демонструють адекватну самооцінку, що свідчить про реалістичне сприйняття своїх можливостей та досягнення взаємовигідних рішень у конфліктних ситуаціях. Такі результати узгоджуються з емпіричним дослідженням У. Михайлишина, де висока самооцінка підлітків пов'язана з вибором стратегії суперництва, тоді як адекватна або низька самооцінка сприяє конструктивним стратегіям вирішення конфліктів [1].

Для визначення статистичної значущості зв'язку між поведінкою особистості в конфлікті та її рівнем самооцінки було проведено кореляційний аналіз за критерієм лінійної кореляції Пірсона.

Таблиця 2

Результати кореляційного аналізу між показниками стратегій поведінки особистості у конфлікті (за методикою К. Томаса) і самооцінки (за методикою Г. Казанцевої)

Стратегія поведінки в конфлікті за методикою К. Томаса	Рівень самооцінки за методикою Г. Казанцевої	Коефіцієнт лінійної кореляції Пірсона (rxy)
Компроміс — 7,0	1,0	-0.178
Співпраця — 6,7	2,9	-0.475
Уникнення — 6,3	1,8	0.344
Пристосування — 5,8	0,6	0.177
Суперництво — 4,1	4,3	0.944

Слабке від'ємне значення коефіцієнта кореляції (-0.178) вказує на низький ступінь лінійної зв'язаності між самооцінкою та стратегією компромісу, що свідчить про незначний вплив зміни рівня самооцінки на вибір стратегії компромісу. Високий від'ємний коефіцієнт кореляції (-0.475) свідчить, що зі зростанням рівня самооцінки зменшується схильність до стратегії співпраці, тобто люди з високою самооцінкою менш схильні обирати цю стратегію у конфліктних ситуаціях. Позитивний коефіцієнт кореляції (0.344) вказує на те, що зі зростанням рівня самооцінки зростає схильність до використання стратегії уникнення у конфліктних ситуаціях. Слабкий позитивний коефіцієнт кореляції (0.177) вказує на наявність певного, але незначного зв'язку між змінами самооцінки та використанням стратегії пристосування. Високий позитивний коефіцієнт кореляції (0.944) свідчить про сильний зв'язок між високим рівнем самооцінки та використанням стратегії суперництва, що вказує на більшу схильність осіб з високою самооцінкою обирати цю стратегію в конфліктних ситуаціях.

Такі результати суголосні з результатами емпіричного дослідження М. Смілянської, яка також виявила, що стратегія «суперництво» має прямий кореляційний зв'язок із завищеною самооцінкою, а стратегія «пристосування» — від'ємний. Авторка зазначає, що люди з високим рівнем самооцінки схильні до вибору агресивних стратегій, таких як «суперництво», а ті, у кого самооцінка занижена або адекватна, частіше обирають стратегії, орієнтовані на співпрацю чи компроміс [3].

На основі проведеного емпіричного дослідження взаємозв'язку між самооцінкою та стратегіями поведінки особистості в ситуаціях конфлікту встановлено:

1. Більшість респондентів обирають конструктивні стратегії поведінки в конфліктних ситуаціях, зокрема компроміс, співпрацю та пристосування, що свідчить про соціальну зрілість і здатність до адаптації в таких ситуаціях.

2. Найбільш агресивною стратегією, що характерна для людей з завищеною самооцінкою, є суперництво. Це вказує на тенденцію до переоцінки власних можливостей та прагнення до перемоги за будь-яку ціну в конфліктних ситуаціях.

3. Кореляційний аналіз виявив, що високий рівень самооцінки позитивно корелює з вибором стратегії суперництва та негативно — з вибором стратегії співпраці. Це свідчить, що люди з високою самооцінкою рідше обирають конструктивні стратегії, орієнтуючись на досягнення взаємовигідних рішень.

4. Респонденти з адекватною самооцінкою частіше обирають стратегії, орієнтовані на співпрацю, компроміс або уникнення, що свідчить про реалістичне сприйняття своїх можливостей та прагнення до збереження відносин у конфліктних ситуаціях.

Результати дослідження можуть бути використані як основа для подальших наукових досліджень у цій області та розробки програм для розвитку емоційного інтелекту та міжособистісних навичок. Вивчення цієї теми є важливим етапом у розумінні психологічних механізмів, що впливають на поведінку людини в ситуаціях конфлікту та сприяє створенню більш ефективних підходів до управління міжособистісними відносинами.

ЛІТЕРАТУРА

1. Михайлишин У. Б. Вплив самооцінки на конфліктну поведінку підлітків. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2022. Вип. 3. С. 86–92. (Серія: Психологія). DOI 10.32782/psy-visnyk/2021.3.17
2. Сверчкова А. Психологічні особливості самооцінки особистості як предиктору поведінки у конфліктних ситуаціях. Київ, 2023. 29 с.
3. Смілянська М. О. Самооцінка як чинник стратегії поведінки особистості у подружніх конфліктах. Дипломна робота на здобуття освітнього ступеня бакалавра спеціальності «Психологія». Національний авіаційний університет. Київ, 2022. 41 с.

УДК 159.9:378

MAZUREK EMILIA,

PhD in pedagogical sciences, lecturer, Department of Educational Research Faculty of Educational Sciences University of Lodz, Poland

DEVELOPING RESILIENCE THROUGH LIFELONG LEARNING

In the course of life a person experiences many unexpected situations, sometimes difficult, stressful or traumatic. They concern various areas of life, including professional, family, health and personal. Coping with these situations is facilitated by resilience, which in popular terms is defined as «the capacity to persist in the face of change, to continue to develop with ever changing environments» (Folke, 2016, p. 44). According to American Psychological Association resilience is «the process and outcome of successfully adapting to difficult or challenging life experiences, especially through mental, emotional, and behavioral flexibility and adjustment to external and internal demands» (<https://dictionary.apa.org/resilience>, accessed 9.11.2024). Resilience is not only surviving the crisis and adapting to changed conditions by taking actions to maintain current development, but also the transformation in the face of the crisis, setting new directions for further growth and development. There are many factors that contribute to how well people adapt to adversities, among them personality traits, the ways of viewing the world, the availability and quality of social resources, coping strategies, previous life experiences and coping with them. Therefore, resilience is a dynamic capacity that can be strengthened over the course of life. Resilience is an ability to continue to learn in dynamic environments, and, at the same time, it is a resource of previous learning.

With the widespread adoption of the concept of lifelong learning in thinking about adult education, there has been a shift in focus from teaching to learning (Malewski, 2022). Lifelong learning is a process that starts at birth and extends across the lifespan. Lifelong learning recognizes all modalities of learning: formal (institutionalized, based on educational programs prepared and implemented by teachers, leading to recognized qualifications), non-formal (institutionalized, alternative or complementary to formal education, based on educational programs prepared and implemented by experts, educators and trainers, usually not leading to recognized qualifications), informal (not institutionalized, not based on educational programs, self-directed), and random learning (accidental learning, often unconscious).

As previously mentioned, life experience is one of the key factor of building resilience. People who have experienced difficult situations and managed to rise from them often become stronger. Life experience teaches them that they are able to meet challenges, which in turn contributes to building their resilience. Strong evidence for the experience of positive change that occurs as a result of the struggle with highly challenging life crises comes from the concept of Post Traumatic Growth (Tedeschi & Calhoun, 2004). Self-reflection, giving meaning to life experiences and drawing conclusions from them for the future, helps develop resilience. At the same time, many well-recognized andragogical theories point to the role of life experience and self-reflection on life experience as a basis for informal learning and random learning. These include, among others the existential learning theory (Jarvis, 2004), the biographical learning theory (Alheit, 1995; Dubas, 2015), and the narrative learning theory (Clark & Rossiter, 2008; Clark, 2010; Goodson et al., 2010). Life experience and the reflections derived from it constitute a certain substitute for scientific knowledge in the process of lifelong learning (Malewski, 2022). Therefore, a person does not learn solely on the basis of knowledge transmitted in institutionalized education. Humans also learn on the basis of their own and the others' experiences, their own and the others' biographies, and on narratives about themselves, the others, the world and culture. The effects of this learning can increase the capacity to adapt to adversities and cope with them. Therefore, practical use of the assumptions of the mentioned andragogical theories can help in developing resilience.

ЛІТЕРАТУРА

1. Alheit P. (1995). *Biographical learning: Theoretical outline, challenges and contradictions of a new approach in adult education*, [in:] P. Alheit, A. Bron-Wojciechowska, E. Brugger, P. Dominicé (eds.), *The Biographical Approach in European Adult Education* (pp. 57–74), Verband Wiener Volksbildung, Wien.
2. APA Dictionary of Psychology, <https://dictionary.apa.org/resilience> (accessed 9.11.2024).
3. Clark C. M. (2010), Narrative Learning: Its Contours and Its Possibilities. *New Directions For Adult & Continuing Education*, 126, Special Issue «Narrative Perspectives on Adult Education», 3–11.

УДК 316.6

MARCINOW TERESA,

PhD in Philosophy, lecturer, Department of Studies in Science, Technology and Society Faculty of Management Wrocław University of Science and Technology, Poland

THE DIALOGICAL I-THOU RELATIONSHIP AS FOUNDATION FOR SOCIAL DEVELOPMENT OF PERSONALITY: TECHNOLOGICAL CONTEXT

Modern societies almost all over the world base an important part of their activities on the electronic flow of information. The development of society and human interaction are and will increasingly be connected with electronic media. In this context, it is therefore legitimate to address the topic of creation and formation of interpersonal relationships as a central issue in relation to the formation of the community. In order to grasp the characteristics of the interpersonal encounter, it is worth referring to the work of philosophical anthropology, with particular reference to the philosophy of dialogue as the one that makes reflection on the interpersonal encounter a crucial point to its considerations. On the basis of this type of philosophical reflection, the importance of a direct relationship for the formation of the human self can be presented.

One can hope that the focus on reliable philosophical solutions to the subjectivity of the human being and the dialogical character of its consciousness will provide a foundation for further interdisciplinary reflection on the social development of personality.

With the development of information technology, with particular reference to AI, we are facing social changes whose effect will be making the presence of technology a permanent feature of human development. One possible example is mediated electronic communication. The vision of increased mediation in human relationships is unfolding in front of the next generation. This raises a fundamental concern about maintaining a proper distance towards technology and the underestimation of the role and importance of direct human relationships. In the face of technological immersion, which often results in addiction, there is a danger that many people — peculiarly young people — will be satisfied with only a substitute of real relationships (interactions with AI) rather than deeper interpersonal relationships.

According to the philosophy of dialogue, the interpersonal encounter is the area in which a human fully becomes a person through a direct encounter with another person. Thus, it is even more important to emphasize the need to understand the role of the direct encounter for the proper development of the human person.

The philosophy of dialogue proposes overcoming superficial judgement and apparent truth, encourages reflection on one's mindset towards another person and, as a consequence of the dialogical attitude adopted, contributes to avoid cognitive distortions. It is based on an authentic, direct encounter requiring an openness to the unknown, requiring a 'Thou' response. The multifaceted nature of this fundamental event for humans - the encounter — impacts the entirety of the created interpersonal relationships. Among other things, a well-understood attitude towards the 'Thou' makes to my 'I' a significant limitation to committing cognitive errors such as schematic simplifications and stereotypes leading to incorrect interpretations of the surrounding reality.

The 'I-Thou' relationship, according to dialogic thinking, requires a conscious confrontation with one's own assumptions, views, attitudes and behavior towards another and, on the basis of this ethical reflection, encourages the development of an attitude of openness. Understanding the profound dialogical dimension of the 'I-Thou' relationship has its uses both at an early stage of human development, when interpersonal relationships are being formed, during the process of socialization, of the conscious undertaking of social roles and the understanding and acceptance of responsibility, and as a tool for resolving dilemmas and taking action when life adversities make acknowledged values to be questioned.

УДК 159.9:316.46

МАЦАК ВІКТОРІЯ МАКСИМІВНА,

здобувач вищої освіти навчальної групи ПП-21 Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

Науковий керівник: Кононець Марія Олександрівна, кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри психології та педагогіки Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

ВПЛИВ ДЕСТРУКТИВНОГО ЛІДЕРСТВА НА ФОРМУВАННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ БАР'ЄРІВ У СОЦІАЛЬНОМУ РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ

Деструктивне лідерство, що характеризується токсичною поведінкою, емоційним маніпулюванням, ігноруванням потреби підлеглих та підвищеним контролем, стає серйозною загрозою для психічного здоров'я та соціального розвитку особистості. Такий стиль лідерства призводить до формування у людей психологічних бар'єрів — психічних станів, що мають прояв у неадекватній пасивності суб'єкта, що перешкоджає виконанню ним тих чи інших дій, як-от низька самооцінка, страх перед прийнятими рішеннями, недовіра до оточення та соціальна ізоляція. Під впливом токсичних керівників люди втрачають віру у власні сили та обмежують свою здатність до ефективної соціальної взаємодії, що в довгостроковій перспективі заважає їхньому особистісному зростанню та адаптації в суспільстві.

Проблему деструктивного лідерства досліджували вітчизняні науковці: М. Кононець, М. Туленков, Л. Шморгун та зарубіжні науковці: С. Айнашен, Р. Бейлз, Е. Богардус, Д. Грінберг, Р. Дафт, Р. Кеттел, К. Левін, Д. Макклелланд, Ч. Менз, М. Рокіч і Ф. Хайдер. В цілому, проблема, пов'язана з деструктивним лідерством, полягає в тому, що воно не лише формує психологічні бар'єри у працівників, але й має руйнівний вплив на їхнє психічне здоров'я, соціальну взаємодію та особистісний розвиток, що негативно позначається на загальному стані організації.

Мета даної публікації: теоретично обґрунтувати вплив деструктивного лідерства на формування психологічних бар'єрів, таких як низька самооцінка, страх прийняття рішень, недовіра та соціальна ізоляція, у контексті соціального розвитку особистості.

У сучасному розумінні лідерство виконує функцію не лише керівництва, але й формування соціальної атмосфери, де особистість має змогу розвиватися. Проте, деструктивне лідерство, що базується на авторитарних та маніпулятивних підходах, створює значні психологічні бар'єри для підлеглих. Такий стиль керівництва часто супроводжується токсичною поведінкою, емоційним маніпулюванням та ігноруванням потреб співробітників, що впливає на їхню здатність до самореалізації та ефективної соціальної взаємодії [3, с. 28].

Одним із головних наслідків деструктивного лідерства є формування у підлеглих низької самооцінки. В умовах постійної критики та відсутності підтримки з боку керівника, співробітники починають сумніватися у власних силах та значущості своєї роботи. Це може призвести до невпевненості у власних рішеннях і страху прийняття відповідальності, що значно обмежує їхню ініціативність та бажання брати участь у важливих для організації процесах. Таким чином, занижена самооцінка стає одним із психологічних бар'єрів, що заважає особистісному та соціальному розвитку [1, с. 206–213].

Ще одним важливим аспектом є недовіра, що виникає під впливом деструктивного лідера. Маніпуляції, непослідовні вимоги та відсутність прозорості в управлінні призводять до того, що підлеглі починають сумніватися не лише в керівнику, але й у своїх колегах. Це руйнує командний дух та робить неможливим побудову здорових міжособистісних відносин. У результаті, люди стають ізольованими, уникають взаємодії та спільної роботи, що негативно впливає на їхню соціальну адаптацію [там же].

Також під впливом деструктивного лідерства розвивається соціальна ізоляція. Постійний контроль та негативні оцінки з боку керівника сприяють зниженню соціальної активності співробітників. Вони можуть відчувати себе непотрібними або недостатньо компетентними, що знижує їхню участь у соціальній та робочій взаємодіях. Ізоляція в колективі перешкоджає як професійному, так і особистісному зростанню, погіршуючи психоемоційний стан індивіда.

Розглядаючи деструктивне лідерство у контексті його впливу на соціальний розвиток особистості, можна побачити, що така поведінка керівників формує численні бар'єри, що обмежують працівників у досягненні їхнього особистісного та професійного потенціалу. Американський дослідник Блейк Ешфорт описує таких лідерів як «тиранів», коли вони застосовують свою владу в деструктивний спосіб: принижують і нехтують підлеглими, вирішують конфлікти через власні рішення, застосовують непередбачувані покарання тощо [2, с. 755–778].

Отже, деструктивне лідерство не лише заважає соціальному розвитку, але й викликає низку психологічних бар'єрів, що блокують потенціал особистості. Авторитарний стиль управління та непослідовні дії керівника формують у підлеглих низьку самооцінку, недовіру та соціальну ізоляцію, що зрештою заважає їм повноцінно брати участь у командній роботі та реалізовувати себе. Таким чином, деструктивний стиль керівництва становить значну перешкоду на шляху до розвитку сприятливої соціальної атмосфери.

Здійснивши теоретичний аналіз впливу деструктивного лідерства на формування психологічних бар'єрів у соціальному розвитку особистості, можна зробити такі висновки: 1) авторитарний і маніпулятивний стиль управління формує психологічні бар'єри, що перешкоджають соціальному та особистісному розвитку співробітників; 2) постійна критика та брак підтримки з боку деструктивного керівника сприяють виникненню низької самооцінки у підлеглих, що обмежує їхню ініціативність та впевненість; 3) маніпулятивність і непрозорість дій керівника руйнують довіру між колегами, погіршуючи командну роботу та ізолюючи працівників; 4) постійний контроль і критика знижують соціальну активність співробітників, що перешкоджає їхній соціальній адаптації та емоційному благополуччю; 5) організації повинні вживати заходів для попередження деструктивної поведінки керівників щоб забезпечити сприятливе робоче середовище, що підтримує розвиток особистості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Психологія лідерства : [навч. посібн.] / За заг. ред. к. психол. н., проф. О. В. Винославської. — К. : КВІЦ, 2020. — 252 с.
2. Ashforth B., Petty Tyranny in Organizations. *Human Relations*, Vol. 47, № 7, 1994, pp. 755–778.
3. McCall M., Lombardo M. *Off the track: Why and how successful executives get derailed*. Greensboro: Center for Creative Leadership. № 21. 1983. 28 с.

УДК 159.9

МИЗЕНКО ХРИСТИНА ЮРІЇВНА,

здобувач вищої освіти навчальної групи ПП-21 Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

Науковий керівник: Волянюк Наталія Юріївна, доктор психологічних наук, професор, завідувачка кафедри психології та педагогіки Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

ПОТЕНЦІЙНА СХИЛЬНІСТЬ ДО РЕАЛІЗАЦІЇ ОКРЕМИХ ФОРМ ВІКТИМНОЇ ПОВЕДІНКИ В ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ

Стрімкі зміни в різних сферах суспільства спричиняють зростання напруженості, невизначеності та конфліктності серед людей. Одним з наслідків негативних соціальних явищ є підвищення рівня віктимізації населення. Перехід українських університетів на дистанційне навчання — це виклик, що обумовлює ускладнення перебігу соціалізації сучасної молоді. Активна взаємодія та живе спілкування із членами референтної групи відіграють важливу роль у соціалізації молоді. На дистанційному навчанні ці можливості значно обмежені, що ускладнює формування соціальних вмінь та соціальних компетенцій. Внутрішня кризовість, рефлексування свого внутрішнього світу, невизначеність свого місця у соціумі, протиріччя, зумовлені перебудовою механізмів соціального контролю — це ті внутрішні умови, що посилюють вразливість сучасної молоді та зумовлюють вибір не завжди адаптивної моделі поведінки. За таких обставин проблеми віктимної поведінки стають все більш популярними напрямками дослідницької діяльності психологів. І це цілком природно, позаяк у цій складній та інтенсивно досліджуваній галузі залишається чимало невирішених проблем. Серед них — виявлення і попередження віктимності особистості та її переходу у віктимну поведінку.

Систематизація наукових підходів до вивчення означеної проблеми свідчить, що віктимність визначається як складна та багатоаспектна властивість особистості. Поняття «віктимна поведінка» трактується як свідома та несвідома поведінка жертви, що провокує, сприяє та зумовлює в певній ситуації, формуванню умов, за яких виникає можливість спричинення їй шкоди протиправними діями. Головна ознака віктимної поведінки — це діяльність або бездіяльність особи, що сприяють тому щоб людина опинилася в ролі жертви.

Майже кожна молода людина набувала статусу жертви упродовж свого життя, і навіть неодноразово. Більшість таких випадків, де особа стикається з ситуаціями психологічного насильства, є середовище однолітків, яке в більшій мірі припадає на шкільні роки, ніж на студентські, визначаючи шкільні роки більш психологічно небезпечними для несформованої особи. Отже можна виокремити таку особливість формування віктимної поведінки, як набутий травматичний досвід, пов'язаний з нав'язаним засвоєнням поведінки жертви, що сприяє відтворенню цієї ролі в подальшому житті [3].

Ризик віктимізації залежить від низки індивідуальних чинників соціалізації майбутнього віктима у дитинстві (неправильне виховання, відсутність такого, невдалий шлюб значущих інших, домінування в родині одного з значущих інших, соціальне відчуження дитини), а також індивідуальних факторів (низька самооцінка, пригніченість, психопатія, невротизм, професійні фрустрації, психологічне насильство, фобії), способу життя, досвіду і частоти попередньої віктимізації потенційної жертви. Соціокультурні фактори, які виділяються у якості додаткових детермінант віктимізації (урбанізація, безробіття, маргинальність, мода, стереотипи віктимної поведінки тощо), теж відіграють роль у формуванні комплексу причин і умов існування віктимізації у всіх її проявах серед молоді [1].

Механізмом віктимізації можуть виступати як ситуативні фактори (конфлікти, стрес), так і хронічні: специфічний емоційний стан (емоційна лабільність, нейротизм, підвищена агресивність, тривожність) та індивідуально-типологічні властивості (підвищена конфліктність або демонстративна нерішучість і невпевненість) [2].

Особливу увагу психологи приділяють феномену порушення фізичних і емоційних кордонів, в наслідок якого травматичний досвід фіксується і стає хронічним. Загальна віктимність залежить від віку, статі, та виду діяльності, також соціального статусу, а специфічна віктимізація — це вид психічної, психологічної та емоційної нестабільності особистості.

Віктимність у юнацькому віці може проявлятися у різних формах, проте характерною для них всіх є неадаптивна стратегія поведінки на рівні «втєкти», «ізолюватися» або «уникнути».

Мета роботи полягала у виявленні потенційної схильності до реалізації окремих форм віктимної поведінки в осіб юнацького віку.

Для вимірювання потенційної віктимності застосовано тест-опитувальник «Схильність до віктимної поведінки» О.О.Андроннікової. Кількість осіб, які брали участь у дослідженні склала — 59,1% чоловічої статі та 40,9% жіночої статі. Серед опитуваних 72,7 % мають повних 18 років, 22,7% — 19 років, 2,3% — 20 років. Серед них були студенти таких факультетів, як: ММІ, ВПП, ІЕЕ, ФСП. Опитування проходило у форматі онлайн https://docs.google.com/forms/d/e/1FAIpQLSc4EE_a1GyrAUUh9ak7h-уројIfEOaRnFEх1vQ0Bnz2hUMbkQ/viewform?usp=sf_link

У результаті аналізу емпіричного масиву даних виявлено, що у осіб юнацького віку схильність до прояву віктимної поведінки не є високою. Загальні результати за окремими шкалами: «Агресивна поведінка»: у 29,0 % — нижче норми, у 48,0% — норма, у 23,0% — вище норми. «Схильність до саморуйнівної поведінки»: у 55,0% — нижче норми, у 34,0% — норма, у 11,0% — вище норми; «Схильність до гіперсоціальної поведінки»: у 41,0% — нижче норми, у 43,0% — норма та у 16,0% — вище норми; «Схильність до залежної поведінки»: 48,0% — нижче норми, у 41,0% — норма, та у 11,0 % — вище норми; за шкалою «Реалізованої віктимності» у 70,0% опитуваних зафіксовано показники, які є нижчі за норму, у 25,0% — середні та у 5,0% — вищі за норму.

Запобігання прояву віктимної поведінки в осіб юнацького віку має на меті забезпечити: підвищення рівнів самопізнання; набуття навичок ефективної взаємодії у процесі соціалізації; корекцію деструктивних особистісних установок, стереотипів; набуття ними психологічного імунітету; умінню говорити «ні».

ЛІТЕРАТУРА

1. Віктимологія та агресологія: навчальний посібник / [Н. Ю. Волянук Г. В. Ложкін; В. В. Папуша]; за заг. ред. Н. Ю. Волянук, Г. В. Ложкіна. Р.: «Прінт Хауз», 2010. 265 с.
2. Папуша В.В. Психолого-педагогічні чинники запобігання віктимній поведінці підлітків : автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07 / Владислав В'ячеславович; НАПН України, Інститут психології ім. Г. С. Костюка. Київ, 2018. 20 с.
3. Петрунько О., Паціора Г. Особливості віктимної поведінки молоді. *Вчені записки Університету «КРОК»*, 2023. 2 (70), 159–165. <https://doi.org/10.31732/2663-2209-2022-70-159-165>

УДК 316.62-057.87:159.923.2

МІНЯЙЛО ОЛЕКСАНДРА ДМИТРІЇВНА,

здобувачка вищої освіти навчальної групи ПП-21 Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

Науковий керівник: Хілько Світлана Олександрівна, кандидатка психологічних наук, доцентка, доцентка кафедри психології та педагогіки Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ В УМОВАХ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

Комунікативна компетентність є ключовою навичкою сучасної молоді, важливою для соціальної адаптації та побудови взаємин. У студентський період відбувається інтенсивна соціалізація, коли молоді люди формують вміння висловлювати свої думки, вести діалог та працювати в групі. Дослідження психологічних особливостей розвитку комунікативної компетентності студентів є актуальними, оскільки вони мають потенційний вплив на підготовку нового покоління професіоналів та успішну адаптацію молоді до вимог сучасного суспільства.

Комунікативна компетентність як психологічний феномен була предметом досліджень таких науковців, як Н. Волкова, А. Єрмоленко, К. Ясперс. Особливості комунікативної компетентності розкрито у працях Л. Войтенко, І. Дружиніної, Л. Співак та інших.

Мета даної публікації: виявити психологічні особливості розвитку комунікативної компетентності студентської молоді в умовах освітнього середовища.

Актуальні психологічні дослідження фокусуються на індивідуальних цінностях, комунікативній культурі та самоактуалізації особистості. Комунікативна компетентність як сукупність якостей, що забезпечують ефективну соціальну взаємодію, є предметом пильної уваги дослідників. Незважаючи на значний обсяг досліджень, проблема структури комунікативної компетентності залишається відкритою [3, с. 64–71].

Комунікативна компетентність, як одна з найважливіших, дозволяє ефективно взаємодіяти з іншими людьми в динамічному сучасному світі.

Комунікативні навички можна визначити як здатність ефективно взаємодіяти з іншими людьми, досягаючи особистих цілей; міжособистісний досвід, здобутий у процесі соціалізації; вміння використовувати знання та навички для успішної комунікації; особистісна якість, що забезпечує ефективне спілкування; система навичок, що дозволяє орієнтуватися в соціальному середовищі.

Досягнення комунікативної компетентності залежить як від зовнішніх (зміни в суспільстві, доступність навчання, комунікативне середовище), так і від внутрішніх чинників (прагнення до саморозвитку, вроджені здібності). Розвиток комунікативних навичок формує «комунікативне ядро особистості», впливаючи на її характер, емоції та здібності.

Комунікативна компетентність формується під впливом культурного середовища, професійного навчання та індивідуальних особливостей (темперамент, комунікабельність, емпатія). Вона базується на знанні норм, правил і цінностей спілкування, а також на засвоєнні соціальних ролей.

Комунікативна компетентність — це ключова здатність сучасного спеціаліста, що передбачає вміння ефективно спілкуватися, розуміти співрозмовника та обирати адекватну модель поведінки в різних ситуаціях. Вона включає в себе комунікабельність, емпатію, вміння керувати емоціями та адаптуватися до соціальних взаємодій [1, с. 7–9]. Ці навички є надзвичайно важливими під час навчання в закладі вищої освіти, коли студент стикається з новими соціальними викликами.

Особливістю розвитку комунікативної компетентності серед студентів є безпосередній зв'язок між соціалізацією та навчальним процесом. Активна взаємодія з одногрупниками та викладачами сприяє формуванню навичок через групові проекти, дискусії та колективні завдання. Це середовище не лише стимулює розвиток вербальних і невербальних вмінь, а й допомагає формувати емоційну компетентність, необхідну для ефективної взаємодії в різних соціальних ситуаціях.

Період навчання в університеті часто супроводжується складними процесами соціальної адаптації. Водночас, саме в цей час активно розвиваються фізичні та психологічні характеристики особистості, що, у свою чергу, впливає на формування індивідуального стилю діяльності.

Розвиток комунікативних навичок студентів тісно пов'язаний із розвитком їхнього мислення. Різноманітні навчальні завдання стимулюють установлення зв'язків, аналіз інформації та пошук оптимальних рішень. Для ефективного розвитку комунікативних вмінь у професійному навчанні завдання мають бути актуальними, мати кілька можливих відповідей та бути інформативно насиченими.

Технічні спеціалісти, хоча й володіють глибокими знаннями у своїй галузі, часто стикаються з проблемами в комунікації. Причина криється в особливостях їхньої підготовки, яка орієнтована переважно на технічні дисципліни. Внаслідок цього, вони можуть відчувати труднощі у встановленні контактів, адаптації до різних соціальних ситуацій та публічних виступах. Таким чином студенти технічних спеціальностей можуть мати менш розвинені комунікативні навички, оскільки їхні професії не вимагають постійного спілкування з людьми. Це контрастує з гуманітаріями, які мають більше можливостей розвинути комунікативні навички в процесі навчання.

Гуманітарні спеціальності, зосереджені на вивченні людської поведінки, соціальних взаємодій та культури, дають студентам змогу глибше розуміти емоції, мотивацію та взаємозв'язки між людьми. Аналізуючи комунікативну компетентність майбутніх психологів, Н. Завіниченко виділяє три ключові компоненти: теоретичні знання про спілкування, практичні навички ефективного взаємодії та розвинені емоційні здібності, такі як емпатія та рефлексія [2].

Комунікативна компетентність майбутнього спеціаліста включає: мотивацію — усвідомлення ролі спілкування в професії, цінності міжособистісних взаємин; знання — розуміння особливостей різних типів професійного спілкування; навички — володіння ефективними прийомами вербальної та невербальної комунікації.

Отже, психологічні особливості розвитку комунікативної компетентності в освітньому середовищі, зокрема у студентів, які проходять активну соціалізацію, полягають у формуванні базових професійних комунікативних навичок. Під впливом навчального середовища студенти адаптуються до нових соціальних умов, розвивають особистісні риси, такі як емпатія, комунікабельність, вміння керувати емоціями та адаптуватися до різних ситуацій. Комунікативна компетентність є основою будь-якої професії. У студентські роки закладаються основи спілкування, які включають не лише здатність говорити, а й вміння розуміти й співпрацювати. Її структура є універсальною, але конкретні прояви можуть варіюватися залежно від майбутньої спеціалізації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бабай Л. В., Аленіна І. С. Комунікативна компетентність фахівців. *Сучасні питання філології: теоретична та прикладна лінгвістика* : мат. III Всеукр. наук.-практич. конф., 9 грудня 2021 року. Полтава : ПШП, 2021. С.7–9.
2. Завіниченко Н. Б. Особливості розвитку комунікативної компетентності майбутнього психолога системи освіти: дис. ... канд. психол. наук. Київ, 2003. 229 с.
3. Казібекова В. Ф. Психологічні особливості комунікативної компетентності майбутніх фахівців. *Інсайт: психологічні виміри суспільства*. Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2019. №. 2. С. 64–71.

СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ ЯК ПРОСТІР ДЛЯ САМОПРЕЗЕНТАЦІЇ ТА ПОШУКУ ІДЕНТИЧНОСТІ ОСОБИСТОСТІ

Стрімкий розвиток інформаційно-цифрових технологій та процеси глобалізації створили нові умови для формування та розвитку сучасної молоді. Доступність та надзвичайна за обсягом кількість різноманітної інформації в Інтернет-мережі стала для сучасної молодої людини джерелом додаткових можливостей і викликом, водночас. Особливий інтерес в Інтернет-просторі представляють соціальні мережі, як інструмент, взаємодії між людьми, який «стирає», нівелює відстані та обмеження.

Соціальні мережі — це онлайн платформи, що дозволяють ділитися думками, ідеями та інформацією шляхом створення віртуальних спільнот [2]. Важливим аспектом, що може полегшити віртуальну взаємодію з іншими онлайн-користувачами є самопрезентація особистості. Самопрезентація передбачає вміння якісної та ефектної подачі себе, включає індивідуальний стиль спілкування, неповторний образ, який імпонує та подобається не тільки самому собі, а є також привабливим для інших користувачів. Самопрезентацію часто розглядають, як управління враженнями для визначення багатьох стратегій та тактик, які використовуються індивідом у випадку створення контролю зовнішнього іміджу та враження про себе, які особа показує оточуючим. Водночас, М. Снайдер зазначав, що не всі можуть в однаковій мірі керувати враженнями про самого себе. Особистості, в яких наявний високий рівень саморефлексії будують свою поведінку, в першу чергу, керуючись внутрішнім «Я», а особистості з низьким рівнем саморефлексії — працюють здебільшого на враження, яке вони хочуть сформувані. Снайдер вважав, що люди, які великого значення надають враженню про них, схильні до самомоніторингу [1].

На думку Е. Гофмана, самопрезентація формує ідентичність особистості через очікування, що спостерігачі серйозно сприймуть створюване враження. Сприйняття наших дій залежить від розуміння оточуючими нашої поведінки, що вказує на залежність самопрезентації від соціальної ситуації та очікувань. Самопрезентація за Е. Гофманом включає 3 компоненти: 1) Хто презентує? (мета самопрезентації, адекватність самооцінки, впевненість); 2) Кому презентують?; 3) Що саме презентують? Саме тому, необхідно звертати особливу увагу на мету самопрезентації, яка не завжди носить характер гіперболізованого ідеалізованого образу індивіда. Може бути абсолютно протилежна картина, що свідчитиме про мотиви захисної або віктимної поведінки тощо.

Таким чином, соціальні мережі виконують роль соціального майданчика, на якому молоді люди позиціонують, подають себе через фото, публікації, коментарі. Прагнення віднайти власну ідентичність в віртуальному просторі відбувається в складних та суперечливих умовах, коли бажання відповідати очікуванням інтернет-оточуючих може стати домінуючим, і створити додаткові перешкоди на шляху до самоідентифікації [4].

Зважаючи на те, що якісна подача себе може посприяти популярності та збільшити кількість контактів, молоді люди зазвичай прагнуть використовувати цю опцію, вибираючи найбільш ефектний образ чи стиль презентації власної персони. Використання різноманітних фільтрів, креативних нік-неймів, афоризмів в описі себе, цікавих або нестандартних аватарок та фото в профілі допомагають користувачеві створити яскравий віртуальний образ «Я». Даний процес може позитивно відобразитися на самооцінці особистості та її самоствердженні. В той же час, Інтернет-простір передбачає свободу висловлювань та певну анонімність користувачів, які можуть «хейтити» — давати оціночні судження, писати гнівні та агресивні коментарі, провокаційні дописи тощо. Мета таких дій може бути доволі різноманітною – від низького рівня культури та вихованості до всіляких провокацій, помсти тощо. Залежно від віку, статі, індивідуально-психологічних характеристик користувача зазначені процеси можуть негативно відобразитися на психо-емоційному стані молодої людини.

В 2021 році в результаті проведеного К. Байером дослідження, щодо впливу соціальних мереж на молодь визначено позитивні та негативні сторони. Позитивними аспектами є підвищення соціальної взаємодії; розвиток самовираження; стимулювання освіти. До негативних: збільшення стресу та тривожності; відчуття самотності; зниження самооцінки [3].

Результати різноманітних соціологічних опитувань також демонструють невтішну статистику: 1. Дві третини користувачів фейсбуку незадоволені своєю зовнішністю. Більше половини людей зізналися, що зробили висновок про власну «непривабливість» після порівняння своїх фото зі світлинами інших. Близько 80% опитаних більше довіряють відгукам «онлайн-друзів, ніж думці «оффлайн-друзів»; 2. У розвинених країнах кожне третє розлучення пов'язане з активністю в соціальних мережах; 3. Щорічно у світі реєструється близько 100 вбивств, спричинених образливими повідомленнями в Інтернеті; 4. Дослідження засвідчили, що надмірне захоплення соцмережами збільшує ризик суїциду і підриває імунітет. 5. Соцмережі призводять до збільшення кількості злочинів проти неповнолітніх на сексуальному ґрунті у 26 разів; 6. 42 % користувачів фейсбуку хвилюються, що з їхніми акаунтами трапиться щось погане. Цю фобію західні психологи назвали FAD (Facebook Addiction Disorder) — Фейсбук-залежність [2].

Отже, самопрезентація особистості в соціальних мережах є цікавим феноменом та актуальним предметом дослідження, оскільки віртуальний простір на сьогоднішній день — це безмежний майданчик для реалізації сучасної молодої людини, а соціальні мережі — зручний та доступний інструмент взаємодії, пошуку однодумців, обміну ідеями та думками, утворення різних спільнот, тому якісна подача себе може відіграти визначальну роль в подальшому просуванні та популярності особистості. Водночас, у віртуальному просторі молода людина зустрічається з різноманітними викликами, на кшталт бажання відповідати очікуванням інтернет-оточуючих шляхом гіперболізації власних позитивних чи негативних сторін тощо. Така деформована самопрезентація може негативно відобразитися на адекватності самооцінки особистості та її ідентичності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Особливості самопрезентації молоді у соціальних мережах. URL: <https://naub.ua/ua/osoblyvosti-samoprezentatsiji-molodi-u-sotsialnyh-merezhah/> (дата звернення: 16.11.24)
2. Соціальні мережі: користь, шкода, цікавинки. Перша частина. URL: <https://smila.city/cards/296455/socialni-merezhi-korist-shkoda-cikavinki> (дата звернення: 16.11.24)
3. Bayer C. K. The Impact of Social Media on Youth: A Systematic Review. *Journal of Adolescent Health*, 2021. 68 (2). P. 277–284.
4. Erving Goffman: The Presentation of Self in Everyday Life. URL: https://www.researchgate.net/publication/384827912_Erving_Goffman_The_Presentation_of_Self_in_Everyday_Life (дата звернення: 16.11.24)

УДК: 378.373.2

МОЩЕНКО АНАСТАСІЯ СЕРГІЇВНА,

здобувач вищої освіти навчальної групи ХД-в31ф Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

Науковий керівник: **Воляннюк Наталія Юріївна**, доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри психології та педагогіки Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

НЕОБХІДНІСТЬ ІНТЕГРАЦІЇ ЦИФРОВОЇ ОСВІТИ У ВИЩУ ОСВІТУ: ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ

Хоча цифрова освіта існувала в кількох різних формах раніше, по суті, це — сучасний винахід. Це цифровізація сегменту освітньої системи. У цьому дослідженні описано майбутній потенціал та труднощі інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) і цифрової освіти. Цифрова революція сприяла необмеженому доступу до інформації в глобальному масштабі. Сучасні навчальні аудиторії оснащені великою кількістю інструментів ІКТ і майже всі викладачі досягли значного прогресу в інтеграції цифрових технологій для покращення доступу здобувачів вищої освіти до інформації та можливостей спільного навчання. Система вищої освіти має прагнути використовувати силу ІКТ щоб бути конкурентоспроможною та забезпечувати високоякісну освіту внаслідок цифрової трансформації, проривних технологічних інновацій та прискорених змін.

Концепція викладання та навчання в академічних колах значною мірою включає цифрові технології [1]. Технологічний прогрес, такий як комп'ютери, стільникові телефони та Інтернет, значно вплинув на життя та діяльність споживачів освітніх послуг, впливаючи на їхні відносини зі знаннями, досвідом і методами роботи [2]. Цифрові комп'ютеризовані засоби уможливають віртуальну організацію учбово-пізнавальної діяльності здобувачів вищої освіти.

Різноманітний набір ресурсів, що швидко розвивається, є центром змін, викликаних впровадженням цифрових технологій у систему вищої освіти. Взаємодія викладача та студента стає все більш гнучкою. Зараз існують гібридні освітні сценарії, які поєднують очне, змішане та цифрове навчання. Застосування асинхронних і синхронізованих технологій у ситуаціях, які заохочують спільні та мережеві навчальні бесіди та обмін знаннями. Освіта тепер «постійна» через трансформацію «часу для навчання», спричинену цифровими технологіями та навчальним середовищем. Є занепокоєння щодо того як цифрові технології революціонізують, збагатять і допоможуть освіті через їхній постійний розвиток і використання у вищих навчальних закладах [2].

Дослідження особливостей онлайн-викладання та навчання є актуальною роблемою сьогодення. Е.С. Калло та А.Д. Язон [1] досліджували елементи, що впливають на мотивацію студентів використовувати онлайн-навчальні ресурси. Група дослідників [2] вивчаючи бар'єри на шляху використання електронного навчання в сучасному світі виявили, що низька самооцінка вчителів щодо знань та навичок у сфері освітніх технологій мають вирішальне значення. Окремою проблемою, на яку звернули увагу дослідники, є брак знань, навичок та мотивації серед учнів щодо використання електронного навчання в академічних цілях. Численні дослідження вивчали методи, що пропонують студентам ефективно онлайн-викладання та навчання.

Впроваджуючи змішане навчання та віртуальні технології, заклади вищої освіти змушені змінювати методи навчання. Основна проблема полягає в тому, що студенти не беруть участі, незважаючи на численні навчальні стратегії [3].

Одним із необхідних факторів для ефективного навчального процесу та академічної успішності є підготовка студентів до цифрового навчання. Тим не менш, на відміну від очної освіти, дистанційне навчання не забезпечує «особистої присутності», що ускладнює оцінку рівня зосередженості його свідомості на вибірковому сприйнятті [2].

Незалежно від конкретної комп'ютерної платформи чи програмного забезпечення, суб'єкти науково-педагогічної діяльності мають володіти цифровою грамотністю — набором знань, умінь та навичок, які необхідні для безпечного та ефективного використання цифрових технологій та ресурсів інтернету.

Іншими словами, цифрова грамотність це здатність особистості, яка полягає у ефективному використанні технологій для пошуку інформації, оцінки джерел та спілкування з іншими. Цифрову освіту можна класифікувати як адаптивну, змішану, персоналізовану та віртуальну.

Технологія навчання, яка називається адаптивним навчанням, оцінює розуміння суб'єктом учіння предмету, використовуючи найновіші розробки штучного інтелекту. Адаптивна система навчання налаштовує подачу контенту, аналізуючи сильні та слабкі сторони студентів, використовуючи відгуки.

Щоб підготувати здобувачів вищої освіти до швидкого розвитку технологій, необхідно сформувати у них здатність швидко засвоювати технічні новинки і нові технології. Використання всіх категорій цифрових технологій, а саме текстових, графічних, звукових, відеоданих сприяє покращенню процесу та результатів навчання здобувачів вищої освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Callo E. C., Yazon A. D. Are we there yet?: An analysis of the competencies of BEED graduates of BPSU-DC. *Int. Multidiscip. Res. J.* 2022, 4, 50–59. 21.
2. Jokiaho A., May B., Specht M., Stoyanov S. Barriers to using E Learning in an Advanced Way. *Int. J. Adv. Corp. Learn.* 2018, 11, 17–22.
3. Abuhassna H., Awae F., Bayoumi K., Alzitawi D.U., Alsharif A.H., Yahaya N. Understanding Online Learning Readiness among University Students: A Bibliometric Analysis. *Int. J. Interact. Mob. Technol.* 2022, 16, 81–94

УДК 152.3

МУСУЛЕГА ІЛЛЯ ДМИТРОВИЧ,

здобувач вищої освіти навчальної групи ПП-21 Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

Науковий керівник: Блохіна Ірина Олександрівна, кандидатка психологічних наук, доцентка доцентка кафедри психології та педагогіки Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

ЕМОЦІЙНИЙ ІНТЕЛЕКТ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПОДОЛАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ТРИВОЖНОСТІ У СТУДЕНТІВ

Соціальна тривожність — це поширена психологічна перешкода, що значно ускладнює соціальну адаптацію студентів, впливаючи на їхню міжособистісну взаємодію, академічну успішність та загальне самопочуття. Незважаючи на численні дослідження, питання ефективних методів подолання соціальної тривожності залишається актуальним. Емоційний інтелект як сукупність здібностей, пов'язаних із сприйняттям, розумінням та управлінням власними емоціями, а також емоціями інших, розглядається як потенційний ресурс для подолання соціальної тривожності. Проте, механізми такого впливу, а також ефективність різних стратегій розвитку емоційного інтелекту в контексті соціальної тривожності у студентів, потребують детальнішого дослідження.

Дослідження емоційного інтелекту та його впливу на розвиток особистості з'являються у психологічній науці наприкінці ХХ ст. у працях Дж. Майєра, П. Саловея, Д. Карузо, Д. Гоулмана, К. Петридіса та А. Фернхема.

Проблему соціальної тривожності студентів, в свою чергу, досліджували І. Батраченко, М. Сурякова, М. Учитель, Є. Коць та ін. Попри значну кількість досліджень у галузі соціальної психології, проблема емоційного інтелекту у вигляді інструменту подолання соціальної тривожності у студентів залишається недостатньо розкритим та досі досліджуваним.

Початком етапу глибинного вивчення феномену емоційного інтелекту стала концепція П. Саловея та Дж. Майєра. В своїй концепції науковці описали емоційний інтелект як сукупність груп здібностей: перша група — ідентифікація емоцій (здібності ідентифікації емоцій, особливостей їх сприйняття та розрізнення); друга група включає вміння використовувати емоції для підвищення ефективності мислення і діяльності; третя група — розуміння емоцій; четверту групу утворюють здатності до управління емоціями [3, с. 167].

Завдяки Д. Гоулману, який у своїй роботі актуалізував роль та функції емоційного інтелекту у житті особистості, це поняття набуло широкої популярності. На його думку, саме емоційний інтелект відіграє головну роль в процесі взаємодії порівняно з інтелектом раціональним [3, с. 170].

Самоконтроль, на думку Д. Гоулмана, є одним з характерних компонентів емоційного інтелекту. Самоконтроль включає впевненість у собі, забезпечує здатність стримувати емоції, відкритість, адаптивність, волю до перемоги, ініціативність, оптимізм. Управління стосунками включає здатність особистості впливати, надихати, сприяти змінам, врегульовувати конфлікти, здатність до співпраці та командної роботи. Це означає, що розвинутий емоційний інтелект може допомогти людині впоратись із соціальною тривожністю [3, с. 170].

Соціальна тривожність визначає поведінку студента в різноманітних ситуаціях. Дж. Кларк описує соціальну тривожність емоційним станом людини, який проявляється внутрішнім почуттям дискомфорту, зростанням хвилювання та занепокоєнням в умовах соціальної взаємодії, страхом (почуття страху підкріплюється переконанням, що оточуючі сповнені суджень щодо суб'єкта взаємодії, переважно негативними), а також очікуванням необхідності здійснення соціальних контактів [1, с. 5].

Про внутрішнє ставлення студентів до ситуацій певного типу можна робити висновки за рівнем тривожності, про характер взаємостосунків з однолітками та людьми інших вікових категорій. Якщо цей рівень перевищує оптимальний, можна говорити про підвищений рівень тривожності.

Поведінка тривожних студентів має певні особливості. Зазвичай такі студенти не визнаються групою, але й не залишаються ізольованими, вони входять в число найменш популярних оскільки замкнені, некомунікбельні або ж навпаки — над-комунікбельні, нав'язливі, озлоблені [2, с. 85]. Також студенти з підвищеним рівнем тривожності невпевнені в собі, в своїх силах і можливостях, у них занижена самооцінка і самоповага, вони почуваються самотньо. Тривожність, що співвідноситься з цінностями, що змінюються, незадоволеністю потреби в збереженні контролю над оточуючою дійсністю, переживається студентами як емоційний дискомфорт.

На початку студентського життя молода людина стикається з багатьма труднощами, на неї впливають певні стресові чинники: зміна референтного та мікросоціального середовища в закладі освіти, нерідко зміна житлових умов, зміна звичного способу життя, у тому числі порядку навчальних занять в порівнянні зі шкільним навчанням тощо. Будь-які труднощі студентства можуть свідчити про несформованість внутрішньої позиції «Я-студент», низьку продуктивність учбово-професійної діяльності і знижують адаптацію, призводять до виникнення внутрішньої кризи, що супроводжується почуттями розгубленості та тривожності.

На виникнення та формування соціальної тривожності, на академічну успішність і становлення особистості, особливо в період юнацтва, коли існує багато аспектів емоційної нестабільності та нестійкості, впливає емоційний інтелект особистості.

Взаємозв'язок тривожності та емоційного інтелекту пояснюється тим, що високий рівень емоційного інтелекту впливає на вміння студентів розпізнавати та регулювати власні та чужі емоції. Студенти, яким притаманний високий рівень емоційного інтелекту можуть зрозуміти власні емоції та причини своїх почуттів, вміють ефективно взаємодіяти із зовнішнім світом. Окрім цього, високий емоційний інтелект дозволяє студенту з великою кількістю негативних емоцій знайти їхню першопричину, оцінити ситуацію та раціонально відреагувати на неї.

Розвиток емоційного інтелекту є важливим аспектом особистісного розвитку та успіху в житті загалом. Емоційний інтелект можна вдосконалити, хоча даний процес потребує часу та цілеспрямованості. Існує безліч вправ та методик для підвищення рівня емоційного інтелекту. Серед найвідоміших виокремлюють такі вправи як «Без маски», «Якості», «Три імені», «Автопортрет» та багато інших.

Отже вдосконалення емоційного інтелекту та емоційної сфери загалом є надзвичайно важливим та корисним інструментом подолання страху та соціальної тривожності, встановлення здорових міжособистісних взаємовідносин, що виражаються у взаєморозумінні та підтримці.

ЛІТЕРАТУРА

1. Батраченко І., Сурякова М., Учитель І. Соціальна тривожність у міжособистісній взаємодії студентів. *Вісник Львівського університету. Серія психологічні науки*. 2021. № 10. С. 3–11.
2. Блохіна І. О. Психологічні причини виникнення тривожності у студентів. *Науковий журнал «Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Психологія»*. Випуск 4. 2021. С. 82–87.
3. Блохіна І. О., Москаленко О. В. До проблеми дослідження емоційного інтелекту та його значення в процесі міжособистісної взаємодії. *Актуальні проблеми психології: Збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. Том 14: Методологія і теорія психології*. Випуск 3. Київ, 2020. С. 165–175.

УДК 159.9: 65.012.4

НЕВАДОВСЬКИЙ ОЛЕКСІЙ АНДРІЙОВИЧ,

здобувач вищої освіти навчальної групи СА-41ф Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

Науковий керівник: **Воляннюк Наталія Юріївна**, доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри психології та педагогіки Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

НЕВИЗНАЧЕНІСТЬ ЯК НЕВІД'ЄМНИЙ АТРИБУТ УПРАВЛІНСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Сучасні соціальні, економічні та військово-політичні умови в Україні створюють унікальні виклики для держави та її громадян, особливо в контексті розвитку професійних компетенцій управлінців в різних секторах. В умовах збройного конфлікту, нестабільності в економіці та швидких змін у соціальному середовищі, здатність до толерантності в умовах невизначеності стає критично важливою навичкою для фахівців. Управлінці, які працюють у звичайних комерційних компаніях, так само як і державні службовці, щодня стикаються з викликами, що потребують миттєвого прийняття рішень в умовах нестабільності, обмежених ресурсів та високих ризиків.

Дотепер смислове наповнення терміну «невизначеність» у психологічному ракурсі не є однозначним. Як слушно зазначає В. А. Семиченко, невизначеність з одного боку, містить певний негативний аспект, оскільки фіксує увагу на виникненні у людини почуття невпевненості, з іншого боку, це, безумовно, позитивний аспект, що дозволяє розглядати ситуацію з точки зору наявного у людини спектру рівнозначущих можливостей серед яких вона повинна обрати собі якусь одну [3, с.2].

Невизначеність є невід'ємним атрибутом управлінської діяльності, пронизує всі рівні прийняття рішень — від стратегічного планування до оперативного виконання завдань. У сучасному світі невизначеність змушує управлінців бути більш гнучкими, розвивати стратегічне мислення і знаходити інноваційні рішення для подолання викликів. Здатність ефективно працювати з невизначеністю визначає успіх організації і їхній потенціал для інноваційного розвитку.

Невизначеність охоплює як зовнішні, так і внутрішні виклики: непередбачуваність змін, багатозначність ситуацій, відсутність достатньої інформації для ухвалення рішень і необхідність діяти в умовах дефіциту ресурсів.

Управлінська діяльність включає планування, організацію, координацію, мотивацію та контроль. Як зазначав Г. Файоль, ці функції є основою ефективного управління. Однак саме процес прийняття рішень лежить у їхньому фундаменті і невизначеність суттєво впливає на його якість.

Ключовою особливістю управлінської діяльності є здатність ухвалювати рішення за умов багатозначності та непередбачуваності. Це вимагає не лише аналітичних навичок, але й уміння працювати з обмеженою інформацією, швидко адаптуватися до змін і сприймати невизначеність як стимул для розвитку. У такому контексті толерантність до невизначеності стає вирішальною якістю, що забезпечує керівникам стійкість і здатність досягати поставлених цілей навіть у складних обставинах [1].

Толерантність до невизначеності є критично важливою для ефективного виконання управлінських функцій. Управлінцям доводиться діяти в умовах постійних змін, дефіциту інформації та високих ризиків. Здатність приймати обґрунтовані рішення в таких умовах залежить від рівня толерантності до невизначеності, що сприяє адаптації до швидких змін; впровадженню інновацій; формуванню гнучких стратегій.

Більшість дослідників відносить толерантність до невизначеності до інтегральних здібностей, що розташовані між загальними та спеціальними, включаючи також до цієї групи здатності до цілепокладання, прогнозування, прийняття рішень і самоконтролю.

Глобалізація посилює взаємозалежність систем, ускладнюючи оцінку ризиків і наслідків рішень. Технологічні прориви, зокрема автоматизація, цифровізація та розвиток штучного інтелекту, створюють нові можливості для бізнесу, але також посилюють невизначеність і потребують від людей високої когнітивної та емоційної гнучкості. Усе це накладає значний тиск на здатність швидко адаптуватися до змін і ефективно діяти в умовах багатозначності.

В умовах сучасної України, що перебуває у стані військово-політичної кризи, роль толерантності до невизначеності значно зростає. Військова агресія створила складні умови для функціонування державних та приватних організацій, ускладнюючи прогнозування і реалізацію стратегічних цілей.

Толерантність до невизначеності дозволяє не лише зберігати стійкість до стресу, але й розглядати невизначеність як джерело нових можливостей. Вона стимулює розвиток стратегічного мислення особистості, когнітивної гнучкості та здатності знаходити нестандартні підходи у складних умовах. Саме ці якості набувають особливого значення у сучасному мінливому світі [2].

Таким чином, толерантність до невизначеності забезпечує стабільність і розвиток організацій навіть у найбільш кризових ситуаціях.

ЛІТЕРАТУРА

1. Брюховецька О. В. Психологічні особливості толерантності до невизначеності в управлінській діяльності як однієї зі складових професійної толерантності керівників загальноосвітніх навчальних закладів. *Проблеми сучасної психології*. 2015. № 27. С. 70–81.
2. Саннікова О. П., Санніков О. І. Толерантність до невизначеності як предиктор прийняття рішень особистістю. *Вісник післядипломної освіти. Серія : Соціальні та поведінкові науки*. 2020. Вип. 12 (41). С. 98–123. DOI [https://doi.org/10.32405/2522-9931/2522-9958-2020-12\(41\)-98-123](https://doi.org/10.32405/2522-9931/2522-9958-2020-12(41)-98-123).
3. Семиченко В. А., Артющина К. Проблема невизначеності у теорії та практиці вищої школи. Режим доступу <https://er.nau.edu.ua/bitstream/NAU/41847/1/%d0%a1%d0%b5%d0%bc%d0%b8%d1%87%d0%b5%d0%bd%d0%ba%d0%be,%20%d0%90%d1%80%d1%82%d1%8e%d1%88%d0%b8%d0%bd%d0%b0.pdf>

УДК 159.922.27:355.01(477)

НЕЖИНСЬКА ОЛЕНА ОЛЕКСАНДРІВНА,

кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри психології та педагогіки Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

НАЯВНІСТЬ СОЦІАЛЬНОЇ ПІДТРИМКИ В УМОВАХ ВІЙНИ ЯК ПОДОЛАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОГО БАР'ЄРУ СОЦІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ

Людина адаптується і починає підлаштовуватися під зміни та нові умови життя, а приблизно за місяць-три вже звикає до нових реалій. Парадоксально, але в умовах війни більш цінною стає любов до життя, до людяності, до рідних людей, до когось, до даху над головою, до країни, до воїна, до незнайомця з синьо-жовтою стрічкою, до своєї мови, що допомагає пережити ці страшні події сьогодення в нашій країні. Ненависть до ворога — рівнопропорційна любові та є теж зброєю разом із соціальною підтримкою, яка виступає як копінг-стратегія, що орієнтована на подолання складної життєвої ситуації за допомогою інших людей, за умови якої зазвичай має місце прагнення до активної взаємодії з оточуючими з метою отримати цю підтримку. Так, наприклад, психологічна підтримка передбачає пошук відповідних емоцій в оточуючих людей, друзів, родичів у складних життєвих обставинах без зміни себе та ситуації, що склалася, наскільки це можливо наразі в умовах війни. Це відбувається через спілкування, соціальні мережі підтримки, консультації, онлайн-зустрічі, навчання, здійснення професійної діяльності тощо [2].

Звісно важливою при цьому є наявність і розвиток резильєнтності (психологічна пружність, стресостійкість), тобто здатності людини впоратися зі складними життєвими подіями та відновлюватися після труднощів і стресів задля подолання психологічних бар'єрів соціального розвитку особистості. Слід зазначити, що існує декілька ключових аспектів розвитку резильєнтності: плекання добрих і змістовних стосунків, можливість складати плани на майбутнє (коротко чи довгострокові), вирішувати проблеми (але не уникати і не накопичувати їх), можливість справлятися зі складними емоціями (наприклад, завдяки практиці майндфулнес), набувати навички ефективного спілкування (вирішення конфліктів, відновлення стосунків).

Попри війну, яка продовжується, ситуацію невизначеності та небезпеки кожного дня важливим є долати психологічні бар'єри соціального розвитку особистості, не втрачати у цих ненормальних умовах здатності бачити майбутнє, будувати плани, розвиватися, не втрачати той ресурс, сенс життя й особистісний потенціал, який закладено в кожній людині. Доцільним є тут згадати, що у перекладі з латинської мови термін «ресурси» означає «піднімаюсь, виникаю знову». Ресурси дозволяють зберегти цілісність внутрішньої картини світу особистості в екстремальних умовах війни та відповідних життєвих ситуаціях. Ресурси запобігають психологічним руйнаціям, що зумовлені слабкістю особистісного каркасу людини, у процесі, коли особистість долає важкі життєві обставини, несприятливі події власного життя за рахунок унікальної здатності перетворювати та вибудовувати процес пізнання завдяки власним якостям та індивідуально-психологічним властивостям [1]. Так, наприклад, відповідно В. Франклу, саме прагнення до пошуку та реалізації смислу життя визначає мотивацію поведінки та розвиток особистості [3].

Отже, наявність соціальної підтримки в умовах війни як подолання психологічного бар'єру соціального розвитку особистості є необхідною умовою збереження особистісного ресурсу та загалом цілісності особистості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Інноваційні технології розвитку психологічних ресурсів особистості: колективна монографія. Відпов. ред. Н. І. Тавровецька. Херсон : Вид-во ФОП Вишемирський В. С., 2019. 354 с.
2. Особистість у сучасному соціо-психологічному вимірі: монографія / за заг. ред. Г. А. Приба, Є. М. Калюжної; колектив авторів. Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2022. 554 с.
3. Франкл В. Людина у пошуках справжнього сенсу. Психолог у концтаборі. Харків, 2020. 160 с.

УДК 159.9

НЕСТЕРЕНКО ЮЛІА ВОЛОДИМИРІВНА,

здобувач вищої освіти навчальної групи СА-33 Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

Науковий керівник: **Євтушенко Ірина Володимирівна**, кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри психології та педагогіки Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

РОЗВИТОК ЖИТТЄСТІЙКОСТІ В УМОВАХ ВІЙНИ

Військові дії в Україні спричиняють виникнення травматичного стресу. Саме тому у сучасних умовах діяльності людини важливо навчитися протистояти стресу та розвивати свою життєстійкість.

Життєстійкість — це здатність особистості витримувати стресові ситуації, зберігаючи свій внутрішній баланс без зниження успішності діяльності.

Люди по-різному реагують на кризи та стреси. Життєстійкість — це не вроджена якість. Це навичка, яку можна тренувати та розвивати [1].

Життєстійкість включає 3 основні компоненти: залучення, контроль і прийняття ризику, які дозволяють знизити відчуття значущості стресових ситуацій: залучення — це віра в те, що активна участь у подіях веде до кращих результатів. Це означає зберігати контакт з оточуючими, бути в курсі подій і брати активну участь в тому, що відбувається; контроль — це переконання, що навіть без гарантій успіху, боротьба дозволяє впливати на результат подій. Це віра в свою здатність впливати на ситуацію, навіть коли виникають непередбачувані обставини; прийняття ризику — це віра в те, що будь-який досвід, незалежно від того, позитивний він чи негативний, є цінним для розвитку. Це готовність діяти, навіть не маючи гарантій успіху.

Повномасштабна війна впливає на психічне здоров'я українців. На жаль, стигма навколо психологічних проблем заважає людям шукати допомогу і призводить до замовчування проблем. Але мовчання тільки погіршує ситуацію, збільшуючи ризики для психічного здоров'я.

Внутрішні ресурси особистості виснажені впродовж того, як триває повномасштабне вторгнення. Кожен переживає це по-своєму. Коли мозок перестає активно реагувати на обставини, то людина зникає до нових реалій, але це підвищує ризик депресії. «Ця війна, навіть після того, як закінчиться нашою перемогою, «відіграватиметься» на психіці щонайменше найближчі сім-десять років. Якщо ми скоротимо цей строк чи полегшимо наслідки, це буде ще одна велика перемога, яку ми маємо здобути — заради наших людей, які так багато пережили», — наголосила Олена Зеленська [2].

Війна спричинила переоцінку життєвих цінностей. Зовнішність, успіх і соціальний статус втратили своє значення, натомість важливішими стали такі речі, як: життя, здоров'я, сім'я і підтримка один одного. Молодь, незважаючи на стрес, почала частіше знаходити радість в простих речах і мріяти про перемогу. Життєстійкість допомагає їм відчувати повну цінність життя і докладати зусиль для наближення перемоги..

Представимо рекомендації щодо розвитку життєстійкості особистості в умовах війни:

1. Сила у звичках: Створіть собі прості ритуали: ведіть щоденник, бігайте вранці, пийте каву на сході сонця, спілкуйтеся з рідними. Це надасть вашій нервовій системі потрібну рівновагу і створить відчуття стабільності.

2. Маленькі кроки швидше ведуть до мети: В умовах криз нервова система переходить в режим енергозбереження і тому виконує обмежені обсяги задач, при тому ритм життя навряд чи сповільниться, а в деяких випадках стане більш шаленим. Плануйте завдання на 1-3 дні, робіть часті перерви. Краще розбити велике завдання на кілька дрібних, ніж перенапружуватися і відчувати себе виснаженим.

3. Фокус на важливому: Визначте свої цінності та те, заради чого ви рухаєтеся вперед. Це дасть вам мотивацію і сили продовжувати жити.

4. Піклування про себе: Корисна і смачна їжа, гарний і спокійний сон, помірні фізичні навантаження і достатньо рідини — такі банальні речі, якими багато хто нехтує, проте дотримання цих рекомендацій зміцнює нервову систему, робить її менш вразливою та врівноважує, підтримує людину і дозволяє у важкі часи компенсувати певні ділянки.

5. Завжди є спокуса закритися і пережити все наодинці. Проте масштабні події, кризи, такі, як природні катастрофи, пандемію, війну, краще проживати разом.

6. Планування: Коли ви бачите перед собою чіткі плани, ваш мозок заспокоюється і починає працювати у звичному режимі. Навіть якщо ви плануєте похід до магазину чи прибирання.

7. Використовуйте рятувальне коло: Знайдіть справи, які допомагають вам відпочити і перезарядитися. Наприклад, дивитись кіно, читати художню літературу, грати в ігри.

Важливо пам'ятати, що життя в умовах кризи — це випробування для всіх, але за допомогою цих порад можна зберегти спокій, підвищити життєстійкість і продовжувати рухатися вперед.

Наразі важливим є проведення тренінгів на тему життєстійкості під час війни. Мінсоцполітики започаткувало проєкт, спрямований на розвиток життєстійкості громадян. Проєкт передбачає співпрацю територіальних громад та громадського сектору. Важливим є створення груп самопідтримки для пошуку особистісних ресурсів та розвиток волонтерських ініціатив на базі простору, де надаватиметься послуга з життєстійкості. Важливо зазначити, що звернутися по послугу може кожен мешканець громади, незалежно від віку, статусу, чи місця реєстрації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Благополуччя молоді. Знаєте, що таке життєстійкість?. 03.10.2022.
URL:<https://www.youthwellbeing.in.ua/posts/znaiete-shcho-take-zhyttestiikist>
2. Віктор Ляшко. Вплив війни на психічне здоров'я — колосальний. Міністерство охорони здоров'я України. 07.06.2022, 11:30. URL:<https://www.kmu.gov.ua/news/vpliv-vijni-na-psihichne-zdorovya-kolosalnij-viktor-lyashko>
3. Міністерство соціальної політики України «Життєстійкість — це те, чого потрібно навчитися зараз кожному з нас»: надавачі послуги пройшли навчання та розпочинають проєкт у громадах. 09.02.2024, 17:20.
URL:<https://www.msp.gov.ua/news/23426.html>

УДК 374.7

ОНІПКО ЗОРЯНА СЕРГІЇВНА,

кандидат політичних наук, викладач кафедри психології та педагогіки Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

НЕФОРМАЛЬНА ОСВІТА ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Розвиток професійних компетентностей здобувачів вищої освіти є важливим завданням, що передбачає низку комплексних заходів в рамках формальної, неформальної та інформальної освіти. Шляхи оптимізації професійної підготовки фахівців з вищою освітою обґрунтовані суспільними потребами та визначаються інтересами держави.

Саме неформальна освіта є однією із важливих форм розвитку компетентностей, набутих у формальній освіті та розвитку нових, що суттєво підвищують конкурентоздатність майбутніх фахівців. Якщо формальна освіта складає, в першу чергу, базу професійної підготовки, то неформальна освіта розширює спектр соціальних та індивідуальних компетентностей, зокрема, комунікативні навички, вміння жити та діяти в певному соціумі, враховуючи власну свободу і безпеку; навички соціально-культурної поведінки; емоційну стійкість, вміння вирішувати завдання в ситуаціях невизначеності, здатність до критичного мислення та роботи в команді, лідерські якості, вміння вчитися та потреби до пізнання як стійкої характеристики особистості тощо.

Неформальна освіта — це освіта, що здобувається, як правило, за освітніми програмами та не передбачає присудження визнаних державою освітніх кваліфікацій за рівнями освіти. Вона допомагає швидко і вчасно отримати необхідні знання відповідно до потреб тут і зараз, оскільки є частиною неперервного навчання для адаптації особистості у постійно змінюваному середовищі. Ця освітня діяльність визначається чіткими дидактичними цілями, структурована, має визначені часові рамки та інфраструктурну підтримку.

Серед основних характеристик неформальної освіти можна визначити наступні: — триває протягом усього життя; — фокусується на безпосередній активній участі самих студентів (учнів); — потреби й проблеми особистості визначаються як основоположні для організації навчання; — важливим є саме процес зміни; — значущим є вплив життєвого досвіду та включення корпоративної взаємодії.

Неформальна освіта може мати різні форми специфіка яких визначається поточними завданнями, що стоять перед здобувачем освіти. Це, в свою чергу, сприяє гнучкості при виборі цілей, програм, методів та засобів навчання. Визначаючи дефіцит певних компетенцій, здобувач вищої освіти має можливість обрати індивідуальну освітню траєкторію, що сприяє усвідомленню себе як суб'єкта навчального процесу, розкриттю особистісного потенціалу, стимулює подальше професійне зростання.

Основоположний принцип неформальної освіти, такий як «навчання в дії», передбачає формування професійних компетентностей шляхом поєднання теоретичного та практичного компоненту. Принцип «вчитися співпраці» дозволить сформувати соціальні компетентності, такі як здатність ефективно працювати в команді, налагоджувати взаємодію з іншими людьми, враховуючи їхні особливості. Реалізація принципу неформальної освіти «навчитися вчитися» дозволить майбутньому фахівцю опанувати навички роботи з пошуку та опрацювання інформації потрібної для задоволення власних потреб; аналізу власного досвіду; визначення власних освітніх цілей та обрання траєкторії для їх досягнення; вміння застосовувати різноманітні компетентності у вирішенні різнопланових професійних завдань.

Відсутність централізації, ієрархії та адміністрування змісту і методів дозволяє зосередити увагу на діалогічній формі, що породжує сприятливий психологічний клімат в комунікативному середовищі, мотивує продовжувати навчання, розширює пізнавальні можливості та професійні навички. Саме тому в рамках неформальної освіти популярними є діалогічні методи, такі як дискусії, дебати, рольові ігри, моделювання проблемних ситуацій тощо. Серед способів організації неформальної освіти майбутніх фахівців виділяють наступні: наставництво, коучинг (coaching), навчання в робочих групах, навчання дією (action learning), сторітеллінг (метафорична гра, Play-back театр), шедоуінг (Job Shadowing), секонд-мент (Secondment), баддінг (Buddying), електронні способи навчання (e-learning) [1, с. 27].

Поширеними формами неформальної освіти на сьогодні є як очні (тренінги, круглі столи, курси, діалогові групи, семінари, презентації, навчально-польові заняття, майстерні, недільні школи, вуличні університети та ін.), а також дистанційні (онлайн-курси, вебінари, відеолекторії, цифрові освітні платформи та ін.)

Визначені форми і методи найчастіше базуються на спільній діяльності учасників — взаємодії, обміні інформацією, спільному вирішенні проблем, моделюванні ситуацій, оцінці дій співучасників та власній рефлексії, зануренні в реальну атмосферу ділового співробітництва. [2]

Ефективним засобом підвищення кваліфікації в рамках неформальної освіти є використання електронних освітніх ресурсів, що знаходяться на таких освітніх платформах, як EdEra, Prometheus, Iprastogium, Відкритий Університет Майдану, Дія, Цифрова Освіта, Освіторія, TEDx та ін. Тут пропонуються як безоплатні курси, так і курси на платній основі.

Таким чином, неформальна освіта пропонує здобувачам освіти різноманітні форми, методи та засоби для опанування бажаних професійних компетентностей, визначених внутрішніми потребами особистості у саморозвитку та самореалізації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Одарченко В. І., Кузнецова О. В., Акімова О. М. Сучасні підходи організації неформальної освіти в процесі підготовки майбутніх вчителів у ЗВО *Danish Scientific Journal (DSJ)*. Denmark, 2020. № 43. Vol. 3. С. 25–29.
2. Павлик Н. П. Роль неформальної освіти у процесі професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів. *Нові технології навчання: наук.-метод. зб.* / Інститут інноваційних технологій змісту освіти МОН України. К., 2015. Вип. 86. Частина 2. С. 77–70.

УДК 159.9

ПАВЛЕНКО КАТЕРИНА СЕРГІЇВНА,

доктор філософії (PhD) в галузі психології, доцент кафедри теоретичної та практичної психології Навчально-науковий інститут права, психології та інноваційної освіти Національного університету «Львівська політехніка»

ОРГАНІЗАЦІЙНА КУЛЬТУРА ЗАКЛАДУ ОСВІТИ У ПРОФЕСІЙНОМУ СТАНОВЛЕННІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ У КРИЗОВИХ УМОВАХ

Організаційна культура закладу освіти відіграє суттєву роль у професійному становленні майбутніх фахівців, особливо у кризових умовах сьогодення. Управління закладом вищої освіти передбачає забезпечення інтелектуальної, творчої діяльності через засвоєння, примноження й використання знань, умінь, навичок, розвитку компетентностей учасників освітнього процесу [3].

При цьому важливим аспектом є дотримання організаційної культури у закладі вищої освіти загалом й у сприянні професійному становленню зростаючої молоді — майбутніх фахівців зокрема. Адже професійне становлення особистості майбутніх фахівців як професіоналів сьогодні — це, перш за все, процес повноцінного та відповідального зростання у професійній сфері. Зростання уваги до організаційної культури закладу освіти у професійному становленні майбутніх фахівців зумовлено викликами сьогодення, які активізують свою діяльність закладів у кризових умовах, постійно еволюціонують, перебудовуються, вдосконалюються, впроваджують інноваційні технології, забезпечуючи якість вищої освіти і формуючи певні цінності, навички та установки. А це потребує чималих зусиль, знань, умінь...

Мета дослідження: дослідити впливу організаційної культури закладу освіти на професійне становлення майбутніх фахівців у кризових умовах

Проблема дослідження організаційної культури закладу освіти та її вплив на зростання і професійне становлення майбутніх фахівців набуває особливої ваги. Адже кожен заклад освіти має власну організаційну культуру, що впливає на ефективність його діяльності, може як сприяти, так і перешкоджати розвитку як закладу, так і його працівників, створюючи як власний внутрішній простір, так і забезпечує зовнішню адаптацію до змін і викликів соціуму та внутрішню інтеграцію.

Організаційна культура складає набір певних правил, прийомів, цінностей, норм вирішення реальних проблем, спричинених зовнішніми і внутрішніми чинниками, суспільними змінами і тенденціями, що уможливають досягнення мети, виконання завдань і розвитку як закладу освіти [2], так і кожного учасника освітнього процесу. Саме «людина творить власне життя, здійснюючи виробництво необхідних засобів». Це, у свою чергу, потребує з'ясування чинників, механізмів, пошуку ресурсів, які сприятимуть успішному становленню майбутнього фахівця, здатного реалізувати майбутню професійну діяльність, що зумовлено природженим прагненням людини до самоздійснення, яке вона реалізує, постійно приймаючи відповідні рішення згідно життєвих цілей та особистісних цінностей [1].

Організаційна культура створює певне середовище у закладі освіти як для науково-педагогічних, педагогічних працівників, так і для здобувачів вищої освіти, в якому панує підтримка, взаємодопомога, продукування креативних ідей, підвищуючи якість освітнього процесу. Зокрема, коли в закладі освіти панує атмосфера поваги, довіри та співпраці, здобувачі освіти відчують себе більш комфортно та впевнено, що сприяє кращому засвоєнню знань та навичок.

Крім того, варто зауважити, що заклади освіти з сильною орієнтацією на практику та інновації надають здобувачам можливість отримати цінний досвід, який допоможе їм у майбутній кар'єрі. Організаційна культура може сприяти розвитку таких якостей, як: відповідальність, самостійність, креативність, командний дух та етична поведінка.

Варто також зазначити, що заклади освіти, які мають тісні зв'язки з роботодавцями, можуть допомогти своїм випускникам знайти роботу та розпочати успішну кар'єру. Зрозуміло, що організаційна культура може здійснювати не лише позитивний, а й негативний вплив на професійне становлення майбутніх фахівців. Так, коли в закладі освіти панує авторитарна атмосфера, здобувачі можуть відчувати себе пригніченими та позбавленими можливості висловлювати свою думку, що може негативно вплинути на їхню мотивацію та ініціативність.

Якщо навчальна програма не відповідає потребам роботодавців, здобувачі можуть виявитися непередготовленими до роботи в реальних умовах.

Організаційна культура, яка пропагує нечесність, плагіат або інші неетичні практики, може негативно вплинути на моральний розвиток здобувачів вищої освіти. Проте, якщо студенти не відчують підтримки з боку викладачів та адміністрації, їм може бути складно впоратися з труднощами та досягти своїх цілей.

Отже, важливо зазначити, що вплив організаційної культури на професійне становлення майбутніх фахівців не є однозначним. Він залежить від багатьох факторів, таких як тип закладу освіти, його специфіка, особистісні якості здобувачів та їхні очікування.

ЛІТЕРАТУРА

1. Балахтар В. В. Психологія особистості фахівця з соціальної роботи : монографія. Київ : Талком, 2018. 386 с.
2. Драгунова В. В. Організаційна культура в закладі вищої освіти. *Наук. фах. журн. «Імідж сучасного педагога»*. 1 (214). 2024. С. 48–52. DOI: [https://doi.org/10.33272/2522-9729-2024-1\(214\)-47-52](https://doi.org/10.33272/2522-9729-2024-1(214)-47-52)
3. Рябова З. В. Консалтинг у закладах освіти в умовах невизначеності. *Адаптивне управління: теорія і практика: електронне наукове фахове видання. Педагогіка*. 2022. Вип. 13 (25).

УДК 378.147

ПАВЛОВ ВОЛОДИМИР ГЕННАДІЙОВИЧ,

аспірант навчальної групи СА-341ф

Науковий керівник: **Винославська Олена Василівна**, кандидат психологічних наук, професор, професор кафедри психології та педагогіки Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

ПРО МОЖЛИВІСТЬ ВИМІРЮВАННЯ РІВНЯ МОРАЛЬНОГО РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ

Вимірювання рівня морального розвитку знаходиться в центрі уваги психологів та філософів, особливо в розумінні того, як люди приймають етичні рішення, сприймають справедливість і взаємодіють з моральними нормами суспільства. З кінця XIX століття до початку 40-х років тестування як практичний метод було мало застосовним до моральної свідомості. Отже, оцінити з математичною точністю, наскільки моральною є окрема особистість, не вдавалося. Наступний період до середини 50-х років ознаменувався теоретичним переосмисленням цінностей. Протягом цього періоду набули розвитку проєктивні методи дослідження особистості загалом, зокрема і рівня її моральної свідомості.

Третій період у дослідженні моральної свідомості припав на 60-ті роки XX століття. Розвиваючи роботи Жана Піаже, американський психолог Лоуренс Кольберг визначив, що в процесі морального розвитку головну роль відіграє поняття справедливості, і що цей розвиток відбувається протягом усього життя людини [3]. Теорія морального розвитку Лоуренса Кольберга є однією з найвпливовіших основ для оцінки індивідуальних рівнів морального мислення. За Кольбергом, моральний розвиток відбувається поетапно, від слухняності та орієнтації на покарання в дитинстві до абстрактних принципів і етичних міркувань у дорослому віці. Ця теорія припускає, що моральність мислення можна виміряти шляхом вивчення того, як люди реагують на моральні дилеми та виправдовують свій вибір.

Оцінка рівня моральної свідомості людини пов'язана з ідентифікацією рівня його моральних переконань, принципів та здібностей для етичних міркувань. Основні методи оцінки моральної свідомості ґрунтуються на підходах, які вивчають когнітивні процеси та емоційні реакції, пов'язані з моральними дилемами та прийняттям рішень. У дисертації 1958 року Л. Кольберг розробив Інтерв'ю моральних дилем (Moral Dilemma Interview, MDI), щоб представити учасникам моральні дилеми та оцінити міркування, що стоять за їхніми відповідями. За допомогою структурованих інтерв'ю можна визначити, на якому з трьох рівнів (доконвенційному, конвенційному або постконвенційному), перебуває людина, виходячи зі складності та принципів її міркувань. На доконвенційному рівні (1 і 2 стадії) рішення ґрунтуються на власних інтересах, а міркування зосереджені на винагородах і покараннях. На конвенційному рівні (3 і 4 стадії) моральні рішення приймаються з точки зору соціального схвалення, законів і норм. На постконвенційному рівні (5 і 6 стадії) люди міркують на основі універсальних етичних принципів і справедливості, навіть якщо вони суперечать законам або суспільним нормам [3].

Відповіді учасників на дилеми класифікувалися залежно від рівня їх морального розвитку, що дозволило зробити висновки щодо складності їхньої моральної свідомості. Однак, реально метод виявився непридатним до оцінки моральної свідомості (моральних суджень) у різних культурах. Ймовірно, що постконвенціональний рівень вимагав доопрацювання, оскільки багато в чому залежав від культурних особливостей та був орієнтований на західні культури. Тому з'явився класичний метод «Інтерв'ю моральних суджень» (Moral Judgment Interview; MJИ) А. Колбі та Л. Кольберга, що був комбінацією продуктивного та оцінного підходів. Надалі розвиток цього методу продовжився у плані обробки даних та інтерпретації.

У подальших дослідженнях Кольберг виділив стадію 4+, тобто перехід від четвертої стадії до п'ятої, що включає характеристики обох стадій. Цей етап часто помилково приймають за моральний релятивізм другої стадії, оскільки індивід розглядає інтереси суспільства, що суперечать його власним інтересам, як відносні, що є морально невірними. Кольберг зазначає, що це часто спостерігається у студентів, які вступають до коледжу.

Л. Кольберг припускав наявність сьомого етапу з усвідомленням особистості трансцендентальної моральності чи космічно орієнтованої моралі, що пов'язує релігію з моральним судженням. Більшість людей, на думку Кольберга, зупиняються на четвертій стадії морального вдосконалення [3].

У 1974 році психологом Джеймсом Рестом був розроблений «Тест на визначення проблем» (Defining Issues Test, DIT) як альтернатива методам Кольберга. DIT використовує формат опитувальника для вимірювання морального мислення. Він представляє моральні дилеми та просить людей ранжувати твердження відповідно до їх важливості для вирішення дилеми. Однією з початкових цілей тесту було оцінити зміни у моральному розвитку від підліткового до дорослого віку. У 1999 році тест було переглянуто в DIT-2 для стислості, ясності та більш потужних критеріїв достовірності. Тест був названий «нео-Кольбергом», оскільки він наголошує на пізнанні, особистісному творенні, розвитку та посттрадиційному моральному мисленні.

Соціальна інтуїтивістська модель була запропонована Джонатаном Гайдтом. Відповідно до цієї моделі стверджується, що моральні рішення часто базуються на інтуїції, а не на раціональній рефлексії. Емоції та інтуїтивні реакції є основними рушійними силами моралі, і когнітивне пояснення зазвичай виникає після інтуїтивної відповіді. Модель припускає, що моральний розвиток можна оцінити шляхом вивчення емоційних реакцій на моральні проблеми і того, як люди після цього пояснюють свою інтуїцію.

Узагальнююча модель відповідно з Дж. Грехемом та Дж. Гайдтом включає п'ять змінних моральних основ (moral foundations). Ця модель може статистично значимо передбачати індивідуальні інтуїтивні моральні оцінки. Розроблений згідно з теорією моральних основ Дж. Гайдта «Опитувальник моральних основ» (MFQ) з наступними його модифікаціями став популярним інструментом у зарубіжних дослідженнях моралі. Він включає п'ять відповідних моральним основам шкал: турбота, справедливість, лояльність групі, повага та чистота [2]. Хоча це не є прямим показником рівня розвитку, але дає зрозуміти, як особистості відрізняються у своїх моральних пріоритетах, що може вказувати на те, на якому рівні вони розуміють складні етичні принципи. Також були інші варіанти стандартизованих тестів, які зараз не розглядаємо.

Продовжуючи дослідження у напрямку оцінювання моральності особистості, видатний математик і психолог В.О. Лефевр розробив формальну математичну модель функціонування совісті та ставлення людини до голосу власної совісті, яку назвав «Формулою людини». Основна гіпотеза моделі В.О. Лефевра полягає в тому, що «моральний статус суб'єкта визначається зазначеними трьома сутностями: якістю світу, у якому знаходиться суб'єкт; оцінкою цього світу або голосом совісті суб'єкта; готовністю суб'єкта слідувати рекомендації власної совісті (рефлексією над цією рекомендацією)». У моделі В.О. Лефевра ми знаходимо першу і другу системи моральної свідомості, які відповідно виявляються в засудженні або у схваленні поєднання добра і зла («злих засобів заради доброї мети») [1].

В.О. Лефевр розглядав моральний статус як індикатор того, наскільки людина здатна відповідально і послідовно приймати морально значущі рішення та співвідносити власні вчинки з моральними нормами. Методика В. Лефевра «Визначення морального статусу» надає можливість учасникам опитування: а) проаналізувати причини прийняття того чи іншого рішення в сумнівній з етичної точки зору ситуації; б) поглибити усвідомлення причин здійсненого морального вибору; в) визначити свій моральний статус [1]. Важливим показником морального статусу є здатність контролювати власні імпульси, приймати зважені рішення та не піддаватися зовнішнім впливам у морально значущих ситуаціях. Низький моральний статус може вказувати на відсутність моральної автономії, схильність до конформізму, нездатність до рефлексії та низький рівень емпатії.

Для вимірювання параметру «рівень розвитку моральної свідомості» шляхом визначення міри етичної прийнятності особистістю сумнівних з етичної точки зору ситуацій розроблені та застосовуються відповідні опитувальники [1]. Також можна зазначити, що індивідуальні інтерв'ю дозволяють більш глибоко зрозуміти цінності, переконання та ставлення людини до етичних питань.

Досягнення сучасної нейронауки відкривають нові способи вивчення морального розвитку шляхом вивчення того, як мозок реагує на прийняття етичних рішень. Нейровізуалізація може показати ділянки мозку, активовані під час моральних міркувань, які можуть співвідноситися зі стадіями морального розвитку. Наприклад, префронтальна кора головного мозку, відповідальна за міркування вищого порядку та емпатію, виявляє підвищену активність у більш складних моральних міркуваннях. Хоча ці методи спрямовані на вимірювання або оцінку рівня морального розвитку, важливо зазначити, що моральне мислення не завжди дорівнює моральній поведінці.

Кожен з цих методів має свої переваги та обмеження, і вони не завжди пов'язані з прогнозуванням реальної моральної поведінки, що може залежати від контексту, культурних характеристик та особистих переконань.

Другим важливим напрямом вивчення процесу формування моральних якостей є аналіз особливостей професійної підготовки молодих фахівців, де зазвичай не приділяється достатньо уваги створенню установки на моральну поведінку. Особистість повинна вміти обдумувати свої дії, оцінювати їх з позиції моралі та бути готовою визнавати власні помилки. Рефлексія дозволяє їй розвивати моральну свідомість і коригувати поведінку, виходячи з власного морального досвіду.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кононець М. О. Психологія професійної моральності підприємця: теорія і сучасна практика: [монографія] / Кононець М. О. — К. : ДІА, 2013. — 165 с.
2. Graham J., Haidt J., Nosek B.A. Liberals and Conservatives Rely on Different Sets of Moral Foundations. *Journal of Personality and Social Psychology*. 2006. Vol. 99. № 5, pp. 1044–1046.
3. Kohlberg L. Moral Stages and Moralization: The Cognitive-Developmental Approach. *Moral Development and Behavior: Theory, Research, and Social Issues*. Ed. By T. Lickona. New York etc., 1976, pp. 31–53.

УДК 159.01

ПЕСОЦЬКА АНАСТАСІЯ ВАЛЕРІЇВНА,

здобувач вищої освіти навчальної групи ПЛ-11/2 Сумського державного університету

Науковий керівник: Тарасова Тетяна Борисівна, кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри психології, політології та соціокультурних технологій Сумського державного університету

ПСИХОКОРЕКЦІЯ САМООЦІНКИ ЯК ЗАСІБ ПОДОЛАННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ БАР'ЄРІВ СОЦІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ В ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ

Самооцінка — це складна психологічна система, що визначає ставлення особистості до себе, усвідомлення власної цінності та своєї ролі у світі. Варто зазначити, що вона є суб'єктивною. Також самооцінка виступає як один із ключових регуляторів у поведінці та діяльності, впливаючи на процес самореалізації та самовдосконалення людини. Самооцінка розвивається за двома етапами. На першому етапі відбувається оцінювання себе, як правило, задовольняючись через призму власних дій та вчинків. Для другого етапу значним є включення у сферу самооцінки внутрішніх станів та особистісно-моральних якостей. Формування даного етапу відбувається з юнацького віку та триває впродовж життя людини в залежності від отримання та накопичення соціального досвіду і з подальшим розумовим розвитком. М. Лой зазначає, що самооцінка осіб юнацького віку нестійка та може змінюватися впродовж всього юнацького вікового періоду. Наприклад, якщо юнак в окремій діяльності досягає бажаного успіху, самооцінка може підвищитися.

У науково-психологічній літературі серед основних функцій самооцінки, що впливають на розвиток, поведінку, діяльність та взаємини людини з суспільством, виділяють: регуляторну, захисну, мотиваційну, рефлексивну. Регуляторна функція виконує самоконтроль поведінки індивіда в тих ситуаціях, де особливо важливим є сконцентрованість на досягненні поставлених цілей та завдань. Завдяки захисній функції відбувається становлення стійкості та незалежності особистості. Мотиваційна функція відрізняється від інших тим, що концентрується на мотивах, образах та цілях, які визначають основні причини діяльності індивіда. Рефлексивна функція виражається у здатності людиною усвідомлено та аргументовано оцінити свою діяльність. Н. О. Устіменко зазначає, що у роботах М. А. Пирлик, усі види самооцінки тісно пов'язані між собою, а у реальній діяльності самооцінювання постійно спостерігаються їх взаємні переходи, трансформації одна в одну [2]. Серед численних видів самооцінки виокремлюють: адекватну та неадекватну. Адекватною називають самооцінку, яка виражає об'єктивне та обґрунтоване ставлення до себе, своїх помилок та успіхів, сприяючи легкому утворенню нових соціальних зв'язків з однолітками. Як підкреслює А. В. Мудрик, адекватна самооцінка формується від справедливого оцінювання з боку соціального оточення юнаків та юначок. Зачасту для людей з адекватною самооцінкою характерна активність, енергійність та оптимізм. Також вона допомагає особам юнацького віку не тільки досягти значних успіхів в окремому виді діяльності, а й сприяє раціональному особистісно-професійному вибору. Неадекватна (завищена або занижена) самооцінка спричиняє нераціональне самоуявлення, хибну ідеалізацію власного «Я» та переоцінку своєї значущості у світі. Такі люди можуть бути агресивними або песимістичним, інколи пасивними. Також вона може спровокувати тривожно-депресивні стани, невпевненість та втрату мотивації щодо досягнення поставлених цілей. Саме тому неадекватна самооцінка є чинником прояву психологічних бар'єрів соціального розвитку осіб юнацького віку. Психологічний бар'єр — це психічний стан, що проявляється у неспроможності людини активно виконувати діяльність (не дозволяє починатися або зупиняє її). Чинники, що спричинили психологічний бар'єр, можуть бути неусвідомлені людиною. Психологічний бар'єр сприймається як суб'єктивна трудність та має різні варіанти взаємодії з самооцінкою людини. Наприклад, якщо самооцінка є неадекватно заниженою, то юнаки будуть триматися осторонь або повністю ізолюються від соціального оточення, виконуючи роль «аутсайдера», для них буде важке сприймання критики у свій адрес. Що може призводити до гальмування розвитку, розкриттю та реалізації себе як окремого індивіда.

Саме тому психологічна корекція самооцінки як засобу подолання психологічних бар'єрів буде сприяти становленню позитивного психологічного благополуччя для осіб юнацького віку. Ефективним та доказовим методом індивідуальної психокорекції самооцінки є когнітивно-поведінкова терапія.

Когнітивно-поведінковою терапією (КПТ) називають метод психотерапії, що базується на допомозі змінити негативні «когніції». Відповідно до ряду принципів КПТ, для самооцінки ключовим фактором виступають негативні думки та переконання [1]. Техніки КПТ, що спрямовані на роботу з негативними та деструктивними думками, допомагають переформулювати їх та створити позитивне самосприйняття. Серед таких технік виокремлюють рольову гру. Ця техніка спрямована на виявлення та усвідомлення негативних автоматичних думок, відпрацювання нових, коригування основних переконань. Також за допомогою даної техніки відбувається підвищення рівня психологічного комфорту у спілкуванні з однолітками, формування адекватної самооцінки та подолання внутрішніх конфліктів, що також можуть бути причиною психологічних бар'єрів.

Отже, роль самооцінки у нашому житті має велике значення. Завдяки їй людина може коригувати та контролювати свою поведінку, діяльність, вдосконалюватися та розвивати соціальні зв'язки. Самооцінка осіб юнацького віку глибока та різноманітна. Адекватна самооцінка допомагає раціонально оцінити та сприймати себе, а неадекватна навпаки може створити ідеалізований або хибний образ себе. Психологічний бар'єр має негативні наслідки для самооцінки особистості, заважаючи процесу саморозвитку та створюючи сумніви щодо себе, власної діяльності. Сучасним та популярним методом індивідуальної психокорекції самооцінки є КПТ. Завдяки різноманітній системі вправ та технік юнаки та юначки можуть сформувати уявлення щодо взаємозв'язку між емоціями, поведінкою та думками, допомагаючи молодим людям не тільки розпізнати, а й їх опрацювати.

Перспективним напрямком подальшої дослідницької діяльності є розробка та реалізація корекційно-розвивальної програми, спрямованої на роботу з самооцінкою як бар'єром соціального розвитку в осіб юнацького віку. Також матеріали роботи можуть бути корисними та покладеними в основу навчальних дисциплін: «Психологія розвитку», «Вікова психологія», «Психологія особистості» та «Основи психотерапії та психокорекції».

ЛІТЕРАТУРА

1. Вестбрук Д., Кеннерлі Г., Кірк Дж. Вступ у когнітивно-поведінкову терапію. Львів : Свічадо, 2014. 420 с. URL: kyiv-heritage-guide.com/sites/default/files/ВЕСТБРУК%20-%20Вступ%20у%20КПТ%202014%20420с.pdf.
2. Устіменко Н. О. Феномен самооцінки у сучасних психологічних дослідженнях. Магістерський науковий вісник. 2020. № 35. С. 152–155. URL: dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/18153/1/61_Ustimenko.pdf

УДК 316.613.434-053.6:[316.776.33:004.738.5](045)

ПЕТРЕНКО АНАСТАСІЯ АНДРІЇВНА,

здобувачка вищої освіти навчальної групи ПП-21 Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

Науковий керівник: *Хілько Світлана Олександрівна, кандидатка психологічних наук, доцентка, доцентка кафедри психології та педагогіки Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського».*

ЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ МЕРЕЖІ ДЛЯ ПРОФІЛАКТИКИ БУЛІНГУ СЕРЕД ПІДЛІТКІВ

Сучасний світ є свідком швидкого розвитку інформаційно-комунікаційних технологій, які стали невід'ємною частиною нашого повсякденного життя а соціальні мережі, як невід'ємна складова цифрового простору, відіграють важливу роль у формуванні суспільної думки, взаємодії між людьми та безпосередньо впливають на розвиток молодого покоління. Підлітки, що активно використовують соціальні платформи, нерідко стають свідками або жертвами булінгу в соціальних мережах, що надають можливість як для поширення булінгу, так і для його профілактики та боротьби з ним. Компанія Research & Branding Group провела опитування підлітків в Україні та виявила, що найбільш популярними соціальними мережами серед них є Instagram, Telegram, TikTok, Facebook та YouTube [3, с. 1672].

Мета даної публікації: розглянути особливості профілактики булінгу серед підлітків з використанням соціальної мережі.

Підлітковий вік є ключовим етапом у формуванні особистості дитини, адже у цей період молодь активно шукає своє місце в суспільстві, розвиває соціальні навички та самосприйняття. Водночас, саме у цей час вони стають вразливими до зовнішніх впливів, зокрема з боку однолітків та медіа. В наш час соцмережі стали головною платформою для самовираження підлітків, використовуючи їх для підтримання зв'язку з друзями, пошуку нових знайомств та отримання інформації. Проте соцмережі також можуть стати середовищем, де поширюється булінг, що може мати серйозні наслідки для психічного здоров'я підлітків, адже віртуальні образи, приниження, цькування, знущання в коментарях під постами, в поширених «історіях» — це все форми кібербулінгу, який може бути не менш жорстоким, ніж традиційний булінг [2, с. 248].

Булінг може мати серйозні наслідки для підлітків, зокрема:

- постійні образи та приниження можуть призвести до того, що підлітки почнуть сумніватися у власній цінності;
- негативні коментарі і погрози в повідомленнях можуть спричинити розвиток тривожних розладів та депресії;
- страх перед повторним знущанням може змусити підлітків уникати соціальних контактів і навіть повністю відмовитися від використання соціальних мереж та замкнутися в собі уникаючи навіть живого спілкування;
- у найгірших випадках постійний булінг може призвести до суїцидальних намірів [1, с. 72–73].

Зважаючи на реалії нашого життя, одним із найважливіших способів профілактики булінгу є просвітницька діяльність у соціальних мережах, яка має стати ефективним інструментом для інформування підлітків про те, що таке булінг, які його наслідки та як його можна уникнути. Ефективною може стати просвітницька діяльність від блогерів, що мають велику популярність серед дітей та підлітків. Наприклад, відомі блогери та співаки, на зразок Міши Лебіги, Володимира Дантеса, Jerry Neil чи Наді Дорофєєвої проводячи стріми, на яких велика частка слухачів є підлітки, часто піднімають тему соціальної рівності, протидії булінгу та толерантного ставлення один до одного в соцмережах.

Крім того, організації, що займаються захистом прав дітей та підлітків, можуть використовувати соціальні мережі для проведення інформаційних кампаній, що пояснюють шкоду булінгу та кібербулінгу. Такі кампанії можуть використовувати відео, інфографіки, блоги, челенджі та інші матеріали, що допомагають молоді усвідомити важливість толерантного ставлення до інших.

Важливу роль відіграють також приватні онлайн-групи підтримки для підлітків, які стали жертвами булінгу. Такі спільноти допомагають молодим людям поділитися своїм досвідом, отримати підтримку та корисні поради щодо подолання стресу.

Позитивним у боротьбі з булінгом є те, що соцмережі дають підліткам різні інструменти для захисту від кібербулінгу, серед яких є модерація коментарів, що дозволяє обмежити або блокувати образливі висловлювання під постами, блокувати акаунти булерів, які займаються переслідуванням або поширюють негативні дискредитуючі повідомлення, а також надають можливість відзвітувати про порушення, повідомивши платформу про неприйнятну поведінку та вжиття відповідних заходів. Окрім цього, користувачі можуть налаштувати контроль конфіденційності, встановивши приватний обліковий запис, як в Instagram, TikTok чи Facebook, забезпечуючи доступ до своїх публікацій і особистої інформації лише друзям.

Поряд із використанням інструментів соціальних мереж, важливу роль у профілактиці булінгу відіграють батьки та вчителі, які можуть допомагати дітям правильно використовувати цифрові ресурси. Вони повинні навчати підлітків основам цифрової грамотності, включно з розумінням етичних принципів використання соціальних мереж, поведінки в інтернеті та захисту власної інформації. Етичні аспекти використання соціальних мереж для профілактики булінгу серед підлітків включають забезпечення конфіденційності та захисту приватності учасників, недопущення дискримінації або стигматизації потерпілих, відповідальне використання інформації для уникнення маніпуляцій, а також створення безпечного середовища для обговорення проблеми, де підлітки можуть отримати підтримку без страху осуду чи розголошення особистих даних. Тому важливо забезпечити відкритий канал спілкування між дітьми та дорослими. Підлітки повинні знати, що вони можуть звернутися за допомогою до батьків або вчителів у випадку агресії в інтернеті. Тому батьки та вчителі повинні спостерігати за поведінкою підлітків в реальному житті та розуміти чи є негативний вплив соціальних мереж, забезпечуючи підтримку у випадку виникнення проблем.

Гра «Синій кит» стала яскравим прикладом того, як соціальні мережі можуть бути використані не лише для позитивного впливу, але й для негативного. Ця гра, що поширювалася через соціальні платформи, стала небезпечною через те, що підлітки піддавалися психологічному тиску та маніпуляціям. Учасникам гри пропонували виконувати низку небезпечних завдань, що призводило до травм та суїцидальних дій. «Синій кит» використовував елементи соціального булінгу, де куратори гри здійснювали психологічний тиск на підлітків, змушуючи їх виконувати завдання через погрози або залякування. Це приклад того, як неправильне використання соціальних медіа може не лише погіршити ситуацію з булінгом, але й стати каталізатором небезпечних тенденцій серед підлітків, коли замість профілактики виникає загроза життю і здоров'ю.

Таким чином, використання соціальних мереж для профілактики булінгу серед підлітків має як конструктивні можливості, так і певні ризики з етичної точки зору. Вони можуть бути потужним інструментом для підвищення обізнаності та навчання молоді правилам безпечного та етичного користування інтернетом, надаючи можливості для захисту від булінгу через блокування та контроль конфіденційності, однак неправильне використання соцмереж може сприяти поширенню небезпечних тенденцій. Тому важливо поєднувати технологічні можливості соцмереж з вихованням, навчанням і підтримкою з боку суспільства, щоб забезпечити безпеку та добробут підлітків у цифровому середовищі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Лисенкова І. П., Острополец І. Ю., Патрушева Л. О. Проблема шкільного булінгу серед підлітків. Теоретико-методологічні основи розвитку когнітивної та емоційної сфер як фактор психічного здоров'я особистості. 2024. С. 69–73.
2. Міхеєва О., Корнієнко М. Кібербулінг як соціально-педагогічна проблема. *Молодий вчений*, 2018. № 11 (63). С. 247–251.
3. Смілянець Т. Л. Вплив соціальних мереж на психологічне здоров'я підлітків. *Журнал «Наукові інновації та передові технології»*, 2024. № 8 (36). С. 1667–1677.

ПЛИГАЧ ВАДИМ ВІКТОРОВИЧ,

здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького

Науковий керівник: Євтушенко Ірина Володимирівна, кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри психології та педагогіки Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

ПСИХОЛОГІЧНІ ДОПОМОГА ВЕТЕРАНАМ ПІСЛЯ ПОВЕРНЕННЯ ІЗ ЗОНИ БОЙОВИХ ДІЙ

Участь у бойових діях відносять до екстремальної ситуації, яка пов'язана із постійною загрозою як для самого військовослужбовця, так і для побратимів. Військовослужбовці постійно перебувають в ситуації надмірного психоемоційного стресу, долають його за допомогою вольових зусиль, що призводить до виникнення змін у фізичному та психоемоційному стані.

Бойовий стрес, який переживають військовослужбовці, це процес звикання організму військового до бойової екстремальної ситуації, яка спричиняє зниження внутрішніх резервів. Так, стрес може перевищувати можливості адаптаційних механізмів людини, виникає бойова психологічна травма, яка обумовлює різноманітні вчинки, зокрема, людина може хаотично пересуватися, завмирати, може виникати функційна сліпота, німота, параліч кінцівок [1].

При роботі з учасниками бойових дій важливо інтегрувати внутрішній світ; включити напрацьовані під час бойових дій поведінкові норми в контекст соціально-прийнятних видів діяльності (техніки поетапного розгортання навичок поведінки, що склалися, усвідомлення сигналів, які запускають неадекватні реакції); відновлення цілісності, гармонійності когнітивної моделі світу, усвідомлення травматичного досвіду, справжніх причин та значення травматичної події з погляду звичайного життя, що дозволяє переоцінити минулий досвід; пошук та відновлення ресурсів (включення людини у зовнішню діяльність, яка створює передумови системи регуляції, оскільки у процесі витрачання ресурсів паралельно виробляється механізм їхнього поповнення).

У роботі з подолання наслідків бойового стресу застосовують різноманітні методи та технології. У кожному конкретному випадку методи підбираються в залежності від стану людини та розв'язуваних у процесі соціально-психологічної адаптації завдань [1].

Важливими засадами психологічної допомоги ветеранам є:

1. Людина звертається за допомогою, ухваливши самостійне рішення. Завдання психотерапевта у тому, щоб клієнт усвідомив незалежність свого рішення і взяв на себе відповідальність за роботу над своїми проблемами.

2. Психотерапевт стимулює вільний прояв почуттів, пов'язаний з проблемою. Це досягається дружнім, позитивним і зацікавленим ставленням.

3. Психотерапевт розпізнає, приймає та прояснює негативні почуття. Реагує не на те, що говорить клієнт, а на ті почуття, що ховаються за цим. Завдання полягає в тому, щоб своїми словами або діями створити атмосферу, в якій людина могла б усвідомити свої негативні почуття і прийняти їх як частину власної особистості, замість того, щоб проектувати їх на інших або приховувати їх за допомогою захисних механізмів.

4. Після висловлення негативних почуттів клієнтом, ветеран починає проявляти позитивні почуття, які сприяють зростанню його самосвідомості.

5. Психолог визнає і приймає позитивні почуття, що виражаються клієнтом. Вони розглядаються як частина особистості, як і негативні прояви. У такій ситуації взаємодії спонтанно настає розуміння, інсайт, несподіване розуміння себе.

6. Після прояснення проблем клієнтом психотерапевт допомагає йому прояснити можливість вибору, постаратися зробити усвідомленим почуття страху, який в даний момент відчуває людина [2].

Таким чином, психологічна допомога є упорядкований та узгоджений процес, у якому психолог створює рівноправні відносини, що допомагають при взаємодії з клієнтом.

ЛІТЕРАТУРА

1. Люта О. Посттравматичний стресовий розлад у військовослужбовців — учасників бойових дій. URL: <https://narkosumy.lic.org.ua/statti/posttravmatychnyj-stresovyj-rozladu-vijskovosluzhbovtiv-uchasnykiv-bojovyh-dij/>
2. Основи реабілітаційної психології: подолання наслідків кризи; за заг. ред. Л. Гридковець. Том 3. Київ, 2018. 236 с. URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/4/d/430841.pdf>

УДК: 159.9: 376

САКУНОВА АНАСТАСІЯ ВАСИЛІВНА,

здобувач освіти групи БМ2-П Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка

Науковий керівник: **Мисник Світлана Олександрівна**, *старший викладач Навчально-наукового інституту педагогіки і психології Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка*

ПОСТТРАВМАТИЧНИЙ СТРЕСОВИЙ РОЗЛАД У ПІДЛІТКІВ: ОСОБЛИВОСТІ ПРОЯВУ ТА КОРЕКЦІЯ

Російсько-українська війна, що триває з 2014 року, а набула повномасштабних дій з 24 лютого 2022 року, призвела до збільшення значної кількості стресових та травмуючих ситуацій для українського суспільства. Особливо від впливу війни стресу зазнали діти, які є більш вразливими до тої чи іншої ситуації. Втрата близьких людей, домівок, друзів, можливості розвиватися, навчатися; постійні обстріли та руйнування; зміна місця постійного проживання; згвалтування; депортація; викрадення; психологічні насильства — все це спричиняє не тільки стрес, але і тривалі тривожні стани, які є передвісниками розвитку посттравматичного стресового розладу (ПТСР), що впливає на психічне та фізичне здоров'я дитини.

Посттравматичний стресовий розлад (ПТСР) — це психічний розлад, що розвивається у результаті психотравмуючого впливу загрозового або катастрофічного характеру, що супроводжується екстремальним стресом, основними клінічними проявами виступають повторні переживання елементів травмуючої події: повторювальність снів, що супроводжується частою тривогою та панікою, але, можливо, також і гнівом, злістю, почуттям провини чи безнадійності [2].

ПТСР у підлітків проявляється такими симптомами: бунт, агресія, головні та інші болі, тотальна недовіра, занижена самооцінка, безсоння, кошмари, дратівливість, апатія, депресія, небезпечна поведінка.

Отже, основними симптомами ПТСР у підлітків є:

- спалахи гніву — часто батьки та педагоги пояснюють спалахи гніву як неслухняність, при цьому не розуміють, що це може бути симптом ПТСР.
- психосоматичні симптоми: головні болі, біль у животі, безсоння, нічні кошмари.
- втрата зосередженості і дратівливості — простежується неухильність дітей, погіршення пам'яті.
- страх розлуки — посилений страх розлучатися зі своїми батьками.
- уникнення — уникнення будь-якої особи, події, яка нагадує їм про травму; бажання втекти з дому.
- відтворення травмуючої події — часте повернення подумки до травмуючої події.

Зазвичай, ознаки посттравматичного розладу виявляються протягом 2-3 місяців після події, проте існують випадки, коли вони починаються через роки. Симптоми бувають надто сильними і можуть тривати щонайменше місяць, а також повторюватися з певною періодичністю на різних стадіях. Це позначається на якості життя та функціонуванні організму людини.

Хвороба протікає у кожного по-різному. Деякі одужують протягом півроку, а в інших симптоми виявляються настільки сильно, що продовжуються набагато довше. Навіть можуть стати хронічними.

Для підлітків, які пережили військові дії, характерні проблеми у навчанні та спілкуванні. Їм властиві порушення поведінки від депресії до агресії. У підлітків також відзначаються різні соматичні скарги, що за результатами медичних оглядів не мають органічної природи.

При тривалій розлуці з батьками під час війни в дітей даної вікової категорії характерні такі порушення: депресія, нездатність відчувати задоволення, порушення соціальних контактів.

Порушення, що виникають після насильства, впливають на всі рівні людського функціонування. Вони призводять до стійких особистісних змін, що перешкоджають здатності дитини реалізувати себе у майбутньому.

Насильство може викликати різні порушення, такі як: порушення у пізнавальній сфері, а також розлади апетиту, сну; зловживання наркотиками; алкоголізм; мимовільне відтворення травматичних процесів у поведінці; спроби самопокарання (наприклад, самокатування); безліч соматичних скарг.

Можна виділити кілька основних стадій ПТСР у підлітків:

Гострий стрес. Під час психотравмуючої події та кілька днів після неї підліток перебуває у стані шоку. Ця стадія включає безпосередньо почуття страху, жаху, пригніченості, розгубленості, вразливості. Може також виникати захисна реакція — заперечення того, що відбувається (коли створюється відчуття, що подія сталася ніби уві сні).

Стадія посттравматичного стресового розладу у підлітків включає всю яскраву симптоматику. Дитина замикається в собі, знову і знову програє травмуючу ситуацію в голові, її думки стають нав'язливими, зникає інтерес до навколишнього світу. Можуть виникнути проблеми з навчанням, фізичні симптоми (тахікардія, пітливість, головний біль), порушення сну. Як швидко підліток вийде із цієї стадії залежить від підтримки близьких, своєчасного звернення до психолога чи психотерапевта.

Стадія відновлення. Поступово симптоми стають менш вираженими, думки про психотравмуючу подію виникають все рідше, дитина починає повертатися до нормального життя. І все ж таки, деяка симптоматика може залишитися з підлітком на все життя. Наприклад, певні страхи (страх собак, темряви), недовіра до незнайомих людей та інше.

Для збереження ментального здоров'я дітей на сьогоднішній день в Україні постає питання про пошук нових методів психологічної корекції ПТСР.

Одним із найефективніших методів корекції ПТСР є арт-терапія. Арт-терапія визнається фахівцями однією з найрезультативніших форм психологічної допомоги у кризових ситуаціях.

Поступово людині вдається звільнити несвідоме від напруги, спричиненої травмою. Це може бути будь-що. Хтось може постраждати від вибухів, але це не вплине на моральний стан, а когось можуть травмувати звуки сирен, ми всі — різні. Про це слід пам'ятати, таким чином, воно звертається до внутрішніх сил людини, що походять з її творчих можливостей.

Більшість психологів вказують на те, що різні види мистецтва терапевтичні за своєю природою, оскільки містять у собі засоби пристосування «Я» до навколишньої реальності, можливості впоратися з травмуючою ситуацією.

Як правило, цей процес не контролюється свідомістю і може бути використаний як спосіб винести травмуючі переживання назовні, звільнитися від надлишку емоцій та почуттів.

Основною перевагою методів творчого самовираження та арт-терапії у реабілітації учасників воєнних дій є те, що вони ґрунтуються на невербальному вираженні почуттів. У більшості випадків важкого перебігу ПТСР, невербальні засоби є єдиними для прояснення травмуючого емоційного стану пацієнта.

У ситуаціях, коли стрес не переживається природньо, формується відставлена в часі реакція — посттравматичний стресовий розлад або травма. Травматичний досвід формується в людині, якщо в стресовій ситуації їй не надали соціальну підтримку.

Посттравматичний стресовий розлад або ПТСР — це важкий психічний стан, що прогресує в результаті одиначної або повторюваної події, що негативно впливає на психічне здоров'я людини. Згідно зі статистикою, хворобу у дітей виявляють не частіше, ніж у дорослих, але фахівці в галузі психотерапії запевняють, що розлад у дітей прогресує швидше. Діти є групою ризику через підвищену схильність до посттравматичного синдрому, вразливості та чутливості.

Військові дії, постійні сигнали тривоги, обстріли та підвищена тривожність — все це може стати причиною розвитку ПТСР у дітей.

На жаль, через військові дії росії в Україні стрес веде до негативних довгострокових наслідків для психіки дітей і чим триваліший конфлікт, тим сильніші його симптоми.

Психіка дорослих, і, особливо, дітей та підлітків має величезні резерви на відновлення і саморегуляції. Завдяки соціальній підтримки та, за необхідності, психологічної підтримки фахівців людина може повернутися до норми після травматичного досвіду. Перший і головний крок корекції ПТСР у дітей — забезпечити дитині безпеку та зняти з неї почуття власної провини. Дітям необхідно донести, що вони у безпеці, такі реакції цілком природні.

Арт-терапія — один із ефективних методів корекції психічної травми сучасних дітей. У методі застосовуються невербальні засоби самовираження і спілкування. Для дітей середнього шкільного віку важливою потребою психічного розвитку є відображення внутрішнього світу за допомогою творчості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Коррітко А. Посттравматичний стрес у дітей та підлітків. Розпізнати, зрозуміти, вирішити. *Посібник для батьків*. 1-е видання / пер. з нім. Мар'яна Солтис, 2023. 88 с.
2. Марціновська І. П. Характеристика посттравматичного стресового розладу у дітей та підлітків. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки*, 2018. С. 178–184.
3. Напросенко О. К., Марценковський Д. І. Депресії при посттравматичному стресовому розладі у дітей та підлітків. 2019.

УДК 159.9.07

СЕРБОВА ОЛЬГА ВІКТОРІВНА,

кандидатка психологічних наук, доцентка, доцентка кафедри психології та педагогіки Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

Ткач Разіда Мугаллімовна,

кандидатка психологічних наук, засновниця Школи терапевтичної метафори «Доктор Казка», психологічного центру «Доктор Казка» та Київського юнганського інституту

РОЛЬ АРХЕТИПІВ ГЕРОЯ І ВОЇНА В ФОРМУВАННІ ПАТЕРНІВ ПОВЕДІНКИ ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ

У контексті тривалого перебування українців в умовах воєнного часу важливе місце в розумінні особистості належить архетипам Героя і Воїна, які супроводжують складний але значущий етап історичного розвитку. Актуальність дослідження архетипів Героя і Воїна обумовлена тим, що вони виступають стрижневим елементом багатьох соціальних процесів в умовах війни, впливаючи на трансформаційні процеси особистості і зміни в її поведінці.

В аналітичній психології К. Юнга архетипи виступають як структурні елементи колективного несвідомого. На думку вченого, архетипи є психічними інстинктами, що пов'язані зі світом ідей, уявою та сприйняттям. Кожного разу коли ми стикаємося з однаковим і постійно повторюваним способом сприйняття, ми маємо справу з архетипом. На відміну від фізіологічних інстинктів, які прив'язані до біологічних процесів та автоматичної поведінки, архетипи стосуються розуміння сенсів і значень. Всі архетипи мають як позитивну, так і негативну сторону: вони можуть бути джерелом сили та мотивації, але також містити потенціал для саморуїнування. Складність у розумінні архетипів полягає в тому, що вони мають форму, але не конкретний зміст. Людська свідомість здатна сприймати архетип лише за умови його «видимості», тобто через символічне вираження у вигляді архетипових образів, які здатні викликати сильні емоції. К. Юнг зазначав три основні властивості архетипу: образ, емоції та динамізм [1]. Якщо один із цих елементів відсутній, архетип втрачає своє значення. Сам по собі образ — це лише візуальне слово, яке має незначну цінність. Проте, коли він наповнюється емоціями, він набуває трепетності (або психічної енергії), динамізму та значущості [3]. Такий підхід до архетипів дозволяє зрозуміти, чому вони мають великий вплив на людську психіку і як можуть бути використані для глибшого розуміння внутрішніх процесів та міжособистісної взаємодії.

Варто зазначити, що кожен архетип здатен до нескінченного розвитку та диференціації: як міцне дерево, він може давати гілки та тисячі прекрасних квітів. Питання про малу чи велику кількість первинних архетипів, здається недоцільним, адже врешті-решт, вони можуть бути зведені до можливостей типового та базового досвіду, до єдності початкових протилежностей. Залежно від теорій і підходів у психології, філософії, культурології тощо, архетипи можуть групуватися за різними ознаками. Наприклад, первісні архетипи (Мати, Батько, Трікстер, Старець, Герой та інші) є характерними для всього людства і проявляються у міфах, релігії, мистецтві та сновидіннях. Етапні архетипи (Дитинство, Юність, Зрілість, Старість) пов'язані з віковим розвитком людини, а гендерні архетипи (Мати, Дружина, Амазонка тощо; Батько, Король, Мандрівник тощо) — з відмінностями між чоловічим і жіночим початками. Окрему групу складають культурні архетипи, які формуються та існують у контексті історичної еволюції суспільства, виникають у межах конкретної культури або цивілізації і виражають основні цінності, ідеали, норми та очікування цієї культури. На відміну від первісних (або архаїчних) архетипів, що є універсальними та присутніми в колективному несвідомому всіх людей, культурні архетипи тісніше пов'язані з історичним, соціальним і культурним контекстом певного часу та місця. Культурний архетип є свідомо переробленим психологічним архетипом, що виявляється у концептуальних характеристиках, які виражаються в словах чи символах, співвіднесених з міфологічним, релігійним чи казковим [1].

Архетипи Героя і Воїна — два потужні образи, які часто зустрічаються у міфах, літературі та сновидіннях, й вони відображають глибинні психічні структури. У юнганській психології Герой символізує прагнення до самореалізації, самопізнання, розвитку особистості та подолання внутрішніх і зовнішніх конфліктів.

«Шлях Героя» у міфах і літературі — це процес особистісної трансформації, під час якого людина стикається зі своєю темною, несвідомою стороною, вступає з нею в діалог і інтегрує її у свою свідомість. Якщо архетип Героя пов'язаний із боротьбою, подоланням перешкод та пошуком сенсу життя, то архетип Воїна втілює рішучість, дисципліну, здатність захищати себе, свої межі, принципи, цінності та ідеали, а також активно діяти у зовнішньому світі. У певному сенсі, Воїн може бути «інструментом» для реалізації архетипу Героя, допомагаючи долати труднощі на його шляху.

Під час війни архетипи Героя і Воїна виявляються особливо яскраво та багатогранно. У своєму позитивному аспекті вони допомагають людині пережити непосильні та травматичні події, а також вижити в умовах жорстокого зовнішнього конфлікту; у негативному аспекті — можуть провокувати радикальні дії. Наприклад, захоплення архетипом Героя може проявлятися як прагнення до подвигу, порятунку інших і самопожертви, але також — як одержимість ідеєю перемоги будь-якою ціною та руйнівний патріотизм [2]. Під владою архетипу Воїна людина може стати як відважним захисником, так і холоднокровним агресором. Захоплення людини архетипами Героя та Воїна призводить до того, що людина «воює» повсюди і завжди, а не лише на полі бою.

Далі ми коротко торкнемося теми «парності архетипів», що утворюють полярності, де один архетип виражає активну, зовнішню силу, а його протилежний архетип — пасивну, внутрішню або приховану силу. Так, якщо архетипи Героя і Воїна виражають боротьбу та активне подолання перешкод, то їх полярні архетипи більше пов'язані з Мудрецем і Споглядачем-Відлюдником, які зосереджені не на рішучих діях і героїчних вчинках, а на глибоких роздумах і внутрішньому спокої. Чим сильніше у свідомості проявлені Герой і Воїн, тим актуальнішою для психічного здоров'я стає потреба виразити Мудреця і Споглядача, які допоможуть уникнути невинуватих подвигів та насильства, а також проявити внутрішню силу та стратегію без необхідності вступати у пряму боротьбу чи конфронтацію. В іншому випадку, переповнені психічною енергією Мудрець і Споглядач-Відлюдник можуть захопити свідомість і призвести до стану затяжних сумнівів і пасивності.

Архетипи Героя та Воїна можуть відігравати значну роль у формуванні патернів (моделей) поведінки особистості, особливо у відповідь на виклики життя в умовах російської агресії та війни. В цивільному житті архетип Героя може проявлятися через прагнення особистості до самореалізації, досягнення особистих і соціально значущих цілей, а також через подолання внутрішніх і зовнішніх труднощів. Герой символізує пошук сенсу, розвиток особистості та здатність долати перешкоди, що є важливим елементом для мотивації у саморозвитку. З іншого боку, архетип Воїна в соціальному житті може бути пов'язаний із розвитком таких якостей, як дисципліна, рішучість, готовність відстоювати свої переконання та захищати власні цінності. Воїн допомагає проявляти активність у подоланні конфліктів, захищати особистісні кордони та створювати здорову атмосферу співпраці з іншими. Однак важливо розуміти, що цей архетип може проявлятися в деструктивній формі — в агресивній поведінці, конфліктності. Тобто емоційно заряджений, не маючи можливості бути конструктивно проявленим (перемогти ворога, досягти мети) може виражатися прагненням перемогти в будь-чому або перемогти будь-кого і проявлятися в певних патернах деструктивної поведінки, що може ставати психологічним бар'єром соціального розвитку особистості

Отже, важливо розуміти, що кожен архетип пропонує унікальні способи взаємодії зі світом, їх інтеграція у життя людини може привести до більшого балансу та цілісності. Важливим для подальших досліджень вбачаємо аналіз результатів трансформацій особистості в умовах воєнного часу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Юнг К. Г. Структура і динаміка психічного. Київ : Видавництво «ЦУЛ», 2022. 574 с.
2. Ткач Р., Сербова О. Використання кодів історичної пам'яті українців у терапевтичних метафорах. *Вчені записки Університету «КРОК»*. 2022. № 3 (67). С. 161–166. DOI: 10.31732/2663-2209-2022-67-161-166
3. VON FRANZ M. L. Archetypal Dimensions of the Psyche. Boston e Londres: Shambhala, 1999. 405 p.

УДК 317.315

СІМКОВА ІРИНА ОЛЕГІВНА,

доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри англійської мови гуманітарного спрямування № 3 Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

УСВІДОМЛЕННЯ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ В УМОВАХ ВІРТУАЛЬНИХ ОБМІНІВ

Сучасні дослідники визнають, що розвиток глобальної компетентності у вищій освіті набуває дедалі більшої актуальності у зв'язку з активним розвитком європейської науково-освітньої мережі та формуванням транснаціонального інтелектуального простору. В умовах глобалізації віртуальні студентські обміни стають важливим інструментом, що поєднує освітні ініціативи з цифровими технологіями, сприяючи якості навчання та розвитку міжкультурної компетентності.

У європейських документах, присвячених програмам Erasmus+ Virtual Exchange, зазначається, що віртуальний обмін визначається як цифрова програма постійної освітньої взаємодії, що інтегрує глибокий вплив інтернаціоналізації з використанням сучасних цифрових технологій. Цей підхід націлений на створення інноваційного середовища для міжкультурної співпраці, що є актуальним у сучасних освітніх стратегіях.

Згідно з дослідженням О'Дауда [2] віртуальний обмін представляє собою освітню стратегію, що підтримує та сприяє взаємодії студентів у рамках міжнародних онлайн-проектів, таких як Collaborative Online International Learning (COIL). Участь у таких проектах дозволяє студентам отримати досвід міжкультурного обміну з однолітками з інших країн або регіонів, формуючи вміння працювати у глобальному середовищі. Завдяки обміну знаннями студенти отримують більш глибоке розуміння таких питань, як зміна клімату, права людини, нерівність — що сприяє усвідомленню глобальних викликів сьогодення.

Важливість короткострокових інтерактивних ініціатив у межах програм COIL підкреслює Асоціація університетів Співдружності [1]. Вони зазначають, що такі проекти сприяють розвитку у студентів не лише мовних, цифрових, міжкультурних навичок і вмінь, але й глобальної компетентності. Проекти віртуального обміну, як правило, включають чітко визначені результати навчання, інтегровані у модулі курсів, та передбачають співпрацю студентів і викладачів з кількох університетів різних країн.

У контексті останніх подій в Україні віртуальна мобільність студентів набуває особливого значення як інструмент розвитку глобальної компетентності, що забезпечує доступ до глобального освітнього середовища навіть за умов обмеженого фізичного переміщення. Глобальна компетентність передбачає здатність ефективно спілкуватися, співпрацювати та взаємодіяти з людьми з різних культур, а також вміння аналізувати і вирішувати глобальні проблеми. В умовах швидкого розвитку цифрових технологій академічні віртуальні обміни (virtual exchanges) стали інноваційним інструментом для досягнення цієї мети.

Проект SUNY COIL, реалізований в Національному технічному університеті України «КПІ імені Ігоря Сікорського» є яскравим прикладом взаємозв'язку між володінням глобальною компетентністю та віртуальними студентськими обмінами. Проект, що проходив на заняттях з англійської мови для професійних цілей з вересня по листопад 2022 року, став важливим досвідом у впровадженні інноваційних методів навчання, інтеграції цифрових технологій та розвитку глобальної компетентності студентів. Однією з ключових умов успішної реалізації програм віртуального обміну є інтеграція студентів у міжнародні команди, де вони мають можливість застосовувати різноманітні практики комунікації, стратегії поведінки та користуватися іноземними мовами. Цей досвід сприяє не лише розвитку мовних компетентностей, але й формуванню міжкультурної свідомості, що є необхідною складовою глобальної компетентності.

Робота у багатонаціональних командах під час віртуального обміну наочно демонструє, що очікування, норми поведінки та спілкування серед учасників можуть значно відрізнитися. Наприклад, ставлення до правил ввічливості, прийнятність способів висловлення думок, підходи до управління часом (тайм-менеджменту) можуть варіюватися залежно від культурного та соціального контексту. У таких умовах студенти мають можливість навчитися адаптуватися до різних стандартів поведінки, що є важливою умовою успішної роботи в глобалізованому суспільстві.

Ефективне виконання завдань у рамках встановлених термінів вимагає від учасників проєктів розуміння правил культурної взаємодії. Вони повинні дотримуватись принципів толерантності, враховувати культурне різноманіття та взаємодіяти в дусі поваги й відкритості. Такий підхід сприяє не лише результативній роботі над спільними проєктами, а й розвитку ключових м'яких навичок, серед яких комунікація, гнучкість, та здатність до вирішення конфліктів.

На думку дослідників Хелм та Гут [3], одним із головних завдань транснаціональних освітніх просторів є формування у студентів навичок активної взаємодії у глобальному суспільстві. Програми віртуального обміну надають студентам можливість вивчати відмінності у поведінці, культурних очікуваннях і підходах до вирішення проблем, що виникають у міжкультурному спілкуванні. Під час участі у таких програмах вони отримують практичний досвід, який неможливо здобути в умовах традиційної класної кімнати. Участь у таких проєктах передбачає не лише розширення академічних знань, а й розвиток емоційної зрілості, самосвідомості та здатності до рефлексії. У цьому процесі студенти стикаються з викликами, що вимагають виходу за межі звичного, зокрема подолання упереджень, стереотипів та мовних бар'єрів.

Таким чином, програми віртуального обміну сприяють глибокому розумінню культурного різноманіття, розвитку стратегій ефективної комунікації та формуванню готовності до активної участі у глобальному суспільстві. Цей досвід не лише готує студентів до професійних викликів, але й сприяє їхньому особистісному зростанню, створюючи основу для формування відкритої, гнучкої та толерантної особистості.

Академічні віртуальні обміни є потужним інструментом для розвитку глобальної компетентності особистості. Вони дозволяють формувати нові навички та цінності, необхідні для ефективної взаємодії в міжкультурному середовищі, та сприяють розвитку освітньої системи в умовах цифрової трансформації. Розширення таких програм має стати одним із ключових пріоритетів у контексті модернізації освіти, спрямованої на підготовку студентів до викликів сучасного світу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Association of Commonwealth Universities. (2020). Retrieved February 9, 2022 from <https://www.acu.ac.uk/news/acu-launches-virtual-engagement-toolkit-with-durban-university-of-technology/>
2. O'Dowd R. (2018). From telecollaboration to virtual exchanges: state-of-the-art and the role of UNICollaboration in moving forward. *Journal of Virtual Exchange*, 1, 1–23. <https://doi.org/10.14705/rpnet.2018.jve.1>
3. Helm F., & Guth S. (2018). Erasmus+ Virtual Exchange and Internationalization at Home. Webinar of the Coimbra Group. Organized by the Education Innovation Working Group together with the Academic Exchange and Mobility Working Group and the eLearning Centre of the Jagiellonian University. Retrieved October 23, 2022 from <https://www.youtube.com/watch?v=6mvIpm3NTiY>

УДК 159.9:004.056.5:316.472.4:342.721

СПРАВЦЕВА КАТЕРИНА СЕРГІЇВНА,

магістр психології, аспірантка кафедри психології особистості та соціальних практик факультету психології, соціальної роботи та спеціальної освіти Київського столичного університету імені Бориса Грінченка

СТРАТЕГІЇ ЗАХИСТУ ПСИХОЛОГІЧНОГО БЛАГОПОЛУЧЧЯ У СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ

У сучасному світі соціальні мережі стали невід'ємною частиною життя більшості людей, створюючи новий вимір соціальної взаємодії та комунікації. Цей цифровий простір, з одного боку, відкриває безпрецедентні можливості для спілкування, самовираження та професійного розвитку, а з іншого — створює нові виклики для психологічного благополуччя користувачів. У реальності, де унікальність цифрового середовища полягає в таких його характеристиках як анонімність, відсутність фізичних кордонів, швидкість поширення інформації та складність контролю за власним цифровим слідом, особливої актуальності набуває проблема психологічної вразливості у цифровому просторі, яка має кумулятивний ефект. Постійне перебування в стані психологічної напруги, викликане необхідністю захищати свою приватність, контролювати онлайн-репутацію та протистояти різноманітним формам цифрового тиску, може призводити до серйозних наслідків для ментального здоров'я користувачів соціальних мереж.

Традиційні механізми психологічного захисту виявляються недостатньо ефективними в умовах цифрового середовища, що підтверджується дослідженнями вітчизняних та зарубіжних науковців. Зокрема, особливу небезпеку становлять різноманітні маніпулятивні стратегії, що активно використовуються в соціальних мережах [1], а також когнітивні фактори ризику, такі як надмірна довірливість та ілюзія контролю над персональними даними [2].

У цьому контексті особливого значення набуває не тільки розвиток медіакомпетентності користувачів, а саме системний підхід до формування який акцентує увагу на навичках критичного мислення [3], що стає ключовим фактором захисту психологічного благополуччя в цифровому просторі.

Актуальність цієї теми зумовлена не лише зростаючою роллю соціальних мереж у житті сучасного суспільства, але й необхідністю розробки ефективних механізмів психологічного захисту, адаптованих до специфіки цифрового простору. Практична значущість роботи полягає в можливості використання запропонованих стратегій для підвищення психологічної безпеки користувачів соціальних мереж та формування культури здорової онлайн-комунікації.

Встановлено, що психологічна вразливість у цифровому просторі має кумулятивний ефект і включає два основних типи факторів:

1. Когнітивні фактори [2]:
  - надмірна довірливість
  - ілюзія контролю над персональними даними
  - недооцінка потенційних ризиків
2. Поведінкові патерни ризику [1]:
  - надмірне саморозкриття
  - нехтування налаштуваннями приватності
  - необачне поширення особистої інформації

Важливим елементом захисту на думку науковця О. В. Тягло [3] є протидія маніпулятивним впливам, головним інструментом якої виступає критичне мислення та здатність розпізнавати маніпулятивні стратегії, найпоширенішими з яких є стратегії переконання (33%), агітації (17%) та викривлення інформації (15%).

Розвиток критичного мислення як захисного механізму в цифровому просторі передбачає формування комплексу когнітивних навичок, що дозволяють ефективно аналізувати інформаційні потоки та виявляти спроби маніпулятивного впливу. Особлива увага приділяється здатності користувача розпізнавати емоційні тригери, які часто використовуються в маніпулятивних повідомленнях для викликання миттєвої реакції та блокування раціонального осмислення інформації.

Стратегія переконання, що є найбільш поширеною формою маніпулятивного впливу, реалізується через комплекс тактик, спрямованих на формування певних установок та переконань у цільовій аудиторії. Ефективність цієї стратегії базується на використанні психологічних механізмів соціального впливу, зокрема авторитету, соціального доказу та емоційного резонансу. Розуміння цих механізмів дозволяє розробляти більш ефективні методи протидії маніпулятивному впливу.

Стратегія агітації, як другий за поширеністю вид маніпулятивного впливу, характеризується більш прямим характером впливу на поведінку користувачів. Вона часто реалізується через створення штучного відчуття терміновості, використання соціального тиску та апеляції до групової ідентичності. Розпізнавання цих тактик вимагає розвитку навичок емоційної саморегуляції та здатності протистояти груповому тиску.

Стратегія викривлення інформації є особливо небезпечною, оскільки вона спрямована на формування викривленої картини реальності через *selective exposure* (вибіркове сприйняття) та *confirmation bias* (упередження підтвердження). Протидія цій стратегії вимагає розвитку навичок факт-чекінгу, вміння верифікувати джерела інформації та здатності утримуватися від поспішних висновків.

Ефективна протидія маніпулятивним впливам у соціальних мережах вимагає системного підходу до розвитку медіаграмотності, який включає не лише формування навичок критичного мислення, але й розуміння психологічних механізмів впливу, здатність до емоційної саморегуляції та вміння будувати здорові інформаційні фільтри. Важливим аспектом є також розвиток метакогнітивних навичок, які дозволяють користувачам усвідомлювати власні когнітивні упередження та обмеження у сприйнятті інформації. Захист психологічного благополуччя в соціальних мережах потребує системного підходу, що базується на розвитку медіакомпетентності, критичного мислення та впровадженні ефективних стратегій психологічного захисту. Ключовими напрямками реалізації такого захисту є медіааналітика, медіатерапія та медіаосвіта.

Особливу увагу слід приділяти розвитку індивідуальних захисних механізмів, зокрема формуванню навичок розпізнавання маніпулятивних стратегій [1], підвищенню рівня цифрової грамотності та розвитку емоційної стійкості до онлайн-загроз. Не менш важливим є впровадження освітніх програм з медіаграмотності через інтеграцію медіаосвіти в навчальні програми та проведення тренінгів з цифрової безпеки. Значну роль у забезпеченні психологічного благополуччя користувачів соціальних мереж в Україні, відіграє розвиток інституційної підтримки, що передбачає створення центрів медіапсихологічної допомоги та формування мережі фахівців з цифрової безпеки, які повинні мати мультидисциплінарне розуміння проблеми та досконало володіти знаннями з психології та інформаційної безпеки.

Перспективи подальших досліджень вбачаються у вивченні довготривалих ефектів впливу соціальних мереж на психологічне благополуччя, розробці специфічних стратегій захисту для різних вікових груп та дослідженні ефективності різних методів медіатерапії. Особливої уваги заслуговує питання створення стандартизованих методик оцінки рівня медіакомпетентності.

Таким чином, захист психологічного благополуччя в цифровому просторі вимагає не лише індивідуальних зусиль користувачів, але й системної роботи на рівні освітніх та психологічних інституцій. Успішна реалізація запропонованих стратегій можлива лише за умови комплексного підходу та постійного моніторингу їх ефективності, що дозволить своєчасно адаптувати захисні механізми до нових викликів цифрового середовища.

ЛІТЕРАТУРА

1. Довбуш О., Гарасим Т., Скорейко-Свірська І. Вербалізація маніпулятивних стратегій у соціальних мережах Facebook і Twitter. *Folium*. 2023. Спецвипуск. С. 54–60. DOI: <https://doi.org/10.32782/folium/2023.3.7>
2. Лаптев С. О. Розробка моделі захисту особистих даних у соціальних мережах. *Захист інформації*. 2024. Т. 26, № 1. С. 43–50.
3. Тягло О. В. Критичне мислення в дії, або Досвід критичної рецензії. *Постметодика*. 2017. № 1. С. 8–13.

UDC 81:316.4:930

Sydoruk Olha,

Higher education applicant, group IA-14, National Technical University of Ukraine «Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute»

Scientific supervisor: **Haidenko Yuliia**, PhD (Philology), Associate Professor, Associate Professor of the Department of English for Humanities, National Technical University of Ukraine «Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute»

LANGUAGE AS A PERSONAL INTERACTION TOOL: HISTORICAL ASPECT

It is a well-known fact that language is essential to the human interaction process [1; 2]. Leslie C. Moore believes that «linguistic structures at every level — phonological, lexical, morphosyntactic, pragmatic, and conversational — bear social and cultural meanings for members of a speech community. In order to become active, competent members of their community, novices must learn to understand and use these linguistic structures in appropriate ways» [2]. They accomplish this by frequent communication with more experienced community members, who interact with novices in culturally specific ways. These personal interactions help novices understand not just how and why they use a language, but also who they are, how they should act, and how they should feel.

There is no doubt that communication interactions with more expert community members help novices become «socialized through the use of language and socialized to use language» [2]. However, how did language appear and evolve as a tool for personal interaction? This work aims to address and answer this question.

Scientists from all over the world have long been interested in the origin and evolution of language. Noam Chomsky, the father of modern linguistics who teaches at the Massachusetts Institute of Technology, assumed that every person has a kind of innate universal grammar in their head, of which individual languages are only variants. Based on this, a distinction is made between the so-called protolanguages and real languages. The former are largely free of specific links between linguistic units to form sentences. He sees an example of such protolanguages in the babbling of small children or in the communication methods of people with a speech disorder [1].

In the course of evolution, the human brain developed in such a way that it could process short, rapidly disappearing and unclear signals. In order to develop a complex language, however, information had to be processed more intensively, i.e. coherent, clear signals had to be available for a relatively long time. This longer information processing was probably made possible because the brain mass increased. This meant that the brain could process more information. In addition, more time was available for this information processing. As the stimuli remained relatively unchanged in the brain for a certain period, conscious states eventually emerged.

This physiological development was probably the prerequisite for linguistic development to go beyond protolanguages. But what motivated humans to intelligently develop their linguistic abilities? Many scientists are convinced that this leap in intelligence was primarily caused by social factors. The larger and more complex a group of individuals who cooperate closely with one another, the more energy is needed for memory, action planning and alliance politics. Words played a role primarily where they hardly caused any disadvantages for oneself, where cooperation dominated over competition. That was mainly the case when it came to organizing the search for food under difficult living conditions or warning each other, so it is assumed.

This is where another crucial use of language comes into play, namely categorization. To explain this with an example: a creature that feeds on mushrooms experiences the difference between edible and inedible mushrooms firsthand. It can learn to distinguish between the two categories of mushrooms based on external characteristics. The individual learns: in contrast to a brown birch mushroom that is tasty and harmless, a red fly agaric is poisonous and dangerous. This sometimes-dangerous acquisition of knowledge can be significantly accelerated by verbal cues and knowledge important for the survival of the group can be passed on through language. If individuals are able to describe to each other the properties of edible and inedible mushrooms, they can save themselves and others a lot of trouble. Warnings such as «hot!» for fire or «deep!» for rivers are equally useful. This «learning from hearsay» does not replace the principle of trial and error, but it complements it significantly and makes language a vital interaction tool.

To sum up, language plays a crucial role in the human interaction process, allowing individuals to understand social and cultural meanings within their community. Language development is driven by social demands like collaboration and knowledge exchange. It is an essential tool for classifying experiences, learning from others and transmitting information vital for survival.

REFERENCES

1. Chomsky N. Language and mind. New York: Cambridge UP, 2006. URL: <https://www.ugr.es/~fmanjon/Language%20and%20Mind.pdf> (access date: 22.10.2024).
2. Moore L. C. Language socialization. *Encyclopedia of Life Support Systems (EOLSS)*. Oxford, UK: UNESCO, 2005. URL: <https://www.eolss.net/sample-chapters/c04/e6-20b-06-01.pdf> (access date: 22.10.2024).

УДК 378.147

СТЕЦЕНКО АЛЬБІНА ДЕНИСІВНА,

здобувачка бакалаврського рівня вищої освіти групи РП 21-342, факультету управління та безпеки населення Національного університету цивільного захисту України, м. Харків

Науковий керівник: Селюкова Тетяна Василівна, старший викладач кафедри психології діяльності в особливих умовах, Національного університету цивільного захисту України, м. Харків

ІНФОРМАЛЬНА ОСВІТА ЯК ІНСТРУМЕНТ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНИХ НАВИЧОК ТА КОМПЕТЕНТНОСТІ У СИСТЕМІ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ДСНСУ

У сучасному світі підготовка фахівців ДСНС України (ДСНСУ) вимагає не лише технічних знань, а й розвинених соціальних навичок та компетентностей. Служби надзвичайних ситуацій часто працюють в екстремальних умовах, де вміння комунікувати, працювати в команді, приймати рішення в стресових ситуаціях є критично важливими. Традиційна освіта забезпечує базову підготовку, але саме інформальна освіта надає додаткові можливості для розвитку необхідних компетентностей. Враховуючи потребу у фахівцях, які мають широкий набір соціальних навичок, важливо розглянути як інформальна освіта може сприяти їхньому формуванню у системі підготовки фахівців ДСНСУ.

Метою цього дослідження є вивчення ролі інформальної освіти як ефективного інструмента для розвитку соціальних навичок та компетентностей у системі підготовки фахівців ДСНСУ. Дослідження зосереджується на тому, як неформальні освітні практики сприяють розвитку таких компетентностей як комунікація, командна робота, емоційна стійкість та адаптивність.

У рамках підготовки цих тез було проведено аналіз сучасних наукових досліджень та літературних джерел, що стосуються впливу інформальної освіти на розвиток соціальних навичок і компетентностей у фахівців, зокрема тих, хто працює в системі ДСНС України (ДСНСУ). Основними матеріалами для дослідження стали рецензовані наукові статті, монографії та звіти міжнародних організацій, таких як ЮНЕСКО та Організація Об'єднаних Націй, що розглядають питання підвищення соціальних навичок, ефективності неформального навчання, а також його значення у професійній підготовці та реагуванні на надзвичайні ситуації.

Для отримання глибших даних було проведено аналіз наукових публікацій, що дозволило виявити ключові чинники, пов'язані з неформальним навчанням, що сприяють розвитку соціальних компетенцій, важливих для професійної діяльності в умовах підвищеного ризику та стресу. Ці методи дозволили визначити як позитивні, так і потенційні виклики інформальної освіти для підготовки фахівців ДСНСУ. У результаті дослідження було розроблено рекомендації для ефективнішого використання інформальної освіти у системі ДСНСУ, а також визначено напрями для подальшого вивчення даної тематики.

Теоретичні аспекти дослідження ґрунтуються на концепції інформальної освіти як ефективного засобу розвитку соціальних навичок та компетентностей, що є ключовими для професійної підготовки фахівців ДСНСУ. Інформальна освіта розглядається як комплекс різноманітних освітніх практик, що відбуваються поза межами формальних навчальних закладів та спрямовані на розвиток особистісних та соціальних компетенцій, які часто не охоплюються традиційними навчальними програмами [3, с. 121].

На основі теоретичних джерел визначено, що інформальна освіта включає такі компоненти, як тренінги з міжособистісного спілкування, майстер-класи з вирішення конфліктів, командні вправи, а також заходи, що сприяють розвитку стійкості до стресу та емоційної регуляції. Ці практики є важливими для фахівців служб екстреного реагування, оскільки вони сприяють не лише накопиченню практичних знань, але й формуванню психологічної готовності до роботи в екстремальних умовах.

Теоретичні основи дослідження спираються на праці з психології, педагогіки та соціології, які підкреслюють, що неформальне навчання може бути особливо ефективним у розвитку таких «м'яких навичок», як комунікація, командна робота, лідерство та адаптивність. Згідно з теоріями соціального навчання та емоційного інтелекту, участь у неформальних освітніх активностях створює умови для взаємодії з іншими людьми в умовах, що наближені до реальних робочих ситуацій, що сприяє практичному закріпленню здобутих навичок.

Таким чином, теоретичні аспекти дослідження підкреслюють роль інформальної освіти як невід'ємного доповнення до формальної підготовки. Це дає змогу розглядати неформальні практики як інтегральну частину освітньої системи для фахівців ДСНСУ, орієнтованої на розвиток як професійних, так і соціальних компетенцій.

Результати дослідження підтверджують значну роль інформальної освіти у розвитку соціальних навичок та компетентностей фахівців ДСНСУ. Проте виникає низка питань щодо оптимальної інтеграції цих практик у систему професійної підготовки, а також щодо можливих бар'єрів та обмежень, з якими стикаються фахівці під час їхньої реалізації. Один з основних аспектів дискусії стосується питання балансу між формальною та інформальною освітою. З одного боку, формальна освіта забезпечує фундаментальні знання та професійні навички, які є базовими для служб екстреного реагування. З іншого боку, інформальна освіта зосереджується на розвитку соціальних та особистісних компетенцій, таких як стійкість до стресу, гнучкість, ефективна комунікація та командна робота, які є критичними для успішного виконання професійних обов'язків. Підтримка балансу між цими видами навчання є важливою, але потребує подальшого вивчення [1, с. 35].

Дискусійним також є питання ефективності різних форм інформальної освіти, таких як тренінги, майстер-класи, волонтерські програми та симуляційні навчання. Незважаючи на визнані переваги цих підходів, існують різні думки щодо того, який з них є найбільш ефективним для розвитку соціальних компетенцій саме у фахівців служб екстреного реагування. Наприклад, симуляційні навчання дозволяють відтворити ситуації, максимально наближені до реальних, але вимагають значних ресурсів та часу. Волонтерство і громадська діяльність сприяють соціалізації та емпатії, проте можуть бути менш орієнтовані на професійно-прикладні навички.

Іншою важливою темою дискусії є обмеження та бар'єри, з якими стикаються фахівці під час участі у програмах неформальної освіти. Це можуть бути обмеження, пов'язані з робочим навантаженням, недостатньою мотивацією, відсутністю підтримки з боку керівництва або недостатнім фінансуванням освітніх програм. Також слід враховувати індивідуальні особливості фахівців, оскільки не всі вони мають однаковий рівень підготовки, мотивації та готовності до участі в інформальних освітніх заходах. [2, с. 13–14].

Під час дискусії важливо розглянути й культурний аспект, оскільки інформальна освіта та її методи можуть по-різному сприйматися у різних культурних контекстах. У випадку фахівців ДСНСУ, які працюють у високостресовому середовищі, розуміння культурних особливостей та особистих уподобань може суттєво впливати на ефективність інформальних освітніх методів.

Загалом, дискусія навколо ролі та ефективності інформальної освіти у підготовці фахівців ДСНСУ підкреслює необхідність подальших досліджень, зокрема для визначення найбільш ефективних методів та підходів. Дослідження цієї теми має важливе практичне значення, оскільки сприятиме вдосконаленню освітніх програм для підвищення рівня соціальної компетентності та психологічної готовності працівників, що є критичним для їхньої ефективної роботи в екстремальних умовах.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гончарова Л. Г., Смирнов В. О. Инновационные подходы в подготовке специалистов службы чрезвычайных ситуаций. *Науковий вісник ДСНС України*. 2018. № 2. С. 31–38.
2. Дубовик О. О., Карпов М. Ю. Теоретичні аспекти розвитку соціальних компетентностей у рятувальників. *Психологія і педагогіка професійної діяльності* : зб. наук. пр. Київ : Науковий світ, 2020. С. 12–19.
3. Петров І. М. Інформальна освіта в умовах підготовки працівників служб цивільного захист. Київ : Логос, 2021. 142 с.

УДК 159.922:316.62

СУ ДАЯНА,

здобувачка вищої освіти навчальної групи ПП-21, Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

Науковий керівник: **Винославська Олена Василівна**, кандидат психологічних наук, професор, професор кафедри психології та педагогіки, Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

ДРУЖБА В ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ ЯК ОДИН ІЗ ВИДІВ СОЦІАЛІЗАЦІЇ МОЛОДІ В СУЧАСНОМУ СВІТІ

Юнацький вік є ключовим етапом у формуванні особистості, яка проходить через численні зміни як на фізіологічному, так і на психологічному рівнях, адже в цей час, молодь активно шукає своє місце у світі, формує свою ідентичність та соціальні навички, тому у цей період дружба набуває особливого значення як один із ключових механізмів соціалізації молоді. Відповідно, дружба в юнацькому віці є потужним фактором, який впливає на емоційний, моральний та соціальний розвиток особистості, а у сучасному світі, що характеризується швидкими змінами та активною інтеграцією сучасних технологій в наше життя, феномен дружби стає ще більш важливим та впливає на процеси соціалізації.

Як зазначає А. С. Чайка, соціалізація молоді являє собою процес набуття людиною соціальних навичок, моральних норм і цінностей, які необхідні для успішного функціонування у суспільстві. Вона є основним механізмом, за допомогою якого людина інтегрується в соціальну систему, розуміє власну роль та базові стандарти поведінки, що прийняті в суспільстві [1, с. 100].

Соціалізація починається ще в дитинстві, але особливого значення набуває в ранньому юнацькому віці в період 14,5–15 — 17 років, коли людина вперше свідомо оцінює себе як члена суспільства і активно взаємодіє з іншими. У молодому віці ключове значення для соціалізації мають такі елементи, як навчання, родина, культура, засоби масової інформації та безпосередньо дружба. Важливим для цього етапу є те, що на даному відрізку життя молода людина намагається шукати підтримку не тільки у батьків чи вчителів, а й серед однолітків, тому дружба стає одним з інструментів, що сприяє особистісному розвитку та успішній інтеграції у доросле життя.

Д. Місенг зазначає, що дружба — це найважливіший вид емоційної прихильності і міжособистісних відносин юнацького віку та є одним із ключових аспектів соціалізації, сприяючи розвитку соціальних навичок та моральних принципів [2].

У період юності, коли молода людина проходить через численні труднощі, пов'язані з розвитком особистості, що включають кризи перехідного віку, дружба часто стає основним джерелом душевної підтримки та розради, адже друзі допомагають пережити кризи, розчарування, стреси, які неминуче виникають на цьому етапі життя. Тому завдяки дружбі молода людина розвиває навички емоційного самовираження, вчиться розпізнавати та керувати своїми почуттями.

Через взаємодію з друзями у молоді розвиваються важливі соціальні навички: співпереживання, компромісу, відповідальності за інших, взаємної підтримки та допомоги.

У юності молодь активно формує свою ідентичність, а дружба має важливу роль у цьому процесі, адже часто спільно з іншими, людина досліджує аспекти своєї особистості, беручи на себе соціальні ролі, що формують її як індивіда. Тому друзі часто стають своєрідним «дзеркалом», у якому людина бачить себе і це допомагає краще усвідомлює свої сильні та слабкі сторони.

Дружба у юнацькому віці не тільки сприяє емоційному розвитку, але й допомагає підліткам формувати свої життєві цінності, адже у процесі взаємодії з друзями хлопці та дівчата починають краще розуміти, що для них важливо, які цінності вони вважають важливими і як планують будувати своє життя у майбутньому, тому можна виділити ключові аспекти дружби:

— формування етичних принципів, адже молодь, яка підтримує тісні дружні стосунки, часто бере приклад один з одного, обговорюючи важливі життєві питання, дискутуючи на теми, пов'язані з мораллю та етикою, що може додатково формувати переконання та моральні установки;

— розвиток соціальної відповідальності, адже через дружбу молоді люди починають брати на себе відповідальність за інших, допомагати і підтримувати друзів у складних ситуаціях. Цей досвід може стати основою для майбутньої соціальної активності та участі в громадських ініціативах;

— формування професійних орієнтирів, зважаючи на те, що саме у процесі взаємодії з друзями молодь часто ділиться своїми мріями та планами щодо майбутньої професії. В такому випадку друзі можуть впливати на вибір професійної діяльності, мотивуючи один одного до кращого та підтримуючи досягнення цілей.

Досвід дружби у юності може сильно вплинути на те, як молодь буде сприймати та будувати романтичні відносини, адже вміння слухати, підтримувати, йти на компроміс та вирішувати конфлікти — це навички, що можуть бути набуті у дружніх стосунках та стануть фундаментом для успішних романтичних відносин у дорослому житті.

Крім того, дружба в юнацькому віці також сприяє розвитку навичок, які важливі для побудови професійних стосунків, адже співпраця, взаємна підтримка, вміння вирішення конфліктів та адаптація до змін буде корисною у професійному середовищі. Тому молодь, що має позитивний досвід тісних довгих дружніх стосунків, традиційно легше інтегрується в колективи, краще взаємодіє із колегами та демонструє лідерські якості [3].

Юнацька дружба часто вирізняється підвищеною емоційністю та глибокою довірливістю, яка проявляється не стільки у словах або формальних висловлюваннях, скільки в інтонаціях, акцентах і замовчуваннях, які передають найтонші відтінки почуттів. Хоча молоді люди не завжди здатні повністю виражати свої думки та почуття у словах, проте їх друзі інтуїтивно розуміють емоційний стан співрозмовника, навіть спілкуючись через соцмережі, месенджери та інші онлайн-платформи, що дозволяють спілкуватися незалежно від відстані, обмінюватися інформацією, підтримувати зв'язок практично в будь-який час [3, с. 30].

Однією з головних переваг цифрового світу є можливість підтримувати зв'язок на відстані. Наприклад, Олена, яка переїхала з рідного села до Києва на навчання, завдяки Telegram може залишитися в постійному контакті зі своїми шкільними друзями. Вони можуть регулярно спілкуються через відеодзвінки, ділитися фотографіями та обговорювати новини.

Проте технології мають і свої недоліки. Наприклад, Аня, яка багато часу проводить у соцмережах, зрозуміє, що її стосунки з друзями стали більш поверхневими, адже вона рідко бачить їх у реальному житті, а більша частина їх спілкування обмежується лайками та коментарями під фотографіями. Хоч у неї багато друзів у Facebook та підписників в Instagram, вона відчуває себе самотньою. Тому соцмережі можуть сприяти розвитку нових зв'язків і підтриманню старих, але водночас можуть створити виклики для справжніх стосунків.

Проблемою, на сьогодні, є те, що іноді молодь може відчувати тиск з боку друзів через певні відмінності, як наприклад, різні смаки в одязі чи музиці, що може вплинути на їх поведінку або прийняття рішення. Цей тиск однолітків може мати як позитивні, так і негативні наслідки. З одного боку, друзі можуть мотивувати молодь на досягнення, підтримувати у навчанні або заняттях спортом. З іншого боку, тиск може призвести до негативної поведінки, такої як вживання алкоголю, наркотиків або участі в небезпечних ситуаціях. Тому важливо, щоб молоді люди вчилися критично оцінювати вплив своїх друзів і мати баланс між прийняттям підтримки та збереженням власної думки.

Проте однією з них найбільш болісних ситуацій для молоді в юнацькому віці є розрив стосунків, що може бути причиною ряду факторів: зміною інтересів, переїздом, конфліктами або навіть зрадою. Такий критичний момент може стати серйозним емоційним випробуванням для хлопців чи дівчат, особливо якщо в них ще не до кінця сформоване власне «Я». Тому вміння пережити розрив стосунків, зрозуміти причини і зробити висновки допоможе молоді краще розвиватися та бути готовим до майбутніх викликів у міжособистісних стосунках.

Отже, дружба в юнацькому віці є основним елементом соціалізації молоді в сучасному світі, що сприяє не лише психічному розвитку, але й формуванню соціальних навичок, моральних цінностей та життєвих позицій. У сучасному суспільстві де зростає індивідуалізм та соціальна нестабільність, дружба стає джерелом підтримки для молодих людей. Дружні відносини становлять основу для майбутніх міжособистісних стосунків, зокрема романтичних, професійних та сімейних, що формують у юнаків навички для успішного життя.

ЛІТЕРАТУРА

1. Атаманюк З. М., Чайка А. С. Розуміння проблеми соціалізації людини. Освіта та соціалізація особистості. XII Інтернет-конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених, 2024. С. 99–101.
2. Місенг Д. Ціннісні орієнтації сучасного українського юнацтва. *Психологічні виміри культури, економіки, управління*. 2018. Вип. XI. С. 198–206.
3. Тимофеева К. К., Никифорова Н. О. Особливості усвідомленого ставлення до дружби у юнаків: кваліфікаційна робота. Київ, 2023. — 47 с.

УДК 378.147

СУХЕНКО ЯНА,

кандидат психологічних наук, доцент, професор кафедри психології та особистісного розвитку Державного закладу вищої освіти «Університет менеджменту освіти»

СИСТЕМНА ДИНАМІКА ЕМПАТІЇ В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ПСИХОЛОГА

В сучасних умовах трансформації освіти актуалізується питання створення інтелектуального простору, що сприяє розвитку емпатії майбутніх психологів. Емпатійне освітнє середовище виступає не лише контекстом навчання, а й активним чинником формування професійної здатності до глибинного розуміння іншого.

Емпатія виступає як атрибут існування та розвитку відкритих динамічних систем, визначаючи їх здатність до виживання, зокрема, в освітньому просторі це проявляється як закономірність: розвиток системи здійснюється через безумовне прийняття.

В контексті системного підходу емпатія постає як механізм, що дозволяє відчувати та підтримувати природний ритм процесів самоорганізації особистості. У просторі психологічної допомоги вона створює умови для розгортання процесів нелінійної самоорганізації, виступаючи як механізм «зчитування» системної динаміки. Також важливим є розуміння емпатії через настанову нескінченності та доповнюваності кожної особистості. Така позиція позначає простір, де різні способи буття збагачують загальну картину розуміння, формуючи здатність до професійної емпатії, яка природно транслюється в консультативну практику.

Системно-динамічна природа емпатії. Емпатія як механізм системної динаміки характеризується здатністю резонувати з природними процесами самоорганізації психіки. У даному контексті вона виконує подвійну функцію: виявляє точки біфуркації та зони потенційного розвитку, а також створює простір, в якому процеси самоорганізації розгортаються в автентичному темпі. Це проявляється через тонке налаштування на індивідуальний ритм психічних процесів, відчуття готовності системи до змін і періодів стабілізації.

Парадоксальна природа професійної емпатії. Перший парадокс розкривається в суті професійної емпатії — вона вимагає від консультанта одночасного занурення у феноменологічне поле клієнта та збереження професійної дистанції. Подібно до квантового дуалізму, це передбачає одночасне перебування у двох станах: максимальної присутності у переживаннях клієнта й утримання рефлексивної позиції. Другий парадокс виявляється у тому, що надмірна професіоналізація емпатії часто призводить до втрати її спонтанності, коли концентрація на технічних аспектах може редукувати природний емпатійний резонанс до формалізованих реакцій.

Характеристики емпатійного освітнього середовища. Емпатійне освітнє середовище характеризується здатністю резонувати з індивідуальними темпами розвитку здобувачів освіти через чутливість до індивідуальних проявів, гнучкість у підтримці різних форм емпатії, створення умов для безпечного експериментування з емпатійним усвідомленням, забезпечення простору для діалогу та рефлексії тощо.

Філософські та психологічні основи професійної емпатії. Теоретичний аналіз феномену емпатії в психосоціальному просторі розкриває його багатовимірну природу. В еґо-психології (Х. Кохут) емпатія постає як елемент «ядерного Я», в гуманістичній психології (К. Роджерс) — як провідний фактор психотерапевтичних змін, в екофасилітативному підході (П. Лушин) — як системна якість психотерапевтичної екосистеми [2]. Теорія Л. Журавльової розкриває особливості розвитку емпатії в онтогенезі [1], що дозволяє зіставити онтогенетичну та професійну лінії (Я. Сухенко) розвитку цього феномену [3].

Концептуальний аналіз професійної емпатії через настанову нескінченності та доповнюваності відкриває нові горизонти розуміння цього феномену. Принцип доповнюваності (Н. Бор) розширює розуміння парадоксальної природи емпатії, визнаючи необхідність взаємовиключних, але взаємодоповнюючих позицій для повного опису феномену. Діалогічна філософія (М. Бубер) обґрунтовує природу емпатійного розуміння як зустрічі з «Іншим» у його принциповій невичерпності.

Герменевтичний підхід (Г. Гадамер) розкриває емпатію як нескінченний процес інтерпретації та діалогу, а феноменологічна традиція (Е. Гуссерль) надає методологічне підґрунтя для розуміння інтерсуб'єктивної природи емпатійного пізнання.

Принципи організації емпатійного освітнього середовища. Філософські засади трансформуються в конкретні принципи організації освітнього середовища: визнання принципової відкритості та невичерпності кожного учасника освітнього процесу; формування простору множинності інтерпретацій, толерантності, у тому числі й до невизначеності; розвиток культури емпатійного діалогу; інтеграція різних підходів до розуміння, створення умов для феноменологічного проживання досвіду емпатійної присутності; зрощення герменевтичного виміру освітньої взаємодії.

Емпатія як механізм системної динаміки розкриває новий рівень розуміння процесів психологічної допомоги. Через призму системного підходу вона постає як специфічний спосіб «зчитування» готовності системи до трансформації, що дозволяє підтримувати ритмічність природних процесів змін. Емпатійне освітнє середовище, засноване на визнанні нескінченності та доповнюваності кожної особистості, виступає не лише простором навчання, а й моделлю майбутньої професійної позиції психолога. Логіка розвитку професійної емпатії розгортається від проживання досвіду безумовного прийняття до здатності створювати подібний простір у власній практиці. Формування емпатійного освітнього середовища стає визначальним чинником розвитку здатності майбутнього психолога до професійної емпатії. Такий підхід дозволяє розглядати емпатію як природну здатність до системного резонансу, що розкривається в процесі професійного становлення через визнання унікальної цінності та невичерпності кожної особистості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Журавльова Л. П. (2007). *Психологія емпатії*. Вид-во ЖДУ ім. І. Франка.
2. Лушин П. В. (2005). *Личностные изменения как процесс: теория и практика*. Аспект.
3. Сухенко Я. В. (2011). Про можливості формування емпатії з позицій колективної суб'єктності. *Вісник післядипломної освіти: збірник наукових праць*, 3 (16), с. 487–495). Ун-т менедж. освіти НАПН України.

УДК 159.9.07:308

ТАТЬКОВ ЯРОСЛАВ ВІКТОРОВИЧ,

здобувач середньої освіти, учень 11-А класу комунального закладу «Харківський ліцей №72 Харківської міської ради»;

КІМ ДАР'Я ДМИТРІВНА,

здобувачка середньої освіти, учениця 9-А класу комунального закладу «Харківський ліцей № 72 Харківської міської ради»

Науковий керівник: **Лебедева Ірина Леонідівна**, кандидат фізико-математичних наук, доцент, доцент кафедри економіко-математичного моделювання Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця; **Нечаєва Інеса Іванівна**, учитель інформатики, спеціаліст I категорії комунального закладу «Харківський ліцей №72 Харківської міської ради»

СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ ЯК ІНСТРУМЕНТ ВПЛИВУ НА МОЛОДЬ: ДОСВІД ДОСЛІДЖЕННЯ TELEGRAM-КАНАЛУ «ТРУХА УКРАЇНА»

Сучасний інформаційний простір значною мірою формують соціальні медіа для яких ключовими інструментами комунікації є месенджери та їхні публічні канали. Зокрема, в Україні Telegram-канали відіграють важливу роль у поширенні інформації, формуванні громадської думки. Особливо це стосується молоді. Серед таких інформаційних джерел одним із найвпливовіших є Telegram-канал «Труха Україна». Хоча окремі дослідження щодо впливу Telegram-каналів на формування громадської думки в Україні вже проводилися такими дослідницькими центрами, як Український інститут медіа та комунікації (УІМК), Інститут масової інформації (ІМІ) і Texty.org.ua, ці результати здебільшого стосуються оцінювання популярності каналів, їх аудиторії та контенту за допомогою SEO-аналізу. Тоді як статистичному аналізу, як методу поглибленого кількісного дослідження динаміки поведінки аудиторії, її реакції на той чи інший зміст повідомлень, увага не приділялася, що і є метою даної роботи.

У рамках дослідження безпосередньо за статистичними даними Telegram-каналу «Труха Україна» було сформовано дві вибіркові сукупності, одна з яких стосувалась повідомлень, що набрали найменшу кількість переглядів, інша — тих, що набрали найбільшу кількість переглядів за добу з початку війни і по 31 жовтня 2024 року з інтервалом в 15 днів. Це дозволило дослідити вплив кількості слів і часу публікації на кількість переглядів, а також частоту використання ключових слів за весь період існування каналу. Фрагмент таблиць з такими даними наведено у табл. 1.

Таблиця 1

Фрагмент даних дослідження Телеграм-каналу «Труха Україна»

	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	P
1	мін переглядів										макс переглядів					
2	Дата	Кількість підписників	Кількість переглядів	Час публікації	Кількість слів	Ключові слова	Емоційна окраска	Смайл	Кількість переглядів	Кількість слів	Час публікації	Ключові слова	Емоційна окраска	Смайл		
3	24.02.2022	233180	117500	17:57	6	бойові дії, Харківщина, компаньйонська голитка		👍	907	237900	10	6:58	ХТЗ, ракета, дом		👍	906
4	11.03.2022	783058	220700	14:32	11	Зеленський, ми, перемога			3249	444800	14	21:58	Харьков, таксистка, убирают, обстріля	+	👍	11900
5			392300	12:27	6	концерт, вибухи, метро, Харків, станція	сумна	👍	3998	621400	7	23:35	топливное хранилище		👍	3413
6	26.03.2022	966134														
7			392300	13:15	23	YouTUBE, транскрем, Вован, Лескус, разіграли, МВД, Британія, Шангхай		👍	3331							
8	10.04.2022	1210779	537200	9:10	16	Большин, Изюм, орки, русский мир		👍	7748	963900	24	23:01	взрыв, Николаев, орки, живые районы	+	👍	11000
9	25.04.2022	1545561	691200	10:50	51	обстреловка, Мариуполь, Свердловецька, Изюм, Харківська область	напружена	👍	7548	910000	13	18:46	росейський, полонений, нога, позитив, дружина	саркастична	👍	13500
10	10.05.2022	1808549	752800	13:36	43	Луганська ОВА, Сергей Гайдай, фейк, Попова, оборона		👍	11000	1100000	8	0:35	Джо Байден, закон, Ленд-лиз + видео о Путине	іронічне	👍	24700
11	25.05.2022	1918092	764700	15:01	18	Миколаїв, обстріл, «Торнадо-С», потоплення, постраждали		👍	9541	1100000	23	22:27	Крым, англійська мова, шкільна програма, Лондон, спікер гособсчета	іронічна, сарказм	👍	22200

Статистичний аналіз емпіричних даних здійснювався за використанням вбудованих функцій MS Excel і його надбудови Пакет аналізу. Наведені в табл. 2 дані свідчать, що середній час публікацій приблизно однаковий, медіани різняться але не значно, тоді як різниця у модах велика. Це свідчить про те, що публікації виходять більш менш рівномірно протягом доби, але пости, які виходять о 18 годині, набирають меншу кількість переглядів, а ті, що о 7 ранку — найбільшу.

Таблиця 2

Статистичний аналіз вибірок з найменшою і найбільшою кількістю переглядів

Час публікації (min)		Час публікації	
Среднее	14:38:39	Среднее	14:26:30
Стандартная ошибка	0:33:05	Стандартная ошибка	0:52:44
Медиана	14:58:30	Медиана	15:15:00
Мода	18:10:00	Мода	7:00:00
Стандартное отклонение	4:07:31	Стандартное отклонение	7:24:21
Дисперсия выборки	0:42:33	Дисперсия выборки	2:17:07
Экспесс	1:04:11	Экспесс	-0,741853
Асимметричность	-0,94	Асимметричность	-0,52272
Интервал	23:11:00	Интервал	23:59:00
Минимум	0:47:00	Минимум	0:00:00
Максимум	23:58:00	Максимум	23:59:00
Сумма	4:04:00	Сумма	17:22:00
Счет	56	Счет	71
Уровень надежности(95,0%)	0,046031507	Уровень надежности(95,0%)	1:45:11

При порівнянні інформації щодо часу публікацій перевірі підлягала нульова гіпотеза, за якою середня тривалість оприлюднення інформації в обох вибірках є однаковою, тобто $H_0: \bar{x}_{\max} = \bar{x}_{\min}$ при альтернативній гіпотезі $H_1: \bar{x}_{\max} \neq \bar{x}_{\min}$. Перевірка здійснювалась за критерієм Стьюдента. Оскільки емпіричне значення критерія Стьюдента менше критичного, тобто $t_{em} = 0,19 < t_{kp}(0,05; 114) = 1,99$, то нульову гіпотезу нема причин відхилити. Отже, з надійністю 95% можна стверджувати, що середня тривалість повідомлень суттєво не впливає на кількість звернень до цієї публікації.

Аналогічний підхід було застосовано щодо перевірки про вплив середньої кількості слів у повідомленнях на їх привабливість для користувача. Перевірі підлягала нульова гіпотеза за якою середня кількість слів у повідомленнях для обох вибіроквих сукупностей була однаковою, при альтернативній, згідно з якою у вибірковій сукупності з найменшою кількістю переглядів середня кількість слів є більшою, тобто критична область статистичного критерію є односторонньою. Перевірка за критерієм Стьюдента показала, що нульову гіпотезу нема підстав відхилити. Це свідчить про те, що різниця в середній кількості слів у повідомленнях не є статистично значущою. Отже, кількість слів у повідомленні не чинить значного впливу на популярність публікації (за кількістю переглядів).

При дослідженні ключових слів у публікаціях з мінімальним і максимальним охопленням були визначені частоти їх використання у повідомленнях. Зрозуміло, що у повідомленнях переважають слова, які пов'язані з воєнною тематикою. Кількість слів, ключові слова та емоційне забарвлення повідомлень було отримано завдяки використанню можливостей ChatGPT. У таких таблицях даних (наприклад, табл. 1) наведено смайлики, що відображають пріоритетну реакцію на кожне повідомлення, та їх кількість.

Отримані дані дозволяють сформулювати такі попередні висновки: сенсаційні повідомлення або такі, що мають високу емоційну насиченість, отримують більше реакцій у молоді, ніж стандартні новини, підтверджуючи значення впливу емоційного контенту на утримання уваги аудиторії. Водночас публікації з воєнною тематикою, хоча й зустрічаються частіше, та не є найбільш популярними, що може свідчити про зниження інтересу («вигорання») аудиторії до тем, пов'язаних із війною.

Для порівняння реакцій на повідомлення з найменшою і найбільшою кількістю переглядів створено таблицю спряженості (табл. 3).

Таблиця спряженості для порівняння реакцій

Реакції	min переглядів	max переглядів	Сума
лайк	262128	304799	566927
злість	127255	220620	347875
плач	33844	13700	47544
серце	53377	103561	156938
посмішка, сміх	13917	165418	179335
вогонь	46000	24894	70894
клоун	14200		14200
жах	6282		6282
нерозуміння	14485	7579	22064
вибух мозку		43200	43200
дизлайк		21500	21500
Сума	571488	905271	1476759

Як видно, повідомлення з більшою кількістю переглядів викликають більшу кількість реакцій загалом, проте найбільш виражені позитивні реакції спостерігаються в обох вибірках. Для перевірки цього припущення було проведено обчислення вирівнюючих частот і застосовано статистичний критерій Пірсона. Результати тесту показали, що з надійністю 95% нульову гіпотезу слід відхилити на користь альтернативної, тобто розподіл реакцій у вибірках із найменшою та найбільшою кількістю переглядів не можна вважати однаковими. Отже, відмінності між розподілами реакцій у двох вибіркових сукупностях є статистично значущими.

Отримані результати демонструють ефективність застосування методів статистичного аналізу для дослідження впливу інформаційного контенту на аудиторію соціальних мереж, а запропонована у роботі методика є універсальною та може бути адаптована для будь-яких інших платформ для визначення настрою і інтересів аудиторії залежно від віку і гендерної приналежності.

На основі дослідження статистичних даних, отриманих за допомогою ChatGPT, було сформовано психологічний портрет підписників Telegram-каналу «Труха Україна». Це переважно молоді люди, які активно слідкують за подіями в Україні та світі. Вони не віддають перевагу коротким чи детальним новинам, а чутливі до емоційно насиченого контенту, зокрема сенсаційних новин, що викликають яскраві реакції. Такий підписник вже відчуває певне вигорання через постійний потік воєнних новин, тому шукає інші теми. Найвищий рівень залучення спостерігається в ранкові години. Підписники цінують швидкість отримання інформації та реагують на унікальні події, нехтуючи сюжетами, що повторюються. Слід підкреслити, що смайлики переважають над коментарями, що свідчить про прагнення до швидкої емоційної реакції та бажання уникати глибоких дискусій, зберігаючи емоційну підтримку та відчуття спільності без зайвих конфліктів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Каталог Telegram-каналов и чатов. URL: <https://uk.tgstat.com> (дата звернення: 01.10.2024).

УДК 159.9.316

ТРЕТЯК ЛІЛІАНА ЮРІЇВНА,

здобувач вищої освіти навчальної групи ПП-21 Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

Науковий керівник: **Москаленко Ольга Володимирівна**, кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри психології та педагогіки Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

РОЛЬ ГЕНДЕРУ В ПОБУДОВІ МІЖОСОБИСТІСНИХ СТОСУНКІВ В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Роль гендеру у формуванні міжособистісних стосунків в освітньому середовищі є багатовимірним феноменом, що визначає динаміку взаємодії між суб'єктами освітнього процесу та впливає на ефективність комунікації, емоційний клімат і освітні результати. Гендерні стереотипи, упередження та різниця у сприйнятті соціальних ролей можуть виступати чинниками, які сприяють виникненню соціальної напруги, дискримінації або нерівності у доступі до ресурсів і можливостей. У контексті освітнього середовища, яке має бути простором для формування критичного мислення, соціальної чутливості та взаємоповаги, недостатнє усвідомлення гендерних аспектів може обмежувати можливості учасників навчального процесу для всебічного розвитку. Вивчення впливу гендерних аспектів на міжособистісну взаємодію, аналіз механізмів трансляції стереотипів та їхнього впливу на освітній процес є необхідними для розробки науково обґрунтованих підходів до побудови інклюзивного і гендерно-чутливого освітнього середовища.

Проблема ролі гендеру в освітньому середовищі є об'єктом дослідження багатьох дисциплін, зокрема соціології, психології, педагогіки та гендерних студій. Психологічні дослідження акцентують увагу на впливі гендерної ідентичності на процес комунікації, рівень емоційної підтримки та самооцінки учнів і студентів. Педагогічні підходи досліджують роль викладачів як агентів соціалізації, які можуть як посилювати, так і зменшувати прояви гендерної упередженості у взаємодії з учнями.

Заклади освіти відіграють ключову роль у формуванні гендерної культури молоді, особливо в юнацькому віці, коли відбувається становлення світогляду та осмислення особистісного призначення. Освітнє середовище виступає інститутом соціалізації, який має потенціал впливати на подолання гендерних стереотипів і сприяти інтеграції гендерно чутливого підходу в навчальний процес. Особливо важливо, щоб викладання дисциплін соціально-гуманітарного циклу враховувало гендерні аспекти, адже саме ці курси формують уявлення про соціальну справедливість, рівність та взаємодію між статями. Таким чином, заклади освіти стають фундаментом для формування гендерно збалансованого суспільства, у якому особистість має можливість реалізувати свій потенціал без обмежень, зумовлених статевою належністю [3].

Гендерні установки викладачів відіграють ключову роль у формуванні міжособистісних стосунків в освітньому середовищі, впливаючи на характер взаємодії між учнями та їх сприйняття одне одного. Дискримінаційні практики, такі як неоднаковий розподіл уваги, диференційоване оцінювання та очікування, закріплюють гендерні відмінності й обмежують потенціал учнів, створюють нерівні умови спілкування. Це може призводити до закріплення патерналізму, формування нерівноправних відносин і обмеження розвитку емоційної чутливості та рівноправної комунікації між статями. Подолання таких установок є важливим для створення гендерно-чутливого освітнього простору, що сприяє побудові гармонійних міжособистісних стосунків, заснованих на взаємоповазі та рівності [2].

Досягнення гендерної рівності в освіті потребує реалізації двоєдиної мети: забезпечення гендерної паритетності через рівноправну участь дівчат і хлопців у всіх формах навчання та створення умов для рівного ставлення до учнів і педагогів незалежно від статі. Гендерний підхід в освіті, як складова особистісно орієнтованого навчання, враховує індивідуальні особливості особистості, її природний потенціал і соціальні ролі, що дозволяє створювати розвивальне середовище для повноцінної самореалізації жінок і чоловіків. Подолання застарілих моделей гендерної диференціації та інтеграція гендерно чутливих норм в освітні програми сприяють гармонійному розвитку особистості та формуванню збалансованого суспільства [1].

Подолання гендерної нерівності в освіті вимагає комплексного підходу, який включає інтеграцію гендерної чутливості у навчальні програми, підготовку вчителів до роботи з гендерними стереотипами, розвиток гендерно чутливої профорієнтації, створення безпечного простору для всіх учнів та підтримку гендерної рівності через освітні ініціативи, діалоги і спільні проекти. Це забезпечить рівні можливості для розвитку здібностей учнів обох статей і створить здорові міжособистісні стосунки в навчальному процесі [1].

Таким чином, досягнення гендерної рівності в освітньому середовищі вимагає впровадження гендерно чутливих підходів у навчальний процес, системної підготовки педагогів до ідентифікації та подолання гендерних стереотипів, а також забезпечення рівних умов для розвитку та самореалізації учнів незалежно від статі. Такий підхід сприятиме формуванню справедливих міжособистісних стосунків, оптимізації навчального середовища та забезпеченню рівних можливостей для всіх учасників освітнього процесу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гендерна соціалізація студентської молоді в умовах закладу вищої освіти: інклюзивний підхід: монографія / А. І. Войтовська ; МОН України, Уманський держ. пед. ун-т імені Павла Тичини. — Умань : ЦП Компринт, 2022. 214 с.
2. Гендерні дослідження: прикладні аспекти: наук. монографія / В.П. Кравець та ін.; за наук. ред. В. П. Кравця. Тернопіль : Навчальна книга — Богдан, 2013. 448с.
3. Калько І. В. Формування гендерної культури школярів у системі роботи сучасного закладу освіти. Харків : Друкарня Мадрид, 2017. 136 с.

УДК 378.147

ТУЛЯКОВА КАТЕРИНА РОБЕРТІВНА,

*кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри англійської мови гуманітарного спрямування №3
Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»*

ВЛАСЮК АЛЛА ДМИТРІВНА,

*викладач кафедри англійської мови гуманітарного спрямування №3 Національного технічного університету
України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»*

ВИКОРИСТАННЯ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ НА ЗАНЯТТЯХ З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ У ЗВО

Соціальні мережі — це невід’ємна складова щоденного життя сучасної молоді. Неконтрольоване та понаднормове використання соціальних мереж може призвести до поведінкової залежності, тобто сформувати звичку, яка переросте в руйнівний потяг.

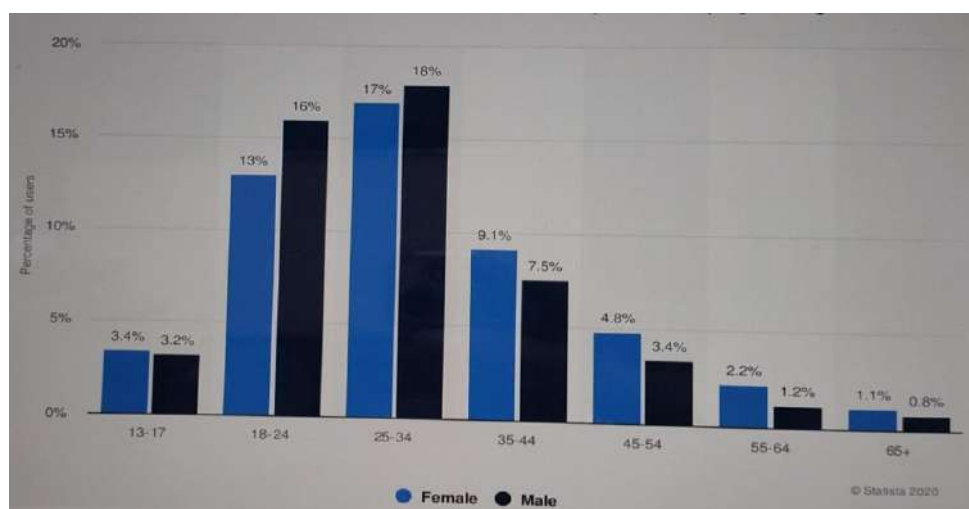

Рис. 1. Розподіл світової аудиторії користувачів Instagram за віком та статтю.

Адаптовано з <https://uaspectr.com/2020/06/23/najpopulyarnishi-sotsialni-merezhi-v-ukrayini-ta-krayinah-svitu-2020/>

Як зазначено на Рис. 1, у 2020 році 13 відсотків активних користувачів Instagram у всьому світі становили жінки у віці від 18 до 24 років. Загалом більша половина людей, які використовують Instagram у всьому світі — це 34 роки або молодше. У США додаток посів друге місце за популярністю серед підлітків, поступившись тільки Snapchat [2, 2020]. Тобто, цільова аудиторія Instagram — це переважно молодь.

Враховуючи той факт, що ми працюємо з молоддю, то оперувати поняттями, що близькі молоді — це запорука порозуміння. Ми дослідили сторінки у соціальних мережах студентів факультету соціології і права КПІ ім. Ігоря Сікорського з метою імплементації у процес навчання тем, які будуть актуальні та близькі нашим студентам. Ми виокремили низку критеріїв, за якими підібрані дописи у соціальних мережах:

- 1) практична спрямованість: студентів цікавить застосування їхніх вмій та навичок на практиці, тобто участь у тренінгах, конкурсах, волонтерських практиках тощо;
- 2) інформативність: оголошення про цікаві події, про пошук необхідної інформації, посилання тощо;
- 3) мотиваційна складова: історії випускників, активістів, які пов’язали своє життя з обраною професією. Той випадок, коли професія і є стиль життя;
- 4) міжнародний досвід: залучення до співпраці з однодумцями з інших країн Європи.

Перелік зазначених вище критеріїв допоміг нам виокремити теми для дискусій на заняттях з іноземної мови. Таким чином, обговорення триває у невимушені атмосфері, студенти готові активно ділитися своїми думками та досвідом. Викладачам рекомендуємо заздалегідь подбати про Vocabulary (підібрати слова та фрази, які допоможуть студентам висловлюватися на обрані теми).

Також слід обговорити тему поведінкової залежності. На одному з наших занять ми спитали в студентів як часто вони перевіряють свої соціальні мережі протягом дня. Відповіді коливалися від 50 до 150 разів на день. Також зазначалося, що екранний час (перебування в смартфоні) від 4 до 10 годин. Такі відповіді свідчать, що молодь проводить більшу частину свого життя онлайн. Станом на сьогодні обмежити цей час вкрай важко, адже змішане навчання передбачає онлайн заняття. Однак, проговорити зі студентами загрозу виникнення залежності вкрай важливо. Поведінкова залежність може виникнути під час будь-якої діяльності, що здатна стимулювати систему винагород вашого мозку. За браком досліджень сьогодні лише азартні ігри визначаються як розлад. Але це може бути будь-яка діяльність або звичка, що негативно впливає на ваше щоденне життя [1, 2024]

Висновки. Ми радимо використовувати соціальних мережі з навчальною метою. Досліджувати контент та обирати теми, що цікавлять студентів. Таке спілкування буде ефективним та плідним. Засвоєння нового лексичного матеріалу відбуватиметься невимушено і природньо, без додаткових зусиль. Водночас, зростатиме мотивація до вивчення предмету. Людський мозок краще і швидше засвоює те, що викликає позитивні емоції. Цікава тема для обговорення здатна викликати позитивні емоції, тож нова лексика, нові фрази та сталі словосполучення будуть засвоюватися швидше. Вміння висловитися іноземною мовою про життя та події, які пов'язані з реаліями і є вияв володіння мовою.

ЛІТЕРАТУРА

1. Всеукраїнська програма ментального здоров'я за ініціативи Олени Зеленської. Як запобігти шкідливим звичкам та зрозуміти, чи переходить ваше захоплення в нездорову поведінку. 2024. [://howareu.com/materials/yaki-buvaiut-zalezhnosti-ta-shcho-z-nymy-robyty](https://howareu.com/materials/yaki-buvaiut-zalezhnosti-ta-shcho-z-nymy-robyty)
2. Найпопулярніші соціальні мережі в Україні та країнах світу у 2020 році. *Український спектр*. <https://uaspectr.com/2020/06/23/najpopulyarnishi-sotsialni-merezhi-v-ukrayini-ta-krayinah-svitu-2020/>

УДК 378.147

ТУРИНІНА ОЛЕНА ЛЕОНТІВНА,

кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри психології та педагогіки Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

ВПЛИВ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ НА ПСИХІКУ ЛЮДИНИ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Психологічний аспект сприйняття інформації в соціальних мережах є предметом активних наукових досліджень. Особливо це стало актуальним з початком повномасштабної війни в Україні.

У контексті вивчення факторів, що впливають на негативне сприйняття інформації із соціальних мереж українцями, можна виділити: когнітивні упередження, емоційний вплив, соціальні впливи, інформаційна перенасиченість, ехо-камери та фільтрування бульбашок, психологічний захист.

Когнітивні упередження, що є властивими людському мозку, можуть здійснювати значний вплив на процес переробки інформації. Підтверджувальні упередження проявляються у тому, що люди стають схильними приймати інформацію, яка відповідає їхнім попереднім переконанням. А ігнорують або недооцінюють інформацію, котра суперечить їм. Це спотворення може призвести до формування неправдивого або однобокого уявлення про реальність, що в свою чергу посилює стереотипи та шаблони.

Емоційний тиск є ще одним значним фактором негативного впливу. Страх або гнів можуть значно посилити сприйняття негативної інформації. Це зумовлено тим, що негативні емоції часто викликають більш глибоку когнітивну обробку, зосереджуючи увагу на потенційній загрозі або небезпеці. Таке емоційне забарвлення сприйняття може впливати на прийняття рішень, ведучи до більш ризикованої або агресивної поведінки.

Соціальні впливи також відіграють важливу роль у формуванні сприйняття. Люди схильні до впливу соціальних норм та очікувань, які можуть сформувати їхнє ставлення до інформації. Груповий тиск, особливо у соціальних мережах, може спонукати індивідів приймати або відкидати певні інформаційні джерела, незалежно від їхньої об'єктивності чи достовірності. Це може призвести до формування упередженого або одностороннього сприйняття інформації.

Інформаційна перенасиченість в сучасному цифровому світі є ще одним ключовим чинником. Швидкий потік інформації може перевантажувати когнітивні ресурси людини, ускладнюючи обробку та аналіз даних. Це може викликати відчуття стресу або перевтоми, що в свою чергу впливає на здатність критично мислити та об'єктивно аналізувати інформацію.

Ехо-камери та фільтрування бульбашок в соціальних мережах також впливають на сприйняття інформації. Люди часто взаємодіють з однодумцями, що може призвести до спотвореного сприйняття реальності. Таке середовище посилює існуючі переконання і може вести до підвищеної вразливості до дезінформації, оскільки контрастні думки або інформація часто ігноруються або відкидаються.

Психологічний захист є важливим механізмом у формуванні сприйняття інформації. Індивіди можуть сприймати інформацію негативно як спосіб захисту свого самопочуття або світогляду. Це може привести до відкидання важливої або достовірної інформації, якщо вона суперечить особистим переконанням або викликає дискомфорт.

Загалом, на мою думку, ці чинники взаємодіють у складній мережі, формуючи багатогранне сприйняття інформації у соціальних мережах. Вони відіграють ключову роль у визначенні того як індивіди сприймають, обробляють та реагують на інформаційні потоки, що має важливі психологічні та соціальні наслідки, особливо під час війни.

У психологічних дослідженнях увага акцентується на глибокому аналізі психологічних чинників, які впливають на критичне мислення користувачів соціальних мереж. Соціальні мережі, будучи первинною платформою для сучасної молоді, суттєво впливають на їх психологічну структуру та спосіб мислення. Це особливо помітно в умовах поширення дистанційного навчання. В соціальних мережах критичне мислення часто зазнає деформації, втрачаючи такі ключові аспекти, як узагальнення, аналітичність та глибина розуміння.

Дослідження Чумак М. В. також охоплює аналіз характеристик критичного мислення, які необхідні для повноцінного сприйняття та обробки інформації з соціальних мереж.

Автор визначає такі характеристики як усвідомленість, самостійність, рефлексивність, аналітичність, раціональність, гнучкість і цілеспрямованість і підкреслює, що в соціальних мережах ці характеристики часто зазнають змін через фрагментарність і поверхневність представленої інформації. В результаті це призводить до зменшення критичного сприйняття інформації, обмежуючи здатність користувачів соцмереж до глибокого аналізу та відповідного реагування на неї [1].

У психологічній літературі також розглядаються психологічні чинники, що сприяють розвитку критичного мислення в контексті використання соціальних мереж. Серед них — психічна гігієна користування соцмережами, підвищення мотивації до розвитку критичного мислення, розвиток креативності, а також цілеспрямований розвиток мисленневих процесів в інтерактивній формі. Психологи наголошують на важливості свідомого підходу до споживання інформації в соціальних мережах, звертаючи увагу на потребу розвитку когнітивних навичок, що дозволять ефективніше аналізувати та відсіювати недостовірну інформацію.

Психологами пропонуються практичні кроки для підвищення рівня критичного мислення серед користувачів соціальних мереж. Вони містять спеціальні розвивально-корекційні програми засновані на методичних підходах педагогів і психологів. Програми орієнтовані на активізацію критичного мислення через виклик, осмислення і рефлексію. Такий підхід допомагає користувачам соцмереж краще розуміти та критично аналізувати інформацію, що зустрічається в їх цифровому середовищі, а також формує у них навички ефективного використання соціальних мереж для особистісного та професійного зростання.

Значна увага приділяється аналізу ролі соціальних мереж у повсякденному Інтернет-користуванні та їх впливу на формування образу «Я» особистості. Соціальні мережі стали не лише засобом комунікації, а й платформою для самовираження та самоактуалізації. Специфіка візуального контенту в соціальних мережах перевищує роль доповнення до текстового контенту, стаючи самостійним інформаційним ресурсом. Це важливо для розуміння механізмів формування «Я-концепції» в віртуальному просторі.

Однак, в контексті чинників, що впливають на негативне сприйняття інформації із соцмереж, психологи [1; 2; 3] підкреслюють ризики, пов'язані з інтерпретацією візуального контенту. Вони зазначають, що в соціальних мережах інформація часто подається у фрагментованій, поверхневій формі, що може призводити до спотворення реальності та формування нереалістичних уявлень про себе та інших. Це створює підґрунтя для негативного сприйняття інформації, оскільки користувачі часто порівнюють своє життя з ідеалізованими образами, які бачать в соцмережах. Вчені також наголошують на важливості критичного мислення при споживанні інформації в соціальних мережах. Вони звертають увагу на те, що некритичне сприйняття візуального контенту може призвести до формування неправдивих уявлень про соціальну реальність, що, в свою чергу, може спричинити психологічні проблеми, такі як зниження самооцінки та відчуження.

У дослідженні даної проблеми велика увага приділяється психологічним чинникам, що впливають на негативне сприйняття інформації з соціальних мереж, особливо серед молодого покоління віком 18-25 років. Габелко А. М. виокремлює ключові аспекти, що спонукають до такого сприйняття, акцентуючи на тому, що вони є прямим наслідком «діджиталізації» в сучасному суспільстві. Габелко А. М. вказує на те, що висока доступність інформації в соцмережах часто призводить до перенавантаження інформацією, що в свою чергу ускладнює процес її критичного аналізу [1].

Дослідники Діденко М., Зелінська О. також звертають увагу на такий феномен як «кліпове» мислення, що виникає в результаті постійної взаємодії з фрагментованим контентом у соціальних мережах. Цей тип мислення характеризується низькою концентрацією уваги та поверховим сприйняттям інформації, що веде до скорочення глибини обдумування та аналізу інформації. Така тенденція сприяє розвитку негативного сприйняття інформації, особливо коли вона вимагає глибокого розуміння або критичного аналізу [2, с. 221].

У світлі цих висновків, розуміння і аналіз цих чинників відіграють вирішальну роль у розробці стратегій комунікації та інформаційної політики, особливо в контексті медіаграмотності та інформаційної резильєнтності, особливо під час війни. Такий підхід може сприяти більш збалансованому та критичному сприйняттю інформації в соціальних мережах, зменшуючи ризик негативного впливу дезінформації та спотворення реальності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Габелко А. М. Проблема негативного впливу соціальних мереж на молодь : thesis. 2017. URL: <https://er.knutd.edu.ua/handle/123456789/8511> (дата звернення: 28.01.2024)
2. Діденко М., Зелінська О. Інформаційно-психологічний вплив на людей під час війни. *Вісник студентського наукового товариства ДонНУ імені Василя Стуса*. 2022. Том 1. № 14. С. 211–214.
3. Чумак М. В. Вплив соціальних мереж під час війни на психічне здоров'я людей / М. В. Чумак, І. В. Гуренко // *Безпека людини у сучасних умовах [Електронний ресурс]*. Харків, 2022. С. 18–20.

УДК 159.923.2

ТЯГУР ЛЮБОМИРА МИРОНІВНА,

доктор філософії з психології, доцент кафедри психології та особистісного розвитку Навчально-наукового інституту менеджменту та психології Державного закладу вищої освіти «Університет менеджменту освіти»

МОТИВАЦІЯ ЯК КЛЮЧ ДО ПОДОЛАННЯ ВНУТРІШНІХ БАР'ЕРІВ ОСОБИСТОСТІ

Сучасний ритм життя, висока конкуренція та постійні зміни в соціальному середовищі часто призводять до формування внутрішніх бар'єрів, таких як страх невдачі, низька самооцінка чи невпевненість у своїх силах. Вивчення ролі мотивації в подоланні цих бар'єрів є необхідним для розробки ефективних психологічних і педагогічних методів підтримки особистості.

Вивчення мотивації є одним з ключових досліджень в психології. Найвідоміші теорії мотивації це: теорія ієрархії потреб Абрахама Маслоу, теорія посилення Берніса Скіннера, теорія самовизначення Едварда Деці та Річарда Райана, теорія «фіксованого» та «розвиваючого» мислення Карол Двек.

Мотивація є ключовим чинником для досягнення цілей і реалізації внутрішнього потенціалу людини. У сучасному суспільстві, де цінуються індивідуальність і продуктивність, дослідження мотиваційних механізмів стає особливо важливим для підтримки гармонійного розвитку особистості.

Мотивація — це внутрішній потенціал, що змушує людину долати труднощі та досягати цілей. Вона має фундаментальне значення для подолання внутрішніх бар'єрів, що стримують особистісний та професійний розвиток. Мотивація допомагає фокусуватися на меті, трансформувати негативні переконання у конструктивні, підвищувати впевненість та долати страхи перед труднощами. Мотивація буває внутрішньою, що базується на особистих інтересах, цінностях та бажанні самореалізації; та зовнішньою, що виникає під впливом нагород, соціального схвалення чи зовнішнього тиску. Але для ефективного подолання бар'єрів важливо поєднувати обидва види мотивації.

Анатолій Массанов доводить, що психологічний бар'єр перед виконанням певної діяльності або дії є одночасним переживанням суб'єктом незацікавленості, некомпетентності, страху чи відрази, не здатності себе примусити чи стримати. Психологічний бар'єр є складним психічним станом особистості який унеможливає виконання запланованої діяльності допоки цей бар'єр не буде подоланий, а також є тензійним психічним станом особистості, що супроводжується емоційною напругою, тривожністю, страхом та іншими, головним чином, астенічними емоціями [1]. Внутрішні бар'єри, зумовлені страхами, сумнівами чи негативними переконаннями, відсутністю бажання діяти через втому чи вигорання, впливом чужої думки або страху осуду значно впливають на психічне здоров'я. Саме ці бар'єри призводять до зниження впевненості в собі, зменшення активності та уникання нових можливостей.

Будь-який психологічний бар'єр пов'язаний із негативними переживаннями, проблемами у міжособистісній взаємодії, внутрішніми конфліктами. Психологічні бар'єри є проявами неадекватної внутрішньої реакції індивіда на об'єктивні незалежні від нього обставини або ситуації. Бар'єри саморозвитку є одними з тих перепон, які заважають становленню індивіда як дійсного суб'єкта власної життєдіяльності, діяльного, активного, перетворюючого навколишню дійсність внаслідок адекватного цілепокладання та ціледосягання. Саморозвиток неможливий без діяльності індивіда, спрямованої як всередину, тобто на перетворення внутрішнього світу, так і назовні, тобто на трансформацію зовнішніх умов [2].

Механізмами подолання бар'єрів за допомогою мотивації є аналіз страхів через визначення причин бар'єру та його впливу. Особливо дієвим є визначення особистої мети, так як чіткі, досяжні цілі сприяють формуванню стратегії подолання труднощів. Також допомагає подолати бар'єри розвитку самодисципліни: мотивація зростає, коли людина відстежує прогрес і винагороджує себе за успіхи. Підсилює мотивацію сприятливе соціальне середовище (наставництво, участь у групах підтримки) та зміна негативного сприйняття бар'єру на виклик або можливість.

Основні психологічні механізми взаємодії мотивації та внутрішніх бар'єрів особистості є ключовими для розуміння поведінки людини. Ця взаємодія визначає, чи зможе людина досягти своїх цілей або піддасться внутрішньому опору.

До основних механізмів відносять: когнітивний дисонанс, саморегуляцію, баланс між «Хочу» і «Треба», емоційне підкріплення, самоефективність, аутосаботаж, рефреймінг, інтеграцію внутрішньої та зовнішньої мотивації.

Коли між прагненням досягти мети і внутрішніми бар'єрами такими як страх, невпевненість, виникає конфлікт, людина відчуває дискомфорт. Для зниження дисонансу вона може або змінити свою мотивацію, або подолати бар'єри. Наприклад, якщо людина хоче зайнятися спортом, але боїться осуду, вона може переконати себе, що це неважливо, або подолати страх, почавши тренування вдома.

Вміння контролювати свої емоції, думки та поведінку дозволяє подолати бар'єри, такі як прокрастинація чи тривога.

Однією з ефективних стратегій є постановка чітких, реалістичних, важливих цілей, розбиття їх на підцілі, контроль за прогресом, а також вміння ставити чіткі дедлайни.

Іноді внутрішні бар'єри виникають через конфлікт між особистими бажаннями («хочу») і зовнішніми чи соціальними вимогами («треба»). Людина повинна знайти баланс, аби зберегти мотивацію. Наприклад, студент може мати бажання гуляти, але розуміння важливості навчання допомагає мобілізувати себе.

Емоції відіграють важливу роль у підтримці мотивації. Позитивне підкріплення (наприклад, почуття задоволення після досягнення результату) допомагає подолати бар'єри.

Уявлення людини про власну здатність досягти мети впливає на її мотивацію. Якщо самооцінка низька, внутрішні бар'єри посилюються. Підвищення самоефективності через успішний досвід чи підтримку з боку інших може сприяти подоланню труднощів.

Іноді внутрішні бар'єри проявляються у вигляді підсвідомого уникнення успіху (наприклад, відкладання справ, пошук виправдань). Це механізм захисту від можливих невдач.

Ефективною стратегією є перетворення бар'єрів у можливості, тобто заміна негативних переконань на позитивні: наприклад, замість страху перед публічними виступами можна сприймати це як виклик для саморозвитку.

Людина може знизити вплив внутрішніх бар'єрів, якщо зосередиться на позитивних зовнішніх і внутрішніх аспектах досягнення мети. Наприклад, навчання для кар'єри (зовнішня мотивація) і самореалізація (внутрішня).

Подолання внутрішніх бар'єрів потребує як усвідомлення цих механізмів, так і практичного застосування стратегій їх подолання.

Отже, мотивація є основним інструментом подолання внутрішніх бар'єрів особистості, адже вона активізує внутрішні ресурси, змінює мислення та спрямовує людину до конструктивних дій. Вивчення її впливу дозволяє створювати ефективні програми підтримки для освіти, професійної діяльності та особистісного розвитку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Массанов А. Психологічні бар'єри у професійному самовизначенні особистості. Психологія і суспільство. 2014. 2. С. 73–89. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Psis_2014_2_8.
2. Онішко З. С. Особливості психологічних бар'єрів саморозвитку особистості студента. Habitus. 2021. URL : <https://ela.kpi.ua/bitstream/>

УДК 159.922

ФОНРАБЕ ЄВГЕН ВОЛОДИМИРОВИЧ,

здобувач вищої освіти третього рівня ДЗВО «Університет менеджменту освіти»

ЄВТУШЕНКО ІРИНА ВОЛОДИМИРІВНА,

кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри психології та педагогіки Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

ПСИХОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ У ВІЙСЬКОВИХ ПІСЛЯ ПОВЕРНЕННЯ ІЗ ЗОНИ АКТИВНИХ БОЙОВИХ ДІЙ

Військовослужбовці, які перебувають в зоні активних бойових дій, постійно отримують психологічні впливи, що пов'язані із загрозовими для їх життя ситуаціями. Саме тому військовослужбовці отримують пролонгований психоемоційний стрес, який пов'язаний із негативними наслідками різноманітних втрат та особистісними якостями пораненого. У людей, які перенесли психологічну травму можуть виникати такі розлади як: посттравматичний стресовий розлад, гострий стресовий розлад, депресії, тривожний розлад, залежності від психоактивних речовин.

Ризик розвитку посттравматичного стресового стану багато в чому залежить від характеру зовнішнього впливу. Його причиною є сильне переживання, яке викликає напруження та виходить за межі звичного досвіду. Після повернення із зони активних бойових дій ветерани будуть стикатися із викликами цивільного життя та неможливістю використання звичних для них способів дій [2].

Посттравматичний стресовий розлад включає в себе комплекс симптомів порушення психічної діяльності, який виникає внаслідок дії травматичного фактору на психіку людини, діє короткостроково або впродовж тривалого періоду.

Перебіг травматичного синдрому проявляється через: постійне проживання травматичного досвіду, яке включає нав'язливі згадки щодо травмуючих подій, сновидіння, які повторюються, відчуття повернення до травматичної події та повторного поживання; уникнення стресорів, які пов'язані з травмою, що спричиняє виникнення почуття байдужості, зниження здатності співпереживати, емоційної близькості з іншими; уникнення розмов про травматичні спогади, перегляду фільмів, читання літератури з військової тематики, уникнення дій або осіб, які пов'язані зі згадками про травматичний досвід; прояви гіперактивності, збудливості, труднощі засинання, дратівливості, гнів, зниження рівня концентрації уваги; також можуть спостерігатися прояви психологічного дистресу, глибоких психологічних переживань, що з'являються внаслідок впливу подій цивільного життя, які мають схожість чи символізують пережиту бойову ситуацію [1].

Найчастіше наслідки бойового стресу військовослужбовців проявляються у перші шість місяців після отримання психологічної травми. Разом з тим варто враховувати, що симптоми можуть проявитися і через кілька років. У ветеранів можуть виникати гнів, відчуття несправедливості, прагнення пояснити те, що відбулося. При цьому, байдужість оточуючих до проблеми ветеранів призводить до ізоляції та сприяє виникненню додаткової травми [2].

Психологічні переживання учасників бойових дій у процесі повернення до мирного життя, адаптації до цивільного життя, можуть входити у суперечність зі сформованими раніше уявленнями про справедливість, підтримку, довіру тощо. Багато бойових ветеранів прагнуть повернутися в зону своїх бойових дій або взяти участь в інших збройних конфліктах та ризикованих підприємствах, що свідчить про виражений вплив пережитого ними бойового стресу на особистість. Тож, велике значення мають соціальні умови, у яких перебувають ветерани після пережитого бойового стресу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Довідник діагностичних критеріїв DSM-5-TR. Львів : Видавництво «Компанія "Манускрипт"», 2024. — 592 с.
2. Bruce E. Levine Teaching «Positive Thinking» to the Troops; How Psychologists Profit on Unending U.S. Wars. — <http://chelseagreen.com/blogs/brucelevine/2010/07/23/teaching-positive-thinking-to-the-troops-how-psychologists-profit-on-unending-uswars>

УДК 159.9.: 37.013.3

ХИМИЧ ІРИНА ГРИГОРІВНА,

*кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри управління інноваційною діяльністю та сферою послуг
Тернопільського національного технічного університету імені Івана Пулюя*

ХИМИЧ ОЛЕНА ІГОРІВНА,

лікар-анестезіолог Комунальне неприбуткове підприємство «Центр інфекційних захворювань»

ЕСТЕТИЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ: НЕОБХІДНА НАВИЧКА В ЖИТТІ ТА ДІЯЛЬНОСТІ ОСОБИСТОСТІ

Сучасний світ надзвичайно швидко змінюється, що вимагає від людей вміння пристосовуватися та адаптовуватися до нових умов як життя, так і власне діяльності. Проте, все ж таки дещо залишається незмінним, зокрема, що стосується вміння сприйняття та всебічного розуміння й бачення прекрасного. Саме тому, й виникає необхідність вивчення сутності естетичного інтелекту [1] та розвитку власної навички в даному напрямі. Адже, естетичний інтелект сприяє розумінню та застосуванню естетичності як мистецтва краси та виступає важливою складовою не тільки в житті особистості в цілому, але і в діяльності суб'єкта господарювання зокрема. Крім цього, розвиток в особистості даного естетичного відчуття та ефективності його застосування повинен сприяти формуванню такого вміння в процесі здійснення практичної діяльності.

Основною складовою естетичного інтелекту виступає саме поняття «естетика», — термін, що відображає, в більшості, опис зовнішнього вигляду певного предмету (матеріальної речі) з точки зору його «візуальної елегантності». Якщо ж мова йде про бізнес та бізнес-діяльність, то даний термін вже матиме дещо іншу назву — «дизайн» певного виду продукції (товару), що обов'язково включатиме такі взаємопов'язані між собою елементи як: історію бренду компанії; імідж компанії-виробника; корпоративну культуру компанії-виробника; рекламу продукту; власне сам вигляд продукту; упаковку продукту.

В даних умовах розвитку та діяльності бізнесу, досить вагомим фактором, що сприятиме успішному розвитку компанії та значному збільшенню кількості продаж виступає саме зовнішній вигляд продукції, що пропонується на ринок. Адже, споживачі завжди надаватимуть перевагу прекрасному, красиво оформленому, якісно сформованому продукту тощо, тому саме на цьому й слід робити головний наголос у бізнес-стратегії.

Естетика в сучасних умовах бізнес-середовища виступає як дещо новий напрям, що забезпечуватиме й розвиватиме компанію на основі «естетичного враження», а, це у свою чергу, також значно підтримуватиме її професіоналізм діяльності, відображатиме її рівень успішності, надійності та конкурентоздатності, що, в кінцевому підсумку, сприятиме отриманню додаткового фінансового результату, окрім основного. Саме з цієї позиції, керівництво компаній у своїй діяльності все більше акцентує свою увагу на наявність у спеціалістів та фахівців навичок та вмінь естетичності. Зрозуміло, що при здійсненні покупки, клієнти (споживачі) надають перевагу саме тим видам продукції, які їм приємно купляти з точки зору їх красивого зовнішнього вигляду та власного забезпечення чуттєво-естетичного задоволення, іноді, це відіграє значно більшу роль, ніж їхнє пряме функціональне та практичне призначення. Доведено, що саме 85 % людських відчуттів зумовлюють здійснення тієї чи іншої покупки, і тільки 15 % з них сфокусовані на її необхідності з точки зору раціональності й практичного застосування. Тому, вдосконалення концепції естетичності бізнесу виступає важливим завданням для забезпечення як його постійного розвитку, так і його постійної підтримки, формування якої повинно розпочинатися із наявності власне естетичного інтелекту в керівництва компанії, що сприятиме втриманню лідерської естетичної позиції компанії на перспективу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Полін Браун. Естетичний інтелект: як його розвинути й використовувати в бізнесі та житті / перекл. з англ. Я. Машико. Харків : ВД «Фабула», 2023. 272 с.

УДК 159.98

ЧИКАЛЮК МИРОСЛАВА ВОЛОДИМИРІВНА,

здобувач вищої освіти навчальної групи АМ-21 Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

Науковий керівник: **Москаленко Ольга Володимирівна**, кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри психології та педагогіки Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ У ГІБРИДНОМУ ФОРМАТІ РОБОТИ

Із розвитком інформаційних технологій на початку 21 ст. все частіше почали з'являтися такі поняття, як «комп'ютери» або ж «робота в офісі». Формат роботи сучасної людини почав кардинально змінюватись: якщо середній клас ще 50 років тому працював на заводі, то зараз він працює у сфері обслуговування або ж офісним працівником. Проте, справді переломним моментом для праці людей став COVID-19. Світ стикнувся із непередбачуваними обставинами, одна з яких — як продовжити нормальне функціонування не тільки підприємств, міст, але і цілих країн. Тоді ж роботодавці відкрили новий формат організації робочого процесу — гібридний. Це поєднання як фактичного відвідування офісу, так і віддалену роботу. Наразі ця модель є надзвичайно популярною і більшість працівників прагне працювати саме дистанційно, віддалено, оскільки це сприяє більшій мобільності та неприв'язаності до конкретного місця проживання. Дані зі звіту Work Trend Index за 2022 рік показують, що понад 50% працівників планують перейти на повністю віддалений формат роботи [1]. Зрозуміло, що для підлеглих така організація роботи є зручною. Проте, як щодо керівників, їхнього контролю над командою та ефективності виконання стратегічних цілей? Як саме психологічний аспект може посприяти покращенню праці колективу?

Психологічна стабільність та комфортний графік роботи стають чи не основними пунктами запитів при пошуку роботи. Тому для менеджерів та керівників це стало новим викликом: як поєднувати різні аспекти організації роботи: від формату до ментального здоров'я працівника. Працівники, які мають стабільний психічний стан проявляють більшу мотивацію, енергію та здатність до інновацій. [2]. Це безпосередньо впливає на їхній професійний розвиток, виконання задач, підвищення продуктивності і розвиток організації. Якщо ми розглядаємо організацію роботи саме у гібридному форматі, то тут виникає багато перешкод, як от ізоляція, недостатність живого спілкування, вигорання працівників. Сукупність цих проблем може не лише демотивувати команду, але і призвести до загального занепаду підрозділу, для якого гібридний формат став фатальною помилкою. Щоб уникнути негативної динаміки та стрімкого зниження продуктивності роботи, варто розглянути різні підходи саме для менеджерів, що передбачають врахування психологічних аспектів під час вибору варіантів виходу з кризових ситуацій.

Найперше, на що потрібно звернути увагу — це адаптація нових працівників до гібридного формату роботи. Важливо, щоб вони ввійшли в потік роботи без стресу та переживань. На початку працівнику потрібно розписати розклад так, щоб більшість змін приходило в офісі. Це допоможе підлеглому познайомитись із командою, ознайомитись із особливостями виконання функцій на робочому місці, а для керівника — побачити нового працівника у роботі та його загальний емоційний стан. Це сприятиме швидкому вливанню в колектив. Наступний крок — це постійна підтримка контакту на відстані із командою. Кожен керівник може обрати власний спосіб контролю: daily-meeting, звіти щодня або щотижня, збори команди щомісяця онлайн, створення робочих чатів у месенджерах, доєднання до таких трекінгових систем, як Jira чи Trello. Наразі існує значна кількість інструментів, що вдосконалюють формат онлайн-роботи, або її гібридного формату. Працівники повинні відчувати, що вони завжди на зв'язку один з одним і у випадку виникнення питань чи проблем є гарантії підтримки колег. Також це сприятиме виробленню тайм-менеджменту у команди, оскільки багато людей стикаються із тим, що їм важко поділяти роботу та побут, коли вони знаходяться вдома. У такому випадку також будуть корисними тренінги у сфері планування робочого часу або ж як правильно розподілити роботу та відпочинок. Такі заходи зможуть не тільки підняти компетенцію співробітників, але і об'єднуватиме колектив.

Не менш важливим і надзвичайно актуальним питанням є вигорання працівників у віддаленому форматі роботи. Оскільки вони тривалий час знаходяться переважно вдома і спілкуються з обмеженим колом людей, рутинна, одноманітна задача і небажання виходити із цього простору, породжує відмову далі працювати та подальше звільнення. У такому випадку керівнику варто виявити більше уваги до підлеглого, вислухати його проблеми, розглянути можливі варіанти зміни ситуації, що передбачають інший розклад, більше змін в офісі чи відпустку. Спільне вирішення таких питань сприятиме продовженню роботи у колективі. Також варто звернути увагу на збереження корпоративної культури та командного духу. Потрібно запровадити як обов'язкові неформальні зустрічі, так і мітинги за бажанням колективу. Варто пам'ятати, що психологічне благополуччя колективу є надзвичайно важливим у сучасних форматах роботи.

Отже, управління персоналом у гібридному форматі є надзвичайно цікавим і водночас складним процесом для кожного керівника із психологічної точки зору. Ефективна організація роботи, підтримка емоційного стану працівників, правильний розподіл задач, створення комфортних умов роботи сприяють якісному виконанню поставлених задач, підвищенню мотивації працівників та залученості до робочих питань.

ЛІТЕРАТУРА

1. Great Expectations: *Making Hybrid Work Work*. URL: <https://www.microsoft.com/en-us/worklab/work-trend-index/great-expectations-making-hybrid-work-work> (дата звернення: 02.11.2024)
2. Чому ментальне здоров'я на робочому місці має значення? — Східне міжрегіональне управління. Східне міжрегіональне управління — Державної служби України з питань праці. URL: <https://smu.dsp.gov.ua/news/chomu-mentalne-zdorov-ia-na-robochomu-mistsi-maie-znachennia/> (дата звернення: 02.11.2024)

УДК 378.091

ЧДЖОВА НАТАЛІЯ ВОЛОДИМИРІВНА,

викладач кафедри англійської мови гуманітарного спрямування Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

ОМЕЛЬЧЕНКО ІРИНА ВАСИЛІВНА,

викладач кафедри англійської мови гуманітарного спрямування Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

РОЗВИТОК НАВИЧОК МЕДІАЦІЇ У СТУДЕНТІВ ТЕХНІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

Освітнє середовище університету має стати для кожного студента сприятливою і комфортною зоною для розвитку як особистісних якостей так і професійних компетенцій. Побудова доброзичливих і дружніх стосунків всередині кожної групи залежить від багатьох факторів, при чому кожний викладач може робити свій внесок в цей процес під час своїх занять, сприяючи роботі в парах і групах, взаємному навчанню (peer learning) та співпраці.

Медіація в Загальноєвропейських рекомендаціях з мовної освіти визначена як процес в якому студент діє як соціальний агент, наводячи мости і допомагаючи сформулювати чи передати значення сказаного чи написаного [1, с.4]. Тобто це здатність однієї людини розтлумачити чи пояснити іншій людині чи групі людей те, з чим у них виникають проблеми та непорозуміння. Навички медіації ми розвиваємо на заняттях з англійської мови, просто даючи завдання і пропонуємо виконати його в міні-групах із 3–4 студентів: в кожній міні-групі знаходиться медіатор, який пояснює завдання, координує взаєморозуміння, сприяє ефективній комунікації. При складанні діалогу в парах деякі студенти відчують невпевненість і безпорадність, труднощі в створенні контексту і саме одногрупник є медіатором, який пояснить і допоможе. Сприяють розвитку навичок медіації і завдання в парах, коли у кожного студента є свій текст, який необхідно прочитати і потім своїми словами пояснити одногрупнику основні ідеї. Завдання на обговорення проблем і їх вирішення, знаходження різних шляхів і вибір найоптимальніших. Для майбутніх інженерів важливим є вміння описати процес, виділяючи основні етапи і акцентуючи на їх послідовності [2, с. 92].

В медіації необхідно зважати на оточуючих, їх досвід, знання, соціальний статус, тому складним завданням є пояснення роботи будь-якого механізму для «шестирічної дитини», тобто уникаючи складних термінів і ґрунтовних знань математики і фізики. Саме здатність медіатора враховувати особливості та потреби людей, з якими необхідно спілкуватися, стане в нагоді для молодих спеціалістів при роботі з замовниками та клієнтами.

Існують певні компетенції («навички 21 століття»), які допомагають нам ефективно взаємодіяти з оточуючим світом і розвивати свій потенціал: творче та критичне мислення, вміння вчитися, розвинені навички спілкування, вміння працювати в команді, соціальна відповідальність. Якщо уважно їх розглянути, то стане очевидно, що розвиток деяких з них стимулюють медіаційні стратегії і методи.

Важливою медіаційною стратегією є залучення людей до розмови, задаючи їм різноманітні питання, які можуть витікати з попередніх відповідей співбесідників. На заняттях студенти розвивають цю стратегію в рольових ситуаціях: знайомство студентів-першокурсників, співбесіда на роботу, інтерв'ю з науковцем та ін.

Студенти і викладачі, усвідомлюючи необхідність розвитку навичок медіації, як основи для повноцінної комунікації, уникнення непорозумінь і конфліктів, а також розвитку критичного мислення та вміння працювати в команді, мають приділяти їй більше уваги під час занять та в позааудиторний час.

ЛІТЕРАТУРА

1. Mediation: What it is, how to teach it and how to assess it. // Cambridge Papers in ELT and Education series // April 2022. URL: <chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcgclefindmkaj/https://www.cambridgeenglish.org/Images/664965-mediation-what-it-is-how-to-teach-it-and-how-to-assess-it.pdf> (date of appeal: 10.11.2024).
2. Common European framework of reference for languages: learning, teaching, assessment. URL: <https://rm.coe.int/common-european-frameworkof-reference-for-languages-learning-teaching/16809ea0d4> (date of appeal: 10.11.2024).

УДК 159.9

ЧУМАКОВ ВОЛОДИМИР ОЛЕКСІЙОВИЧ,

аспірант кафедри психології та педагогіки Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут ім. Ігоря Сікорського»

Науковий керівник: Ложкін Георгій Володимирович, доктор психологічних наук, професор, професор кафедри психології та педагогіки Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут ім. Ігоря Сікорського»

РЕЗИЛЬЄНТНІСТЬ: ОСОБЛИВОСТІ МЕТОДІВ ДОСЛІДЖЕННЯ

Резильєнтність молоді в умовах сучасних соціальних змін та викликів є важливим аспектом забезпечення здорової соціалізації. Протягом останніх десятиріч науковці продовжують досліджувати та формулювати теоретичну, емпірично доказову базу концепції резильєнтності [2]. Попри відсутність уніфікованого визначення резильєнтності, а також відсутність у вітчизняній літературі прогностично значущої моделі явища, існує низка невирішених теоретичних питань, пов'язаних із відповідним психодіагностичним інструментарієм. Шкали Конора-Девідсона CD-RISC-2, CD-RISC-10, CD-RISC-25 є одними з найбільш популярних інструментів для визначення наявності, рівня та оцінки резильєнтності.

Версія однієї з коротких шкал Конора-Девідсона CD-RISC-10 в Україні використовується у дослідженнях в адаптованій та валідизованій формі, зокрема з метою оцінки здатності індивіда адаптуватися до соціальних норм та викликів, а також до ситуацій, що потребують високого рівня психологічної стійкості.

Слід зазначити, що шкала Конора-Девідсона ні в скороченому ні в повному обсязі не входить до переліку валідних методів психологічної діагностики, які можуть використовуватися для проведення психологічної діагностики та оцінки якості психологічної допомоги визначених наказом Міністерства охорони здоров'я України [1].

За допомогою шкали CD-RISC-10 гіпотетично можна оцінити, наскільки ефективно підтримка з боку родини, друзів та близького оточення допомагає людині в подоланні стресових ситуацій, що є невід'ємною частиною процесу соціалізації.

Однак існують певні теоретичні проблеми та обмеження, пов'язані з її використанням. Резильєнтність як концепт є складним і багатограним, а також станом на сьогодні не має чітко визначених крос-культурних детермінант які її обумовлюють.

Оскільки шкала CD-RISC-10 має на меті вимірювати цілу низку аспектів психологічної стійкості, існує невизначеність щодо того чи охоплює вона всі елементи, що визначають цей феномен. Резильєнтність може мати різні прояви залежно від культурного контексту, зокрема від сфери діяльності індивіда, що потребує подальшої емпіричної перевірки. Відповідно, це може вказувати на відсутність її універсальності щодо застосування в різних культурних і соціальних групах.

Як і багато інших психологічних опитувальників, шкала CD-RISC-10 спирається на самооцінку респондентів, що може бути обмеженням, оскільки люди можуть мати труднощі з об'єктивною оцінкою своїх можливостей та/або бути схильними до соціально очікуваних відповідей, що вплине на достовірність результатів.

CD-RISC-10 складається з кількох підкатегорій і деякі дослідники зазначають, що шкала насправді вимірює лише один аспект резильєнтності (зазвичай пов'язаний із здатністю до відновлення після стресових подій), що обмежує її здатність до повноцінного оцінювання всіх компонентів психологічної стійкості. Це стосується як інтерналізації факторів та валідності (тобто наскільки конструкція адекватно відображає те, що вона повинна вимірювати), так і стабільності результатів у різних соціальних групах досліджуваних.

Таким чином, хоча шкала резильєнтності Коннора-Девідсона CD-RISC-10 є важливим інструментом для вимірювання психологічної стійкості, проте її використання вимагає обережності, враховуючи зазначені теоретичні проблеми.

CD-RISC-10 може бути занадто загальною для виявлення специфічних механізмів та стратегій поведінки, які люди використовують для подолання труднощів та життєвих викликів, що спонукає дослідників до пошуку більш оптимального інструментарію оцінки резильєнтності. Це, у свою чергу, вказує на необхідність створення більш тонких, адаптованих психодіагностичних методик у майбутньому.

ЛІТЕРАТУРА

1. Перелік валідних методів психологічної діагностики, які можуть використовуватися для проведення психологічної діагностики та оцінки якості психологічної допомоги : Наказ МОЗ від 13.12.2023 № 2118. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0128-24#Text>.
2. Чумаков В. О. Феномен резильєнтності у сучасній психологічній парадигмі. Габітус. 2024. № 60. С. 33–38. URL: <https://doi.org/10.32782/2663-5208.2024.60.5>.

УДК 159.9: 658.3

ШАПОВАЛ ІВАН ОЛЕКСАНДРОВИЧ,

здобувач вищої освіти навчальної групи ПС-21Ф Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

Науковий керівник: Волянчук Наталія Юріївна, доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри психології та педагогіки Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

СТИЛІ КЕРІВНИЦТВА ТА ЇХ ЕФЕКТИВНІСТЬ

Науковий інтерес фахівців з різних сфер гуманітарного знання до проблеми стилю керівництва викликаний, насамперед, запитом у сталому розвитку організацій різних форм власності та підтримки якості їх діяльності. У будь-якій організації існує структура, апарат управління, свої процеси прийняття управлінських рішень, створення або зміна процесів. Під кожним прийнятим рішенням на різних рівнях організацій стоїть підпис керівника, отже керівники, їхні рішення та їхній стиль керівництва безпосередньо впливають на успіх організацій.

Здатність керівника застосовувати відповідні методи мотивації та управління, проявляти лідерські якості, володіти комунікативними навичками та вирішувати конфлікти — усе це визначається вибраним стилем керівництва і безпосередньо впливає на ефективність і результативність роботи організації. Керівник має знайти індивідуальний підхід до кожного співробітника, створити умови для успішної роботи, мотивувати команду до активної діяльності та бути справжнім лідером.

У теорії управління традиційно розглядається проблема стилю лідерства, а не керівництва. Однак через неоднозначність у використанні термінів, часто це поняття інтерпретують саме як стиль керівництва.

За десятиліття було сформульовано багато концепцій стилів керівництва та розглянуто вплив стилів керівництва під різними кутами.

Теоретичний аналіз показав, що стиль керівництва в переважній більшості робіт розглядається як сукупність механізмів, способів впливу на підлеглих з метою досягнення завдань та цілей організації. З'ясовано, що стиль керівництва не є вродженим, а формується під впливом досвіду та може змінюватися відповідно до ситуації [1, 2, 3].

До основних моделей розуміння лідерства, що використовуються також для розуміння керівництва слід віднести: «теорію рис» (харизматична теорія), згідно цієї теорії, лідером може бути лише та людина, яка має набір особистісних якостей або сукупність певних психологічних рис; «ситуаційна теорія лідерства» — у різних ситуаціях групового життя виділяються окремі члени групи, які перевершують інших хоча б в одній якості. Завдяки тому, що в даній ситуації ця якість і є необхідною, людина, якій вона притаманна, стає лідером; «системна теорія лідерства» в межах якої лідерство розглядається як процес організації міжособистісних відносин в групі, а лідер — як суб'єкт управління цим процесом. Лідерство інтерпретується як функція групи, і вивчати його потрібно з погляду цілей та задач групи, хоча і структура особистості лідерів при цьому не повинна ігноруватися.

Стиль керівництва також поділяють на декілька типів за шкалою влади, тобто за ставленням керівника до підлеглих, а саме: авторитарний, демократичний, ліберальний.

Авторитарний (директивний) стиль характеризується високим рівнем централізації влади, строгим контролем і домінуванням єдиноначальності. Керівник знаходиться поза групою, надаючи чіткі, лаконічні та ділові розпорядження, його тон є строгим і беземоційним, а голос — рішучим. Дії підлеглих перебувають під суворим контролем, хоча керівник інколи дає можливість проявляти ініціативу.

Демократичний (колегіальний) стиль управління передбачає розподіл повноважень, відповідальності та ініціативи між керівником і його підлеглими. Керівник знаходиться всередині групи, завжди враховує думки колективу з важливих виробничих питань і приймає рішення колегіально.

Ліберальний (поблажливий) стиль, що характеризується мінімальною активністю керівника в управлінні колективом, що означає, що керівник займає позицію осторонь від групи. Працівники мають повну свободу у прийнятті рішень щодо основних виробничих завдань і надані самі собі. Похвала або осуд з боку керівника майже не проявляються.

Крім основних стилів керівництва у класичному діапазоні «авторитарність — демократизм», виділяють також диктаторський, авторитетний, партнерський, зразковий, наставницький.

Диктаторський стиль характеризується відсутністю гнучкості, поступливості, керівник приймає максималістські рішення, не враховуючи думки підлеглих.

Застосовуючи авторитетний стиль, керівник мотивує своїх підлеглих, пояснюючи їм, наскільки важлива їхня індивідуальна робота для загального успіху, встановлює чітку систему стандартів. Співробітники в таких умовах проявляють особливу відданість цілям та стратегії організації.

Демонструючи партнерський стиль, керівник створює міцні емоційні зв'язки між співробітниками. Люди, які подобаються один одному, охоче діляться ідеями та натхненням. Для колективу, який очолює лідер-«партнер», характерні довіра між колегами, схожими на друзів, готовність до інновацій та ризикованих кроків, а також гнучкість у прийнятті рішень.

У зразковому стилі керівник встановлює найвищі стандарти роботи і на власному прикладі демонструє що їх можна досягти. Він з великою рішучістю прагне працювати швидко та якісно, вимагаючи того ж від своїх підлеглих. Якщо вони не відповідають його вимогам, він готовий замінити їх іншими співробітниками.

Керівники-«наставники» допомагають своїм підлеглим усвідомити свої сильні та слабкі сторони, а також адекватно оцінити свої можливості та перспективи. Вони заохочують працівників ставити перед собою довгострокові цілі і активно підтримують їх на шляху до їх досягнення. Такі керівники мають відмінну здатність делегувати повноваження, надаючи підлеглим цікаві та корисні завдання, що сприяють їх розвитку, навіть якщо це призводить до того, що робота виконується повільніше, ніж зазвичай. Іншими словами, вони готові прийняти тимчасові труднощі заради того, щоб працівники отримали цінний досвід, який принесе користь у майбутньому.

На практиці рідко зустрічається чисте застосування того чи іншого стилю керівництва. Зазвичай керівники комбінують різні стилі, що дозволяє використовувати позитивні аспекти кожного, зменшуючи або усуваючи їхні негативні сторони. Однак, кожному керівникові властивий свій неповторний індивідуальний стиль. Уміння обирати стиль управління, що найкраще відповідає конкретній ситуації, оцінюється за рівнем досягнення визначених цілей.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кузьмін О. С., Мала Н. Т., Мельник О. Г., Процик І. С. Керівництво організацією : навч. посібник. Львів : «Видавництво Львівської політехніки», 2008. 50 с.
2. Ложкін Г. В., Воляннюк Н. Ю., Солтик О. О. Психологія праці : навч. посібник; за заг. ред. Г. В. Ложкіна. Хмельницький : ХНУ, 2013. 191 с.
3. Крамаренко В. І. Менеджмент : навч. посібник. ЦУЛ, 2000. 248 с.

УДК 378.011.2-027

ШЕПЕЛЄВА ОЛЕНА ВОЛОДИМИРІВНА,

старша викладачка кафедри англійської мови гуманітарного спрямування № 3 Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

Муханова Олена Миколаївна,

старша викладачка кафедри англійської мови гуманітарного спрямування № 3 Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

ГЛОБАЛЬНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК БАЗОВА ХАРАКТЕРИСТИКА СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Сьогодні в сучасних умовах взаємопов'язаного і різноманітного світу виховання студентської молоді відбувається на тлі економічних, соціокультурних, цифрових, демографічних, екологічних і навіть епідеміологічних проблем глобального характеру. Вирішення цих проблем потребує міжнародної співпраці, у якій проявляється сформована глобальна компетентність кожного.

Глобальна компетентність як «базова характеристика обізнаної особистості» [2, с. 194] охоплює здатності «до усвідомлення й аналізу подібностей, відмінностей та взаємозалежностей між різними культурами; до соціокультурної діяльності громадянина глобалізованого світу» [2, с. 197]. Загалом ця компетентність є «комплексним поєднанням знань, умінь і цінностей, що успішно застосовуються при особистій або віртуальній взаємодії з людьми з іншого культурного середовища та за участю окремих індивідів у вирішенні глобальних проблем (тобто, у ситуаціях, що вимагають від людини розуміння проблем, які не мають національних кордонів і впливають на життя нинішнього та майбутніх поколінь). Тому сучасна молодь має не лише навчитися ефективно взаємодіяти у більш взаємопов'язаному світі, а і цінувати та отримувати користь від його культурного різноманіття» [3, с. 41]. Для цього кожний заклад вищої освіти має заохочувати своїх студентів розуміти найактуальніші проблеми, що визначають наш час, та бути здатними їх вирішувати.

Глобальна освіта в закладах вищої освіти має допомогти студентам [1, с. 37]: здобути глибокі порівняльні знання про народи та проблеми світу; дослідити історичну спадщину, яка створила динаміку та напруженість сучасного світу; сформувати свою власну ідентичність; розвинути навички ефективної міжкультурної взаємодії, а також комунікативні навички, зокрема підтримувати важкі розмови в умовах досить емоційних і, можливо, неприємних розбіжностей у поглядах; поглибити глобальне розуміння, що має стати постійною частиною світогляду студентів; зрозуміти — і, можливо, переосмислити — демократичні принципи та практику в глобальному контексті; отримати можливості брати активну участь у практичній діяльності з розв'язання фундаментальних проблем місцевих громад та за потреби — своєї держави та світового суспільства загалом.

Глобальна освіта у вищій школі сьогодення спирається на розвиток освітнього середовища, що цінує сьогоdnішній глобалізований світ як широкий контекст для навчання і виховання та поширює освітні стандарти і педагогічні практики організації освітнього процесу, спрямованого на розвиток обізнаності, глобальних перспектив і зобов'язань, необхідних для продуктивної глобальної взаємодії, що в цілому сприяє ефективному формуванню глобальної компетентності студентської молоді.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аношкова Т. А. Формування глобальної компетентності студентів закладів вищої освіти США університетах. Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії з галузі 01 Освіта/Педагогіка за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки. К. : Інститут проблем виховання НАПН України, 2024. 238 с.
2. Федоренко С. В. Теорія і методика формування гуманітарної культури студентів вищих навчальних закладів США. Дисертація на здобуття ступеня доктора педагогічних наук. Київ, 2017. 551 с.
3. Федоренко С. В., Журба К. О., Шепелева О. В. Ціннісно-інтегративний аспект формування глобальної компетентності учнівської молоді: міжнародні освітні ініціативи. *Наука і освіта*. 2024. № 1. С. 40–46.

УДК 159.9:331.101.3.

ШТЕФАН ІГОР МИКОЛАЙОВИЧ,

здобувач вищої освіти навчальної групи СА-31ф Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

Науковий керівник: Волянчук Наталія Юрївна, доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри психології та педагогіки Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ ВИМІР ПРОФЕСІЙНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

У сучасних умовах розвитку суспільства особливої актуальності набуває проблема професійної відповідальності особистості як важливого соціально-психологічного феномену. Трансформаційні процеси в економічній, соціальній та культурній сферах життя зумовлюють необхідність поглибленого вивчення механізмів формування та розвитку професійної відповідальності, її структури та чинників, що впливають на її становлення.

Професійна відповідальність являє собою інтегративну якість особистості, що характеризується усвідомленням необхідності добросовісного виконання професійних обов'язків, готовністю відповідати за результати власної діяльності, прагненням до професійного самовдосконалення. Як соціально-психологічний феномен, професійна відповідальність формується під впливом соціального середовища та внутрішніх особистісних детермінант [3, с. 78].

До складу професійної відповідальності більшість дослідників зараховують: когнітивний, емоційно-мотиваційний, поведінковий та моральний компоненти. Професійна відповідальність виконує ряд важливих функцій: регулятивну, мотиваційну, контрольну, рефлексивну. Регулятивна функція забезпечує відповідність поведінки професійним нормам та вимогам. Мотиваційна функція спонукає до якісного виконання професійних обов'язків. Контрольна функція передбачає самоконтроль та оцінку результатів діяльності. Рефлексивна функція забезпечує усвідомлення та аналіз власної професійної поведінки [1, с. 123].

Формування професійної відповідальності відбувається під впливом зовнішніх та внутрішніх чинників. До зовнішніх чинників належать особливості професійного середовища, характер професійної діяльності, система професійної підготовки, соціальні очікування. Внутрішні чинники включають індивідуально-психологічні особливості особистості, рівень професійної спрямованості, систему цінностей, локус контролю. Особливе значення має емоційно-вольова регуляція професійної відповідальності. Здатність контролювати власні емоції, проявляти наполегливість, долати труднощі сприяє розвитку відповідального ставлення до професійних обов'язків. Важливими є такі вольові якості як цілеспрямованість, самостійність, рішучість, що забезпечують реалізацію відповідальної поведінки [3, с. 167].

Важливу роль у розвитку професійної відповідальності відіграє професійна соціалізація особистості. В процесі професійної соціалізації відбувається засвоєння професійних норм, цінностей, моделей поведінки, формування професійної ідентичності. Теоретичний аналіз показав, що професійна відповідальність тісно пов'язана з професійною компетентністю особистості. Високий рівень професійних знань, умінь та навичок створює основу для формування відповідального ставлення до професійної діяльності.

Значний вплив на розвиток професійної відповідальності має організаційна культура. Цінності, норми, традиції організації формують відповідне ставлення працівників до професійних обов'язків. Сприятливий соціально-психологічний клімат, підтримка ініціативи та творчості сприяють розвитку відповідальності.

Розвиток професійної відповідальності відбувається поетапно. На початковому етапі формується розуміння сутності відповідальності, усвідомлення її значущості. Наступний етап характеризується формуванням позитивного ставлення до професійних обов'язків, розвитком мотивації відповідальної поведінки. На завершальному етапі відбувається закріплення навичок відповідальної поведінки, формування стійких професійно-відповідальних якостей [1, с. 89].

Важливим аспектом є діагностика рівня сформованості професійної відповідальності. Основними критеріями оцінки є: усвідомленість професійної відповідальності, стійкість відповідальної поведінки, самостійність у прийнятті рішень, здатність прогнозувати наслідки власних дій [2, с. 167].

Розвиток професійної відповідальності потребує створення відповідних психологічних умов. Формування позитивної професійної мотивації, розвиток професійної самосвідомості, забезпечення можливостей для професійного самовдосконалення, створення сприятливого соціально-психологічного клімату є необхідними умовами розвитку професійної відповідальності [3, с. 234].

Таким чином, професійна відповідальність є складним соціально-психологічним феноменом, що формується під впливом зовнішніх та внутрішніх чинників. Її розвиток потребує створення відповідних психологічних умов та цілеспрямованого педагогічного впливу. Перспективними напрямками подальших досліджень є вивчення механізмів формування професійної відповідальності у різних професійних групах.

ЛІТЕРАТУРА

1. Зарецька О. М. Соціальна компетентність майбутнього фахівця охорони здоров'я як педагогічна проблема. Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. 2016. № 1. С. 110–115.
2. Панченко С. В. Формування соціальної компетентності майбутніх фахівців медичного профілю в процесі вищої медичної освіти. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Педагогіка. Соціальна робота». 2017. Вип. 3 (45). С. 72–75.
3. Савінкова Г. В. Соціальна компетентність медичних працівників: теоретичні аспекти. Збірник наукових праць Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Психологія». 2015. Вип. 62. С. 224–230.

УДК 305:[316.454.5:37.091.212](045)

ХЕГАЙ АННА ОЛЕКСАНДРІВНА,

здобувачка вищої освіти навчальної групи ПП-21 Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

Науковий керівник: Сербова Ольга Вікторівна, кандидатка психологічних наук, доцентка, доцентка кафедри психології та педагогіки Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

ВПЛИВ ГЕНДЕРНИХ СТЕРЕОТИПІВ НА МІЖОСОБИСТІСНУ ВЗАЄМОДІЮ В СОЦІАЛЬНО-ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Питання гендерної рівності та впливу гендерних стереотипів на міжособистісне спілкування набувають дедалі більшої важливості у сучасному світі. Усвідомлення цієї проблематики є ключовим етапом у створенні суспільства, що прагне рівності, порозуміння та підтримки. Проблема впливу гендерних стереотипів на міжособистісну взаємодію в соціально-освітньому середовищі активно досліджується в науковій та психологічній сфері, оскільки гендерні стереотипи мають вагомий вплив на формування уявлень та поведінку людей. Численні дослідження демонструють, що стереотипи можуть формувати упереджене ставлення до ролей та очікувань, впливати на особистісний розвиток учнів і студентів, обмежуючи їхню академічну та соціальну реалізацію.

Мета даної публікації: теоретично обґрунтувати вплив гендерних стереотипів на характер міжособистісного спілкування.

В психології гендерні стереотипи розглядаються як частина соціалізації, яка формує специфічні риси особистості та моделі поведінки, зумовлені культурними та суспільними очікуваннями. Наукові дослідження вивчають вплив гендерних стереотипів на міжособистісні взаємодії, що відбуваються у межах навчальних колективів. Наприклад, Eccles, J. S., & Wigfield, A. «Motivational beliefs, values, and goals» — це дослідження розглядає як гендерні стереотипи впливають на мотивацію учнів і формування їхніх цінностей у навчанні. Автори відзначають, що стереотипи часто формують уявлення про те, які предмети «підходять» дівчатам або хлопцям, що згодом впливає на їхню академічну мотивацію. Або у дослідженні Correll, S. J. «Gender and the career choice process: The role of biased self-assessments» обговорюється як гендерні стереотипи впливають на самооцінку і впевненість учнів у виборі навчальних дисциплін. Зокрема, автор наголошує, що дівчата можуть недооцінювати свої можливості у математичних та технічних галузях.

Численні експериментальні дослідження показали, що гендерні стереотипи можуть обмежувати здатність студентів виявляти ініціативу, брати на себе відповідальність або проявляти емпатію, що, у свою чергу, впливає на їхню взаємодію з ровесниками та викладачами.

В наукових дослідженнях також активно розглядаються механізми подолання гендерних стереотипів в освітньому середовищі, зокрема, через впровадження гендерно-нейтральних підходів у викладанні, розширення освітніх програм з гендерної грамотності та стимулювання розвитку критичного мислення. Деякі дослідники пропонують інтеграцію психологічних тренінгів і програм, що сприяють усвідомленню гендерних стереотипів і їхнього впливу на поведінку [1].

Особливості гендерної комунікації значною мірою залежать від психологічних особливостей, професії та соціальної ролі особистості. Експерти зазначають, що ще в давнину ці особливості проявлялися в різних ролях чоловіка і жінки: чоловік як мисливець зазвичай більше мовчав, розвивав логічне мислення та просторову орієнтацію, тоді як жінка, займаючись домашнім господарством і вихованням, проявляла більше вербальної активності [2].

Гендерні стереотипи в міжособистісному спілкуванні можуть проявлятися у мові, жестах, позах, а також у взаємних очікуваннях і реакціях співрозмовників. Для дослідження актуальними є такі аспекти: особливості мови та комунікації, які підтримують або посилюють гендерні стереотипи; роль жестів і міміки, які впливають на сприйняття відповідно до гендерних очікувань; пози тіла та рівень фізичного контакту, що змінюються під впливом гендерних уявлень; зовнішній вигляд і силует як виразники гендерних стереотипів; а також очікування щодо поведінки чоловіків і жінок, що визначають їхню реакцію у спілкуванні [3].

Гендерні стереотипи можуть негативно впливати як на самоідентичність людей, так і на суспільне сприйняття. Наприклад, ідеї про те, як мають поводитися чоловіки чи жінки, можуть обмежувати вибір і свободу самовираження. Це може проявлятися, коли жінка обирає професію, яку вважають «нетиповою» для жінок, або коли чоловік поводить себе всупереч усталеним уявленням. Такі стереотипи можуть створювати враження, що з людиною «щось не так» або що вона менш здатна до певних занять через свою стать.

Вільний вибір, не обмежений стереотипами, дозволяє людям розкривати свій потенціал у будь-якій сфері, незалежно від статі. Це сприяє не лише особистісному розвитку, а й зміцненню суспільства, яке отримує користь від різноманітності думок, підходів і навичок. Крім того, подолання гендерних стереотипів створює атмосферу рівності та підтримки, де кожен може реалізувати свої здібності та інтереси, не побоюючись осуду чи дискримінації.

Особливо важливою є роль освітніх закладів, адже саме там формується багато соціальних установок. Вони можуть активно сприяти зламу стереотипів, виховуючи у молоді впевненість у своїх силах і заохочуючи спроби себе у різних напрямках. Завдяки цьому майбутнє покоління матиме ширші горизонти для самореалізації і внесення позитивних змін у суспільство.

ЛІТЕРАТУРА

1. Gender Equity in the Classroom: An Arena for Correspondence [Електронний ресурс] / Sanders R. // Keeping Gender on the Chalkboard. 2000. Vol. 28, № 3/4. С. 182–193. Режим доступу: <https://www.jstor.org/stable/i40000318>.
2. You Just Don't Understand: Women and Men in Conversation / Д. Таннен. 1990. 330 с.
3. Жіночий мозок — чоловічий мозок [Електронний ресурс] / С. Гінгер, виступ на XI Європейському конгресі асоціації психотерапії «Психотерапія-ідентичність і протиріччя». Режим доступу: <http://woman.healthua.com/article/12.html>.

УДК 316.614-053.6:159.923.2

ХІЛЬКО СВІТЛАНА ОЛЕКСАНДРІВНА,

кандидатка психологічних наук, доцентка, доцентка кафедри психології та педагогіки Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

ОБРАЗ МАЙБУТНЬОГО ЯК ВАЖЛИВИЙ ЧИННИК СОЦІАЛІЗАЦІЇ МОЛОДІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Образ майбутнього є важливим чинником у процесі соціалізації, оскільки він сприяє формуванню і реалізації ціннісно-сислової сфери життєвого проєкту, що включає формування «Образу Я», ціннісних орієнтацій, життєвих цілей, особистісних установок та адаптаційних стратегій в умовах сучасного світу, який характеризується швидкими соціальними, економічними та політичними змінами. Водночас, в умовах воєнного часу в Україні, опинившись у смертельній небезпеці, відчуваючи незахищеність перед теперішнім і майбутнім, всебічне вивчення даної проблеми набуває особливої актуальності. Навіть за умов війни, глобальної невизначеності та зростання соціальної нестабільності, сучасна молодь планує своє особистісне та соціальне життя, обирає професію, навчається, визначає загальну спрямованість життєвого шляху.

Мета даної публікації: теоретично обґрунтувати образ майбутнього у якості важливого чинника соціалізації молоді в сучасних умовах.

Соціалізація представляє собою двосторонній процес, який охоплює два аспекти: з одного боку це засвоєння соціального досвіду, ролей, норм і цінностей через включення людини в мережу соціальних зв'язків та відносин, з іншого, це активна участь особистості у відтворенні й трансформації цих соціальних структур у ході своєї діяльності [3]. Таким чином, особистість не існує поза соціальним контекстом, вона з самого початку свого розвитку формується під впливом соціальних чинників, постійно самовдосконалюючись та адаптуючись у соціумі. Культура та суспільні норми, безсумнівно, впливають на загально прийняту нормативність поведінки молоді, однак засвоєні та інтеріоризовані соціокультурні елементи не залишаються незмінними. Вони піддаються трансформації і стають частиною унікальної внутрішньої структури особистості, «Образу Я», набуваючи індивідуальних рис і неповторності, які виражаються в самобутньому світогляді та поведінці і відіграють важливу роль у формуванні образу майбутнього.

Формування образу майбутнього значною мірою залежить від індивідуальних особливостей людини, які разом з її ціннісними оцінками та самооцінкою впливають на уявлення свого майбутнього. Особливості взаємозв'язку між образом власного «Я» є ключовим елементом процесу самовизначення. Водночас треба розуміти, що «Образ Я — це не просто сукупність минулого досвіду та поточних дій, а радше заява про особисту відповідальність за майбутні вчинки [1].

Враховуючи, що «Я-минуле» і «Я-теперішнє» особистості формуються в процесі набуття соціального досвіду визначають «Я-майбутнє», структура «Образу Я» охоплює не лише минуле і теперішнє, але й проєктується на образ майбутнього, включаючи потенційні образи «Я». Таким чином, сучасна молодь, перебуваючи в умовах швидких соціокультурних змін, пошуку нових стратегій самовизначення, формує свій образ майбутнього відповідно особистим очікуванням та новим викликам суспільства. За таких умов уявлення образу майбутнього стає орієнтиром, який сприяє формуванню життєвих планів, вибору професії, побудові особистих відносин та реалізації себе в соціальній сфері, що характеризує процес вторинної соціалізації.

Водночас варто зауважити, що «Образ Я» і образ майбутнього протягом життя трансформуються під впливом внутрішніх і зовнішніх чинників, які створюють нові умови для соціалізації. До внутрішніх чинників належать динаміка життєвих пріоритетів, зміна або усвідомлення значущості ціннісних орієнтацій, емоційна привабливість образу майбутнього, освоєння нових соціальних ролей, а також формування уявлень про особисті можливості та потенціал для реалізації бажаного. Вплив зовнішніх чинників обумовлений соціально-економічним, політичним та культурним розвитком країни.

На сьогодні досить поширеною є думка про те, що внутрішній світ особистості є унікальним, самоствореним утворенням, що постійно перебуває в процесі саморозвитку, самозмінювання, осмислення себе і своєї ролі в соціальному середовищі. Це означає, що особистість постійно переосмислює свій досвід і адаптується до нових соціальних умов.

Таким чином, образ майбутнього є динамічною системою уявлень, що формується у процесі взаємодії з соціумом та постійної внутрішньої роботи над «Образом Я», власними цінностями, переконаннями та сенсами, життєвими планами.

Так, досліджуючи образ і уявлення про майбутнє у молоді О. Васильченко і Є. Бацман [1] зазначають, що планування майбутнього у науковій літературі розглядається через категорію життєвого плану, який співвідноситься з поняттями побудови життєвого шляху, життєвого простору, життєбудування та самовизначення. А життєвий шлях розглядається через категорії самоздійснення та самореалізації. Образ майбутнього дослідники визначають як новоутворення, яке постає як прогноз, як реальна конструктивна життєва перспектива, як життєвий план особистості [1, с. 152].

Це підкреслює значущість формування позитивних і реалістичних образів майбутнього, які можуть мотивувати молодь до активних дій, сприяти розвитку життєвих стратегій та допомагати реалізувати свій внутрішній потенціал. Реалістичність образу майбутнього залежить від індивідуальної і соціальної активності особистості, мотивації, напряму і характеру дій, можливостей реалізовувати життєвий план. На особистісному рівні він сприяє зниженню тривожності та підвищенню впевненості у власних силах. Таким чином, реалістичний образ майбутнього виступає важливим чинником процесу соціалізації молоді, оскільки формує життєві плани та очікування, сприяє розвитку соціальних навичок, які спрямовують поведінку в соціальному контексті. Натомість образ майбутнього далекий від реальності може призводити до ряду психологічних і поведінкових проблем, таких як: розчарування та зниження мотивації, невизначеність життєвих орієнтирів, підвищений рівень тривоги і стресу, відхід від реальності та занурення у світ фантазій та мрій, ускладнення процесу адаптації до змін у соціальному середовищі, зниження рівня психологічного благополуччя. За таких умов нереалістичний образ майбутнього може заважати ефективній соціалізації, водночас, як зазначалось вище, образ майбутнього може трансформуватися в результаті розвитку і змінювання особистості і те, що було психологічною проблемою може стати важливим стимулом для особистісного змінювання і отже, для створення реалістичного образу майбутнього.

В контексті даної проблеми цікавим є психосемантичне дослідження національної ідентифікації та уявлень про майбутнє молоді різних регіонів України, проведене І. Остапенко і О. Соснюк [2]. За підсумками дослідження встановлено, що молодь з різних регіонів України демонструє високу віру в щасливе майбутнє своєї держави. Вони вірять у власні сили та переважно орієнтовані на самостійне створення свого майбутнього в межах рідної країни, відзначаючи прагнення розвивати її. Окрім цього, молодь люди виявляють глибоке відчуття відповідальності за збереження територіальної цілісності України. Більшість молодих людей виражають гордість за свою національну ідентичність і приналежність до української нації. Також автори публікації зазначають, що образ України та українців значною мірою набуває міфологізованих рис в умовах війни. Серед молоді поширені ідеалізовані та, певною мірою, нереалістичні очікування стосовно щасливого і безтурботного майбутнього після війни, що можуть слугувати своєрідним психологічним ресурсом для підтримки віри та оптимізму у складних реаліях сьогодення [2].

Отже образ майбутнього у молоді України, за результатами даного дослідження, характеризується оптимізмом, вірою в майбутнє своєї країни, відповідальністю і прагненням самостійного життєбудування, водночас нереалістичністю очікування післявоєнного майбутнього.

Образ майбутнього є важливим чинником соціалізації молоді, що в широкому розумінні означає розвиток особистості як соціальної істоти. Реалістичний та усвідомлений образ майбутнього сприяє формуванню у молоді позитивних соціальних установок, підвищує мотивацію до розвитку та активної участі їх в суспільному житті. Нереалістичний образ майбутнього може призводити до ряду психологічних і поведінкових проблем та заважати ефективній соціалізації. Міфологізований образ майбутнього, особливо в сучасних умовах військових дій на території України, виступає психологічним ресурсом для самопідтримки, зняття внутрішньої напруги і тривожності. Водночас такий образ може призводити до розчарувань у майбутньому через невідповідність очікувань реальності. Також слід зазначити, що молодь є творцями майбутнього суспільства, знання про те, як сучасне молоде покоління уявляє своє майбутнє має значні наслідки не тільки для їх соціальної активності, а й впливає на формування образу майбутнього соціуму в цілому.

ЛІТЕРАТУРА

1. Васильченко О., Бацман Є. Образ я і уявлення про майбутнє у молоді. *Вчені записки Університету «КРОК»*. 2022. 3 (67), 147–152. <https://doi.org/10.31732/2663-2209-2022-67-147-152>
2. Остапенко І. В., Соснюк О. П. Психосемантичне дослідження національної ідентифікації та уявлень про майбутнє молоді різних регіонів України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Психологія*. 2023. (4), 35–39. <https://doi.org/10.32782/psy-visnyk/2023.4.7>
3. Соціальна психологія : навч. посіб. для здобувачів ступеня бакалавра / Н. Ю. Воляннюк, Г. В. Ложкін, О. В. Винославська, І. О. Блохіна, М. О. Кононець, О. В. Сербова, О. Л. Туриніна, О. В. Москаленко, С. О. Хілько, В. О. Чумаков. 2-е вид., перероб. та допов. ; КПІ ім. Ігоря Сікорського. Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2024. 594 с.

УДК 316.454.52:378.091.212] (043.2)

ЯРЕМЧУК ВЕРОНІКА ЮРІЇВНА,

здобувачка вищої освіти навчальної групи ПП-21 Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

Науковий керівник: Хілько Світлана Олександрівна, кандидатка психологічних наук, доцентка, доцентка кафедри психології та педагогіки Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського».

СТИЛІ СПІЛКУВАННЯ ЯК ЧИННИК ЕФЕКТИВНОЇ КОМУНІКАЦІЇ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ В УМОВАХ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

Ефективна комунікація є ключовим аспектом розвитку особистості у студентської молоді в умовах освітнього середовища. Цей етап життя характеризується значними фізіологічними, психологічними та соціальними змінами, що вимагає розуміння й адаптації до нових способів спілкування. Різні стилі спілкування можуть створювати протиріччя та труднощі в обміні інформацією, що є критично важливим для успішної комунікації в академічному та соціальному контекстах, оскільки стиль спілкування значно впливає на якість взаємодії студентської молоді, сприяючи розвитку їхньої здатності ефективно передавати та сприймати інформацію в освітньому середовищі. У сучасних умовах швидких соціальних змін вміння адаптувати свій стиль спілкування виступає чинником ефективної комунікації, побудови здорових міжособистісних стосунків та конструктивній командній роботі в умовах освітнього середовища.

Мета даної публікації: теоретично обґрунтувати стилі спілкування в якості чинника ефективної комунікації студентської молоді в умовах освітнього середовища.

Розглядаючи стиль спілкування як важливий чинник для підвищення ефективності комунікації студентської молоді в освітньому середовищі, варто проаналізувати стилі спілкування.

Стиль спілкування — це стійка форма комунікативної поведінки індивіда, яка проявляється в різних аспектах взаємодії, включаючи ділові та особистісні стосунки, управлінську діяльність, виховання дітей, прийняття рішень, розв'язання конфліктів, прийоми психологічного впливу на людей [1]. Водночас стиль спілкування визначається набором особистих, культурних та соціальних факторів, що впливають на обмін думками та емоціями.

В соціальній психології виділяють чотири стилі спілкування: асертивний, пасивний, агресивний, пасивно-агресивний, покірний, маніпулятивний, прямий, непрямий [3], які, в свою чергу, впливають на комунікацію, визначаючи рівень відкритості, взаєморозуміння та здатність до конструктивного спілкування.

Асертивний стиль спілкування є одним із найбільш ефективних, оскільки він сприяє підвищенню самооцінки, дозволяє чітко і впевнено виражати свої потреби і права, цінуючи себе, свій час, а також права та потреби інших. Пасивний стиль спілкування орієнтований на задоволення потреб інших і прагнення уникнути конфліктів, часто нехтуючи своїми потребами. Агресивний стиль передбачає зосередження уваги на своїх потребах, ігноруючи потреби співрозмовника, що робить цей стиль загрозливим і владним. Пасивно-агресивний стиль здається пасивним, але комунікант виражає свої потреби непрямом, часто через труднощі з визнанням і вираженням свого гніву, що веде до відчуття образи та нездатність безпосередньо задовольнити свої потреби чи протистояти конфлікту. Покірний стиль спілкування характеризується прагненням догоджати іншим і уникненням будь-яких конфліктів. Людина, яка використовує покірливий стиль спілкування, завжди вибачається, уникає конфронтації, поступається чужим уподобанням, не вміє висловлювати свої почуття і бажання. Маніпулятивний стиль є інтриганським, розважливим і проникливим. Люди, які використовують цей стиль, дуже вправно контролюють або впливають на інших заради власної вигоди. Прямий стиль спілкування передбачає використання чіткої мови, яку може легко зрозуміти інша особа. Протилежність прямому спілкуванню є непрямий стиль, що проявляється у схильності маскувати свої наміри та потреби.

Крім того, існують й інші стилі спілкування, такі як гнучкий, ригідний та перехідний. Гнучкий стиль характеризується адаптивністю та готовністю до змін, що сприяє успішній комунікації в різних ситуаціях.

Однак надмірна гнучкість може призвести до втрати ідентичності. Ригідний стиль, навпаки, виражається в стійкості до зовнішніх впливів та небажанні змінювати свою думку, що часто призводить до конфліктів і непорозумінь. Перехідний стиль поєднує в собі риси обох попередніх та залежить від обставин, дозволяючи ефективно маневрувати між гнучкістю і стійкістю [1]. Слід зазначити, що розглянуті стилі спілкування взаємодіють та доповнюють одне одного, водночас впливаючи на ефективність комунікації особистості студентської молоді.

У сучасній вітчизняній та зарубіжній літературі дедалі частіше термін «комунікація» інколи ототожнюють зі «спілкуванням», хоча цей термін є ширшим поняттям. Комунікація — це процес обміну інформацією, думками, ідеями, емоціями та знаннями між людьми або групами за допомогою різних засобів (мови, жестів, символів, медіа). Вона включає як вербальні, так і невербальні компоненти, які можуть досягти взаєморозуміння та ефективно вирішувати завдання в різних соціальних контекстах.

Ефективна комунікація — це двосторонній процес передачі і сприймання інформації, який призначений для досягнення взаєморозуміння між співрозмовниками. Вона не тільки передає конкретну інформацію, але й створює платформу для обміну думками, емоціями та ідеями [2; 3]. Для студентської молоді, коли особистість формується та розвивається, ефективна комунікація грає ключову роль у встановленні міжособистісних зв'язків, розвитку соціальних навичок та визначенні самоідентифікації. Чинниками ефективної комунікації за Є. Мелібрудом є: надійність комунікатора (ступінь довіри реципієнта), зрозумілість повідомлення (однозначність формулювання думок), урахування зворотних зв'язків (без засудження, оціночних висловлювань). Також важливим чинником ефективної комунікації студентської молоді в умовах освітнього середовища є виявлення комунікативних невдач, їх причин і знаходження різних способів їх подолання.

Для формування успішних міжособистісних відносин, ефективного спілкування та продуктивної співпраці в освітньому середовищі ключову роль виконують м'які навички (Soft skills), які охоплюють емпатію, активне слухання, конструктивне спілкування, здатність до управління конфліктами та лідерство. Ці навички підтримують активну взаємодію між учасниками навчального процесу й сприяють досягненню навчальних та професійних цілей [2].

Таким чином, ефективна комунікація включає в себе однозначність формулювання своєї думки, вміння слухати та розуміти точку зору іншої сторони, що є важливим аспектом взаєморозуміння та співпраці. У контексті студентської молоді, ефективна комунікація може допомогти у формуванні позитивних стосунків з оточенням, викладачами та одногрупниками, що, у свою чергу, сприяє створенню сприятливого освітнього середовища де кожен студент почувається комфортно, що підвищує мотивацію до навчання.

Вирішальне значення для ефективності комунікації відіграє обраний стиль спілкування в освітньому середовищі де взаємодія між студентами, викладачами та адміністрацією відіграє ключову роль у досягненні спільних цілей. Розуміння і вміння розрізняти різні стилі спілкування дозволяє більш усвідомлено підходити до вибору відповідних методів комунікації в конкретних ситуаціях, сприяючи підвищенню ефективності взаємодії. Ефективний обмін інформацією та досягнення взаєморозуміння залежать від того, наскільки сумісні або взаємодоповнюючі стилі спілкування використовуються учасниками процесу. Не менш важливим є врахування контексту та обставин, в яких відбувається спілкування. Різні ситуації потребують гнучкості у виборі комунікативних підходів, що дозволяє адаптуватися до змінювання умов та специфіки взаємодії.

Врахування специфіки взаємодії допомагає уникати конфліктних ситуацій в освітньому середовищі або за їх наявності, застосовувати більш конструктивні способи їх вирішення, проявляючи гнучкість та розуміння соціальних сигналів. Усвідомлення власного стилю спілкування сприяє особистісному розвитку та розвитку асертивності, що загалом сприяє розвитку комунікативної культури студентів і покращує формування сприятливого освітнього середовища. Наприклад, асертивний і гнучкий стилі спілкування сприяють конструктивній взаємодії всіх учасників освітньої діяльності, оскільки студентська молодь може вільно виражати свої думки і почуття, проявляти відкритість у спілкуванні, враховувати потреби співрозмовника і за необхідності швидко перебудувати свій стиль спілкування за для досягнення конструктивної взаємодії.

Здійснивши теоретичний аналіз даної проблеми можна зробити наступні висновки:

- 1) існують різні підходи до визначення стилів спілкування, зокрема виділяють: асертивний, пасивний, агресивний, пасивно-агресивний, покірний, маніпулятивний, прямий, непрямий, гнучкий, ригідний та перехідний;
- 2) комунікація є універсальним процесом, що охоплює обмін інформацією між людьми за допомогою різних засобів, таких як мова, жести, символи;
- 3) ефективність комунікації студентської молоді в освітньому середовищі залежить від таких чинників, як: надійність комунікатора, зрозумілість повідомлення, урахування зворотних зав'язків, виявлення причин комунікативних невдач, знаходження ефективних способів покращення комунікації; 4) ефективність комунікації студентської молоді тісно пов'язана з використанням відповідних стилів спілкування; 5) взаєморозуміння та успішний обмін інформацією залежать від того, наскільки схожі чи сумісні стилі спілкування використовуються учасниками освітнього процесу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Мирошніченко М. І. Психологія ділового спілкування: конспект лекцій. Одеса, Одеський державний екологічний університет, 2020. 130 с.
2. Паук М. М. Ефективні комунікації (soft skills) в освітній практиці закладів фахової передвищої освіти. *Міжнародний науковий журнал «Освіта і наука»*. 2024. Вип. 1 (36). С. 150–160.
3. Donna Di Campli. Communication Styles. *Psychology*. 2017. URL: <https://dspsychology.com.au/7-communication-styles/> (дата звернення: 07.11.2024).

